

ჩვენი მწერლობა

გამოდის თვეში ორჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

3 აპრილი 2009

№7(85)

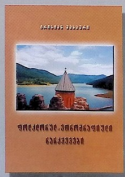
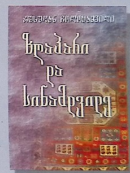
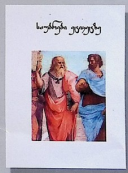
1516
2009

„ყოფითი“ ელგუჯა ამასუკელი
ნიკოლოზ ჩუბინიძის ნოველა
თეიმურაზ დოიაშვილის იდეა
ვარლამ შალამოვის დომინო
ჯანო ჯიქიძის მოთხრობა
ტომას ელიოტის კლდე

„ყოფითი“ ელგუჯა ამასუკელი
ნიკოლოზ ჩუბინიძის ნოველა
თეიმურაზ დოიაშვილის იდეა
ვარლამ შალამოვის დომინო
ჯანო ჯიქიძის მოთხრობა
ტომას ელიოტის კლდე

წიგნის თარო

შინაარსი

ბადი კახიას	2	თეიმურაზ დოიაშვილი მშვიძროს, მომენიშდა ღვინო
ანსარა-ნიბარაძე	3	ცაცხლაჲ შედგომულ რქასაჲთი (საუბარი გენო კლანდიასთან)
	4	„მე არ მინდა ცარიელი საგვარო“ (საუბარი ნინო სადღობელაშვილთან)
არაზა	6	ჯანო ჯიქიძე რუსტიკო და მისი ჯანი
	13	ნიკოლოზ ჩუბინიძე ნინია და ქეთუსია (დოკუმენტური პროზა)
არაზა	18	მურღვა არდოტელი მზის ბარათები
არაზის პირი ლაქი	21	კატო ჯავახიშვილი შიშაღანი
პირველი უთავბოლოება	21	მალხაზ ივანიძე ჩაქატილი სინამდვილე და კომპოზიციით
ფიქრი და პანაჲ	22	ბაჩანა ბრეგვაძე რელიგია და მემკვიდრეობა
ნაინი უფა, ნათესავები	35	როსტომ ჩხვიძე ერთი ნეთი უპარო
დამარცხი	36	თუ მატარებელი უნდა იქნას სიზმარი, თარგმანილი ტექსტი დედის სიზმრად უნდა აღვიქვათ... (ივანე ამირხანაშვილის ესაუბრება გურამ გოგიაშვილი)
რამოსაჲთი	42	დარინა ყურუა თაღლითი — რომანის გმირად (ელგუჯა თავბერიძის ნიგნის განხილვა)
ნათესა და წყვილი	45	ნოშრევან არაბული ივანე ჯავახიშვილი და ჩვეულებრივი მკითხველი
დასუნიანი სახელები	47	ვახტანგ დავითაია „ყოფითი“ ელგუჯა ანაბუქაძე
კრიტიკა	49	სალომე კახანაძე „ქველი ყველასათვის“ — ერის დამამბული დილაჲ
პანაჲგარეა	52	იოსებ ჭუმბურიძე ცნობა რამ ბაბარინა და უფრო მკითხველსაჲთ
პროზის მარტივება	54	ტომას ელიოტი ქლდე (ქრონიკა პოემიდან)
უხურონი ნიქადა	56	ვარლამ შალამოვი დროინო და სხვა ნიქადა
პროზა	63	აღმოსავლეთი და დასავლეთი

დაამუშავებელი „ილიონი“
 მისამართი: თბილისი,
 ჩუბინაშვილის №41
 რედაქცია — (995 32) 96-20-62
 რეკლამა — (995 93) 65-93-68
 გაერცელება — (995 99) 41-95-21
 ფაქსი: (995 32) 96-20-62
 E-mail: info@mtserloba.ge

მთავარი რედაქტორი — როსტომ ჩხვიძე
 პროზის რედაქტორი — ივანე ამირხანაშვილი
 პოეზიის რედაქტორი — შაკა ჯოხაძე
 კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი — თამაზ ნატროშვილი
 მხატვრული რედაქტორი — კარლო ფანულია დიხაიანი — მალხაზ იაშვილი
 სტილისტი-კორექტორი — ნინო დეკანოიძე დაკაბადონება — თენგიზ რობიჭაშვილი
 ოპერატორი — თამარ ჩიხლაძე სარეკლამო მენეჯერი — ეკა ზუგიაშვილი
 გაერცელების სამსახური — ლევან კიკნაძე

შეამუშავებელი: „ილიონი“ PRINTED BY: "IMELIA TSCF" PRINT HOUSE
 სარედაქციო მისამართი: თბილისი, 17 შარაშიას ქუჩაზე
 0000000000 +995 32 51 01 62 TELEPHONE: +995 32 51 01 62

გარეკანზე: მანაბელას დასის მემორიალი კრწანისში
 მურმან ჩაჩუას ფოტოტივლი

„ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვა 17 აპრილს

თეიმურაზ დოიაშვილი

ვზიქრობ, მომნიშნა დრო

ორიოდე თვის წინ როსტომ ჩხეიძემ თავისი ახალი, რეაგვერდიანი წიგნი გადმოცა — „აგვისტოს შვილები“, რომელიც მამას — ბატონ ოთარ ჩხეიძეს მიუძღვნა. დოკუმენტურ რომანი-მონოგრაფიას ასეთი ქვესათური აქვს: „მამაჩემი ოთარ ჩხეიძე“.

ჩვენი მოუწყობელი ცხოვრება, მოგესხნებათ, თავისუფალ დროს არ გვიტოვებს, ამიტომ იმ საღამოს მხოლოდ გადათვალერება გადაწყვიტე წიგნისა, თუმცა, გამომიტყდებით, თვალერებაში თითქმის სამასი გვერდი „შემომკითხა“. იდეაც მაშინ დაიბადა.

როცა რომელიმე ავტორი მამაზე წიგნს წერს, დიდა საცდური ისტორიული თუ კულტურულ-ლიტერატურული ფაქტებისა და მოვლენების იმგვარი ინტერპრეტირებისა, რომ შუქჩრდილებს, აქცენტების სასურველი განლაგებით ნათელი შემაჩის ახლო-ნელო ადამიანის სხოვნას, ან გამოტოვებს, გვერდი აუტყვიოს საბოლოო რეალიზებს, ხოლო ზელოეწური „თეთრი ლაქები“ გამარნაგონით შევასოს.

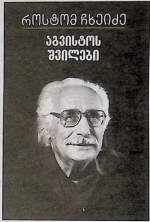
როსტომ ჩხეიძემ მწერლის რეკუმირებული ბიოგრაფია კი არა, მთელი ეპოქის რეალისტური მატიაზე წარმოუდგინა მკითხველს და მისცა საფუძელი ფიქრისათვის, რომ:

— ოთარ ჩხეიძე ობიექტურად არის ის ფიგურა, რომლის ირგვლივაც იყრის თავს ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ლიტერატურულ-კულტურული მოვლენების ფართო სპექტრი გასულ საუკუნის ოციანი წლებიდან დღემდე; რომ:

— მწერლის შემოქმედებითი ცხოვრების თანამიმდევრული მეცნიერული რეკონსტრუქცია საბჭოური სინამდვილის კონტექსტში ჩვენი მენტალიზის ისტორიულად მიუკერძოებელი წარმოსახვის პრეტენციას შეიცავს.

სწორედ წიგნის მასშტაბურობამ და საპართილიანობის განცდამ დაბადა აზრი — დაარსდეს „ოთარ ჩხეიძის შემოქმედების კვლევის ცენტრი“, რომელიც მხოლოდ ერთი, თუნდაც დიდი მწერლის, შემკვიდრების შემსწავლელი პერსონალური უწყება კი არ იქნება, არამედ XXI საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული მწერლობისა და თანამედროვე ლიტერატურულ პროცესთა მეცნიერული რეცეფციის ქუმშარიტი კერა.

„ცენტრი“, იმედა, კოორდინირებულად წარმართავს თავის საქმიანობას, უპირველეს ყოვლისა, მოამზადებს ოთარ ჩხეიძის მრავალტომიან აკადემიურ გამოცემას, სადაც წარმოადგენილი იქნება ავტორის ჩანადიერის ავთენტური ტექსტები, ნაწარმოებთა ტექსტოლოგური „თავგადასავლები“, როგორც იდეოლოგიური ცენზურის თარემის უტყუარი დოკუმენტები.

მიმდინარე სამეცნიერო კვლევის შედეგების გამოსამზურებლად დასაწყისიდანვე საქირო და აუცილებელი მგონია აგრეთვე, სპეციალური წელიწადული კრებულის სისტემატური გამოსვლაც.

ზოგადი სტრატეგიისა და ტაქტიკის შემუშავება „ცენტრის“ მომავალ მესვეურთა საქმეა, მე კი ახლაც შემოიღია ერთი კონკრეტული პროექტის იდეა შეთავაზო მათ.

არსებობს ოთარ ჩხეიძის ენის ფუნოქნი, მისი, ასე ვთქვათ, ენობრივი მემკვიდრეობა, რომელიც გასაგები მიზეზების გამო არ არის ასახული „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში“. მწერლისეული რჩეული ლექსიკური საუნჯის თავმოყრა ერთ წიგნში ნამდვილად კარგ სამსახურს გაუწევს შექიჩებულნი, დამცრობილი ქართული ენობრივი კულტურის მოძლიერეული ენობრივი ცენტრისათვის.

ბასა და აღმასვლას, ანასთან, ღირებული შენამენი იქნება არა მარტო მოძლიერი ენის დამფასებელი ქართული მკითხველისათვის, არამედ პრაქტიკული დამხმარეც უცხოელი მთარგმნელებისათვის.

საქართველოში ხშირად ბევრი რიგიანი წამოწყება არ შემდგარა საქმის შესაფერისი თავკაცისა და თანამოაზრეთა გუნდის არარსებობის გამო. ამ მხრივაც, ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში არავითარი შემადფერებელი გარემოება არ არსებობს: ერთი, რომ ძნელი წარმოსადგენია „ოთარ ჩხეიძის კვლევის ცენტრისათვის“ უფრო მისაღები და გამოკვეთილი წინამძღოლი, ვიდრე როსტომ ჩხეიძეა — შეუზღუდავი დიაპაზონის მკვლევარი, ერუდირებული მეცნიერი, არაერთი სასიკეთო თოსიანობის სულსჩამდგმელი და გერგილიანად წარმმართველი მეორეც — და ეს არანაკლებ მნიშვნელოვანია! — ბატონ როსტომთან წლების მანძილზე თანამშრომლობენ კვლევა თაობის ლიტერატორები, რომელთაც სასურადადუბო ნაშრომები მიუძღვენს ოთარ ჩხეიძის პროზას — რომანებსა და ნოველსტიკას, დრამატურგიას, ესეიტყუასა თუ პუბლიცისტიკას. „ცენტრი“, როგორც მაორგანიზებული სტრუქტურა, სამომავლოდ, ცხადია, მიზანმიმართულად, ერთ კალაპოტში მოაქცევს სპეციალისტთა სპონტანურ, ინდივიდუალურ ინიციატივას.

ფიქტორი, დრო მომიწოდება. სახვალოდ გადადებულ საქმე, როგორც იტყვიან, ემპისასა, ჩვენი კ დიდი თანამედროვის — მწერლისა და ერისკაცის — ლეწილის დაფასების მადლიანი გზას დაგვადგენ, მით უფრო, თუ ამ გზას ეროვნული ღირებულებების შეცნობისა და განმტკიცებისაკენ მივყავართ.

ცაცხლვა შედეგულ რქესაპით...

საუბარი განო კალანდიასთან

— ახლახან თქვენი პროექტით და რედაქტორობით გამოიცა ორტომეული „აფხაზეთი ქართულ პროზასა და პოეზიაში“. რა მიზანს ისახავს ორნივე ნაწილის გამოცემა, ეს უბრალოდ რეტროს თუ მომავლისკენ იხედებით?

— ბუნებრივი კითხვაა, მაგრამ სანამ აღნიშნულ ნიგუნებზე ვისაუბრებდეთ, მინდა შევახსენოთ, რომ აფხაზეთის ლიტერატურისა და ხელოვნების კავშირმა ამ სამიოდე წლის წინათ გამოსცა ენობრივი აფხაზი პოეტის, დრამატურგისა და საზოგადო მოღვაწის გიორგი შარვაშიძის ორტომეული. სამუხარობო, ქართული ლიტერატურული ელიტა აკადემიური დუმილით შეხვდა აღნიშნულ ფაქტს. გიორგი შარვაშიძე სამაგალითო პიროვნება იყო ქართველია და აფხაზთა შორის, ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის თანამოაზრე და უახლოესი მეგობარი. როცა გიორგი შარვაშიძეს, როგორც შთაგრის მემკვიდრეს, აფხაზეთში ცხოვრება აუკრძალეს, მან ქუთაისს მიაშურა და მთელ შეგნებულ ცხოვრება ქართულ მაჯაზე ედო ხელს. თქვენი ტურნალის მკითხველებს შევახსენებ, რომ გიორგი შარვაშიძის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე წერდნენ გიორგი რობაქიძე და გერონტი ქიქოძე, ექვთიმე თაყაიშვილი და სიმონ ჯანაშია, შალვა დადიანი და თედო საბოკია.

წარსული ჩვენი ისტორიული სარკეა, ის თანამედროვე პოლიტიკოსებზე უკეთ გვეხმარება სამომავლო გზების ძიებასა და ურთიერთობის განსაზღვრებაში.

როცა აკაკი წერეთელი, კონსტანტინე გამსახურდია, ვალაკლონ ტაბიძე, ლეო ქიქოძე და სხვები ქმნიდნენ აფხაზეთის თემაზე თავიანთ შედეგებს, სწორედ ის ძვირფასი სარკე ედგათ საწერ მაგიდაზე. იქიდან მოდიოდა ის ლევატორიცი სხივი, რომლის შუქზე არაერთი თაობა გაიზარდა. თუ ხბამალალი ნაიქვამი არ იქნება, ჩვენც ამ პრინციპით ვმუქმედებდით.

— რამდენად სრულია გამოცემა, ნუთუ ორტომეულმა დაიტარა ზევა მასალა ზღვისპირეთის შესახებ?

— ვიკასუებთ. სრული ვერ იქნებოდა ჩვენი მწირო შესაძლებლობების გამო. ჩვენი გამოცემლობები შეუვალეები არიან ანგარიშსწორების დროს. და მაინც, მადლობა მინდა მოვახსენო გამოცემულთა „ეროვნული მწერლობის“ მესვეურთ. მათ ყველაფერი გააკეთეს ორტომეულის მაღალ პოლიგრაფიულ დონეზე გამოსაცემად. განსაკუთრებით მინდა აღვნიშნო შესანიშნავი მხატვრისა და გრაფიკოსის გოგი წერეთლის დამსახურება, ის ყოველთვის ჩვენს გვერდითაა.

— კრებულებში არ ჩანს გურამ ოდიშარიას სახელი. რატომ?

— რაც შეეხება ჩემი უმრწემესი მეგობრისა და მწერლის გურამ ოდიშარიას, არ დაბეჭდვას, არ გამოჩენას, ჩვენი მიზეზით არ მომხდარა. სამწუხაროდ, მას გული ატკინეს. ვინ ან რატომ? იმას ალბათ თვითონ იცის. ჩემი შეფასებით, გურამ ოდიშარია გ. შარვაშიძის კვალზე მავალი შემოქმედია, გიორგი შარვაშიძის პრემიების კომიტეტის თავმჯდომარეც ის გახლდათ ბოლო წლებში. მისი შემოქმედებისა და სულიერი ამაღლებულობის გაუთვალისწინებლობა არააუის ეპიტეფია. ეს გახლავთ ჩემი მოკლე პასუხი.

— როგორი გამოხმაურება პქონდა პროექტს?

— თუ შედეგობაში არ მივიღებთ ი. ჭუმბურიძისა და ე. ნადარევიშვილის კოლეგიალურ თანადგომას, ჯერჯერობით არაფერია.

— რას იქმს აფხაზეთის ლიტერატურისა და ხელოვნების შემოქმედებითი კავშირი?

— რა ქნას? ჩასიძებული, ბეჩავი კაცის ენერგიით ჩართი-ერთობის სოხარ სუბარის ოფისის თავმჯდომარეული. ახალი პროექტი გვაქვს, საქართველო აფხაზურ პოეზიაში, სადაც ოცამდე აფხაზი პოეტი იქნება წარმოდგენილი. აღნიშნული ნივთის გამოცემის იდეა ჩემი ძველი მეგობრის, შამილ ფილიას ერთსტრუქიანი ლექსის ნაკითხვის შემდეგ დაიბადა:

ვხედავ ჩვენს შორის ტყვია ჩამდგარა, — ერთდროს ისევე ვერ დაუფასეთ, მაგრამ რა ვუყო ამ გულს, რომელიც ვერ დაივიწყებს ნოდარ დუმბაძეს.

სხვათა შორის, შამილი პირად ურთიერთობაში მძიმე კაცი იყო. ხშირად ეკამათობდით კიდევ. მეგონა არ ვუყვარდი, მაგრამ ცუდებოშიც, კიდევ არსებობს რაღაც შანსი. წიგნი ალბომის ხასიათისაა. ვალაკლონ ტაბიძე და დიმიტრი გულია, ირაკლი აბაშიძე და ბაგრატ შინკუბა, ნოდარ დუმბაძე და ივანე თარბა, შოთა აკობია და ივანე პაპასკარი, ჭაბუა ამირჯეჯია და ვუჟმა აბუბა, კარლო კალაძე და ალექსი ჯონუა ერთ რეალობაში, ერთ ფოკუსში იქნება წარმოდგენილი.

ის ჩვენი ისტორიაა, ჩვენი გუმნიდელი დღე! ჩვენ მთერ დაბეჭდილი წიგნები კეთილი შუამავლების შემეხებით ხვედა მათ ხელში. ისინი საიმედოებით დღეუ-

საქართველოს
პარლამენტის
საგარეო ურთიერთობების
სამსახურის
სამსახურის
სამსახურის
სამსახურის

ლობენ ჩვენს გზავნილებს. რა ექნათ, აბა სხვანაირად რო-
გორ მოვიქცეთ?! როგორც შამილ ფილია ვერ იყინებებს
ნოდარ დუმბაძეს, მეც ვერ ვიყინებ ჩემს გამზრდელ ივა-
ნე თარბას, ჩემს ჯუმა ახუბას, მუშნი ლასურას, ბორის
გურგულიას, ალექსი გოგუას, მაილია ავინჯალს, ნიკო-
ლოზ კვინინის, შოთა საღაყაის, გიორგი გუბლიას და

სხვებს და სხვებს. ამ ურთიერთობებს, როგორც თამარ
დრაგაძე ამბობს, „ცეცხლზე შედგმულ რძესავით“ გაფ-
რთიხილება სჭირდება.

ესაუბრა
მაღნახ ნიანიძე

„მე არ მინდა ცარიელი სამყარო...“

საუბარი
ნიმე სადღოპლაჰვილითა

— შენ პოეტი და პროზაიკოსი ხარ. თავიდან რომელს
წერდი, ლექსს თუ მოთხრობას?

— აღარ მახსოვს, სულ თავიდან, მგონი, ლექსებს
წერდი. ხანდახან კი — მოთხრობებს, რომლებშიც ამ ლექ-
სებს გაეურვედი ხოლმე. დღემდე მიჭირს ავიღო ჭკუშპარი-
ტების ბასრი სამართებელი და ჩემივე გულიდან, ლიტერა-
ტურული თანრების სამართების სახელით, ცალ-ცალკე
გავაყო ისინი. ეს რაღაც ერთი მთლიანი ტექსტივითაა, ხან
ლექსად იწერება, ხან მოთხრობად, გნებავთ — ნოველად.

— შენს ბიოგრაფიაში ერთი საინტერესო დეტალია
— შენმა მოვლინებამ ამქვეყნად მამას ლექსი შთააგო-
ნა. რამდენად მოახდინა გავლენა შენს შემოქმედებაზე
მამის მოძღვნილმა ლექსმა?

— ალბათ მოახდინა, რადგან თუკი საიდანმე იწყება ამ
სამყაროში ჩემი სიხარული, ვფიქრობ, ეს ამ ლექსიდანაა —
დავობადე და ჩემი დაბადებით გახარებულმა მამაჩემმა
თავის ცხოვრებაში პირველი და უკანასკნელი ლექსი და-
წერა. სულ ერთი-ორჯერ მაქვს ნაკითხული და ამ ლექსის
ისტორიაც მე გაბოძავებულზე, ისევე ჩემი ნილი პატივმოყვა-
რებისათვის (ხომ შიშვლებმა, ხანდახან ეს სიტყვა თბილი
იყოს, მზრუნველი), მამას არც აბრუნებულ სჭირდებოდა.
უამისობადაც მაღლიური იყო ყველაფერის მიმართ.

— ნოველაში „ერთი უსახელო“ მამა გველის ნაკე-
ნით ეკვდება... ნამდვილად მოხდა ეს ამბავი?.

— ახლა მეხოთრება ამაზე ლაპარაკი. შეიძლება მართლა
წინათგონიშნავსავით იყო. მამა „პურის საშოვნელად“ წავიდა
და მართლა სიჩუმეში მოკვდა. მეტაფორა ახდა. მეტაფორები
სიხშირებით მფრინა ხოლმე და, აი, როგორც სიხშირი, ისე ახდა.

— სიხშირი ნაჭერილობებს გავს“. წერ ერთ ნოველა-
ში. რა არის შენთვის სიხშირი?

— სიხშირი ჩემი ბედისწერაა. სულ თან დამეყვება. ხანდა-
ხან ეწყველი კიდევ. ხანდახან ვლოცავ. ვიცი, რომ ის არაა
ყველაფერი, რომ მის მიღმა ჩემთვის ყველაზე მიმზიდველი
და საოცნებო რამ, ოღონდ, სიხშირს თუ თავი დავადინებ, იმ

შემთხვევაში. ბევრჯერ
გადაეურწინებარ. ნე-
სით, მისი მხოლოდ
მადლიერი უნდა ვიყო.
მაგრამ ვარ კი არ ვი-
ცი. რთული ფიქრია და
ძალიან შორს ნამიყ-
ვას, რომ გავყვე...
— „ბამბაზის სა-
მოთხე“ წარმატებით
დაიდგა ქუთაისის
ლადო მესხიშვილის
თეატრის სცენაზე.
როგორ მუშაობდით
სპექტაკლზე?

— „ბამბაზის სა-
მოთხე“ გამოჩვეუ-
ლი ბედს დაჰყვა. არაფერი განსაკუთრებული მოთხრობა
არაა. ტყიელიც ისეთი აქვს — თითქოს საყუველთაო და
ლამის ბალაღური: აფხაზეთი, მარტოობა, გაუცხოება. მაგ-
რამ მეგობრებმა გამოიცოცხლეს. ჯერ ჩემმა უახლოესმა
მეგობარმა, მსახიობმა იონანე ხუციშვილმა ნაიკითხა, მე-
რე, ასევე, ჩემს მეგობარს, რეჟისორ გიორგი სიხარულიძეს
ნაიკითხა და, ასე დაიბადა მოთხრობის პიესად ქცევის
იდეა. ჭობულეთში წავედით, ჰიესაზე იქ ემუშაობდით. გან-
საკუთრებულად მახსოვს ის დღეები... მერე კი გიორგი სი-
ხარულიძემ ქუთაისის ლადო მესხიშვილის სახელობის
დრამატულ თეატრში დადგა ამავე სახელწოდებით. სპექ-
ტაკლი მაყურებელმა შეიყვარა, რადგან ყველამ რაღაც
თავისი წილი დაწვინა და სიყვარული იმყოფა ალბათ იქ.

— ვინ არიან შენი საყვარელი მწერლები?

— გურამ რჩუელიშვილი. მარკესი. გურამ დონანიაშვი-
ლი. ერლომ ახვლედიანი. სერგეიანტსი. ჯემალ ქარჩხაძე.
უსასრულოდ. გურამ რჩუელიშვილი...

— რა როლს ასრულებენ მეგობრები შენს ცხოვრებაში?

— მერამ მამარდავლიანი მახსენებდი, მან თქვა, რომ საჩუ-
ქარი მხოლოდ მამინაა ცინცხალი და ძვირფასი, როცა ის არ
დაგიმსახურებია. უმდიდრესი ადამიანი ვარ, რადგან რამდენ-
იმე დაუმოხარებელი საჩუქარი მაქვს ლვისისგან — მეგობ-
რების სახით. ზოგთან ერთად გავიზარდე, ზოგს მოკვანე-
ბით შეუხვდი, მაგრამ მტკიცედ მჯერა, რომ ამ სამყაროში ჩე-
მი მეგობრობა ნინასნარ იყო გადამწყვეტილი. ბევრი რაბით
გამოვიცადე, როგორც იტყვიან. და ალბათ ნინ ამაზე მეტია
გასაღწელი. მე ეს გზა მომწონს — ბიჭაბიჭიანი. მადლი აქვს...

— რას ვერ აპატიებდი მეგობარს?

— ლაღასი. ეს შეუვალაა — ლაღასი ვერ ვაპატიებ.

— ყველა შემოქმედი თავისებურად მუშაობს. რო-
გორ იწერება ლექსი?

კონსტანტინე
კობახიძე

— პროცესის აღწერა არ შემიძლია, არც გამოვივა. თან, შესაძლოა სულაც არაა საინტერესო. ეს დაახლოებით იმის გავს, ერთ დილასაც — რომ განვიმეცადო, ან საღამოს — მივიარებ ღრუბული გადაივლის, ან ბაღახა ამოვა და ასე შემდეგ. როგორ ხდება ეს ყველაფერი? დიდი, დიდი და მშვენიერი კანონით...

— რამ შთავაგონა გოდფრიდი ჩოხენლუ ლექსის დაწერა?

— გოდფრიდი ჩოხენლი გამოჩენილად მიყვარს თავისი პიროვნულ-შემოქმედებითი სამყაროთი. მისი სიკვდილი ჩემთვის კიდევ ერთი სევდა იყო. ნათელი სევდა, რომელიც კი არ მთრგუნავდა, არამედ რაღაცნაირად მამშვიდებდა, მაიმედებდა. ეს განცდა მერხდა, გოდფრიდზე ლექსს როცა ვწერდი.

— როგორ მოქმედებს უნუხ ნარმატება? პოპულარობა? — რამზავალია...

— მარკესმა, ვიდრე დიდი მწერალი გახდებოდა, ფურნალიტობით დაიწყო. შენც რადიოში მუშაობ. რას გაძლევს ეს სასახური როგორც შემოქმედს?

— ბავშვობაში მართლა ვიცნებობდი ფურნალისტობაზე. ანტიფურნალისტობისას მომზადება დავინწყე იმ ბუნით, რომ უნივერსიტეტში ფურნალისტისთვის ფაკულტეტზე უნდა ჩამებარებინა. მაგრამ კეთილსინსურელებმა მიარჩიეს, რომ ამ იარაღისგან ხელი აშეღო, რადგან ფურნალისტისთვის ძალიან საჭირო თვისებები არ მქონდა. პო, რაღაც კიდევ სხვა საქორება ამ საქმეს, პიროვნული, ხასიათში, ბუნებაში. ახლა რომ ვფიქრობ, სწორადაც მიარჩიეს და მეც ჩემი თავი ფურნალისტად არასდროს მიმიჩნევია, იმის მიუხედავად, რომ საპატრიარქოს რადიოში უკვე რამდენიმე წელია ვმუშაობ.

— რატომ?

— ფურნალისტისაგან მეტი აქტიურობა, სიმკვირცხლე უნდა. სამზინად მომზონს იდეა, რომელიც ამ პროცესშია დევს და, რომელიც ჩვენს სინამდვილეში, საწმინდარად, არცთუ ნარმატებით ხორციელდება. ფურნალისტები ხომ არაღაც ეტაპზე ფაშთაღმწერლებიც არიან, თუკი ამ სიტყვასაც, არაქალ მუსიკასთან ერთად, საქმიანი იუმორითაც ნარმატოვებიათ. მე დიდხანს ფიქრი მიყვარს, შემიძლება ამ ფიქრში დღეები, კვირები ვაშეპაროს, და სად ვიღო მერე ისედაც თავულებლად გაქენებულ დროს, რომელიც დანარჩენებისთვის სულ ქრანსიკებად უნდა მიმეფლებინა? საპატრიარქოს რადიოში ეს ფუნუნება მომცა — დრო. ცოტააღმნი დრო.

— რას ნიშნავს შემოქმედისთვის რწმენა?

— სუნთქვას, არსებობას ნიშნავს. უამინად შეუძლებელია. მითუმეტეს, შემოქმედელ შეუძლებელია ურწმუნო იყოს. რაღაც მაინც სწამს, სულ ელემენტარული ფაქტორი, თუნდაც ის, რომ ქუჩაში ვიღაც დაიპარა და ბაჰაშეს აკაცია... ურწმუნობა დიდხანს ვერ ცოცხლობს, ნიადაგი არა აქვს. თუცა ეს ცოტა ხანიც ხანდახან წლიობი გრძელდება ხოლმე.

— რომელი საეკლესიო დღესასწაული გიყვარს?

— აღდგომა მიყვარს. ქრისტიანისთვის და, საერთოდ, ალბათ ყველა ადამიანისთვის მსოფლიოში, არანუგონა იმანზე შთავარი, ვიდრე განახლება, ვიდრე სიცოცხლე, ყვაილობა. აღდგომა ეს სასწაულია. სხეულით რომ გრძნობს კაციც და ხეც, ცხოველიც და ბაღახიც, სხეულის დონეზეც კი — დაბადება რომ ხდება, თუნდაც დიდი ტკივილების ფასად, და მერე სული სულს რა ემართება ამ დროს! აღდგომა ჩემთვის ნუგეშია, ყველა ომის და ყველა სიკვდილის მერე ნუგეში.

— იყო მწერალი — შემთხვევითობა თუ ღვთის ნება?

— ჩვენს საეკლესიო სამყაროს ქართულად წუთისოფელი ჰქვია და, შემთხვევითობის ბილიც არსად ისე მძაფრი არაა, როგორც წუთისოფელში. ხანდახან გვარია, რომ ეს მწერლობაც, ეს სიყვარულიც, ეს გარდაცვალებაც — შემთხვევითია. მაგრამ მხოლოდ ხანდახან. მე მეფერა, რომ ღვთის ნება ყოველთვის. საკითხავი ისაა ხომც — რისთვის? მწერლობაც და, საერთოდც, ჩვენი ცხოვრება, ალბათ ამ კითხვის პასუხებია. არა, მხოლოდ პასუხების გაცემის პროცესი.

— დღეს მრავალი მიმიღიანობომა... შენ რომელს მიაკუთვნებ თავს?

— მიმიღიანობებზე საერთოდ ვერ ვლაპარაკობ. თან ჩვენს გარშემო ისე სწრაფად იცვლება ყველაფერი, უკვე გარჩევაც ძიროს. ეს ესთეტიკაში, რა კულტურულ-ფილოსოფიურ სიღრმეშიც ვცხოვრობთ? რა ჰქვია ამას, როცა ზოგს ცველაფერ აქამდე შექმნილ-დაწერულზე, ნაფიქრსა და ნაოცნებარზე ვუღს აზიდებს, ზოგი პირიქით, ყოველგვარი სიბახლის მოს შეუეყრია და დამარბული ერის აღდგომამდე აღარაფრის არც ნაკითხვას და არც დანერგება აღარ აპირებდა... თითქოს ყველაფერი არიან და, ასეც რომ არ იყოს, მაინც გამიჭირდებათ ჩემი თავი რომელიმე კონკრეტული „იზმისთვის“ მიმეკუთვნებინა. და არა იმიტომ, რომ შემთხვევითი თავისუფლებას განვიციდი (რა ზედმეტიცაა ზედმეტიცნითი თავისუფლება), არამედ იმიტომ, რომ ეს ყოველივე ბელუენური იქნებოდა. ადამიანზე ხანდახან ხელოვნურად ეწმით ტერმინებს, სიტყმებს, ვუღებს, რომ მერე ასე მონსტირებულად უფრო ილია აზროვნება. მე არ გამომიღის. ვერ.

— რომელია შენი საყვარელი ფერი?

— ზუსტად არ ვიცი, რა ჰქვია ამ ფერს, მაშუცა ვაფარობის ნახავი ვნახე ერთხელ, გგონია „მე“ ჰქვია ნახავს, იქ იყო სწორედ ეს ფერი, რომელიც დაბადების წუთიდან თან დამყვება, პირის ფერითიც კი ვგრძნობ ხოლმე. ლურჯამდე მწვანე, დანისილი ნეფრისფერი, ზაფხულში რაჭამი იცის წვიმის შემდეგ ცა — აი, იმ ცის ფერი.

— თუ გიფიქრია სიკვდილ-სიცოცხლეზე?

— ეგ ჩემი ფიქრია. როგორ გაძლებ ადამიანი უაღფიქროდ?

— რა არის სიყვარული შემოქმედისთვის?

— რაც უნდა ვთქვა, ყველა სიტყვა უტყვი იქნება, არაფერი გამოვიღა. სიყვარული ჩემთვის სიტყვების იქით რომ სიჩუქცა, ისაა. რწმენაა — სულ უნდა გწამდეს, ანუ გიყვარდეს, ანუ არსებობდეს.

— რომანი „ორსული“... რამ გადაგანყვებინა მისი დაწერა?

— ეს რაღაც ახალი ჩემს თავს — რომანს პირველად ვწერ. უცნაური პროცესია: ისეთ შეკვარებულობას გავს, როცა მთელი ცხოვრება მხოლოდ ერთი კაცია გიყვარს, ამ ქალ. ჯერ არ ვიცი, რა გამოვა, თუმცა ძალიან ბევრი რამე დავუცქავშირე. ყველაფერი ის, რაც რეალურებაში უნდა მოხდარიყო, ამ შეიძლებელია მომზადარიყო და არ მოხდა... ეს ნივინ სიყვარულსა და თავისუფლებასა და იმას, რომ უნაყოფობა ნყველა და, თუკი უნდა, რომელ უნაყოფობას ვუღსისხნობთ, ხისას თუ კაცისას, ხორცისას თუ სულისას. სიყვარული სიცარიელეთა და ყოველივე სიცარიელე... — დღეს ექვლ სიტყვებზე ასე იტყობა. მე არ მინდა ცარიელი სამყარო.

ესაუბრა თამარ შამიშელაშვილი

ჯანო ჯიქიძე

რუსტიკო და მისი ჯანი

... ცხოვრებაში სიმწარე, თავუნა, ნუ ფიქრობ, მარტო შენ გარკუნა, ბედის ჩარხს უტულმა აბრუნებს დროულა მკაცრად, არ ზოგავს, ერთგვარად აღონებს თავსაც და კაცსაც...

რომბერტ ბერნსი

["მინდვრის თავის, რომელსაც სორო დაუნერია ჩემმა სახისმა"]

პატივცემულებო!

კი ბატონო, მე გიყი ვარ, გეთანხმებით. სწორადაც იქცევით, როცა თავს მარიდებთ, თავალს მარიდებთ, მერღებობთ. მყუდროა ცხოვრება გირჩენიათ, საზრუნავი ულევია გაქვთ, საფიქრალიც, მაგარმ მანაც შევასხენებთ, გიჟად არ დავგაბებებულვარ — მე შემშალა ამ რყევებმა; მყოფე მშვიდობამ, ომმა, მსოფლიო კრიზისმა, "ჭკუის კოლოფებისგან" აშენებულმა ეკონომიკურმა მოდელებმა, მაცდური ელვარებით მოიჭილნა ხუზულებმა, მატრიარქატის და პატრიარქატის მგმობილებისგან რომელიღაცა-კრატის დაკანონებამ, საძვარის დასაბამშივე ჩადებული სოხასწორობის საწყისის, დაღუპტიკის, ურთიერთშესაძამისონის უფლებეტილყოფამ, ქალების მასკულინიზაციამ და კაცების ფემინიზაციამ. მე ამას ვგმობ და ვებრძვი. და ახლა, როცა დავრჩნუნდი, რომ ბრძოლის ბედის სასწორი დამარცხებისკენ გადაიხარა, გამიწნდა ასეთი გიჟური სურვილი — მოვიწოდოთ, რომ თქვენც იბრძოლოთ, პატივცემულებო!

აღერ მეც თქვენსავით ვეთანხმებოდე აზრს — "ჩიტი ბდღენად არ ღირს", მაგრამ რაც ტყუილად შევიშალე, აღმოვაჩინე, რომ ეს თეზისი მხოლოდ ნაწილია წინა მოცემულობის, ანუ იმის, რომ საწამ ამ დასკვნას გააკეთებდა, პატივცემულება ბრძენმა მანამდე დაუსუა, რომ ჩიტის ბდღენა შეიძლება. ეი, თუ დაეუშვებო, რომ ბდღენა ნებადართულია, მხოლოდ ამის შემდეგ დგება არჩევანი ღირს თუ არა ჩიტის ბდღენა. ჩემი გიჟური ლოგიკა მკარანახობს, რომ არჩევანამდე საჭივ არ უნდა მივიდეთ. ეს კი იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ ზედმიწევნით დავიცავთ პრინციპს — არ ბდღენა! ეს ჩემთვის იოლია, რადგან ჩემი პრინციპია ჩიტის არბდღენა.

იყო იყო, როცა ჩემი ცოდნა ორნითოლოგიაში ნელის ტლიო იყო. ახლა კი, როცა გიყი ვარ, შემძილია დაბეჯითობით გითხრათ, პატივცემულებო, რომ ჩემი ცოდნა ორნითოლოგიაში >0.

მე-20 საუკუნის დამწევი და 21-ე საუკუნის დამდგენ ჩემს პირად ცხოვრებაში დიდი მოვლენა იოხდა (მაშინ

სრულიად ნორმალური ვიყავი და ამიტომაც მახასიათებდა ჩვეულებრივი ამბის გაზვიადება), ბინა შევიძინე და დავსახლდი ჩულორეთის ერთ-ერთ ე.წ. იტალიურ ეზოში.

რას აკეთებს ნორმალური კაცი, როცა ახალ საცხოვრებელში გადაბარგებას აპირებს?

სწორადაც, სწორადაც რომ გვრ მოვიქცი — რემონტი წამოიწყე: რაღაცეები შევაკეთე, რაღაცეები გავაკეთე-გადავაკეთე. ზოგი რამ შევალამაზე, ზოგსაც უბრალოდ ხელი შევავლე და რეალურად არსებული შესაძლებლობების ფარგლებში ჩემი ახალი ბინა (რომელიც სინამდვილეში ძველისძველია — 1909 წელსაა აშენებული) გავაჯობტავე.

ამ შეკეთება-გადაკეთებაში, აღადგება-დასადგებაში ერთი უკუთხე ხელუხლებელი დაეტოვე; უფრო ზუსტად, ლია აივისნი ბოლოს, ჭერთან ახლოს მიყუდული კუნძული არც შევლესე და არც საღებავი ნავაცხე — ეს ადგილი გადაკეთებას არ საჭიროებდა, რადგან მშენებელს ისე უნაძკლად ემუშავა, რომ ახლაც აღერთოვანებას მცირის მისი ნახელავის ნახვა — ეს იყო და დღემდე არის ტრადიციულად ნაშენი მერცხლის ბუდე. ჭერიდან ათიდაე სანტიმეტრის მოშორებით მერცხლებს ბუდე აუშენებიათ. ეს უკუთხე კი ისეთია, არც წვიმა ხვდება არც ქარი, არც მზის პირდაპირი სხივი უყურებს, რომ გადახურდეს. ქვევიდან ძალი და კახა ვერ შენდება, ჭერიდან თავი ვერ ჩამოძვრება; თუ კიბეს არ მიოდგამს, ადამიანსაც არ მიუნდებდა ხელი.

ოთხი წლის განმავლობაში ბუდე იყო უქადაური (უჩიტური უნდა მეთქვია), ასე რომ, იმედი გადაამწურა კიდვეც — დავასკვენი, ეს ბუდე ერთხელ და სამუდამოდ მიტოვებულია-მეთქი.

2003 წელს გამოჩნდა მერცხალი — რუსტიკო.

ეს მე ერთ მშვენიერ საღამოს აღმოვაჩინე. საბურავიდან ჭერის ნახევრებში ჩამომავალი ტელევიზიის კაბელები იოდა და ძინა. გამოიხარდა, თუმცა ჯერ არ ვიცოდი, თუ ჩენიანი გახდებოდა. სკოლიდან მოულოდბული, ჭრთივლი პოეტების ლექსებმა ისე შემათვისეს მერცხალზე წარმოდგენები, რომ მეც ნორმალური ადამიანის მსგავსად ვაზვიადებდი — ეს ფრწველი ლამის სულით ხორცამდე ქართვლის იმედად მიმანდა.

2008 წლის აგვისტოში რუსტიკო და მისი ცოლ-შვილი გაუჩინარდნენ — ისე უცბად გაქრნენ, რომ ვერც მივხვდი, თუ აჯარ დაბრუნდებოდნენ. აგვისტოს შუა რიცხვებში ვის ცხებოდა საამისოდ. ვველა თავზარდაცემული იყო მოულოდნელად გაჩაღებული ომით და ელვისებური მარცხით — ქართლის სიღრმეში ტემოვილი მტრის ვითომ-თავშეკავებული თარეშით, სემოვილის ნაამბობით და მავანის ბატი-ბუქით, რომ ჩვენ არ დავმარცხებულვართ, რომ ეს მხოლოდ გვეჩვენება...

მაშინ გაკვირდა და დავიწყე ლოდინი.

* თარგმანი თამარ ერისთავისა

მერცხლები აღარ დაბრუნებულან. აიყარნენ და ნა-
ვიდნენ. დედაბუფიანადო, ვერ ვიტყვი (ბუფი ახლაც აქეთ
— ღმერთს მადლობა). სრული შემადგენლობით გაიქცენენ.
თბილისს მტერი არ შუშოსვია, მაგრამ მერცხლებში მინაც
გაიქცენენ. მე მგონი, ჩიტები პანიკამ მოიკვა — სამაჩაბ-
ლოში დაბრუნებული ბუფებიდან ნაშოსული მერცხლების
გუნდს გორის რაიონის მერცხლები შეუერთდნენ. აქაურე-
ბიც აპყენენ განგაშს, შეუერთდნენ და მათთან ერთად გა-
დაიკარგნენ. ისე კი არ ნავიდნენ, როგორც, ჩვეულებრივ,
გადააქრენი ფრინველები იქედნიან — გადაფრენამდე
ერთი თვით ადრე გადაიკარგნენ.

მანამდე როგორ იყო, პატივცემულებო?
კი, ნამდვილად, მერცხლის ბუფიან სახლში 1999 წელს
გამემოხარტადი. 2002 წლის მსოფლიო ჩემპიონატის სა-
ღამომაცხვებს აიგანზე ვუერთდები ხოლმე და კარგად
მასოსხ, იმ წელს ბუფე ვერ კიდევ ცარიელი იყო. ფინალ-
ში ფსონი ბრაზილიაზე დაგდე (მამინ მხოლოდ გიყი თუ
დღემდეა გერმანიის გამარჯვებაზე). იმ წელს ჩიტები არ
გვყავდა, თორემ ფინალური მატჩის მოსაგებად მარტო
ბრაზილიელი ფეხბურთელების კი არა, ჩემი მერცხლების
მივდივო შენებოდა.

შემდეგ წელს, 2003-ში გამოჩნდა რუსტიკო. მასთან ურ-
თიერთობისთვის დღე-ღამის განმავლობაში ცოტა დრო
იყო. დილით მერცხალი ჩემზე ადრე იღვიძებდა და სადაღაც
მიდიოდა. მე კი დღისით ვნაშაობდი და შინ არ ვიყავი. ასე
ორი, მხოლოდ საღამოს ეგზამპლები ხოლმე ერთსა და
იმავე ადგილას, ტელეკაბელზე ჩამოშვადარს და მოიღებო-
რეს. ისე ზუსტად აგნებდა ერთხელ ამორჩეულ ადგილს,
რომ პირდაპირ ქვეით, იატაკზე, საგანგებოდ მისთვის და-
გებულ გახზოზე ერთხელაც არ დაუცილებია სკინტლი.

ერთხელ, კვირა დღეს, შევნიშნე, რომ გახუთი, რომე-
ლიც მანამდე მინიც და მინიც არ იყო დასავრილი, საკმაოდ
"დატვირთული" იყო. საღამოს კაბელზე ორი მერცხალი
ერთმანეთის გვერდით იჯდა. მივხვდი, რუსტიკოს ცოლი
მოუყვანია.

თბილისელი მერცხლები ყველანი სოფლები ყოფი-
ლან, ეს ახლა ვაივამ, როცა გავცივდი და ინტერნეტში
ქექვა დაიწყე.

1758 წელს ცნობილმა მეცნიერმა კარლ ლინეემ აღწერა
ჩემში ფართოდ გავრცელებული ეს ფრინველი და მის
ლათინურად *Hirundo Rustica* უწოდა, რაც ქართულად
სოფლის მერცხალს ნიშნავს.*

ქალაქის მერცხლებიც არსებობენ თურმე, მაგრამ კუ-
ლის მაკრატლი უფრო მოკლე აქეთ; ისე, სხვაშორივ, გან-
სხვავება არ ყოფილა, რაც შთავარია, ყველას ვეროპული
ქექვა — სოფლის და ქალაქის ჯიშის მერცხალს ვეროპე-
ლი მაკრატლა ქექვა. არსებობენ შუაზილიდი და ციმბი-
რელი მერცხლებიც.

ზოდა, ეს ჩემი ევროპული კუდმაკრატლა რომ მოპყე-
ვბოდა ქიქტიკს, ჩაახვევ-ჩაახუჭუჭება და, როგორც "ვი-
კიპედიში" წერია, ბოლოს რაკრაკით დააკვირვებინებდა
ხოლმე, თქვენი მონონებული. ჩიტების ქიქტიკით და გა-
ლობით არასდროს აღფრთოვანებულა, მომწონებია კი

* განსხვავებული შრიფტით მოტანილი ტექსტი ნასესხებია ცნეკლოპედიებიდან.

ერთი-ორჯერ, ისიც — მოალერსის გალობა, რომელიც,
შედარებით დაბალი ტემპრის გამო, თითქოს უფრო ხავერ-
დონად მქცენებოდა. დანარჩენ შემთხვევებში სტენეა-
ტიკისის მოსწინა არასდროს მომნატრებია — ულტრაბე-
რები სასამხარეოს ისედაც ყოველდღიურად შესისი. არც ამ
მერცხლის ქიქტიკ-არაკაზე დაუძრავი სიტყვას, მაგრამ
დღემდე ასეა — სწორედ იმ ქიქტიკ-არაკაზე ვცნობ რუს-
ტიკოს. თუ ეს ხმა ეზოდან ისმის, ვიცო, ის არის; თუ არ
ჩანს, ვიცო, აქ არის სადაღაც, ახლომალა.

რუსტიკო რომ დაპოვინდა, ცოლსა და ქმარს განსა-
კუთრებელი არაფერი გაუკეთებიათ: ახალშეძენილი ძე-
ვი ბინა დააღაგეს, გააკოტაგეს; ამავედროულად, ჩემგან
განსხვავებით, სხვა საქმესაც არ მოცდენიან. ამის შედეგი
კი მალე გამოჩნდა.

ღამით კაცი იჯდა მარტო იჯდა თავის ადგილზე, ანუ —
ტელეკაბელზე. მდებრმა ბუფები გადაიარსებია; მერე უკ-
ვე დღედაღამ იქ იჯდა — ე.ი. კვერცხები დაღო და გამოსა-
ჩეკად ათმობდა.

განჩინენ ბარტყები.

მშობლები ბარტყებს მერცხლი 400-ჯერ კვებენ (ზოგი
მონაცემებით 600-ჯერ). დეტალები მიგვარცის შემდეგ
წლიდან წლიამდე ერთი და იგივე ადგილს კი უძრუნდებიან,
მაგრამ ძველ ბუფს არ იყავნენ, თუნდაც დაუზიანებელი
იყოს, მინაც მის გვერდით ახალს აუზებენ.

ენციკლოპედიამ არაფერი წერია იმაზე, რომ სხვისი,
მინიმუმ 4 წლის განმავლობაში მიტოვებული ბუფე, ენი-
სის საცხოვრებელი გამოიყენებინოს, მაგრამ ფაქტია,
რუსტიკოს უკაცური ბუფე იპოვა და დაისაკუთრა. კონკრ-
ეტნიც არაფერს გამოსჩენია, არამედ გამოაფეხვა, რასაც
ვიც ვიტყვი მისი მშობლებზე. ამ მდებრ მერცხლებს
დღეს ვადაგება სხვა ქალი, რომელსაც უნდა, მისი ადგილი
დაიკავოს ბუფეში; მაგრამ რუსტიკოს ცოლი, დღიი შემარ-
თებით არა, მაგრამ მინაც წარმატებისთვის იცავს თავის პო-
ზიციას.

მერცხლები ბუფეს იმეზებენ თიხის პანანინა ვუნდე-
ბით, ლერწმის ლერწმით, ნერწყვით შენებებული ლულა-
შის ნამცეცხებით. საშენი მასალა დამშრალი ტბორებიდან,
ლერწმთან-ლავაშიან ტბის ნაპირებიდან მოქვთ.

ეს ჩვენი მერცხალი სულაც არ არის ულაჯყო. ეგ კი
არადა, პირიქით, ყოჩაღაც მგონია. შიქილბო, უბრალოდ,
ზარმაცია; ამ შეილება აქამდეც სახლის ამენება სცადა,
მაგრამ ხელი მოეყარა — ახლა რიყეზეც ვერ იშოვიდა სა-
შენ მასალას; არადა, ლისის ტბიდან ხომ ვერ ჩამოიტანდა
თიხას და ლულაშს. ასე რომ, ეს უკნით ევროპული სოფ-
ლის კუდმაკრატლა იმ ბინას დასჯერდა, რაც იპოვა თბი-
ლისში, ერთ-ერთ ე.წ. იტალიურ ეზოში. სხვისი ამენებელი
და მერე მიტოვებული ბუფე დააღაგა და აქ დაიღო ბინა.
დანერული ბუფე ხომ საშინელი სანახავია, მასთან შედარ-
ებით მიტოვებული ბუფე (კივის ლეკიკით თუ ჩაუფიქ-
რდები) უფრო უარესია. ამან კიდევ გააყოცხლა მიტოვ-
ებული — მადლობის მეტი არ მეთქვია. მას შემდეგ რუსტი-
კო ყოველ განზახვებულზე საკუთარ ბუფეში ბრუნდება.
ახალს არ იკეთებს, იქნებ არც იცის, ან აღარ ახსოს შენე-
ბა იმ ძველი მშენებლისგან განსხვავებით, რომელმაც ბუ-
ფე უსაფრთხო ადგილზე უნაკლოდ ააგო, რე დაშხვედრა,
თვითონ კი კაი ხანია ცოცხალი აღარ არის.

გადაფრენის წინ მერცხლები გროვდებიან. გუნდში ერთიანდება რამდენიმე ასული ფრინველი.

პატრეცემლონი, გადამფრენი მერცხლების ქარავანი არც მამინ მინახავს, როცა ნორმალური ვიყავი, და არც ახლა, როცა გიჟი ვარ, მაგრამ მახსოვს თანამიმდევრობა, რომელზეც ყოველთვის იყო დაცული.

სექტემბერში რუსტაკი ისევ მარტო რჩებოდა. ე.ი. ცოლი და შვილები ადრე გადამფრენ ქარავანს მიპყვებოდნენ. ჰოდა, კაცი ისევ მარტო რჩებოდა, თავის ამოჩემებულ ადგილზე იჯდა — კუმბი, მდუმარე, მოზუხული. რის ჭკუტკი, როცა ქახტახი და რაკრაკი — იმხანად მისგან ჩაქმასაც ვერ გაიგონებდით.

იჯდა, იჯდა და... არ ვიცი, ვისთან იყო მოლაპარაკებული, რა შეთანხმება ედო საფუძვლად ამას ცველადენს, მაგრამ ჩემი გიჟური ლოკიკით ასე მგონია: სწორედ ეს დრო, თავისი ბუდის ახლოს მდუმარედ გატარებული ღამეები აძლევდა ამ კაცს საშუალებას, ზუსტად დაემსახურებინა ეს ადგილი, რომ შემდეგ გაზაფხულზე შეუძლებლად მოსულიყო. ჩველურეთში საბუნ მასალას რომ ვერ იძიებდა, ეს ხომ იცოდა. ახალი ბუდის აშენება რომ შეუძლებელი იყო — ეხეც; ამიტომ ათმაგად ადისებდა თავის სახლს (ბუდე უნდა მთქვა, პატრეცემლონი).

ნორმალური კაცი იტყვი, ეგ კუდმარტალები რუსტაკო სოფელში წასულიყო, ჯიშინი ხომ ისედაც სოფლებილიო Hirudo Rustica. ეგებ მართალიც იყოს ამის მიქმელი. სოფლად, უკეთეს ვარემოში ერთ სეზონზე პარტყლები რომ თავისი გამორეკა-დაფრთიანებას ასწრებენ სოფელი მერცხლებში. ჩემმა რუსტაკომ კი, დარწმუნებულ ვარ, ერისა და იმავი შეზღუდვითან, მხოლოდ 2007 წელს გამოჩნდა ორი ნეცხა პარტყები. გამოჩენილი კი გამოჩენეს, მაგრამ იმ მეორე თაობის პარტყები პაწიანი, ავგისტიკის ბოლოს ახალადფრთიანებულები იყვნენ და, ჩემი გიჟური ლოკიკით მგონია, აფროკამდე გადაფრენა მათთვის შეუძლებელი იქნებოდა. წასულიყ მარცხ ნაივინდენ. დედასთან ერთად წაივინდენ. სანამ აქ იყვნენ, ამათაც და მანამდე სხვებსაც, ერთი ხედახორა და რა-რაა ჰქონდათ ყოველ საღამოს იმ ტელეკაბულზე ჩამოსაჯდომ-დასაყვანებლად. რატომ ჰქონდათ ამოჩემებული ის ადგილი, ვერ გამოგია — 45 წელია ტელევიზორს ვუყურებ და იმ კაბელით ტელეეკრანამდე მოტანული ინფორმაციით დღემდე ვერაფერი ვიხიერე. ეგ კი არა, ბოლოსდაბოლოს, გავგიჟედი კიდევ. ვერ ვისწავლე ჭკუა, მაინც ვუყურებ ტელევიზორს მორიგ იმდევკრებობამდე. ამით კიდევ ისეთი აყალ-მაყალი ჰქონდათ აბტეხილი, აღარც დედას ერთდებოდნენ და აღარც მამას. იყო ერთი განეც-გამონეცვა და ვაკიკვი. ერთი გაზეთი კი არა, ოთხი გადახლილი გაზეთი არ ყოფილა იმით სკანტილაცეენას.

ამასთან დაკავშირებით 2004 წლის თაობა გამახსენდა. მაშინ მშობლებს სამი პარტყი ჰყავდათ: ორი ნორმალური და ერთი — ნახევრად ხეიბარი, რომელსაც ფრენის დროს მინცდამინც ვერ განახსებებდი დაწარჩენებისგან, მაგრამ ტელეკაბულზე დაგანებისას აშკარადებოდა, რომ ზუსტად კოორდინირება უჭირდა. სხვებიც კი მოხერხებულად კი არ ჩაალებდა თავის წერტილ-წერტილ კლანჭებზე კაბელზე, წეს სკარტით ეკიდებოდა, მერე ამაოდ იქნებოდა ფრთებს და ფარხობლებდა. ამასობაში სხვები ასწრებდნენ დასხდომას და ამას თავიდან იშორებდნენ.

მეცოდებოდა, რადგან მაშინ ნორმალური ვიყავი, ფრთოსანი ნახევრად ხეიბრის გაჭრევენას ადამიანურ გაჭრევენას ვამზავსებდი, ე.ი. ვაზაფხუდებო. მეცოდებოდა, მაგრამ ვერაფრით ვეზნებებოდი.

ჩემმა სასიხარულოდ, იმ გაჭრევენებულმა თვითონ მოავნო გამოსავალს (კოორდინაციის უნარი ჰქონდა დარწმუნებული, თორემ აზროვნება კი არ უჭირდა). ერთ საღამოს ენახე, რომ მარტო ზის. ხუთი წუთის შემდეგ გამოჩნდნენ დედ-მამა და და-ძმა. ჩვეულებრივ ატყდა განეც-გამონეცვა და აყალ-მაყალი, მაგრამ ამას არავინ შეუდავებია — ერთმანეთს ეჯიკენენ, ედავენენ. ეს კი არხებინად იჯდა თავის საყვარელ ადგილას, დამრეცვად დაკიდებულ ტელეკაბულზე, სულ ბოლოში, ჭერთან ახლოს — იქ, სადაც ყველაზე მეტად თბილა. ასე განმეორდა მომდევნო დღეებშიც. ის ნახევრად ხეიბარი შეიღო სხვებს მოძრაობის კოორდინაციამ ჩამოუფარებოდა, დროში კოორდინირება კი ყველაზე უკეთ მიქმლი. ყოველთვის სხვაზე ადრე ბრუნდებოდა შინ. ალბათ, დროსტარებზე, ნადირობაზე, ნუგაძრე მწერებით პირის ჩატკნარუნებაზე უარს ამბობდა ცოტათი ადრე, ვიდრე სხვები, ზუთიოდ წუთით ადრე ანებებდა თავს დღის ცხოვრებას და მოხერხებულად გადადიოდა ღამისთვის რეჟიმზე. და მინც ვეჭვობ, რომ იმას აფროკამდე ჩაეღლი. ის ხომ მისი პირველი გადაფრენა იყო. თავის დროზე კი გაფრინდა, მაგრამ სიერცემი ორიენტაცია ეძნელებოდა. გეზი დასწავლად-დატეკიანებულ ხომ, თავისთავად ცხადია, ვერ ექნებოდა. ბრმად უნდა მიჰყოლოდა ქარავნის სვლას. არავინ შეინუსებდა მისთვის თავს, არც დედა და არც და-ძმა — კაბელიდან ჩამოსაყვანებად ემტკნებოდათ და იქ, ცაში, შორი გზის გასავლელად მომართულები, მხოლოდ საკუთარ ძალას დანდობილები, ვერც შეინახავდნენ, რომ უფლს ერთი ნახევრად ხეიბარი გამოეღლია. მეორე დღით, ღამისთვის შემდეგ არავინ ამოიკითხავდა ქარავნის ნევრების სიას, ემანდ, ვინზე არ გვაკლდესო. ალბათ, ნახევრადხეიბარზე და კიდევ მოხუცი მერცხლები არიან ოქტომბრის მერცხლები, რომლებზეც ენციკლოპედიამი წერია: მასობრივი გადაფრენა ხდება სექტემბერში. ოქტომბერში კი მხოლოდ ქარავანს ჩამორჩენილ ერთოვლებს შეიძლება ნანაცუდ სადმე.

რუსტაკი, ღმერთმა უშველოს, არაფერი ემართება. ყოველ გაზაფხულზე ჩამოდის პირველი, ყოველ შემოდგომაზე მიდის ბოლო.

ათავიდან მონოგამისტკი მგონია. სამაგალითოდ უფლიდა ცოლ-შვილს, თუმცა, როცა საქმე საქმეზე მიდგა, თავი ვერ გამოუღვია. 2005 წელს უცხო ქალის ისე თამამად შემოქრის ჩვენს აივანზე, რომ, ვერაუდოდ, ეს შემთხვევით არ მომხდარა. ჩემი გიჟური ლოკიკით ვასკენი, რომ ამ ქალს, ჩვენ რომ ვიცი, იმ კაცთან ურთიერთობა აძლევდა სწორედ იმ სითამამეს, რითაც აივანზე ზემოქრის და ზუღისაკენ გაეშურა. ახლა არ ვთქვა, რამე განსაკუთრებული გარეგნობისა იყო-მეთქი, არ იქნება მართალი — ერთი ჩვეულებრივი ევროპული სოფელი იყო ე.წ. Hirudo Rustica. ოჯახის უფროსი კაბელზე იჯდა. არც ხმა გაუღია, არც ხელი გამოუღია, ცოლმა კი ინილა და მოსულს გადაეხედა. აქედან ფრთა გაჰქრა, მერე თავს დაღარა, იქედან მზარი უბიძგა, უწილა, უკელა, უკან დაახვეინა და აივინდან ეხშობი გადაედგა. ერთ ნაშბზე უკან მოპრუნებულს ხე-

ლახლა დაუხედა — უნივლა, უკივლა, გააქცია და ჭოქო-
ლაღ მიაყარა.

მეგონა, ამით დამთავრდებოდა ეს ამბავი, მაგრამ არა.
ყოველ საღამოს მოდიოდა ის რუსტიკა, ეკვებებოდა,
ოჯახში შეჭერს ცდილობდა და ამაჲ აკეთებდა რალაც
თავდაჯერებლად, თითქოს მართლა ეკუთვნოდა ამ
ოჯახის წევრობა.

სოფლის მერცხლები ერთცოლიან მერცხლებად ით-
ვლებიან, თუმცა მათ შორის ორცოლიანობის შემთხვევებში
მთავითი სულაც არ არის. მენჯვილის გარეშე დარჩენი-
ლი მდედრი, როგორც წესი, უერთდება დაოჯახებულებს
მთელი სეზონის მანძილზე, თუმცა ეს "დაბმარე" ბარ-
ტყებს არ ეკებავს. შე-
ნძლებდა ბუდის მშე-
ნებლობაში მონაწი-
ლეობა მიიღოს, კვერ-
ცებზე ზე დაჯდეს და
გამორეკავი მიეხმა-
როს კრებ მდედრს.
შეიძლება ოჯახის
უფროსს შეუწყვილ-
დეს და, ამგვარად,
პოლიგამიური წყვი-
ლი შექმნას.

იმ წელს უაზროდ
გრძლი მაის-ივნისი
იყო (შეიძლება ით-
ქვას, თბილისისთვის
შეუფერებლად ციო-
და კიდევ). დღისით,
ჩვეულებრივ, სამსა-
ხურში ვიყავი. საღა-
მოს შინ დაბრუნე-
ბულმა ეს ჩვენი რუს-
ტიკო კაბელზე ვერა
ვნახე. ბუდიდან აქეთ-
იქით თითო მაკრატე-
ლი ჩანდა. მოვხვდი,
სიცოცხე რომ არის,
ესეც კვერცხებს ახის
თავის ცოლთან ერთად-მეთქი.

ვახშობისას ჩემმა მეუღლემ მითხრა: ნახე, რა მეოჯა-
ხე მერცხალი გვეყოლია, როგორ ეხმარება თავის მეუღ-
ლს, შენსავით კი არ არისო — მსუბუქად გამკეცნა, მაგ-
რამ მიზანს მაინც მიაღწია — იმ წუთში, ცოტა არ იყოს,
დავიბოღმე კიდევ. მერე დაღამდა, განვიმდა. უაზროდ
ცოდა — ამკარა იყო, ზაფხულმა თვაპატკი დაიღო —
მოსკლას აგვიანებდა. აივანზე ბნელოდა, რადგან განათე-
ბა ერთხელ და სამუდამოდ გადაინება სხვადასხვა მიზეზის
გაშო. ავიღე ელექტროფარანი და მერცხლების ბუდე-კუნ-
წულს მივაღვეი. დავინტერესდი, რას შევბიან, ხომ არ გაი-
ყინენ ამ სიცოცხლე-მეთქი. მივანათე ფარანი. ერთბაშად
ვერ მივხვდი, რა ხდებოდა. ბუდიდან მაკრატლები დაუჩქი-
ეთ ამონვეროლოყო. ვუკირკიტე, ვუკირკიტე და დაუიჯე-
რე: ბუდეში სამი მერცხალი იჯდა, თავსამხოზობლები და
კუდაშოშეკრებლები. რა თქმა უნდა მივხვდი, ის მესამე ვინ

იქნებოდა. ჩემი ცოლისთვის ნიშნის მოგება დაეპირე. ვი-
ფიქრე, ვეტყვი, ეგ შენი რუსტიკო კაი მეოჯახე რომ გგო-
ნია, ინსტინქტებით ცხოვრობს მხოლოდ — აგე, აცვივდა
და მარტო ცოლ-ქმარი არა, შენ რომ არ იცნობ, ის მეო-
რე ცოლზე იქ ახის კვერცხებს შთამომავლობის შენარჩუ-
ნების მიზნით-მეთქი. ცოტა ხანში სათქმელი გადავიფიქ-
რე. ნიშნის მოგება არ მევასება, ჯიბრი და ნიშნის მოგება
მეჯავრება — ნებავ, სხვაგვ ასე იყოს, პატივცემულნი!

მერე, როგორც იქნა, დათბა. რუსტიკომ კაბელზე გა-
დაინაცვლა. ცოლები ბუდეში დარჩნენ. შეეფუვნენ რეა-
ლობას — ბარტყები უპირველეს ყოვლისა!

ხუთი გამიიჩქია. ხუთი დაფრინილი პირი ჩანდა დღი-
სით, როცა მშობლებს
ნისკარტით საცვები
მიჰქონდათ შვილებ-
თან. იდილია გვგონე-
ბოდა, მაგრამ თურმე
ჯერ სადა ხართ!..

ერთ მშვენიერ
დღეს შიმეცელი ბარ-
ტყი ვიპოვე ბუდიდან
გადა მ გ დ ე ბ უ ლ ი,
მკვდარი, საცოდავი.
მესამე დღეს მორე
მკვდარი ბარტყი ვი-
პოვე, ისიც ბუდიდან
გამოგდებულა —
ტიტველი და უსუსუ-
რი.

მერე რუსტიკოს-
თან ერთად მისი ცო-
ლი ვნახე. მორე ცო-
ლი მას შემდეგ არ გა-
მოჩენილა. თითქოს
ძნელი მისახვედრი არ
უნდა იყოს, ვინ ეისი
ბარტყი განირო, პა-
ტივცემულნი.

ოჯახის სიმრთელე
აღდგა და ძველი წეს-

რიგი დაბრუნდა. რუსტიკომ და მისმა ცოლმა სამი ბარტყი
გაზარდეს და დააფრთიანეს. მორბილი შვილები კაი
ხანს მაინც ბუდეში ათუვდნენ ღამეს ბარტყებლით; მერე
ბუდის შორიხალს სხდებოდნენ: ვინ — სად, ვინ — სად...
მოსკინტლეს იტაურობა. არცერთს არ მოსვლია აზრად,
დედ-მამისთვის მიეზაძათ და დასაძინებლად კაბელზე
დამსხდარიყვნენ.

გადაფრენის დრო რომ დადგა, სეტქმებერში, ოჯახის
წვერებს მიგრაციის თანმიმდევრობა არ დაურღვევიათ.
ჯერ დედა და შვილები ნავიდნენ. ერთი კვირა, ცოტა მეტ-
ხანს, რუსტიკო მარტო იჯდა კაბელზე, თავის სუსტ კლან-
ჭებს შორის ატარებდა ქართული და უცხოური არხების
ტელესიგნალებს და ხმას არ იღებდა. უქეიფოდ იყო. დარ-
წმუნებულად ვარ, უმადობასაც უჩიოდა. ცოტას ჭამდა, აღ-
ბათ, რადგან გახუთის საფენის გამოცვლა მთელი კვირა
არ დაჭირვებია. რადგან მამინ სახესობით ნორმალური ვი-

მატარაი ნინო დვალა

ყავი, დავასკენი: რუსტიკო ყველაფერს აუცილებლობიდან გამომდინარე აკეთებს. ახლა ზის და უფდის იმ დროს, როცა აფრიკისკენ მიმავალი ბოლო ქარავანი დაიძრება — მასაციო მუდგევს მებაზორებითა გუნდით... და ეს სოფელი ევროპელები აზის გავლით აფრიკაში გადაფრინდებიან. პასუხის ვეცნა რომ შეუძლია, კეთილად, სად ურჩევნიათ: აქ თუ იქ. აქედან რომ სიცივისა და ზამთარს გაურბიან, ეს ყველა ნორმალურმა ადამიანმა იცის. იქედან რაღას გაურბიან, საკვების ნაკლებობას? ზომ არიან მერცხლები, რომლებიც არსადაც არ მიფრინავენ და მთელი წლის ყველა სეზონს ადგილზე ატარებენ (მაგალითად, ეგვიპტისა და მექსიკის კულმარატლები, ან ინდოელი ვა. ძაფისკუ-და მერცხლები), არც გადაფრინდებიან, არც ეგვიპტისკენ აღდგებიან. ათასობით კილომეტრის დამარებით ბუფერების ასახუნებლად, შთამომავლობის გასაზრდელად არ მიდიან.

რატომ იმდენი მერცხალი არ ცხოვრობს დედამიწაზე, რომ სამშობლოში, თავისი ცხოვრების წირის შესაფერის გარემოში დაეტოოს. რა განსაკუთრებული ფაქტია და მომხდომების მქონეა ეს ჩვენი ევროპელი კულმარატებია, რომ, ეგვიპტელი მერცხლისგან განსხვავებით, ამდენს მოძრაობს გამარჯვების ინსტიქტის მოძალადებისა და ამდენვეს მოძრაობს, ოღონდ უკუმიზარებულთა, იმ გამარჯვების ინსტიქტის მინავლების თანადროულიად გადაფრინის ვადის შესაბამისად; ენციკლოპედიაში წერია, რომ მასობრივი გადაფრინვა სექტემბერში ხდება.

ახლა, როცა ვაგვიდოდ, დავრწმუნდი, რომ გადაფრინის ვადა მუდამ არ არის დაცული და ის არღვევა ბუნებრივი კატასტროფებით, ვულკანური ამოფრქვევებით, მიწისძვრებითა და ადამიანებით. დიახ, ადამიანებიც აწყობენ კატასტროფებს. მსოფლიო ომების დროს მერცხლების მიგრაციის ვადები დაცული ვერ იქნებოდა.

ამიტომ, პატრიცემულინი, ჩემი გოგონა ლოკიიდან გამომდინარე, თქვენი ნებაართვის, ენციკლოპედიამი შესწორება უნდა შევტეხნო. მიგრაციის ვადები ირღვევა კატასტროფებით, ომებით. გადაფრინის ვადები დაცულია მხოლოდ მშვიდობიან პირობებში.

ამ ბოლო წელს რაღაც შეიცვალა. ეს ჩემთვისაა რაღაც, თორემ ჩემი მერცხლების ოჯახისთვის მნიშვნელოვანი ცვლილება მოხდა. რუსტიკომ ახალგაზრდა ცოლი მოიყვანა — ისეთი ახალგაზრდა და ენერჯიული, რომ... ამ მდებრმა, საქმე საქმეზე რომ მივდა, მისი ნინამორბედი იხე-რა კი არ იბრძოლა თავისი უფლებებისთვის, არც ემშაობა და ვერავინა, ვნებაზე, ნინდამედულბა გამოუჩინა მტკოქესთან შეტოქებისას, პირდაპირ თავგამეტებულად ებღვრა უცხო რუსტიკას, რომელიც ოჯახში შემოჭრას ასევე პირდაპირ, უემშაოკად ამოჭრებდა.

რა იოზე! სულ თავები უხათქუნეს — კაი ხანს შესჭყოლდნენ და ებეთქებოდნენ ერთმანეთს — ფოხის ქნე-თი ძლიერ გაავრდებულ. ამით ხომ კლანჭები და ნისკარტი საბრძოლველად არ უჭარავაი, შუბლებით ესეთქებოდნენ ერთმანეთს ისე, რომ თავების მიჯახების ხმა ხან ბაგა-ბუ-ერთი ისმოდა, ხან — კაკუნით. ტვირის შერყევამდე არაფერი აკლდათ. და ეს მოხდა განა ერთხელ. პირველად ჩემი და ჩაერია ამ ბრძოლაში, ორჯერ — შე. რუსტიკო?

ამ ბრძოლების და აყალმყავლის დროს რუსტიკო შინ არ ყოფილა არცერთხელ. მაგარი ვინმეა რა, ვეცე! წინას-

წარ თანხმა იყო, რომ ვინც გამარჯვებული დახვდებოდა (თუნდაც თავპირდასიებული და დასისხლიანებული) საღამოს შინ, ტელეკანელზე დაუწყებულ, იმასთან ერთად გამობრუნდა მთამომავლობას. ასეთ კონფლიქტებში არც ადრე ჩარეულა, მაგრამ ამ ბოლო წლის ამბავი მათერებს მაინც. იქნებ ასაკი ბრალია. რუსტიკო საკმაოდ ხანდაზმულია — მინიმუმ ექვსი წლისაა. სამუშაოდ მერცხალი ოთხ წელს ცოცხლობს, თუმცა არსებობს დოკუმენტური მონაცემები რვანდალი ჩიჩის არსებობის შესახებაც, მაგრამ ეს გამონაკლისად უნდა ჩაითვალოს. მათემატიკა ზუსტი მეცნიერებაა გატივებისთვისაც. 2003 წელს რუსტიკო, მინიმუმ, ერთი წლის მაინც იქნებოდა. ეს ნამდვილად ასეა, რადგან ერთ წლამდე ასაკის მერცხალი არ ჰორჩინდება და შთამომავლობას არ იძლევა. კი, ნამდვილად, 2008 წელს რუსტიკო, მინიმუმ, ექვსი წლის გახდა.

მას შემდეგ უცხო რუსტიკა აღარ გამოჩენილა. ოჯახმა ჩვეულებრივ გააგრძელა ცხოვრება. ახლა რომ ვისვენებ, ვასკენი, უცნაურები იყვნენ, რადაცნაირად ყველაფერი ქტარებოდათ: იქით — შვილებს, აქით — მშობლებს. ორი ბარტყი ჰყავდათ, ორივენი დაფრთიანებამდე გადმოცვივდნენ ბუფედან. პანანინა ფრთებს იქნევდნენ და აიენის იატაკზე დაბორიალობდნენ, დასრულებდნენ უნიჭო მოცურავენებით. ხან სახლს გაეკვივებოდნენ, ხან სახლს შეიპოვებოდნენ; ფრთხალები იყვნენ, უსამელოდ შერთხალეები — შრისისა ეშინოდათ და მუცხლებსაც... რუსტიკო და მისი ცოლი კიდევ აქეთ-იქით დაჭრდნენ, ჭყარდნენ და იქაურობას ხმაურით იკლავდნენ; განსაკუთრებით დედა მთქვამდა, ეს რა დაეცმარათა.

რა უნდა გვექნა? ახალი ბუდე მოეუწყეთ. პატარა, ერთი ციფა კალათი რბილი ნაჭერი ჩაეფუტნენ, ბარტყები შევიკალოთ და შიგ ჩავსვით. მაგარი ბუდე გამოვრდა. კაცის სიმაღლეთი შემოვდი — ქერამდე ატანა და იქ მისი დაკიდება დამეზარა. თანაც ასე, ბარტყებზე თვალის შევლებსაც იოლად ვახერხებდი. შტრები იყვნენ და გულუბრწყვლოები; რომ მივიდოდი (მივეპარებოდი, რომ ახალ "ბუდეში" ჩამებედა), მაშინვე თავს ნამოპყვოდნენ, კიერს ნივარტელებდნენ, პირს დააფრედნენ. ეგონათ, დედამ წმურების პაპტიტი მოგვართვაო. რომ დამინახავდნენ, უცხად ჩაეფურცებოდნენ, თავს ბუდის ფსკერამდე დახრდნენ და ნამცვივით მომცროვნი გახვდებოდნენ.

ახალი ბუდის არქიტექტურა ძველს (კლასიკურს) ბევრად ჩამოუვარდებოდა; თუმცა ესეც დანსული იყო, მაგრამ თითონ არ გავლესათ და მხოლოდ საზავებელი ჩეხ-დენციად დაგვადგებოდა. ეც კია, რომ ბარტყნი ამ კალათის საკვამდე მაღალ ჰქონდა და ბარტყები მტკრებ აღარ გადმოცვივნილან. და მაინც, დედამისი, ჩემი ან ჩემი ოჯახის რომელიმე წევრის აივანზე გამოჩენისთანავე, შვილებს გამუდმებით აფრთხილებდა შეხახლით: ფრთხილად, ფრთხილად, ჩაიფურსი, დაიპალეთ!..

თავს მატერებდა, ნერვებს მიშლიდა. ბარტყებს მე რას დაეუშავებდა, მაგრამ დედამისი მაინც იჭაქებოდა: ფრთხილად, მოდის, მოდის, ბავშვები, დაიპალეთ!

აღბათ, ბარტყებსაც ნერვები უშლბოდათ, მობეზრდათ ამდენი ცრუ განცხად, მალე ისნავილად ფრენა, ახალი ბუდე მიატოვეს, ძველში დაბრუნება არც უფიქრიათ, ად-

გენე და ტელეკაბელზე გადაინაცვლეს, დედ-მამას მოსკუმიდან და ცხოვრების ანბანის შესწავლას შეუდგნენ. აქსელერატები იყვნენ. ფრანკ უცვბი ისწავლეს. ყოველთვის ჩაჩარბდნენ, დედას მკვადნენ, ალბათ. ისიც ჩქარა იყო და ფეთიანი. ვისაც არ გახასოვა, პატრიცემწიწლო, მკახხესტო, რომ რუსტიკოს ეს ცოლი ახადგაზრდა და ენერგიულე გახლტოდა. მისი ცოდლია შეიღებო, ზოჯურე, აივინიდან მუშაბანდნი დედამისივით შეობიდიადებოდნენ ხოლმე, მაგრამ, დედისგან განსხვავებით, იქიდან გამომდინარე ველარ ახერხებდნენ; სანამ ფანჯარას გაეუღებდი, მანამდე თავით მინას ეხლებოდნენ, გულისხემქეთი ანუდებოდნენ, ფრხხილებდნენ და ფრთილებდნენ. რუსტიკოს ახალგაზრდა ცოლი ეზობი დამქროდა და, თავისი ტყუით, ეხმარებოდა შეიღებო — ტყუილი და ტყუილი ერთსა და იმავეს: ფრთხილად, მოდის, მოდის, დაჰიამილეთს... თუმცა თვითონ ახალგაზრდა იყო და გამოუცდელი, მაინც ნინასწარმტყველურად გამოუფიდა თავისი მხამალი შეგონებები, უფრო სწორად, ენამ უყვილა. ცოტა ხანში აგვისტოში მართლა მოვიდა, მაგრამ რა მოვიდა.

საქართველოში მტრის გარი შემოვიდა. მაშინ ბევრი თბილისელი გაქცევანუ ფიქრობდა. თუ საშიშროება მართლა არსებობს, ან განსაცდელი ახლოვდება, დარწმუნებული იყავით, რომ ნადირ-ფრინველი კაცზე უფრო ცხოველად გრძნობს ზემოთქმულს და გარბის. ადამიანზე მეტად ადისებს საკუთარ სიცოცხლეს. თვითგადარჩენის ინსტინქტის წყალობით განსაყველზე გარიდებს ასწრებს. ამ აგვისტოში ჩემს მერცხლებს შორის უფროს-სუმცროსობა (მოთუშეტეს, ორგანიზებულიად, მონქნიგებულად მიგრირების ნესები) არავის დაუცავს. არ ყოფილა ისე, რომ ჯერ დედა და შეიღებო ნასულეყენ და მხოლოდ შემდეგ — მამა-მარჩენილი რუსტიკო. დაფეთებულები გადაიკარგნენ. ეს მე მოგვანიებით აღმოვაჩინე. მაშინ ნორმალური ვიყავი და მერცხლებსთვის არ მცხებოდა. იმაზე ფიქრობდი, სამაშაბლოსა და გორის შემდეგ მტერი თბილისსაც დამობიბავდა თუ არა. სწრაფი რეაგირება არ მწევოდა არასდროს. არც ახლა. დაედოდი სამსახურში, ემორბობდი, რადიოტელევიზიას უსმენდი და ვატყობდი, ტყუიდან შემუბამდე არაფერი მაკლდა. ბოლოს მოსახდენი მაინც მოხდა — ბომბები აგვცადა, მაგრამ გავიყვება მაინც არ ახლავდა.

ველოდი. მერცხლები არ ჩანდნენ. მაინც რის იმედი მქონდა? 2006 წელს მეზობლის კატამ შეაბინა რუსტიკოს ოჯახი; კატა სკამზე შეხტა, სკამიდან — ფანჯრის რაფკაზე, რაფკიდან — გამოღებულ საჩქქქის ჩარჩოზე. ბუფენი მოუხლოვდა, მაგრამ ვერ მუხნდა. ვერ შესწნდა, მაგრამ მერცხლები ისე დააფეთა, რომ ხუთიდან: რუსტიკო, ცოლი-მისი და სამი დაუფრთიანებელი შვილი — გადაიკარგნენ. არ ვიცო, ცოლმა და ქმარმა შეიღებო როგორ გახაზნეს. ალბათ მხრებზე შეისვს და მის ნაიყვანს, როგორც თამარაშენიდან, კარაღითიდან და სხვა სოფლებიდან გამოიქცნენ მტრისგან შემზღებელი დევნილები.

მაშინ, 2006 წლის აგვისტოს ბოლოს რუსტიკო დამბრუნდა. მარტო დაბრუნდა. იჯდა თავის ადგილზე კუშტი, მდურდა, მაგრამ მაინც ჩემი გამაზრებელი. რატომ მიხაბდა? იმიტომ მიხაბოდა, დარწმუნებული ვიყავი (მაშინ ნორმალური ვიყავი და დარწმუნებული იმიტომ ვიყავი), რომ რადგან რუსტიკო კაბელზე ზის, ბუფენს დარაჯობს

და გადაფრენისათვის ეშაბდება, უეჭველია, ამ მდუმარების დროს სრულ თანხმობაში ადგილის დედასთან, იმას-სოფრებს აქუორბობს, ჩემს სახლს, აივინს, მოსასვლელ გზას, რომ შემდეგი წლის გაზაფხულზე, აფრიკიდან ჩამოსულმა, ბუფენს შეუცდომლად მოაგონოს.

აკი მოაგონ კიდევ! 2007 წელს აკი მართლა ჩამოვიდა აფრიკიდან. მეც გამახარა, ოჯახიც გაიჩინა, შეიღებიც დააფრთიანა...

წელსაც აგვისტოში ველოდი გადაიკარგულს. დღეს არა, ხვალ მოვა-მეთქი, ხვალ არა, ზეგ დამხებებო, საღამოს წინ რომ მივიღ-მეთქი. არა და. აგვისტო მიიღია — არ გამორჩენილა. მერე გადაფრენის დრო დადგა და, თავისთავად ცხადია, მერცხლას ჩულურეთში რაღა ენდომებოდა.

გავაგიფებოდი, აბა, რა იქნებოდა? რამდენი ბუფენი აინგრა სამაშაბლოში. ვიღა დაბრუნდება იქ. სადღაა მერცხლის ბუფის ასაშენებელი ადგილები ქართულ სოფლებში. იმ ადგილს ხომ სოფელი აღარ ჰქვია. არადა, Hirundo Rustica ხომ სოფლის მერცხალია. იმას ქალაქში ცხოვრებაზე უფრო ცხვები ცხოვრება მოუხდებოდა. რუსტიკოებს ხომ ადამიანის სიახლოვეს დაბუფება სწყევთია: სახლში, საბძებლში, ბოსსულში, წელა მოძრავ მატარებელშიც კი...

მატარებელში რომ მერცხალი ბუფეს დაიგება, ერთობ უცნაური, მაგრამ ისეც მომხდარა თურმე. მე რომ ნორმალური ვიყო, ვიტყვოდი: ეს მაშინ იქნებოდა შესაბამებელი, თუ სადმე, რკინიგზის ჩინიში დიდი ხნით დაყენებულ, უკმადა მდგარ ვაგონში მერცხლები ბუფეს აიბენებდნენ. მერე ვილაცას ეს მიტოვებული ვაგონი გაახსენებოდა, ვარკისად სცნობდა, მატარებლის შემადგენლობაში ჩააბამდა და ჰაიდაა... მერცხლები თავის ბუფიანად, კვერცხებთანად თუ ბარტყებთანად, უნებურად იწყებდნენ მოგზაურობას. კი, თავიდან გაოგნებულნი და შემინებულნიც იქნებოდნენ, მაგრამ ყოველივე ამას შეეგუებოდნენ, თუ მატარებელი ჩქარა არ იმოძრაებდა.

ჰო, ამგვარად განსჯიდი, საღ აზრზე რომ დაფრინელიყავი. მაგრამ აგვისტოში გავაგიფე და ახლა, როცა ამ ყველაფრის იანერში ყვეები, მგონია, მატარებელი (წელა მოძრავ მატარებელი) სახლდებოდნენ განსაკუთრებულე ხასიათის, მხებტილედ ბუფენის მერცხლები, რომ-ბუფეც მოშებოვით გადამადგოდებოდნენ ერთი ქალაქიდან მეორეში, ზა და ზა მრავალდებოდნენ, ზრადებოდათ, გვიხ აფრიკისკენ ავილო. ასეთი მუდამ მიგრანტი რუსტიკოები არ მინახავს, მაგრამ ვარცხელულად ისინიც ვერკოლი კულმარკოვლები იქნებოდნენ. მინაგანად კიდევ მათ ბუფენას ვინ გამოიკვლავდა. ეგ ყველაფერი ხომ ადრე იყო, როცა მატარებლები წელა მოძრაობდნენ. ახლა მატარებლები ჩქარა მოძრაობენ, ადამიანები ფრინველებზე უფრო სწრაფად დაფრინავენ — ერთი კონტინენტებიდან მეორეზე ისე გადაფრინდებიან, ზურგის ქარს არც ელოდებიან.

მერცხლები, საშუალოდ, ოთხ წელიწადს ცოცხლობენ; საშუალოდ, ოთხჯერ მიგრინავენ აფრიკაში, მაგრამ ამდენჯერვე უკან ვერ ბრუნდებიან. რუსტიკო შეიღებდა მამაში, მაგრამ მინიშნულე ქვესი წლისაა. შესაძლოა, 2008 წელი აფრიკაში გადაფრენის ბოლო წელი იყოს მისთვის.

რუსტიკო საქმად ხანდაზმული იყო გადაფრენისთვის. არადა, ომის სამინილეობამ ის ნაადრევად და იძულებით გააქცია. გაზაფხულამდე დავილოდები — იქნებ დაბრუნდეს, იქნებ ერთხელაც გააცოცხლოს ის მერცხლის ბუდე, რომელიც 2003 წლამდე ცარიელი და მიტოვებული იყო. დაველოდებ, მაგრამ თუ არ გამოჩნდა, მერე მე ვიცი, რასაც ვიზამ... ომის გამაძლევლებს პასუხს მოვთხოვ. ხო, თუ რუსტიკო არ გამოჩნდა, გადაფრენე ფრინველებს, უფრო სწორად — ვერპოვლ სოფლებებს, თავს მოვეყრი მისში და ისეთი საპროტესტო აქციას მოვიწყობ, ჩიტების ბაზარი გეგონებთ. პატივცემულნი, თქვენ რომ რუსთაველზე დადგენი, დიდი-დიდი 100000 თუ იქნებით. კი, შეიძლება, დროში დაიჭიროთ, მიტინგი ჩაატაროთ, ხმის გამაძლიერებლობით ელვას და უკუის გაგაწიროთ ნათქვამი. აბა, მთავარია რომ თქვენს არ შეიძინოს, ისედაც იცით. ჩემიანების ხმებს გაძლიერება სულაც არ დაჭირდება. ისეთი ჩქიკიკი და ჭახჭახ-რაკრაკი იქნება, იქეთ დასლის აქციის დასაძლევლად გამოგზავნილ ნიღბოსნებსა და ცრემლმძვინვარეებს.

მსავალი აქცია მოსკოვის კრემლიდან გაიშარებდა. პანარულგზში ბევრ რამეში არსებობს. ადამიანები ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად ერთნაირ ადამიანებს აკეთებენ, მსავალად იმარჯვენებ, მსავალად მარცხდებიან. ჩემისთანა გიგეები მოსკოვიც იქნებიან. თავს მოუყრიან კასატკებს, ბუტურლინებს, ქალაქელ კუდამკარტლებს, სტრიგებს. იქაც ჭახჭახ-ტრელები და გნისი იქნება. ჩვენ (აქაც და იქაც) დავგმობთ ომის გამაძლეველი პოლიტიკების ბოროტებას. ულტრამაგერებით მივანოდებთ სათქმელს თავდაჯერებულ საქეთმპყრობელებს, რადგანაც, 20-დან 20000-მდე შერცვის სიხშირის ბეჭერებით გამოხატული მოთხოვნები მათი ერთი ყურიდან მეორეში გადის. ისინი ხმაურით უნდა შეუნახდნენ, რომ სამომავლოდ მაინც თქვენ უარი ურთიერთობდნაზე, შევახებებზე, ომსა და ავანტიურებზე. პატივცემულნი, მე ვანა იმას გულებებით, რომ თქვენი საპროტესტო აქციის მოწყობას აზრი არ ექნება-მეთქი. არა, უბრალოდ, მინდა ნინასნარ გაგაფრთხილოთ, რომ ჩემი საქციელი მერე დალატად არავის მოეჭყენოს. ჩვენი მოთხოვნები და მოწოდებები თქვენი მოთხოვნებისა და მოწოდებებისგან განსხვავებული იქნება. ჩვენ ხმადალა ვიტყვით და მეგობრებში იმას, რაც ყველამ უნდა იცოდეს, კერძოდ: მერცხალი სასარგებლო ფრინველია. რუსტიკოების ერთი ოჯახი დღის განმავლობაში თასობით მერცხის ანადგურებს. მერცხლის ბუდეს უნდა გაეფუფრთხილდეთ და სადაც საშუალებაა, ამ ფრინველს ადგილიც უნდა გამოუყუთო ბუდის ასაშენებლად. არ შეიძლება, მგავლითად, ყრუდ დავგმანოთ სახლის ამ საკუჭნაოს სხვენი. პირიქით, სკოლბს, იქ თაროვ მივაჭედოთ, რომ კუდმაკარტელას დასახლება გაყოილოთ. ეზოში, განსახლებულ ადგილზე კარგი ხარისხის თიხის გუნდმა მოვათავსოთ და დროდადრო ნყლით დავანათო. ასე მერცხლები

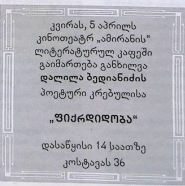
მალე იპოვნიან მათთვის ნაცნობ საშენ მასალას და კობტა ბუდესაც მალევე ააშენებენ.

ყოველივე ამის შემდეგ რომ მოგინოდოთ, მერცხალს ბუდეს ნუ დაუწერეთ-მეთქი, მგონი ზედმეტცივაა. თითქოს თითოეულმა ადამიანმა იცის ეს ანბანა — დაწმუხული რიკით მოქალაქედან და დამთავრებული სახელმწიფოს მართვის მოხელეებთან; მაგრამ სირამდელი სულ სხვა რამეზეა ეწეება. უამრავი ბუდე დაინგრა სამშაბალობო. მომავალში კიდევ უფრო მეტი დაინგრევა, პატივცემულნი, თუ პოლიტიკის წარმმართველები ისეთი ადამიანები იქნებიან, ვისაც საკუთარი ხელით არაფერი უშენებიათ. ასეთებს რომ სხვისი აშენებულის დაუხსება არ შეუძლიათ. თუ უშენებიათ, სხვისი ხელით უშენებიათ, თუ უნგრევიათ, სხვისი ხელით დაუწერვიათ. ისინი ტელევიზორები ღამის ყოველდღიურად გვიჩვენებენ, რომ სუფთა ხელები აქვთ და სუფთა სინდისი. ისინი ამბობენ, რომ ერთმანეთს ებრძვიან, თორემ მერცხლებს კი არა — მეტი ცინიზმი შესაძლებელია?

ალბათ შეუძლებელია და ისინიც, ადრე თუ გვიან, გონს მოეგებიან. მეგრად, რომ პოლიტიკოსები გონს მოეგებინა, თორემ ისტორიაში საქაო მგავლითა იმისა, რომ შრისხანე საქეთმპყრობლებს მოსალოდნელი შურისგების მიშის გამო სამეფო ტახტები სასწრაფოდ მიუტოვებიათ, ჩემი რუსტიკოსავით დაფეთებულნი უკანმოუხედავად ვაქციულან და იქ, უცხოეთში ბევრჯერ მწარედ უნანიან აქ მათი ზოიბისას სხვისი ზუდის დახრცვის გამო. ანდა შეიძლება ვჯოტად დარჩენილან თავს აზრზე, არ მოუწანიებიათ, უკან დაბრუნება და ხელახლა გამეფება უცლით მაგანს და მაგანის ხელმეფობით, მაგრამ არაფერი გამოსულიათ, პატივცემულნი, რადგან ადამიანი ვადამფრენი ფრინველი არ არის და კაცი მერცხალივით ვერ იცხოვრებს — ის ვერ წავა და დაბრუნდება, რომ რამ არ შეეშალოს.

მივირე შანსია იმისა, რომ რუსტიკო 2009 წლის გაზაფხულზე ჩვენსას დაბრუნდეს. ხანდაზმული რომაა, იმიტომ... და მაინც, თუ იმის ჯანი უქონდა, აფრიკაში წასულიყო, და იმის ჯანი ექნება, გაზაფხულზე უკან, კავკასიაში გადმოფრინდეს, თბილისის მოგება ვაჭირდება. შეიძლება ქალაქს მოაგნოს, მაგრამ ზუსტად ორინეტირება ვერ შეძლოს, რადგან ბოლის ისე დაფუთული ვატიცა აქედან, გადაფრენისინა მდუმარების ერთკვირანი რიტული არ ჩაუტარებია... და ეჭვი მაქვს, ამის გამო ადგილს დედასთან კავშირის, ერთობის ძაფის გამთვლებას ველარ შეძლებდა. იმ რიტულის გაორმე, ჩუღურეთის ერთ-ერთ ე.წ. იტალიური ეზოში, ჩემი აივნის იმ კუნჭულის ზუსტად დამახსოვრება მისთვის ძნელი იქნებოდა; მაგრამ ეს აზრი ხომ გიფურლოგისა და ანალიზის ნაყოფია. იქნებ უზენაესმა რუსტიკო იმაზე მეტი ნიჭით და დეკორატივობით დაეაჯილდოვა, ვიდრე მე მგონია.

შოდა ასე, პატივცემულებო, მე გაზაფხულზე რუსტიკოს ვეკლი, თქვენ? ... თქვენ რას იტო?

კვირას, 5 აპრილს კინოთეატრ „ამირანის“ ლიტერატურულ კაფეში გამართება განხილვა დიპლომატიისა და პოეტური კრებულისა „ვიპრილიოვა“ დასაწყისი 14 საათზე კოსტავას 36

ნიკოლოზ ჩუბინიძე

ნინია და ქეთუსია

დოკუმენტური პროზისა

უთქვინ ჩემს შვილებს —
ნინოს და ქეთოვანს

— თუ თქვენმა მუღღემ ვილადათ,
უნდა გიხაროდეთ, რომ თქვენ
გილადათ და არა — სამშობლოს.
ანტონ ჩუბოვი

თაზიკა ველთაურმა გვიან ღამით დაიმრეკა, ასე, პირ-ველის ნახევარი იქნებოდა, — ხვალ იქნებ დღლიდან გა-მოხიდე ჩემთანო.

- რა იყო, ბიჭო, რა ხდება?
- არაფერი, ხვალ გამოიღი რა, თუ შეგიძლია.
- მაინც?
- მაინც, ჩემი შვილების დედა რო მოვ...ან.*
- შო, კარგი, დღლით მანდა ვარ, მოვალ რა...

მარტო თაზიკაზე არ ვამბოვ, მეც და, მგონი, საქარ-თველოს მოსახლეობის ოთხმოცდაცხრამეტე პროცენტიც მაგარ დარწმუნლია. კი ახურებენ, ჩვენ ისეთ ფესვებზე ვდგავართ, ჩვენი გადაგვარება შეუძლებელიაო, მაგრამ ეს ტრაკი ევროპულში უკვე ყველაფერს რო აყირავებენ, ამას ვერ ხვდებიან. დაჟე თაზიკა აგინებს თავის გარდაც-ვლილ ცოლს, რომელიც, რო კითხო, სიგამიდე უყვარდა. შვილებს ვერ იტანს, არადა კარგი გოგოები არიან. თუმცა რა ვიცო, მე მაგის ადგილას როგორ მოვიტყეოდი. არა, რა, ჩემმა შვილმა რო ვეითი რადაცევი აკეთოს... არა, თაზი-კაზე მაინც ვერ იტყვი, რო გამოიბა, პრინციპში ყველაფერის აზრზეა, როგორც თვითონ ამბობს ნახევრად ზუმრობით: — „ქალაქი იცნობს“ და მართლაც ეგრეა, ვერაზე გაიზარ-და, ყველა აფასებს, ცუდს ვერაფერს იტყვის. ყველაფერს

რო თავი დაინებო, ბა-ბუამისი უნივერსიტეტი-ტის დამაარსებელი იყო, ახლა ეს „ლ“-უბი-ანი ქაჯეები „ჯაეაბიშ-ვილს“ რო ეძახიან. მაგ-რა მეწმეღება ნერევიბი. შეიძლება ვინმეს ეგო-ნოს მარტო ამგებით ვზომავდე თაზიკას, მა-რა აქვს რა ყველაფერს მნიშვნელობა.

მაგრა მეცოდება თაზიკა, მიტოვს მაგას-თან ასეღა, თავი დღი-ლუბა რა... თუმცა მა-ინც მაგრადაა, მაგრა უძლებს. მაგის ადგილასმე ეგრევე დამერხეოდა. მაჯიტომაც ვაფასებ, მარა ამ შვილებს რა ემართებათ, ორივე უბერავს, ავიტებენ რა თაზიკას. ზო-ლომდე ვერ ვხვდები, მაგრამ ნაღდად რალადაშია საქმე...

არ შემიძლია თაზიკას ყურება. გამხდარე, გაძვალტვა-ვებული ფეხები ჩხირებივით კიდია ერთი შეხედვით ჯან-მრთელი ადამიანის სხეულს. რა სხეულს, ტანს რა. ვეიფდე-ბი... ამ მომველესაც კიდია, თუმცა ყველაფერს აკეთებს, პრინციპში ეგ უფლის რა თაზიკას. ხანდახან მაგრად მრცხენია. რა ექნა, რა გაეკეთო. თაზიკა ეგრე უნდა დარჩენილიყო? მარტო რა პრინციპში. კიდე კარგი ამ მომველდის ფულს უხდიან, მარა ეგეთ მდგომარეობაში ცაცს ათასი რამე ჭირდება. მე ერთხელ დავაპირე მასულის დატოვება და კინაღამ გაგიტედა: — რათ მინდა, ბიჭო, შენი ფული, ნუ მაკეთებ, არასდროს ჩემთვის ფული არ მოგიცია ახა ახლა რა, კაცი ტანს თამაშობო, — ეგრევე მომახალა. ძა-ან ხისტი გხვდა. მესმის რა. რა ვიცი, რა ექნა, არ ვიცი.

- მოდი, დაჯექი! — თაზიკა მეტუზუნება. მეც ვჯდები.
- ვაპ ჩემი, არავის არ ვუსურვებ ეგეთ რამეს რა...
- ბიჭო, რა ვუყო ამ ბავშვებს, კაცი არა ხარ, მიარჩიე რამე.

— კარგი რა თაზიკ, რაღა ბავშვები არიან, თავიანთი ცხოვრება აქეთ, აცალე რა... — ამას კი ვუპუნებო, მარა, თაზიკასაც ხო აქვს თავისი რეპუტაცია, წლების მანძილ-ზე კაცი... თაზიკა ისევე მანვეტინებს:

— შენ კიდევ არ იცი ბეჭერი რამე, რას მიწერებიან, აზ-რე არა ხარ. შენ გარდა მაინც ვერაფერს ეეტყვი, ხო იცი, გიჟად შემრაცხავენ.

— კარგი რა, თაზიკ...
ესე კი ვამშვიდებ მარა, მაგრა აუნერვიულდი. ვიცი, კარგს არაფერს მეტყვის, მეც მეშინია, მეც მაღას შვილი. რო ნარმოვიდგენ, რო ვილადასთან უნდა დანგეს, ვილაც სირისტია კლივტთან, თუმცა ხო შეიძლება კაი ტიპი გა-მოვდეს. არა, არ მინდა რა, ფიქრაც არ მინდა. მაინც რო-გორ არიოა ყველაფერი. უნდა დანგეს, აბა რა უნდა ექნას, უნდა გათხოვდეს, ბუნების კანონია. მაგრამ ისეთი გამ-ხდარია, ნაზო, სიფრფიანა, სხევაიარია. ვითომ მარტო მე მინდებო ვევათი აზრები? რა ვიცი, სხვისგან არასდროს მსმინია მსგავსი რამე. ყველა მარტო იმას ამბობს, სიძე მურტალი ნალესავიო, გოიმები არიან, იტყვიან და ესთო, გაიკრჭებთან, მეტი არაფერი. სულ მგონია, აი სადაცაა ამ

* არა მხოლოდ ეს სიტყვა, არამედ ამ სიტყვაში გამოტოვებუ-ლი ორი ფონემაც, რომელიც ცალკე პლბულიც კი გამოიყენება დოკუმენტურ მეტყველებაში და რადაცხარად ხშირად ჩაგეცხის ხოლმე ყურში, რედაქციამ ეპატავურობის მიტოვით არ დაბეჭდა. ჩვენც დავეთანხმეთ ამ მოსაზრების მართებულობას.

თემაზე გაავრცელებენ საუბარს, რაღაც სერიოზულს იტყვიან. მარა არაფერი. ყველა თითქოს უხმოდ უყვება ერთმანეთს. მე კიდევ რაღაც შემართება, არც მავთანთარი ვარ იმი არა ვარ, მაგრამ მაგათგან განსხვავებით ვერ ვარ შშედიდა, თავდაჯერებულადა, რაღაცნაირად ღირსეულადა. მაგათზე მეტიც ნამიკითხება, მაგათზე მეტიც ვიცი და გამოშიშვლია კიდევ, მაგრამ მაინც მიჭირს რაღაც-რაღაცეების გაგება. თაზიკასთან რა ხდება ნეტა?...
 — ბიჭო! — თაზიკა მუუბნება, — რა არის, იცი? არ ვიცი, როგორ ვითხზრა, მაგრამ დაფიქრანვე, ვილაცას ხო უნდა მოუყუცე. ნეტავ საერთოდ წავსულყდავი რა, აღარ მინდა ასეთი სიცოცხლე...

რა უნდა ვუთხზრა. არსებობს კი ამქვეყნად ადამიანი, რომელიც ის სიტუაციაში თაზიკასთვის რაიმეს თქმას შეძლებს, სხვას შეიძლება კიდევ რაღაც უთხზრა, მაგრამ ამას ვერ მოვატყუებ, არც მოტყუვდება. ეგრევე მეტყვის, ნუ მესილანდებო. ჩუამდა ვარ. უცებ ჯაბა, თაზიკას მომღელელი, გვეუბნება: — ყველაფერი იმის პრლია, რომ ცივები გახვდით. მეზობელი რო ავად გახდებოდა, მთელი კორპუსი იქ ვყავით. ესენი კიდევ, რა ტიპები არიან, მეზობელი კი არა, საკუთარი მშობელი კიდათი ვყავს.

— ჯაბა, შენ გადი, ოთახში დარჩი, დაისვენე. ზეზა დარჩება ჩემთან.

ჯაბა, ჯაბა რა, იღებს მყუთს, დააგორებს თაზიკას ერთი ოთახიდან მეორეში. ამდევ მყუთს ეგ თავის სიცოცხლეში ვერ იმოუდა...

ვგრძობ, არ მინდა თაზიკა რო აღაპარაკდეს. თაზიკასთან რო ვარ, რაღაცნაირად დამნაშავე ვგრძობო თავს. ვიცი, რაშიც ვარ დამნაშავე, ვერ ვუძღებ თაზიკას ყურებს, ცუდად ვხდები, ამიტომ მერყენია იმეათად ვნახო. რაღაცეა დადი და დამაინყდეს მინდა. ვნახავ თუ არა, ორისამი დღე ვუდათა ვარ, ათას რამეს ვფიქრობ, მაგრა ვმინდები. თაზიკას რო რამე მოუვიდეს... არადა დღეი შნსია უცებ... მოკლედ, მაგარი ეგოსტი გამ... თაზიკა ისევ მანყვეტინებს.

- ბიჭო, მე მგონი, სპეციალურად მექცევიან ასე.
- როგორ, თაზიკა?
- როგორ და რაღაცას ხო წარმოვადგენ, ამ ქვეყანაზე. არ მინდა თქვან, ესენი თაზიკას შეულებს არიანო? ისე სიმართლე ვითხზრა, სულ არ მაინტერესებს, ვინ რას იტყვის, შენ მაინც იცი, ეგ არასდროს ყოფილა ჩემი პრობლემა. მე მანვებიან, გაივ?
- როგორ განვიბიან?
- როგორ და ნინია მუუბნება ამას ნინათ, დედაჩემი სახით თვის გარდაცვლილი იყო და შენ, შენს ოთახში იდსათი იყიპობდი. საიდან ასხვებს, ბიჭო, არ რა იცოდა, მაშინ რეა-ცხრა წლის თუ იქნებოდა. ახლა მიბედავენ ამას, ეგეთ სიტუაციაში რო ვარ და მაგათა საპატრინო რო გახვდები. ხან ერთი მომიგდებს რაღაცას, ხან მეორე. ისეთ რაღაცეებს მუუბნებთან და თან ისე, რომ გული რაც შეიძლება მაგრად მეტკინონ. საქციელზე აღარა მექვს ლაპარაკი.

— ისე მართლა რა ხდება? — ისევ მე ვფიქრობ. იტოგში, ბოლო-ბოლო ორი ქალია სახლში, ეს ჯაბა ხო არ დანიყებს ტრუსულივანს აურეებს, თუჟუ, რას ჯავს სახლი ტო. ქალი ხარ რა ბოლო-ბოლო. მეც ხო მყავს შევილი, ისიც ხო გოგოა? არადა ორივე, ნინიც და ქეთუსიცა, ჩემ თვალწინ გაიზარდენ. პრინციპში რო უნდა ვთქვა, ორივე ნიჭიერია.

ნინია ეტემა და კარგად წერს, აქვეყნებს კიდევ, ქეთუსია ხო იასნა ისედაც, ჟურნალისტია და შავის საწმეა, თან თაზიკას ნიჭი გამოყვა ... თაზიკა მავთილუბს.

— ამიტომ დაგიძახე, მეუბნება და ფურცლებს მანკვდის.

— ნინიამ დამიტოვა, ნაიკითვო.
 — მე მაგათი ვინ ეკონივარ, ბიჭო? ასე მითხზრა: — რეფერატი მექვს დასაწერი და იქნებ ნაიკითხო და რჩევეები მომცეო. საღამოს მოვალ და მერე დაგვლაპარაკებო. ეგ არასდროს მაკითხებს თავის წანერებს, ვაბშე არ მეკონტაქტება. ესეთი ხო იცი, სხვა ტიპია და სულ მიყვება რაღაცეებს. ქეი, თუ სახლში არიან, სოცავენ, ბიჭო, ერთმანეთის, მე ჩემს პრობლემებს რა ვუყო, არ ვიცი და მაგათ დაზავებას ვუნდებო...

— მაგათთან არ თქვა, რო ნაკაკითხე. მოკლედ ნახე რა. — ფურცლებს ვართმევ თაზიკას და კითხვას ვინყვებ:

**თბილისის სამედიცინო უნივერსიტეტი
ფსიქოპათოლოგიის დეპარტამენტი**

სამეცნიერო რეფერატი

ლეტალური ავონიის გენეზისი

საკვანძო სიტყვები: გარდაცვალება, მსუბუქი სიკვდილი, მიმძე სიკვდილი, ექსპერტები, სასულიერო ფუნა, რეანიმაცია.

სიკვდილის პროცესისადმი მიძღვნილ პუბლიკაციებსა და კვლევებში აღწერილია ის სტადიები, რომელიც მომავლად ადამიანზე დაეკირევისას შეინიშნება. ამ ტიპის დადამიანებთან ურთიერთობის დროს რეკონსტრირებულ იქნა მათი შდგომარობის ის ფიზიოლოგიური მანვენებლები, რომელიც მათ გარდაცვალების პროცესში აღენიშნებოდათ (დელოტორები: რ. ნოიესი; კ. უ. პერმ-ჰარა; ი. ვაგინი და სხვ.). ეს მეცნიერები სიკვდილის პროცესში გამოყოფენ ოთხ ძირითად სტადიას:

1) სიკვდილისთვის ნინააღმდგობის განვევა. თავზარ-დამიციმი სიმძაფრით ცნობიერდება მოსალოდულო სიკვდილი. ადამიანი შეძრწუნებულია, თუმცა ჯერ კიდევ ცდლობს არ დაწებდეს შემზარავ შიშს, მთელი არსებით იბრძვის იმისათვის, რომ იხსნას საკუთარი თავი მოსალოდნელი სიკვდილისგან. ამავე დროს მთელი სიხებადით, რეალურად აცნობიერებს საკუთარ შდგომარეობას.

2) განვლილი ცხოვრების სწრაფი, გონებრივი მიმოხილვა. ეს პროცესი კმაყოფილების განცდას იწვევს ადამიანში ამ პირიქით — სინაწლის გრძობა უყუბდება.

3) ადამიანს თავი წარმოუდგენია ისეთ არსებად, რომელიც გამოცალკეებულია საკუთარი ხრწნადი სხეულისგან. იგი სხეულის აღსასრულს ვარედან აკვირდება.

4) ტრანსცენდენტური (უკვე სიკვდილის შემდგომი?) სტადია, რომლის დროსაც ადამიანს უჩვეულო შვერძნებები, და სასწაულებრივი ხილვები უჩნდება.

ჩვენ ჩავატარებთ იმ ადამიანთა გამოკითხვას, რომელთაც თავიანთი პროფესიული მოვალეობის გამო ხშირად უწევთ მომავლად ადამიანთან ყოფნა და უშუალოდ ესწინებიან ადამიანის გარდაცვლელს. გამოკითხვით ორი ძირითადი კატეგორიაა პირველი — ის სასულიერო პირები, რომლებიც სიკვდილის წინ აზიარებენ ადამიანებს, რათა სულიერად მოამზადონ ისინი იმქვეყნიურ სამყაროში გადასასვლელად და მე-

ორე — ექიმ-რეანიმატოლოგები, რომელთა მოვალეობაა სიცოცხლე შეუნარჩუნონ და გადაარჩინონ მომავლადი ადამიანები. გასაანალიზებლად და დასკვნების გამოსატანად შერჩეული იქნა ის ჩანანერები, რომლებშიც მეტ-ნაკლები სისრულეთი ადა კორექტულობითაა აღწერილი სიკვდილის ფსიქოლოგიური გამოვლინებანი. ერთი ჩანანერი ეკუთვნის სასულიერო ფუნქსი წარმომადგენლებს (არქიებისკომის დისკითხვს), ხლო მეორე — თანამედროვე მედიცინის ექტერანს (ი. თარხნიშვილის სახ. სამედიცინო კლინიკის რეანიმაციის განყოფილების გამგეს ნ. ბოკერიას).

1. (არქიებისკომის დისკითხვი), „როგორც დაბადება, ისე სიკვდილიც ყოველთვის სულიერ და სხეულურეო ტკივილებს უკავშირდება... მაგრამ ცოფილინი სხეულურეოდ უფრო იტანჯებინან, ვიდრე მართლანი და მონანინი... მიმიც ცოფამი ფუნჯადგზული ტკივილებით ტოვებენ ამქვეყნიურ ცხოვრებას, სულიერად საშინლად იტანჯებიან, თითქოს წინასწარ ზედავეენ მოსალოდნელ საიჭიო ტანჯვა-წამებას...“

მართლად აღსასრული მშვიდია. თუმცა უნდა ითქვას, რომ სიკვდილის წინ მათ თვალშიმოდ არწილა და ტკივილი კრინის... ისინი თითქოს თვალმდილულად და მთვლემარე მდგომარეობაში კარგავენ სასიცოცხლო ძილვებს...

ველაზე საოცარი და გამოვლენული მანიც მომაკედავი ადამიანის თვალბია. ამქვეყნიურ აღსასრულის ფაშს, მათ გამაფრებულ მზერამში, რომლითაც ეს ადამიანები გარემომყოფთ შესცქერაინ, ბევრი რამ შეიძლება დაინახოთ: ზოგჯერ მუდარად სინაული, ზოგჯერ ახლბოღებითან გამომიოვების სიმნარე, ზოგჯერ კი სულიერი ტკივილი და შიში. მაგრამ დროის გარკვეულ მონაკეობში მომავლადის თვალბში უკვე ცხადდა ჩანს, რომ იგი განწირებულია გარემომყოფთ და მზერამე სხვა სამყაროსკენ აქვს მიმყოფილი...“

2. (ნ. ბოკერია) „ჩვენი დაკვირებით იმ ადამიანის თვალბი, რომელთაც დაკარგული აქვს მოძრაობის, საუბრისა და სუნთქვის უნარი (ე. ი. ხელოვნურ სუნთქვაზე გადაყვანილი) ყოველთვის შევლას თიხვის. ისეთ მდგომარეობას კი როცა მათ თვალბში უკვე რამის ამოკითხვა შეუძლებელია, ჩვენ, ექიმები, აშუშის თვალბს“ ევბიბით. ეს უკვე იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის გარდაცვალება გარდავლია. მას არაფერი შეულება. ასეთ სიტუაციაში ინტენსიური რეანიმაციის თანამედროვე მეთოდების (მედიკამენტოზური და ინსტრუმენტული) გამოყენებას აზრი ეკარგება.“

სახეურეობას, რომ, მაშინ, როცა ადამიანის თვალბს ე.წ. „გამუშების“ სტადია ეწეება, თუკი რეანიმაციის მეთოდებს

ერთგვარ ვერბალურ მეთოდკასაც შეეშველებთ, შესაძლებელი ხდება (რაც უნდა უცნაური მოგატყვეოთ), პაციენტისთვის სიცოცხლის შენარჩუნება. მწურნალობის ეს ფორმა ხშირად გამოიყენება. პირადად მე ბევრჯერ მოთქმამ პაციენტისთვის „მიდი, მიდი, რეშო კარგო“, „შენ საჭირო ხარ, შენ უნდა იცოცხლო“ დამეხმარე, რეშო კარგო, დამეხმარე!“ ზოგჯერ კი ტონიც შემიცვლია და მიყურია კიდევ: „ყოცხლელ! არ მოკვდე შენი!... არ მოკვდე-მეთქი!“ ცოფვა გამბოლილი სჯობს, ხშირად უცნაურ სიტყვებაც გამოიყენება. ცხადია, ასეთი ვერბალური რეანიმაციის მეთოდი ინდივიდუალურ ხასიათს ატარებს და ყოველთვის ვერ იძლევა სასურველ შედეგს.

შეიძლება უცნაურად მოგეჩვენოთ, მაგრამ, როდესაც პაციენტი ამბობს: „მორჩა“, ან „ვევები...“, მას ვერაფერი ვეწელით, თუ სასწრაფოდ, იმ ნუთშივე არ გამოიყენეთ ინტენსიური რეანიმაციის მეთოდები. მაგრამ არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ძალზე ხშირად, სწორედ მაშინ, როცა ადამიანი თავადვე აღიარებს და ტანტობს კიდევ სიკვდილის გარდაუვალობას, ამ მეთოდების გამოყენება არაეფექტურია...“

ზემოთ მომხიბილი მოსახრებების გათვალისწინებით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ლევისმსახურთა და ექიმთა დამოკიდებულება მომაკედავი ადამიანის მდგომარეობის მიმართ თითქმის იდენტურია. როგორც რეანიმატოლოგებისათვის, ისე სასულიერო პირებისთვისაც კარგადაა ცნობილი „გარდაუვალი სიკვდილის“ მდგომარეობა. მათი დაკვირვების მიხედვით, ესაა განსაკუთრებული ვითარება, რომლის დროსაც ადამიანის სხეულს, სულსა და ფსიქიკას ერთდროულად უნეით „განსაკუთრებული სამუშაოს“ შესრულება.

უნდა გამოვით ერთი მიმჭველოვანი ასპექტიც. კერძოდ, როგორც დაკვირვების შედეგებმა დადასტურა, ინკოლოგიური ავადმყოფები, რომლებიც ავადმყოფობის ბოლო სტადიაზე იმყოფებიან, საცხებიო ცხადდა და რეალურად აცნობიერებენ საკუთარ მდგომარეობას. ისინი, შეიძლება ითქვას, თვალბში ჩასცქერაინ სიკვდილს და რაღაცაგურად განსხვავებებიან ფანშრთული ადამიანებისაგან, რომლებიც, თავის შირიც, სიკვდილს ძალზე აბსტრაქტულად განიხილავენ. დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ ზემოაღნიშნულ ინკოლოგიურ ავადმყოფთა უმრავლესობას საერთოდ არ ფიქრობს ყოფით პრბლმებზე.

ფსიქოლოგთა მონაცემებით (დ.ნოაძე, ლ.აკიტავე-სმიკი) სიკვდილის განცდის ინტენსიურობა ასევე ძალზე ხშირად დამოკიდებულია ადამიანის ხასიათზე, რელიგიურობაზე, მის მიერ განვლილ ცხოვრების გზაზე. გაუნონსანორბელი

მხატვარი გიორგი ჩანანიძე

და ქატიტორი ადამიანები ეფორიულ მდგომარეობაში კვდებიან. ეტიოლოგიურულად მცხოვრები ადამიანები კი მშვიდად ამთავრებენ სიცოცხლეს. ისინი გაუსაძლის ტკივილებს დროსა ან კარგავენ ღირსებას ვერძობას.

მეცნიერები გამოყოფენ ე.წ. მილიონშიკოეა ე.წ. „მსუბუქი სიკვდილის“ ფასასაც. კერძოდ, ზედაპირული ცნობიერების ადამიანები (იკლუდის ადამიანთა ის კატეგორია, რომელიც სისხარულსაც და გატირებებსაც ერთნაირი სისმუბუქით აღიქვამს) მძიმე და მტარჯველი ფიქრების გარეშე ეთხოვებიან ამ სამყაროს.

საგულსხმო გვეყენება იმ გენდერული განსხვავების აღნიშვნაც, რომელიც ონკოლოგიურ ავადმყოფთა გარდაცვალების პროცესში შეინიშნება. გამოკვლევების მიხედვით, მამაკაცებისათვის სიკვდილი ბევრად უფრო მტარჯველი მოვლენაა. მათში ეს პროცესი „დემონსტრაციული“ სახით ვლინდება, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ისინი საკუთარი აღსასრულის ტრადიციის აღიზიანებას იმდენად გარემუქმებთათვის არ ახდენენ, რამდენადაც საკუთარი თავისთვის. ისინი თითქოს საკუთარ თავს ამ ფორმით ესაუბრებიან. სწორედ ამიტომ, სიკვდილისინა პრაქტულში ფიზიკურ ტკივილს სულიერაც თან ერთვის. ამ ტკიპის ადამიანთა უზრავლესობა ზელოვნების სხვადასხვა სფეროს წარმოადგენს, ისინი მდიდარი ფანტაზიის უნარით გამოირჩევიან. და ამჟვეტნორ ცხოვრებასთან განმორბედა ფიქრით კი მათში კატასტროფულ მიმს აღძრავს. ზოგიერთი პაციენტის პროგრესირებად ტკივილს კი თან ერთვის მტარჯველი წარმოდგენა და კომპარები საითო სასჯელის შესახებ. მამაკაცები დამთრავუნელი შიშს განიცდიან სიკვდილის წინაშე. მათგან განსხვავებით, ქალები უფრო ადვილად ემშოდობებიან მძიმერ ცხოვრებას. ისინი სიკვდილზე არიან ორიენტირებულნი და ამ განცდას საკუთარ თავში მონივაც კი ატარებენ, როცა სიცოცხლეს ეთხოვებიან...

„მა, ორი-სამი ფურცელი დამატება კიდევ, ჯერ ეს გამოსწორე, გკოცნი.“ ნინიას გაკრული ხელით ნაწერი წაეკითხე, ფურცლები მაგიდაზე დაედევ და თაზიკას შევხედე.
— რაო, თაზიკო? —
— რა რაო, შენ რას იტყვი?
— რა უნდა ვთქვა.
— ნუ ახურებ.

დაახლოებით ხვედები, რასაც მეტყვის თაზიკა, არ მინდა ამ საუბრის მოსმენა, საერთოდ არ მინდა ამ თემაზე თაზიკასთან ლაპარაკი...

— ბიჭო, რა უნდათ, სიკვდილისთვის მამზადებენ? ჩემს სიტუაციაში, იმის მაგივრად რომ მომიფრთხილდნენ, სიკვდილზე უნდათ მაფორირნ? ვიცი, ისედაც ვიცი, რომ დიდხანს ვერ ვაძლებუ, რაში მჭირდება მაგ ნაბიჭურების დამოძღვრა.

— ნუ აჭარბებ, თაზიკ, ნაბიჭურებს არ ბავებმა, რეფერატია, რა დავებართა, რა ეჭვიანობები დავებეყო.

— მოიცა რა, ზეზუა, თუ მამ ხარ, ამათ მე ორივეს ფეხებზე ვკიდვიარ, ეს მეორე ახლა გერმანიაში მიდის, ორი წლით. როგორ მიდის, საიდან? არ ვიცი. მე ჩემთვის უნდა ვეგდეო. ბიჭო, შენ მაინც იცი, ამათზე ნაკლები ტიპი ვიყავი? ვინ გომეცდა საზღვარგარეთ ვგერ შენს ნებაზე.

— რა დავებართა, თაზიკ, ახლა სხვა დროა, ბიჭო, ჩვენს დროს ადრინ? სულ გაგივიდ?
— სხვა დრო, არა, ისა, მითათვეს რა ვილაც მაგისნაირი ნაბიჭურარი...

ვიცი რო თაზიკა მართალია, მარა რა ეუთხრა.

— ნუ ეგოისტობ, თაზიკ, სიკვდილი არა, ისა. ცხოვრებას აიწყობს. ნაგიფვანს რა შენც, იქ უფრო მიგვდება, სადა ამათი მედიცინა და სად ისინი. შენც ხო აპირებდი წასვლას.

შემოსასველენი — ხმაშალაი საუბრის ხმა ვაისმა.

— მოვიდენე! — თაზიკა მეუბნება.

— ეა, ზეზუნ! შეიკრიბეთ ქურდები? — სიცილით მეუბნება ნინია.

— შევიკრიბეთ, მა, რა.

— მერე? ახლა ორი ხევათ ქურდებს?! — ყველანი ეციინთ....

ნინია უფრო მაღალია, გამზდარი, ქეთუსიას კიდევ სუ უბრწყინებას ოდენვე მოუტუტული თვალედი. ორივეს უცნაურად და გამომწვევად აცვია. დედამისს ვაგანა, იანა თბილისელი პოლონელი იყო. მასსოვს, თაზიკამ პირველად რე გამაცნო, თვალეშშიც კი არ შემიხედავს, ჩემი ძმაცაიკის საცოლვე იყო, თავს უხერხულად ვგრძნობდი. ესენი კიდევ რა დღეში არიან. თაზიკას რა ვეუვლებმა. ეგ დამაშლი ბავშვი! თაზიკას სიკვდილზე ფიქრი აკლია? არა, ევეთი რაზე არ გამიგია, არა, მართალია რა თაზიკა, ყველას ფეხებზე კიდა, უბრალოდ არ უნდა დავემართოს არაფერი. თაზიკა, შევებას იგრძნობს, მაგ რეფერატს რო წაიკეთხავს თუ რა? მღვედელი, ექიმი, სიკვდილი საინტერესოა, მარა თაზიკას რაში მჭირდება. შენი საქმე გაქვს და გააკეთე რა შენთვის წყნარად. ხო უნდა იცოდვე, ვის, როდის, რა უნდა ნაკითხო. მამა რა შენი, ხო უნდა იფიქრო, რომ მაგის სიტუაციაში მაგისთვის ასეთი რამეების ნაკითხვა კიდევ ერთი სერიოზული დარტყმა იქნება. გაგიყვდა კიდევ, სიტუაციურად მიკეთებენ, რო ჭკუიდან გადაიყვანონ, ამა სხვა რა უნდა იფიქროს, ისედაც სუ განცდებშია კაცო და ბრახ, ეუბნებიან, როგორი სიკვდილი ვგობია, წყნარი თუ მურტალი. ახლა მინდა რა ამათი უფრება, ახლა რა ვენა, ვერ ვავალ ესე უცებ, თაზიკას ვერ დავტოვებ.

— გოგოებო, ახლა ზეზუნა ვასადილოთ!

— ახლავ, მა, ქეთუსია რაღაცას აგზუნის და...

— არა, თაზიკ, თუ ძმა ხარ, არაფერი არ მინდა, გავეარდები რა.

— დარჩი რა, ზეზუნა, მაგარი სალათები გვაქვს, ცოტა ხანი რა, გიხოვო... — ნინია მედროვება.

— არა, არა, გაეოცევი, საქმე მაქვს სახლში.

გაერმავარ კოლევ, არაფერზე არ მინდა ფიქრი, თაზიკას სახე მაინც არ მშორდება. სწორედ მაგ სახის გამო ვერ ავდივარ თაზიკასთან. წავალ შინ, დავეგვლები ჩემთვის ამ თინარის დაველაპარაკები, საინტერესოდ ვბარობო ხოლმე. დებლი დედამისი ამ დროს ირონიული სახით ზის კომპიუტერთან და რაღაცებს ანგარაშობს. ერთი მაგის... რაში მომიყვანინა ეგ ჩემისა... კარგია, რო ჩუშად მაინც არის და არ ბუინობს, მარა მაგ ირონიულ სიტყვას ვერ ვუყურებ რა, ვერ ვიტან, მაძამაძავებს...

ვერის ხიდზე მტკვრის ცივი ნიავი უბრავს, ცოტას მაფხიზლებს. მანქანი მივიდვარ სახლში. მივალ თუ არა, ითანხმ შევალ, ფარდებს გადავწვე, დაბნელებდა იქაურობა და სანაღმე მწავენი.

სახლში შევიდვარ. — თინანო, სადა ხარ, მამა! არავინ მპასუხობს.

— სადა ხართ, ტო? — არავინ მპასუხობს

— თინათო! — მაინც არავინ მპასუხობს.

გავახსენდათ?

— ტომ!

პასუხი არ არის.

— ტომ!

პასუხი არ არის.

თუ...?

ჩემი ცოლი — ქალბატონი შონა, რაღაც მოჩვენებასავით მიმზედ დაიზღაზნება, თვალებს და თავს ერთდროულად ამრუნებს კომპიუტერისკენ და მეუბნება — ნაიკითხე, შე იდიოტო!

მგონია, რო სხვას ეუბნება. მოვკლავ ამ ჩემისას...

— ნაიკითხე-მეთო, შე იდიოტო!

ის-ის იყო უნდა მღერიალა, მაგრამ საკეტის განჩაკუნების ხმა გაავიწყ. ოთახში შეხასნრა და ჩაიკეტა.

რა ჯანდაბა უნდა, რა უნდა ნაეკითხო. კომპიუტერთან დაჯვჯე. თინათოს სკაიპია. გამორთვა დავიწყე. რას კითხულობს შერე ვე სოფელი თინათოს წერილს.

— რას კითხულობ, შე ქაჯო, ბავშვის წერილს...

ვეყვივარ, მარა თათბიდან ჩამი-ჩემი არ ისმის. რაო? [30.11.2008 1:37:04] ქეთუსია: შენი სხეული მენატრება, არ ვიცი, რატომ მინდა ყოველ ლუთს შენთან. შენ მახსოვბარ, ყოველთვის. უმეორედ მიჭირს. ვერ ვხედეხი როგორ ვაბნ ასეთი უახლოესი და მინდუნელოვანი ადამიანი

[30.11.2008 1:38:27 თინათო მეც ძალანი. გამომიგზავნე რა პლატონოვის წერილი, დამეკარგვა სახლაც. ასე მგონია ჩვენი მანიფესტა.

[30.11.2008 1:39:53] ქეთუსია: გიგზავნი.

[30.11.2008 1:40:16] ქეთუსია: როცა ადამიანებს ერთმანეთთან, უცნაურო, თავად მათთვისაც ახსენილი საბლოგის, მიჯაჭურულობისა და სიყვარულის განცდა აკავშირებთ, სწორედ მაშინ ხდებიან, რომ ძვირე ხნითაც კი არ სურთ ერთმანეთთან განმორება. ვერ ძღებენ უერთმანეთლო. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ადამიანები მთელ ცხოვრებას ერთად ატარებენ, მაინც ვერაფრით ვერ აგვისნინან, რა უნდათ ერთმანეთისგან. ჩვენც ვერაფრით ვერ დავამტკიცებთ, რომ ისინი მხოლოდ სექსუალური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ილტვიან ასე უსაზღვროდ ერთმანეთისკენ. ერთი რამ ცხადია — თითოეული მათგანი ამ ურთიერთობისგან რაღაც განსაკუთრებულსა და უჩვეულის ელის. თუშეა ამ გრძელმოხროის კონკრეტული სახელი ვერ დავურქმევია, მხოლოდ იმას ვხედეხა, რომ ამის სურვილი აქვს, და მხოლოდ ბუნებრივად თუ შეუძლია მივავიზიროს ამის შესახებ. ერთბაშად, მოხდეს სასწაული და პეფესტო* რომ წარდგეს მათ ნინაშე მთელი თავისი აღჭურვილობით და კეითობის ერთად მწოდარება: „ახლხნო, რას ითხოვთ ერთმანეთისაგან?“ — და როგორც კი მიხვდება, რომ მათ უჭირთ პასუხის გაცემა, ხელმოკრედ ჩაიკითხოს: „შეიძლება თქვენც გსურთ, რომ რაც შეიძლება დიდხანს დავყოთ ერთად და არასოდეს დამორდეთ ერთმანეთს? თუკი თქვენ სწორედ ეს სურვილი გამომრავებთ, მე მზადა ვარ სამუდამოდ შეგაერთოთ და შეგადულა-

* პეფესტოხი — (ბერძნ. Ηφαίστος, ლათ. Hephaestus), ცეცხლისა და მექანიკის ღვთაება ძველ ბერძენულ მითოლოგიაში, ზეფესისა და პერსა ძე. ზოგი ვერსიით (პერსიულ) უმაზოდ მოიძლია პერსაგან. პეფესტოსხი მძიმეხლი დღესასწაულები ძირითადად ათენსა და უსმბოდ ლესბოსზე იმბრთობდა.

ბოთ, ერთსულ და ერთხორც გაქციოთ, და თქვენ ორნი ერთ არსებად გარდაქმნათ. რადაგანაც თქვენ ცოცხლები ხართ, იცხოვრებთ ერთი სართო ცხოვრებით, ხოლო როცა მოკედებით, ვჯავბითი ერთი გარდაქვლილი იქნება ორის ნაცვლად, რადგან მოკედებით თქვენ საერთო სიკვდილი; ოღონდ დაფიქრდით, მართლა ამას ესწრაფით, კმაყოფილი იქნებით, თუ ამას მიალენით? მართლა ასე რომ მომბდარყო, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ თითოეული მათგანი ამათ უარს იტყოდა და თავს შეუკავებდა მსგავსი შეთავაზებისაგან, არამედ არც კი გამოზატავდა სხვაგვარ სურვილს. უფრო მეტიც, იმ მისწრაფებით შეპურბოლი, რომ სატრფოსთან ერთად ერთასებად ქვეყლიყო, ჩათვლიდა, რომ სწორედ ის მოსმინა, რის შესახებაც დიდი ხანია ოცენობდა. ამის მიხეტი კი ის გახლათ, რომ დასაბამიდან ადამიანები ერთი მთელი ეკიავით და ასეთი იყო ჩვენი ბუნება*.

[30.11.2008 1:44:46] თინათო: ვგივფენი პლატონოვეხ, რუსები მაგრები არიან... ვიცი, რომ იქ ჩვენი ურთიერთობა კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახდება, უფრო სასიამოლო და მომბობიანი. ამ ურთიერთობებში გუშინდელი დღეც იტვლისხმება. ეს მხოლოდ დასაწყისი იყო. ნინ უფრო დიდი ენებები გველის.

[30.11.2008 1:48:26] ქეთუსია: გახსოვს რო ვითხარი, როგორ შემიძრდა დღესტრეხი ვაგზალზე რა კონცინდენ-მეთოქი ერთმანეთს. ჩვეიც ასეთი ბედნიერები ვიქნებო. შე მინდა, რომ ბედნიერი იყო. ყველაფერი მინდა შენთვის.

[30.11.2008 1:49:58] თინათო: ისევ ასე ფიქრობ?

[30.11.2008 1:50:38] ქეთუსია: რატო გეპარება ძველი, გუ-

ბილიდებდ მითხარი.

[30.11.2008 1:52:03] თინათო: არ ვიცი... მგონია, დრო გავა და შეიცვლება დამოკიდებულება... მეშინია

[30.11.2008 1:54:53] ქეთუსია: ეს ბუნებრივია ჩვენი სიტუაციისთვის. ანსოლტურად ბუნებრივი.

[30.11.2008 1:56:23] თინათო: სულ მაკინდებდა მეტქვა. მეც მინდა ვითხარა: სხვა ქართული შენს გარდა ჩემთანაც არავინ იქნება... მეშინია ნასელის, ცოტა, სულ ცოტა. შენ ხო იცი, შე მართლა სულ უნდა შეფერხონ... ვიცი, ეს ცუდი თვისებაა, მაგრამ როგორც კი ყურადღება მავლდება, უკან ვიხებ და გაქცევა მინდა...

[30.11.2008 1:58:29] ქეთუსია: შე ხომ სულ, ყველგან და ყოველთვის გვეფერები.

[30.11.2008 1:56:23] თინათო: კი, ამას სულ ვგრძნობ... ამიტომაც მიმიხდება... თან მიკვირს და მიხარია, რომ ეს ასე დიდხანს გრძელდება.

[30.11.2008 1:58:43] ქეთუსია: სულ მალე, შორას, ბედნიერები ვიქნებით. შენ ხო კარგად იცი სიყვარულის დროს სიკვდილის მიზეცი იკარგება... სხვა დროს საშინლად მძაფრია სიკვდილის შიში და ის ბევრ კომპლექსს ზადებს ადამიანში, მაგრამ თუ სიყვარულია, შიშიც ის მშავრი შიში კრება... [30.11.2008 2:00:33] თინათო: გახსოვს, ამასწინან ვითხარი, ადრე საშინლად შიში მქონდა სიკვდილის-მეთოქი, რაღაც დაუძლეველი შიში, ლამე მელვიტებდა შიშისაგან... კიდევ ის იყო საშინლად მძაფრია, რომ ყოველი ნაში იყო სავსე ამ გრძობით... ახლა ასე არ ვფიქრობ... როცა იცი, რომ ვილაგობის ძვირფასი ხარ, როცა იცი, რომ ვილაგვა განვიცდის, უფრო მშვიდი ხარ... შემიძლება გული დავწყვიტო, მაგრამ სახანარკვეთილი არ ხარ... ეს ვითხარი კიდევ... ვახსოვს?...

[30.11.2008 2:01:43] ქეთუსია: ნუ გეშინია წერაფრის. მიი-

ღე სიკვდილად და სიყვარული. ხო იცი, რომ მიყვარხარ და ყოველნამს შენზე ვფიქრობ.

საქართველოს
პარლამენტი
ეროვნული
აზრობითი ცენტრი

[30.11.2008 2:03:44] თინანო: მეც უკვე... და სხვაზე ველა-რად ვერხვ ველარ ვფიქრობ...

[30.11.2008 2:05:11] ქეთუსია: დამჩემიდი. და ნუ ართულბე პირიქით, დანყნარდო, რადგან ეს ის შემთხვევაა, როცა სანერვიულო არაფერი გაქვს.

[30.11.2008 2:07:14] თინანო: შენთან მინდა, მეც ეს ამე-ვიატო...

[30.11.2008 2:08:09] ქეთუსია: ჩემთან იქნები იმიტომ, რომ სხვანაირად წარმოუდგენელია. ჩემთან იქნები, მენატრები, მინდობარ.

მეტს ველარ ვკითხულობ. სად გავიქცე? გარეთ, გარეთ... მრცხვენია. კომუნისტების დროს ასეთი რამ ზო არ მოხდებოდა. გული მერევა კიდევ და არც მერევა. ვერ დაგვიღივარ. წონასწორობას ვკარგავ. არაფერზე არ ვდგავარ. არაფერი არ მაქვს, მარტო ის ვიცი ბუნდოვნად, რომ ახლა ქუჩაში სხვები მხედავენ. მე არ ვიცი, ვინ თუ არა... უბრალოდ სიტყვები ირევა თავში. „საკვანძო სიტყვები“ გაბახსნდა ნინიას რეფერატიდან, მაშინ ვერ მიხვდი, რას ნიშნავდა ეს „საკვანძო სიტყვები“. ახლა მე ვიცი ჩემი საკვანძო სიტყვები, რომელთაც ვეფრდნობოდი, და რომლე-

ბიც მმართავდნენ. ეს სიტყვები ახლაც მიტრიალებს თავში: თინანო, ცოლი, მედიკოსი, პრეზიდენტი, დამოუკიდებლობა, არჩევნები, ჯიგარი, სიკვდილი, თინანოს ქორწინილი, დემოკრატია, ამერიკელები, პიდარასტები, რუსები, თახჩა, ქეთუსია... მეტს ვერ ვისხენებ, ესენიც ქრებია, შინაარსისგან იცლებია, რადაცაიროდ აზრს კარგავენ, მე მგონი, ვფიქრობ... მე რატო დამემართა, ახლა რატო დამემართა? ვგრძნობ, რომ აზროვნება, წინადადების დანართობა არ შემიძლია, რადაც მერევა ტვინში, თითქოს მსუბუქე გახვდი, თითქოს მინახუც ვერ დაგვიღივარ. თახჩამ რა უნდა ქნას? ცხედები, რო ახლა თახჩა არ მინატრებს, მოკვდება ალბათ... ჯიგარს გვართმევენ... ეს ნაბიჭვარი ქეთუსია, მაგან დამლუბა... მე სად ნავიდე?.. რა მოხდება ხელი მომიკლის ვიღაცა და ნამიყვანოს, რა მოხდება, რო ნამიყვანოს?..

Post scriptum: დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ წაკითხონ: პერიოკული ესეი — „საქართველოს შედისწერა“. არტემიძორის — „ოწგიროკრიტიკა“. ან შეიძინონ „შინის“ კომპაქტდისკი — „აჲ არი“ და ეც...

პოეზია

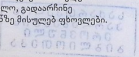
მურღვა არდოტელი „ყუნწზე მისული ფხოვლების“ ერთი თანამომქმე და ქირისუფელია. იგი პირიქითი ზევსურეთის სოფელ არდოტში ცხოვრობს თავისი სტუმართმოყვარე ოჯახის სოფელში მარტო მისი ბავშვები დადიან, დანარჩენები საშუალო და უფროსი თაობის ადამიანები არიან, რომელთაც წასასელებელი აღარსად აქვთ, ან კი სად უნდა ეძებონ „სხვა ქვეყნის საშობებ“? აი ასეთ გარემოში ცხოვრობს მურღვა. მიუვალ მთებში გამოკეტილი, ლიტერატურულ საღონებას და ქალაქის კომფორტულ ცხოვრებას მოწყვეტილი შემოქმედი საკუთარ თავს ირონიულად „მიღმა ხევის პოეტს“ უწოდებს. მიღმახევი ელექტროფენი არ გააჩნია, არც ტელევიზორი მუშაობს და ვერც რადიოგადამცემებს უსმენენ. ინტერნეტზე ლაპარაკიც შეუძლებია. ასეთ პირობებში კი გაუსაძლისია XXI საუკუნის სწავლული ადამიანის ყოფა.

მურღვა მაინც იხტიბარს არ იტებს, მთიელი გლეხობით ხნავს, თესავს, შესასაფროსად ხვდება მტერსა და მოკეთეს და ლექსებად მარცვლავს ფიქრებს მამულზე.

ხალხური პოეზიით ცოცხლობს და სუნთქავს. საკუთარი ლექსების ერთ რკალსაც ხალხური სტილით ქმნის და ცდილობს ასე მალდაუტანელად მიიტანოს საიქმელი გოთხველან.

ნიკო (მურღვა) არდოტელი
შპის ბარათიანი

ჩემი არდოტის წყალ-ქალაე, წყალ და გაგემორები, მერე სხვამ ზიდოს ნისქელიში, სადატობო ფორები. ბორბალის გადაივლიან, გადასერავენ ქორები; ტანზე აღარვის ეცმევა მამ-პაბათი ჯაჭვის თორები. აღარც მადილი იქნება აღარც ჯარა და თხორები. ციხენი დაიშლებიან აქინჭრდებიან ზოლები. ქორწინლებ აღარ იქნება, აღარ იდენენ მთხობლები... უფალო, გადაარჩინე ყუნწზე მისულბე ფხოვლები.

***
ნუხელ აიბე შამახედა, ამ დილით სად ხარ მორენა? საცხადად არდოტ ამოიცი, აღარ დაგვხვდები თორემა. ო, როგორ დაგვახლოვეს შპრო-არღუნის ზეავებმა. ხულანტში ცხენის წენე-ხორცმა, ქისტების შენაზავებმა. ზოგს ქეშით ნაშალ ჰკონიხარ, ზოგსაც — ფხოველი შორენარ. ვაგლახ, დრო-ჟამო, რა გვიყავ, ერთურთს რად დაგვაგმორენა? აღარ ვახსოვარ ნუ იტყვი, ნუ იტყვი, ნუ გეგონება. გულს დააქვს მენზე ნუხილი — ესაა ჩემი ქონება. ერთგული ერგები ჩემი შპის, ასე მამღერებს გონება.

•••

ფერმიხდილია ცხად მთვარე,
ქვე-ციხეს აღარ ანათებს.
მეც მთებში გადავიხაფრე,
აღარც შენ მომწერ ბარათებს.
მნახავ? ვინ იცის, რას იზამ?
მეც აღარ გეტყვი არაფერს.
ნავალ და გავეციდები
შმაგი ქარივით ქარაფებს.
ამ გულს ცას გავუწანილებ,
ტრფობის ნიქს ევრვინ ნამართმევს.
ან დავხოც, ან შევაკვდები
ჩემს მზის მტკოვე ნარმართებს.

•••

7 წლის თაია (სერაფიტა) არდოტლეს

მამამ მოგწერე ნამცვეცავ,
პატარა ბარათაია.
მე ქვენისაკენ მივდივარ,
აღმართი ამათაია.
თვალებს რომ შემომანათებ,
ვიფიქრებ: ნალმართაია.
საყდართ გორ ამომირბოლე
შენოდენ აღმართაია.
ჩემო პატარა გოგონა,
ჩემო პატარა თაია!

•••

მარის

დამელარა, დამერამლა
შენზე ფიქრით ღანვნი მარს.
შენ არ ჩანხარ და მე ახლა
ვარ ვით მუცო ნანვიმარს.

•••

ცერად დახრილან გრილონი
მურღვის ციხის კარზედა.
შეგზდნებ მდუმარ სოფელს
ცრმელზე ინვიმებს თვალზედა.
აღარვინ მიდის თულუხით
ხევში — ბაიტის წყალზედა.
სიკვილ ნუ ნერებულყოფს
მურღვით ჯამრულის ფარზედა.
ამახდას შვიდი ვარსკვლავი,
ამოიაროს ცაზედა.
რას დაბვალ დაღონებული,
ნისლო, ტიალო მთაზედა,
აის დროც მოვა, რო ვისხდათ
ბევრან საფხივნოს, ჯავზედა.
მოკეთეს — ვემაკეთენათ,
მტერს არ დავთინხმდათ ზავზედა.

•••

გათენდება?... ვინ იცის
ნეტავ გნახავ თუ არა
ცის რიერაჟმა ხიდოტანს
გულზე გადაუარა.
განსორების გრიგალო,
გულზე ხელი შემახე
ეხ, ვინ იცის ნახედი
აღარა ჩანს ეგ სახე.
დღეს სითუთრემ ქედების
თოელი შემომავარა
საფლავ გაუჩინარდი,
მზემ ღრულები აპყარა.
ცვეცხლად რატომ მედები
მწეავ და სულში მინთიხარ.
საით ჩემო პატარავ,
საით, საით მიდხარ?
ნუთუ არ დავიკრებ
სალოცვავად მინდხარ.

•••

სახეში მოგავარე და გზა გაავარძლე,
ლურჯთვალა იები ბლუჯა-ბლუჯა.
ბავშვივით ატირდი მუხლზე დანოქილი, —
თურმე გვყოურება მთელი ქუჩა.
რას სნადი მომამახეს ზედაზნის ქედებმა
სისხლში და ამ სულში სიკეთემ იალა.
მოვბრუნდი შეგიმწრალე მტირალა თვალები,
ხმა გქონდა წყნარი და ზარივით ნკრიალა.
გითხარი: დამშვიდდი და პეშვით ნაგროვები
წვიმა მომადვარე, ცა უფრო ატირდა
ნავიდეო არდოტში... მე ბარად ვერ გავძლე
გულმა თქვა და პირველ სიყვარულს დაგპირდა.
გეძებ და ველარსად მე ველარ გიპოვე
მას მერე სულ გიცდი არღუნის ნაპირთან.

•••

I
გახსოვს? არ ვიცი... დავტოვეთ
თოელში თოელივით კვეტარა.
ან ხანდოს ხევთა ძახილი
რად აღარ გეძებს ნეტარა?
რა იქნებოდა საწუთროს
ჩვენთვისაც გამოედარა.

II

რა იქნებოდა პირისპირ
შეყვროდით ერთუროს არღუნთან.
ან ერთად დავლამდებოდი,
ან ვითუნებდით ახუნთან.
ერთმანეთს ავცდიო... ეს ზედი
რატომ და რისთვის გვანვალებს.
გული ლექსებით ნავთვი
როგორ ჩავტეო საძვალეს?

***

ისევე შენი ჩურჩული
და ამბორი ბაგეთა,
ვნეწვარ შხით გარუჯული
ვლოცავ ციხის ამგეთა.
მეისზმრე და იანერის
თეთრი ღამე იღვევა.
მთვარე ჩაეა ალაზნის
ქარი გადაიარევა
ეს, გირევთან ჯანლები
აღბათ ისევე ირევა
შენი ქუმელაურთას
მწყემსი, მონადირე ვარ.

***

მომიტანე დაღლილი
მაგ თვალღების ცეცება,
მხრებზე ოქროს დაღალი
როცა მოგაკეცება
ჩემი სული ფრთამალი
ლურჯ სივრცეში ენება.
ნიამორის რქასავით
მთვარე გაიხვეწება
მომამეღლე ეგ მხერა —
გული მას გეხვეწება.
თარემ მთის შავი ღამე
სულში ჩაიღწება.

***

არ იფიქროთ ლექსი დამელია
(ეს დღეები თუმცა ავაღ მყევნე)
დრო იკითხავს: ნეტა რომელია
მიღმახევის პოეტების მეფე.
ჩამოასხით (ლურჯი სულის ნვა ვარ)
ხელადაში ლეინო შემომჩრალა
მელოდება, სიმღერებით ნავალ
დანოუხეს ქალაურის ქალა.
მარტოდმავალს გრიგალები მათათა
არდოტმყოფელს უჭმურთ ხმაზე მყევნე
მზისგან ვისმენ მელოდორე ხმათა
მიღმახევის პოეტების მეფე.

***

ვხედავ არაფერი ქვეყნად არ იცვლება
სული მონყენილი თეთრ მთებს აბარია.
ბისოს ხოდაბუნებს რამღი დაანვიმე,
შენი მამულეი გთხოვენ ლამარია.
შენით გადავლახათ ყველა გაჭირვებას
ჩვენი მფარველი ხარ წმინდა ლამარია
ჩემი მინა-წყალი ქრისტეს ნიღბდომილი
ასე უმინაწყლოდ ნეტა რამ არია.
ნეტავე სად მიდიან თეთრი ღამეები

ეს რა სევდისფერი ცივი ამინდია,
ისევე ჩურჩულევენ ლოცვით ბაგეები,
შენთვის კელაპტრები მცხეთას ამინთია
ვხედავ არ იცვლება ქვეყნად არაფერი
სული მოფარაფტე შენ ერთს გაბარია,
გვედრი: დაგვიცავი, ავ გზებზე აგვაშორე,
უფალს შეგვავედრე წმინდა ლამარია.
ირველი გრიგალები გულებს აგრილებენ
ყველგან მათი ხმა და მეხთა ხარხარია,
მტერმა არ ჩაგვიქროს მზე ქრისტეს სანთელი
მუხლზე დაცემული გინმობთ რა ხანია,
შენს კოშკს ეგ სიწუმე ამორე გადაჰყარე,
ხოდაბუნე ყარაული წმინდა ლამარია,
ვატყობ არ იცვლება ირველივ არაფერი
ბოლო გაჩერება ცივი სამარეა.

***

დაგიბრუნდებით რად მოლუმულხართ
კავკასიონის მათათა შუბლებო
ჩამთავრდა ტამი ყვავილთა ცვენა
მშვიდობით ჩემო მცხეთის ღრუბლებო.

მუსიკა

არღუნთან ისევე შენი ხმა,
დანოს თავ ნისლის კოტორი,
გრილოდ გამზადარი წყალგაღმა
თორღვის ციხის გოდოლი,
მაგ მზერით გული დაძრული
ვით მოქანავე ფოთოლი.

***

ქურნალისტ ბია შარაშიძეს

ეს თეთრი ნისლი სულ შენ გგავს
ახლა რომ გორებს ეხვევა
არ იცის საით წავიდეს,
არ იცის რა შეემთხვევა
ხან ზეცას აეტოტება
ხან დედამიწას ემთხვევა
მზე თვალებს ამოუმშრალებს
დაქუეხს შემთხვევა
ეს თეთრი ნისლი შენა გგავს,
ახლა რომ არდოტს ეხვევა.

***

ნეცხარ ჩაღისფერ ნისლევის ზღვაში
შორით გეტრფიან ბისო, პიროლია.
ვიხბის მთვარე მთებთან მომდგარ შუეს,
ნეტავე მე და შენ დავეკაოროლა.
ცას გადაუვლის მთვრალი მყარო
გალაღებული მღერით ტოროლა.

კატო ჯავახიშვილი

ვიზალი

სამღებრო დაიკეტა...
 ქალი მარჩიელობს სიცოცხლის ხაზსა და
 ტალან-ბილიკებზე...
 ყუყურებ, რა ხანია
 ფერდაცლილ ქალაქში
 ჩუმად როგორ იხსნის ცხოვრება სახვევებს...
 ნასამზრებს,
 ქუაში მტვერია ისეთი-
 თითებში ქვიშებად მუფშენება რითებში.
 ზის ქარი ფეხმორთბით და
 მერა- ასკვით
 დაგეგმოდ მგ ზავრობას ძაღზე მითამაშებს...
სამნი პორიზონტზე...
 მე — გამოქვაბული,
 სახეზე ნაოჭთა ასხმული არქივით.
 გოდების კედელითან გახდილი სული და
 მიშედი ტერფებით სიცოცხლის ტრაპეზი...
 ზაზარე —
 ვერ კიდევ მაე-მნელ აკლდამაში
 და მწუხრის ლოცვაზე დახრილი თვალები.
 რამდენ ხანს ვეძებდი ამ ხმში ნაპარკებს
 და ზიარებამდე გქვაედები კლდეაიეთ...

დავრჩებით-
 სიცოცხლე დარაჯად გაგვიხდის
 ნავალი და...
 შევხედებით გზანრილზე მწვერვალებს?!
 მე- გამოქვაბული
 შენ- ლოდი კარებითან
 სულში გაქვს გაყრილი საყურე ლოდინის.
 ჩალმით შემოსილი მცნებებით
 გადამლილ
 ყურანთან მიდინარ,
 ინყებ მსახურებს...
 შენი მსახურების დღე არის პარასკევს...
მე ენების კვირა მაქვს,
 ტკივილს ემშობიარობ,
 ძირები ვუმტვრიე გონანასულ ნირვანას,
მესამე ის არის...
 ფერდაცლილ ქალაქში
 ქარი მარჩიელობს
 ნასვლას თუ არნასვლას...
სამნი პორიზონტზე
 სამღებროდაკეტულ ქალაქის ქიშკართან
 ვალაგებთ ზურგჩანთას.
 ბინადგება ნუპალი
 ბუდისტურ ტაძართან
 შარცვლავედ არყოფნას, როგორც კრიალოსანს.
 სადღაც ვასაყართან,
 ფეხშიშველ პატარას
 დამხრევილი ღმილი
 აკვდება ტუჩებზე:
 არ დარჩე!
 არ დარჩე!
 გადარჩით და ნადით!
 გადარჩით და ნადით...

სამღებრო დაიკეტა...
 ქალი მარჩიელობს სიცოცხლის ხაზსა და
 ტალან-ბილიკებზე..

პირველი შთაბეჭდილება

ჩაკატლი სინამდვილე
ღია კოვაოზიციით

პოეზია მეორე სინამდვილეა...
 არა, პოეზია სხვა სინამდვილეა, ის არც მეორეა, არც მესამე,
 არც მეოთხე.
 ეს უკით, მაგრამ როგორ გაეგოთ, როგორ გავხსნათ სხვა
 სინამდვილე, სხვა განზომილება, რომელსაც არც ლოგიკის
 გასაღები ურგება და არც ენის სემანტიკური კანონები?
 როგორ გაეცვალოთ გზა სახეებისა და მეტაფორების
 ორბიტრალში, საგნებისა და კონოტაციების მტკვრში?
 ძნელია, რა თქმა უნდა, ძალზე ძნელია ტრადიციული
 მეთოდით არატრადიციულის ახსნა და გახზრება. თითქოს ყვე-
 ლაფერი გვისმის, ყველაფერი შენთან არის, ყველაფერი ხელთ
 გიპურია, მაგრამ ბოლოს მაინც არაფერი გრჩება, აზრი თვეზიეთი
 გისხლტება ხელდან, ქვიშის საათიეთი იცლება შთაბეჭდილება.

ჩემი სინამდვილიდან ვერ შეხვალ სხვა სინამდვილეში. კარს
 აქედან ვერ დავიხსნებ, იქადა თუ არ გაიღო.
 შიგნიდან უნდა გაიხსნას ლექსი.
 შიგნიდან უნდა გამოიხრევა, გულის გამოღება, როგორც
 ნაკვერჩხალს.
 კატო ჯავახიშვილის ლექსში უკიდურესობამდე მისულ ემო-
 ციებად ლევის „ნაკვერჩხლები“ — ვნების კვირა, გამოქვაბული,
 ლოდი კარებითან, სამნი პორიზონტზე... ეს არის შინაგანი გზების
 ეპიკენტრი, აქ არის ბორჯვა, აქედან მოდის ხმა, რომელი მუსიკად
 გარდითქმნება, ტკივილისა და შიშის მულოდიად.
 „პოეზია“ — მაღალი რეცესტრი.
 სიცარიელის ზღვარზე მისული სისავსე.
 გამოუთქმელის ახსნა ტკივილის მუსიკით.
 ღია კომპოზიცია.
 უზრლოდ - სხვა სინამდვილე, რომელსაც ვერ ხედავ, მაგრამ
 გვისმის.

მალხაზ ივანიძე

ბაჩანა ბრეგვაძე

რელიგია და მეცნიერება

ელემენტარულ ნაწილატა ქაოტური ფუთუფუთიდან მოყოლებული ცნობიერების ელემენტათა და, ბოლოს, ადამიანის მოვლენებამდე სამყაროს იმპანენტური მიზნის რეალიზაციას უზარმაზარი გეოლოგიური პერიოდები დასჭირდა. „გეოლოგები — ამბობს ტეიარ დე შარდენი, — დიდი ხანია აღიარებენ ჩვენი პლანეტის სტრუქტურის ზონ-ბალურობას. ჩვენ უკვე მოვიხსენიეთ ცენტრში მდებარე ბარისფერი, რომელსაც გარს აკრავს ქვის ლითონფერი, ამ უკანასკნელს კი, თავის მხრივ, — ჰიდროსფეროსა და ატმოსფეროს დედადი გარსები. ერთმანეთის ირგვლივ მდებარე ამ ოთხ გარსს მეცნიერება, ზოგის დროიდან მოყოლებული, სავსებით სამართლიანად უმატებს დედამიწის სფეროს მცენარეული და ცხოველური საბურვლით შეთხზულ ცოცხალ აქვს — ბიოსფეროს, რომელიც არაერთხელ იხსენიება ამ წიგნში. ბიოსფერი ისეთივე უნივერსალური გარსია, როგორც ყველა სხვა „სფერი“ და, ასე განსაჯეთ, მათზე გაცილებით უფრო მეტად ინდივიდუალ-ინორმული, რადგანაც ეს არის არა მარტო მეტ-ნაკლებად არამეორადი დაუგუფება, არამედ ერთიანი მთელიც; თვით განეტკურე თანაფარდობათა ქსოვილი, გაშლილი და აღზევებული მკაფიოდ რომ გვიჩვენებს სიცოცხლის ხეს“.

შემდეგ ტეიარ დე შარდენი მოკლედ მიმოიხილავს არა მარტო ადამიანის, როგორც ინდივიდისა და, იმავე დროულად, სოციუმის ნევრის ბედს, არამედ მის მიერ შექმნილ ძველი (მუამდინარეთი, ეგვიპტე, საბერძნეთი, რომი, ინდოეთი, ჩინეთი...) თუ ახალი ცივილიზაციების განვითარების დრამატულ პერიპეტეზასაც. რაკილა ევოლუციის პროცესი, ადამიანის ფენომენის* ავტორის აზრით, სპირალური გზით წარმობრუნება, ამიტომ წინსვლას, როგორც წესი, უკუსვლას მოსდევს, პროგრესს — რეგრესს, ისევე, როგორც უკუსვლას — წინსვლა, და ასე შემდეგ, უსასრულოდ გაჭიმული დროის მანძილზე.

ძალაუნებურად იბადება კითხვა: ხომ არ არის ადამიანი სამყაროსეული ევოლუციის საბოლოო შედეგი? ხოლმე იცის, იქნე კოსმოგენების პროცესი ჩიხში შევიდა? თუ იცის, თუ ჩვენ ისევ მივყავართ ევოლუციის დინებას და ჯერჯერობით კვლავაც ემორჩობით, ხომ არ არის ეს დასასრულის დასასყისი?... თანამედროვე სამყაროს მშობითარების გამო ჩვენი მოგუქებებმა მხოლოდ ერთი პასუხი, — განანართობს ტეიარ დე შარდენი, — რომელიც რჩევი მოქმედების ანალიზის შედეგად მარტოე დილემის სახითა ფორმულირებულ: ან ბუნება დახმულია მოპალისაკენ მიმართული ჩვენი მოთხოვნებისადმი, და მაშინ აზრი, მილიონობით წლის ძალისხმევის პროდუქტი — მეკდრადმობილი — ხელმო-

ცარულსა და აბსურდულ სამყაროში ყრუდება, ანდა არსებობს ერთგვარი გამოსავალი, გახსნილი კარი — ზესულ ჩვენი სულების ზემოთ; მაგრამ იმისათვის, რომ მასში შევლავლე დავთანხმდეთ, ის შეუზღუდავად უნდა იყოს გახსნილი და უსასრულო ფსიქიკური სივრცეებისკენ მიგვიძიოდეს უნივერსუმი, რომელსაც შევცვილია განუწყველად მივცენო“.

სწორედ აქ, ამ ბჭესთან მთავრდება ინდივიდუალური სიცოცხლე და იწყება თვისობრივად ახალი ეტაპი კოსმოგენების ისტორიაში, ხოლო ამ ეტაპს „ხესიცოცხლე“ შევია სახელად: ესაა ინდივიდუალურ ცნობიერებათა ურთიერთმერწყმა, მათი მეგასინთეზი და კატობრიობის კოლექტური სულის ფორმირების საბოლოო ტრიუმფი. კოსმოგენების კულმინაციური მომენტს, მისტიკურ ნერტილს, რომელიც თავს იყრის ურთიერთმერწყმულ ცნობიერებათა სიმრავლე, „ადამიანის ფენომენის“ ავტორი „ომეგად“ სახავს. გამორჩენილი ინგლისელ ბიოლოგის ფელიან ჰაქსლის აზრით, ტეიარ დე შარდენი „წარსულიდან ექსტრაპოლირების გზით, ადამიანური კონვერგენციის პროცესს მიჩინევდა ერთგვარი საბოლოო მდგომარეობისაკენ სწრაფის პროცესად, მდგომარეობისა, რომელსაც ის უწოდებდა „ნერტილ ომეგას“, „აღფას“, ანუ მატერიალური ნაწილატებისა და მათ ენერგიათა ერთობლიობის საპირისპირო“...

საყოველთაო სიყვარული, ურთიერთგაცება, ერთსულებეობა, — აი, ის მძღთამძღე ძალა, რომელსაც აზროვნების ინდივიდუალურ კერათა შერწყმის, მეგასინთეზის ერთ-ერთ უშიშმენველეს ფაქტორად სახავს ეს „ანალორინი მსოფლიო“ — კათოლიკ მღვდელი და, იმავე დროულად, მსოფლიოს ერთ-ერთი უთვალსაჩინოესი ბიოლოგი, ვისი აზრითაც სამყაროში უკვე იწყება ცნობიერების კერათა კონვერგენციის უნივერსალური პროცესი, უკან რომ იტოვებს ბიოსფეროს და ახალი კოსმიური სფეროს, ჩვენს მიერ ზემოთ უკვე მოკლედ მონიშნული ნოოსფეროს მაფორმირებელ ძალად იტყება (ცნობიერებათა წარმონიზრებელი ერთიანობა, ეკვივალენტური ერთგვარი ზეცნობიერებისა. დედამინა არა მარტო იფარება აზრის ურცხვი ნამცვევით, არამედ ერთიან მოაზროვნე გარსშიც ეხევა, რომელიც ქმნის ერთ მთლიან კოსმიურ განხობილებს მქონე სფეროს. ინდივიდუალურ აზროვნებათა სიმრავლე ჯგუფდება და უსასრულოდ ძლიერდება ერთსულოვანი აზროვნების აქტში“)...

ბიოლოგია და თეოლოგია — აი, „ადამიანის ფენომენის“ ორი ძირითადი ინგრედიენტი და მისი ავტორის ორი ყველაზე მძაფრი ენება. მეცნიერებისა და რელიგიის კონკორდანსი, რასაც სამი საუკუნის წინათ აწაოდ მიელტეოდა ტეიარის დიდი თანამემამულე ბლზე პასკალი, ახლა მისი სულიერი მემკვიდრის — მსოფლიოს ერთ-ერთი უთვალსაჩინოესი ბიოლოგის სიცოცხლის

* ბლზე პასკალიც და პიერ ტეიარ დე შარდენიც ოვერმელები იყვნენ. ალბათ, შემხიხვეითი როდა, რომ „ადამიანის ფენომენი“ არამოლოგ მეცნიეროთაგან მხოლოდ ბლზე პასკალი იხსენიება... დედის მხრივ, ტეიარის იყო ეკლერი არსეს — ვლტერის ლეილი და — პირდაპირი შთამომავალი. დედამ ჩაუნერვა შვილს ქრისტიანული სარწმუნოების გულმზურავლე სიყვარული.

* დასასრული. იხ. „ჩვენი მწერლობა“, 4, 5, 6

საქმედ იქცა. ჯერ კიდევ თავისი მშობლიური ოცნების ნოტრ-დამ-დე-მონგრეს იეზუიტურ კოლეჯში სწავლისას (კოლეჯის დამთავრებისთანავე — 1881 წელს ტვიარი იეზუიტთა ორდენის წევრი გახდა) ის ძველი და ახალი ენების, თეოლოგიისა და ფილოსოფიის პარალელურად გატაცებით ეუფლებოდა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს (ბიოლოგია, გეოლოგია, პალეონტოლოგია, რომლებსაც შემდეგ — 1904—1907 წლებში კუნძულ ჯერსის კათოლიკურ სემინარიასა და კაიროს იეზუიტურ კოლეჯში დაემატა ფიზიკა და ქიმია, აგრეთვე პუბლიცისტული მეცნიერებები — ლიტერატურისა და სოციალური ფილოსოფიის ისტორია).

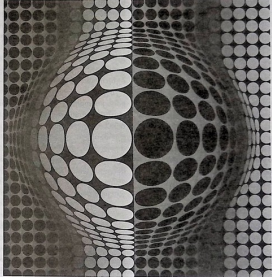
XX საუკუნის პირველი ათწლეული შეიძლება ადამიანური ცოდნის განვითარების ერთ-ერთ ყველაზე რომანტიკულ პერიოდად იქნეს მიჩნეული. — წერს რუსი სწავლული ბ. სტაროსტინი, — ესაა ჩრდილო და სამხრეთ პოლუსებზე პირველი ლაშქრობების, პირველი თვითმფრინავებისა და კინოფილმების, კვანტური თეორიის, ფარდობითობის თეორიის, სამყაროულ სივრცეში რაკეტის მოძრაობის თეორიის წლები; პერიოდი, როცა თვით ქიმიური ელემენტებიც კი აღარა ჩანან უცვლელნი, კონტინენტები კი — უძრავნი, ტვიარი თანდათანობით განიშტვალა საყოველთაო დინამიზაციის იდეებითა და ევოლუციური პრინციპის ზეიშით...

რაც შეეხება ბიოლოგიას, გარკვეულწილად ეს იყო კრიზისის, მაგრამ, იმავდროულად, საკმაოდ ნაყოფიერი წლები, რომლებმაც დასაბამი მისცეს, ერთის მხრივ, გენეტიკას, ჯერ კიდევ ალაღებულ რომ მიიწვევდა წინ, მაგრამ უკვე ეყრდნობოდა მენდელის ახლად აღმოჩენილ კანონებსა და ფენოტიპის, გენოტიპისა თუ მუტაციის ცნებებს. მეორეს მხრივ, ეკოლოგიის, ბიოცენტოლოგიის, პალეონტოლოგიისა და ბევრი სხვა დისციპლინის ბოძოქარი პროგრესი, ამასთან, ევოლუციონიზმის წინაშე აღმართულ დაბრკოლებათა გადალახვის ცდები ან იმავე გენეტიკის, ეკოლოგიისა თუ სხვათა და სხვათა მეშვეობით, ან ლამარკიზმისა თუ ვიტაბილიზმისაკენ მიქცევის გზით (საფრანგეთში: რ. ანტონი, გ. ბოუი, ე. პერი, ფ. უსე). ახალგაზრდა ტვიარის გვერდი არ აშლია ამ ცდებისათვის, მაგრამ ისინი აღიქვა, უპირატესად, იმ ფორმით, რომელიც მათ მიანიჭა ანრი ბერგსონმა, იხილ ნივთი „შემოქმედებითი ევოლუცია“ მან ნაიკთხა 1912 წელს“.

1913 წელს, როცა ცნობილი ფრანგი ანთროპოლოგის მარსელენ ბულის რეკომენდაციით ტვიარი მუშაობას იწყებს პარიზის „პალეონტოლოგიის მუზეუმში“, ძირითადად უკვე ჩამოყალიბებული იყო მისი ევოლუციური შეხედულებები. მაგრამ მალე, პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე ტვიარს სამხედრო სამსახურში ინვესტირდა მთელი ომის განმავლობაში საინტროს მოვალეობას ასრულებს (ბრძოლის ველზე გამოჩენილი სიმამაცისა და თავდადებისთვის სამხედრო მედლითა და საპატიო ლეგიონის ორდენით აჯილდოებენ).

1920 წელს ტვიარი სადოქტორო დისერტაციას იცავს და პარიზის კათოლიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის პროფესორი ხდება. მაგრამ სულ მალე ირკვევა, რომ მისი ევოლუციონისტური შეხედულებები ნაკლებად შეესაბამებინა რელიგიური დოგმების კანონიკურ ინტერპრეტაციას. 1923 წელს ტვიარი იძულებულია უარი თქვას ლექციების კურსის კითხვაზე, სამოადე წლის შემდეგ კი შორეულ აღმოსავლეთში მიემგზავრება, სადაც, იეზუიტთა ორდენის მითითებით, მხოლოდ საბუნებისმეტყველო კვლევა-ძიების უფლება ეძლევა და ისიც მისთვის ჩვეული გულმოდგინებით ამუშავებს გეოლოგიისა და პალეონტოლოგიის კარდინალურ პრობლემებს. აქტიურად მონაწილეობს მრავალრიცხოვან სამეცნიერო კონფერენციებში, რომლებიც დეტალურად იკვლევენ ჩინეთის, ინდოეთის, ბირმის, იაპიისა და ინდონეზიის გეოლოგიურსა თუ პალეონტოლოგიურ სტრუქტურებს. 1929 წელს ტვიარის მახლობლად მან თვითონ აღმოაჩინა ე.წ. „ჩინელი ადამიანი“ — სინანთროპის ნაშთური ნაშთები: თავის ქალისა და ყბების ფრაგმენტები, ხელისა და ფეხის მტევნები და თვითონვე ცხადყო მათი მნიშვნელობა პალეონტოლოგისათვის.

მხატვარი ვიქტორ ვაზარელი

1933 წელს ვატიკანმა, რომელმაც მანამდე აკრძალა ტვიარის ნაშრომის „ლეთაბრივი გარემოს“ გამოქვეყნება, პარიზში დაბრუნების ნება არ დართო მას, 1938 წელს კი კვლავ აკრძალა მეცნიერის ახალი ნაშრომის — „ადამიანის ენერჯის“ პუბლიკაცია. ერთი წლის შემდეგ ტვიარი შეკინძნ ხდება იეზუიტთა ორდენის იტაურ გენერალს და ცდლობს გაიგოს, როგორ ახსენებ ორდენის ხელმძღვანელობა მის სამეცნიერო საქმიანობას, რაზედაც არაორჭოფულ პასუხს იღებს: ორდენს მიუღებლად მიაჩნია მისი ევოლუციონისტური შეხედულებების ქადაგება.

მაგრამ ტვიარის ისევე წარმოუდგენლად ესახება არსებობა ევოლუციონისტური იდეების გარეშე, როგორც კათოლიკური ეკლესიის ნიაღვსიდან განსტოვების. ამანიკოთარებაში გერმანული კათოლიკე თეოლოგის ირზეუ მორირისის სიტყვით, „ითქვის ფსიქოლოგთაგანდ შეუძლებელი ჩანდა სიცოცხლე“.

1937 წელს, როცა ჩინოსი, მისი ოკუპაციის მიზნით, თავს დაესხა იაპონია, ტვიარმა ვერ მოასწრო ევაკუირება და მთელი ათი წლის მანძილზე (1937—1946) პეკინში ჩარჩა, სადაც, მეცნიერული კვლევა-ძიებისათვის არახელსაყრელი პირობების მიუხედავად, კვლავ განაგრძობდა ნაყოფიერ სამეცნიერო საქმიანობას და მხოლოდ წერილობით უკავშირდებოდა გარე სამყაროს. 1941 წელს მან ფატიკანში გაგზავნა თავისი მრავალწლიანი მეცნიერული და რელიგიური ძიებების შემაჯავებელი და განმარტავებული შრომა — „ადამიანის ფენომენი“, მაგრამ ამხროდა ოთხი წლის შემდეგ შეიტყოს, რომ ფატიკანს ევიკაძალა მისი გამოქვეყნება.

1946 წელს საფრანგეთში დაბრუნებული ამოად ცდილობს ნიოპოლუს თავისი მთავარი შრომის გამოცემის უფლება, 1948 წლის შემოდგომაზე კი რომში ჩადის, რათა პაპის კურთხის გამოსთხოვოს თუნდაც მისი დრავმენტების გამოქვეყნება (სათავართ — ადამიანის ბიოლოგიური ჯგუფი), მაგრამ კვლავ ცივი უარით ისტუმრებენ უკან (რომში ვერ შედგენენ ადამიანისადმი რწმენაზე დაფუძნებული ამოლოგეტისკის შესაძლებლობას და უნდობლობას უცხადებენ ამანიკო მიდგომას). — პირადი წერილიდან). ამიტომაც იყო, რომ ძალიან დიდხანს გაქაზნებდა მისი ღვაწლის აღიარება. ტვიარის მხოლოდ 1950 წელს ირზეუ საფრანგეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრად. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ 70 წლის სწავლულის დამსახურების აღიარება სამეცნიერო წრეების მიერ, რაც შეუძლება იეზუიტთა ორდენსა და რომის კურთხის, ისინი კვლავ ეტყვის თვალთუხუფებენ მის მეცნიერულ საქმიანობას — 1951 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში მივლენობით მყოფ ტვიარს და მარდენს იეზუიტები ურჩევენ თავი შეიკავოს საფრანგეთში დაბრუნებისაგან. სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებში მუშაობდა ნიუ-იორკში, სადაც გულის შეტევით გარდაიცვალა 1955 წლის 10 აპრილს. იმავე წელს, უკვე ავტორის სიკვდილის შემდეგ, „ადამიანის ფენომენს“, ბოლოს და ბოლოს, ეღიარა გამოქვეყნება.

ნიგნმა მისი ავტორის ბედი გაიზიარა. არცაა გასაკვირი: ვერც იეზუიტთა ორდენი და ვერც, საერთოდ, კათოლიკური პიუზარქია ვერ გაიზიარებდა ტვიარს და მარდენის ცდას — რელიგიის ევოლუციონისტური ინტერპრეტაციის საფუძველზე ერთმანეთისთვის შეერგნა სარწმუნოების და მეცნიერება, რათა ადამიანური კონცეპტის ძალმოსილებაში დაერწმუნებინა და შორეული მომავლის ოპტიმალური მოდელი შეეთავაზებინა მთავრობენ კაცობრიობისათვის. ტვიარისეულმა „სინთეზმა“ კი ვერ დასძლია, პირიქით, უფრო გააღრმავა წინააღმდეგობა რელიგიასა და მეცნიერებას შორის. „ტვიარის რიგე-სიტრზე უარსა, თუმცა კი არ აღიარებს ამას, — აღნიშნავდნენ ფრანგი კათოლიკე ფილოსოფოსები რენე ბისიერი და ფაე ვაშერი, — ამიტომაც შეუძლებენ ასე ცივად მის „ნაზრებს“. სრულიად საპირისპირო აზრისანი იყვნენ

ტვიარისიზმის მომხრენი: „ტვიარს და მარდენმა ჩვენ მოგვცა იმის მაგალითი — წერდა ფრანგი თეოლოგი და ნეიროფიზიოლოგი, სორბონის უნივერსიტეტის პროფესორი პოლ შოპარი, — თუ როგორ უნდა გვესმოდეს თანამედროვე ამოლოგეტისკა: ისე, რომ ერთდროულად რჩებოდნენ როგორც მეცნიერების, ისე კათოლიციზმის პოზიციებზედაც, რაც ასე პარამოიულად ერწმუნოდა ერთმანეთს მასში“.

დიდი მეცნიერის მომხრეთა თუ მხარდამჭერთა შორის ჩვენ ვხედავთ არა მარტო ბიოლოგებსა და ფილოსოფოსებს, არამედ კათოლიკური თუ პროტესტანტული სარწმუნოების თვალსაჩინო წარმომადგენლებს, თვით კარდინალებს და, ასე განსაჯეთ, იეზუიტური ორდენის ცალკეულ წევრებსაც, უწინარეს ყოვლისა, აქ უნდა დავახსენოთ ფრანგი ბიოლოგები, ფილოსოფოსები და თეოლოგები — კლოდ კენო, პიერ ლერუა, კლოდ ტრანშტანი, ენის არქიპისკოპოსი, კარდინალი ფრანცისკუს კიონიგი, გერმანელი პროტესტანტი თეოლოგი ერნსტ ბენცი; ანრი და ლუბაკი — ფრანგი ლეთისმეტყველი, იეზუიტი; დენი პარლეი — სამხრეთ აფრიკელი ეპისკოპოსი; ჯულიან ჰაქსლი — ინგლისელი ბიოლოგი; ვაზულ რაიტე — ჰიტსბურგელი (ამშ) ეპისკოპოსი; ბრაზილიელი ეპისკოპოსი, კარდინალი ელდერ კამარა, გერმანელი ლეთისმეტყველი პერდ ვალტერი, ფრანგი თეოლოგი, დომინიკანთა ორდენის წევრი მარი-დომენიკი შენიუ; ბელგიელი ეპისკოპოსი ეფვარდ შილდუეკსი, გერმანელი ეპისკოპოსი ოტო შპილბუტი, ფრანგი თეოლოგი, იეზუიტი პიერ სულდერი, იეზუიტთა ორდენის გენერალი ფრუანი ბატისტა იანსენი და სხვანი.

თუმცა ტვიარს და მარდენს მცდელობას — მოეხდინა არა მარტო ევოლუციონიზმის თეოლოგიზაცია, არამედ თეოლოგის ევოლუციონიზაცია და, არსებითად, ერთმანეთისთვის გაეიფუფინა კოსმოგენიზმი და ქრისტიანული ფილოსოფოსი-ნეოთომისტი, საფრანგეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი ეტიენ ჟილსონი, პოლონელი მღვდელი ეტი კლინგერი, იტალიელი კარდინალი ალფრედო ოსტაინი, საფრანგეთში ემიგრირებული რუსი მართლმადიდებელი ლეთისმეტყველი ვლადიმირ ზენ-კოსკვი, ცნობილი ფრანგი ფილოსოფოსი ფაე მარიტენი, ამერიკელი თეოლოგი-ნეოსკოლასტი მაიალ სტოკი და სხვ.

ტვიარისიზმის ადვოტებს, უწინარეს ყოვლისა, მხარს უმაგრებს სამყაროს შექმნის კათოლიკური კონცეფციის თანა აქვიენლესეული ინტერპრეტაცია, რომლის თანახმადაც, შესაქმნე ერთჯერადი აქტი კი არ არის, არამედ ღმერთი დღემდე განაგრძობს სამყაროს შექმნას, რისთვისაც იყენებს მის მიერ ადრე უკვე შექმნილ ყოფიერების ფორმებს. ესაა ე.წ. „პარადოლუი მესაქემ“ — „creatio continua“. კათოლიკური თეოლოგის მისეფეთი, სწორედ ასე უნდა გაიზარებოდეს კოსმოლოგი და, კერძოდ, ბიოლოგიური ევოლუცია, რომელიც, თავის მხრივ, საკ-

მაოდ მყარ საფუძველს უდევს თომა აქვინელის აზრს. აქოლოგიის მოვლენების თანხმად, — ამტკიცებს კათოლიკე პროფესორი ი. კლინი — „creatio continua“, ვერკვეული აზრით, უფრო მყარი და დამაჯერებელი ხდება. ქმნილების თეოთუნებაჲ, წმ. თომას მიხედვით, მარტო თეოთუნებაჲ ვერ არა, შესაქმნის აქტის გაგრძელებაცაა, აქტის, რაც იყო უნიარეს ყოვლისა“.

თომიზმის ეს ევოლუციონისტური ინტერპრეტაცია საკმაოდ საფუძველს იძლევა რელიგიისა და მეცნიერების ურთიერთდასაახლოებლად. აქ ერთხელ კიდევ გავიმეორებთ ტეიარის სიტყვებს: „რელიგია და მეცნიერება ორი ურდევად დაკავშირებული მხარეა, ან ორი ფაზაა შემეცნების ერთი და იმავე სრული აქტისა, ერთადერთს რომ შეეძლო მიეცემა ევოლუციის ნარსულიც და მიზაღვაც, რათა განეხილა, გაეზომა და დაესრულებინა ისინი. ამ ორი, ჯერ კიდევ ანტაგონისტური ძაღის ურთიერთგაძლიერების, გონებისა და მისტიკის ურთიერთშერწყმის შესაბამისად, ადამიანის სულს თვით მუნებამ დაუნესა მიადღობის თავისი გამჭრიახობის უზენაეს ხარისხს და, მათთან ერთად, თავისი სასიცოცხლო ძაღის მაქსიმუმაც“.

თუმცა, როგორც ვხედავთ, ტეიარი იმასაც მშვენივად გრძნობდა, რომ მეცნიერება და რელიგია, კაცობრიობის მენტალური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ჯერ კიდევ ორი ანტაგონისტური ძალაა. ამავე აზრისა იყვნენ მისი მიმდევრებუც: „ჩვენ მატერიის გასაანალიზებლად როდი ევოლუციობთ, — ნერად ჰოლდ მოშარი, — და არც უფლის ტაძარში ევადამი სამეცნიერო აპარატურას. ჩვენ ცხადზე უცხადესი წარმოდგენა გვაქვს ორ სხვადასხვა თვალსაზრისზე, რომელთა მეშვეობითაც შეიძლება ჭჭერტდე საყაროს“. მით უფრო მტკიცედ მოითხოვდა იგივე მოშარი მეცნიერებსაც განხერულად შეესრულებინა თავისი მისია: „პორწმუნე სწავლული მოეუღვა გამუდმებით იღვწოდეს მეცნიერებისა და სარწმუნოების გონიერული სინთეზის მისაღწევად და დასაფუძნებლად, მაგრამ იმნარჩი სინთეზისა, რომელიც მეცნიერების შეზღუდულობის მტკიცებას კარ ეგრდნობა, არამედ მისი ძაღლისა და უნარის აღიარებას — არა მარტო გვიხსნიდეს გარემომცველ სინამდვილეს, არამედ, იმავედროულად, ზნდონედან ანაც ჭჭერტდეს უზენაეს რეალბას... ყველაფერი, რასაც მიხედვით მეცნიერება, მიელი მატერიალური ევოლუცია და თითქოს ატრო-ნომიური თეოდიფერენცირება, სხვა არა არის რა, თუ არა ღმერთის გამოყენება საყაროში... ყველაფერი შექმნის მდგომარეობაშია, და ჩვენს მიერ მოხაზული კოსმიური სურათი სინამდვილეში საყაროს შექმნის სურათად გვევლინება. ღმერთი არსაოფეს არ არის საყაროსგან განცალკევებული ან აბტიკობის მოკლებული“.

დიმიტრიულად საპროსპორი აზრზე იდგნენ დიდი ფრანგი ბიოლოგის მონინალმდგენი. ტეიარდიზმის ნინალმდე ლამერობა პროექტმა წამოიწყო პაპის თეოლოგურმა აკადემიამ, რომელმაც თავისი ფუნდამენტის „Divinitas“ („ღვთაება“) საგანგებო ნომერი მიუძღვნა ევოლუციის ტეიარდისეული კონცეფციის კრიტიკას, კატაგორის ხუთმა წამყვანმა თეოლოგმა მინად დაისახა „ტეიარდიზმის ხელყოფისაგან დაეხსნა წარუვალი ქუმარიტება და დამტკიცებინა პიერ ტეიარ დე შარდენის აზრის, რომ მას თეოლოგიისა საერთოდ არა გაეკება რა

და ამიტომაც აზროვნების საზრუნებისმეტყველო ფორმებს და ცნებებს თავს ახევეს თეოლოგიას, რს შედეგადც სახიფათო ცოტეების საბაბს აძლევს მოარწმუნებლს“.

სახელგანთქმული ფრანგი ფილოსოფოსის ეაკ მარიტინის მტკიცებით, „ამა ტეიარი არც მეტაფიზიკოს ყოფილა და არც თეოლოგი; ამიტომაცაა, რომ ის სიკვლავისა ანიტებს მეცნიერებას... საყაროსა და პიროცხლის ევოლუციის შესაბებ მან ჯერ გვითხრა ვერაფერი ისეთი, რაც უკვე არ იცოდეს ნებისმიერმა მეცნიერმა. თუ მოვახდენთ ტეიარის დემითოლოგიზაციას, მისი ორიგინალბისაგან დაგვრება მხოლოდ მძლეური ლირიკული იმპულსი, რასაც ის თვითონვე აქტებს ერთგვარ ნინანარმეტყველო ანტიციპაციად... მეორე ცნობილი ფილოსოფოსის ეტიენ ფილსონის აზრით, „ტეიარის თეოლოგია ფიქტური თეოლოგიაა... ტეიარის ტრავადია იმაში მდგომარეობს, — აღნიშნავდა გერმანელი კათოლიკე ენსკოპოსი პანს-ედვარდ ჰენსესტენბერგ, — რომ ის ცდლობდა საყაროს ქრისტიანული სურათი აეგო იმ საშუალებებით, რომლებიც ავტონომიური არიან და გამორიცხავენ მრასაცენდებენ... ტეიარის შეცდომა ის იყო, რომ ტრავად მეტაფიზიკური პრობლემები გადაეჭრა იმ საშუალებების გარეშე, რომლებიც ასწლულებლის მანიძლზე ეკლესიის მეთვალყურეობით იქნენ განმომუშავებულნი“, — ეკერს უკრავდა თავის გერმანულ თანამაზრეს პარიზის კათოლიკური ინსტიტუტის პიოფესორი პოლ გრენე.

მაგრამ ნუ ჩაუღრმავდებით იმ დრამატული ბრძოლების პერიოტიკებს, XX ს. 50–60-იან წლებში რომ მძინარეობდნენ ტეიარდიზმის მომხრეთა და მონინალმდეგეთა შორის; ნურც ურიერთმეორეგებული და შეუთავსებელი თეოლოგური დგმებისა და ფილოსოფიური კონცეფციების დეტალებს. ისინი ჯერ კიდევ ძალიან დიდხანს დარჩებიან შეუთავსებელნი. მათ შორის თითქოს ერთხელ და საშუადამოდ ჩატიხილი ხიღის აღდგენა ნადრევი აღმოწნდა. თუმცა თვით ტეიარ დე შარდენს შეიძლება არც ჰქონია ამის პრეტენზია. ერთხელ კიდევ გავიხსენოთ ადამიანის ფენომენის“ დასკვნითი სიტყვები: „ბეერი მათვანი, ვინც შეეცდებო ბოლომდე ნაიკითხოს ეს ნიგნი, აღბათ, უკმაყოფილო დარჩება და ჩაიფრებულს ჰკითხავს თავის თავს — რა შეუთავსებელი აქ რეუს მკითხველს — ფაქტბიც, მეტაფიზიკური თეორიები თუ ოცნებები... პირადად მე, ჯერ კიდევ 70-იან წლებს დამყვას რომ ვთარგმნე მისი ნიგნის საკმაოდ დიდი ნაწილი, ასე კიტყვადი: ფაქტბიც, მეტაფიზიკური თეორიებიც და ოცნებებიც. თუმცა აქვე დავხედნი: ბრწყინვალე მკვებელიც და... პიოთუხებიც. საწმუხაროდ, მიოლოდ პიოთუხები, რადგანაც, აღბათ ვერავინ ვერსაოფეს ვერ აღმოაჩენს და ვერც მკაცრად ფორმულირებული მეცნიერული თეორიის დონეზე განმარტავს ისეთი ცნებების შესაბამის რეალბებს, როგორცაა, მაგალითად, სხავანთა შინაგანი მხარე“ (ინტერასტრუქტურულ წარმოდგენათა სფეროში), „ტრავადვიალური“ თუ „რადიკალური ენტროპია“ და სხვა მისთანანი. მიუხედავად ამისა, დიდი ბიოლოგის ნიგნი

* ეს შეიძლება მხოლოდ პირობითად იქნეს გაიცივებული ქველი ფილოსოფიის ისეთ კლასიკურ ცნებათთან, როგორცაა პლატონის „იდეა“.

ყოველთვის დარჩება ადამიანის მადიგებელი აზრის ერთ-ერთ ყველაზე ღრმა და ორიგინალურ ქმნილებად.

რა შეიძლება ითქვას დასასრულზე მეცნიერება, როგორც ენახეთ, რელიგიის ნაწიერია, მაგრამ დიდხანს, ათასწლეულებების მანძილზე კი ჩრებოდა „ძვე მეცითომ-ათად“, თუმცა ვერც იმას ვიტყვი, თითქმის მოზობელი სახარებისეული მამასავით იკრავდა გულში თავის „უძღებ შვილს“. რელიგიისა და მეცნიერების ურთიერთობა ნამდვი-ლად არ მოგვაგონებს სახარების მომხიზბლაგ იგავს. მაგრამ, მოდით, ერთხელ კიდევ ჩაებედით „ადამიანის ფუნქციუს“:

„როგორ ჩანს, დღევანდელი სამყარო ანტირელიგიური მოძრაობისაგან აღმოცენდა. ადამიანისთვის საკმარისია თავისი თავი. გონება — რელიგიური რწმენის ნაცვლად. ჩვეულის თაობას, მის წინამორბედ ორ თაობასთან ერთად, სულ იმას ჩასწორებდნენ, რომ რელიგიური რწმენა და მეცნიერება ერთმანეთს უპირისპირდებოდა; იმდენად, რომ ერთხანს შეიძლებოდა კიდევ გეფიქრათ — მეორეს მთლიანად უნდა შეეცვალა პირველი.

მაგრამ იმისდა კვალად, რაც უფრო დიდხანს გრწმუნდება დამბულობა, ამკარა ხდება, რომ კონფლიქტი წინასწარობის სრულიად სხვა ფორმით უნდა გადაიქცეს — თავიდან ჩამოცილებულს, ან ორადობის შენარჩუნების გზით კი არა, არამედ სინთეზის გზით. თითქოს ორსაუკუნოვანი მხადრი ბრძოლების შემდეგ (არა, ამ

ბრძოლებს გაცილებით უფრო ხანგრძლივი ისტორია აქვს სულ მცირე, ძველი ნ. ა. VI საუკუნიდან მოყოლებული, — ბ. ბ.). ვერც მეცნიერებამ და ვერც სარწმუნოებამ ვერ შეძლეს დაესუსტებინათ ერთმანეთი. პირიქით, ცხადი შეიქნა, რომ მათ უერთმანეთოდ წინამსვლი განვითარება არ შეუძლიათ, იმ მარტვიის ნიშნის გამო, რომ ორივე ერთი და იმავე სიცოცხლის მიერ არიან გასულიერებული. და მართლაც, ვერც თავის სწრაფვასა და ვერც თავის ინტერპრეტაციებში მეცნიერება ვერ გასცდებდა თავის საკუთარ ფარგლებს, თუ მისტიკით არ შეიფარა და რწმენით არ დაიმუხტა...

რელიგია და მეცნიერება ორი ურღვევად დაკავშირე-ბული მხარე, ან ორი ფაზაა შემეცნების ერთი და იმავე სრული აქტისა, ერთადერთი რომ შეძლო მოეცვა ჩვეულების წარსულიც და მომავალიც; რათა განეხილა, გაეზომა და დაესრულებინა ისინი. ამ ორი, ჯერ კიდევ ანტაგონისტური ძალის ურთიერთგამდინერება, გრწმეი-სა და მისტიკის ურთიერთშრწმენის შესაბამისად, ადამი-ანის სულს თვით ბუნებაში დაუწესა მიაღწიოს თავისი გააქტრიალობის უზენაეს ხარისხს და, მისთან ერთად, თავისი სასიცოცხლო ძალის მაქსიმუმსაც“...

აქვე უნდა ითქვას, რომ რელიგიისა და მეცნიერების ერთგვარი უნაკორდანსი ჯერ კიდევ კომპონენის დროდნ ინყება, და, ამ მხრივ, პირველი ნაბიჯები სწორედ მეც-ნიერებამ გადადგა (იხ. დანართი).

დასწრთი

მეცნიერები რწმენის შესახებ

ნიკოლოზ კოპერნიკი

სამყაროს დიდებული წესრიგის ქვერებისა, რომელსაც ღვთაებრივი სიბრძნე ამკვიდრებს, ვის შეიძლებაოდა ვერ ეგრძნო და განეცადა, რომ მისი მუდმივი ქვერება და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მასთან ინტიმური ურთიერთობა უზენაესამდე ამალეებს ადამიანს და მასში სამყაროს მძლეთამდე შემოქმედის მიმართ აღტაცებას იწვევს, შემოქმედისა, ვისშიაც არის უზენაესი ნეტარება და ვინც ყოველზე „კეთილის“ გეორგინად გვევლინება.

ჯორდანო ბრუნო

ჩვენ ვეძებთ ღმერთს ბუნების უცვლელსა და ურყევ კანონში, ამ კანონით მართული სულის მოწინებთ სავსე განწყობაში; ჩვენ ვეძებთ მას მზის ბრწყინვალეობაში, ჩვენი მობელი დედამიწის წიაღში, ღვთაებრივი არსის ქუმარიტ ათინაში. ცის უსასრულო სიერცემი მიმოფანტულ ურაცზე თანაყარსკვლავედთა ციაგში, თავიანთი გლობით რომ ადიდებენ ზეკეთილს, ერთადერთსა და ზესთა-ზესს.

ფრენსის ბეკონი

ზერულედ და ზედამიწრული ფილოსოფია უღმერთობისაკენ მიაქცევს ადამიანს გონებას, ფილოსოფიის სიღრმე კი რელიგიისაკენ მიმართავს მას.

ადამიანს მხოლოდ მცირე ცოდნა ამორებს ღმერთს, დიდი კი კვლავ აბრუნებს მასთან.

* რელიგია გვივლენს ღვის ნებას, ნატურფილოსოფია კი — მის ძალმობილებას.

გადამიწო გალილეი

ადამიანის გრწმა ღვის ქმნილებაა, და თანაც ერთი ყველაზე დიდებული ქმნილება.

* საღმრთო წერილიც და ბუნებაც ღვთაებრივი სიტყვის-აგან იღებს დასაბამს. პირველი — როგორც სულიწმიდის ჩაგონება, მეორე — როგორც აღმასრულებელი უფლის ნებისა.

* ბუნების ქმედებაში ღმერთი არანაკლები აღტაცების ღირსია, ვიდრე საღმრთო წერილის ღმერთს.

იოჰან კეპლერი

გარე სამყაროს კვლევის მთავარი მიზანი უნდა იყოს რაციონალური წესრიგისა და ჰარმონიის აღმოჩენა, რომ-ლებიც ღმერთმა დაამკვიდრა სამყაროში და ჩვენ გავგი-ცხადა მათემატიკის ენით.

ვიდრე მთავრებდებე ამ მაგიდას, რომელზედაც დაეას-რულე ყველა ჩემი გამოკვლევა, მხოლოდ ერთი, ერთადერთი რამ მირჩება: ზეცის მიმართ თვალ- და ხელდაყრდობა მადლი შენგონი სამყაროს შემოქმედს და მის გულმონყალე-ბას ჩემს მიმართ... ღმერთო, მიიღე შენი მადლის წიაღში და შემინყალე, რათა ჩემი შომა არასოდეს ემსახუროს ბოროტებას, არამედ მხოლოდ შენი სახელის განდებებას და სულის ცხიზებას... ნეტავი მას, ვისაც წილად ზედა მეცნიერე-

ბის მეოხებით ამალელებულიყო ზეცამდე, სადაც ის, უნდინარეს ყოვლისა, ლეთაბრები შესაქმის გვირგვინსა ხედავს!

მე ვცდილობდი შემექმნა ადამიანის გონებისათვის იმის შესაძლებლობა, რომ მათემატიკური გამოთვლების მეშვეობით ჩასწავლილიყო ლეთაბრები შესაქმის გვიგამს. დაე, თვით ცნა შემოქმედზე, ყოველი კონიერი არსების მამა, რომელსაც ჩვენი გრძნობები უნდა უმადლოდნენ თავიანთ არსებობას... მონაცლები იყოს ჩემდა მომართ და დამიფაროს მისი ქმნილების იმნარი ნდომისაგან, რომელიც არ შეეფერება მის სიდიადეს, ან შეცდომაში შეიყვანს ჩვენს გონებას. დაე, მან გააიძულოს ხარბად მივეტლეოდეთ მისი ლეთაბრები ქმნილების სრულყოფილებას და სიცოცხლეს ვუტეოდეთ დასა.

რ ე რ დ ე კ ა რ ტ ი

ნუ მიპოვით თამამად განაცხადით ყველგან, რომ ღმერთისა ისევე დაადგინა ბუნების კანონები, როგორც სუვერენენი ანებსებს კანონებს თავის სამფლობელოში.

ბ ლ ე ზ ა ს ს კ ა ლ ი

ჩვენ ხარბად დავეძებთ ქუმშარიტებას, მაგრამ მხოლოდ ბუნდღეონებას ვაყოლობთ ჩვენში.

ჩვენ დავეძებთ ბედნიერებას, მაგრამ მხოლოდ სიმწარეს და სიკვდილს ვაყოლობთ.

ჩვენ არ შეგვიღია არ ვესურდეს ქუმშარიტება და ბედნიერება, მაგრამ არ შეგვიძლია ვეზიაროთ ქუმშარიტ ცოდნას და შეუმღერველ ბედნიერებას. ეს სურვილი დასაჯელად და შესაზღვრელად კი არ შემოგვარსა, არამედ — უფრო იმიტომ, რომ გვახსოვდეს, როგორ დავეძებთ, როგორ დავეცივთ და რა დავეკარგეთ.

თუ კაცი მართლა ღმერთისათვის არ არის შექმნილი, რატომაა ბედნიერი მხოლოდ და მხოლოდ ღმერთში? თუ კაცი მართლა ღმერთისათვის არის შექმნილი, რატომ ასე უურჩება ღმერთს?

იმას, რისი შეცნობაც მხოლოდ ყველაც დიდმა ხალხმა, მეცნიერების ყველა უმრეტელმა ლამპარმა შეძლო, ჩვენი სარწმუნოება თავის ბავშვებს ასწავლის.

თქვენი აზრით, ნარმოდუტენილია, რომ ღმერთი უსასულო იყოს და განუწილელი? — დაიბ. — მაშინ მე გიკვირებთ რაღაც უსასრულოს და განუწილელს. ესაა ყოველმხრივ უსასრულო სისრულეთი მოძრავი ნერტილი, რადგან ის, ჯერ ერთი, ყველგანაა და, მეორეც მთლიანადაა ყველგან...

ბუნების სრულქმნილება გვიჩვენებს, რომ ის უფლის ხატია, მისი ნაკლოვანება კი გვიჩვენებს, რომ ის მხოლოდ და მხოლოდ ხატია.

რ ი ბ ე რ ტ ბ ი ლ ი

ქუმშარტი ბუნებისმეტყველი ისე ვერ შეძლებს სამყაროს სათუშლოებათა ნდომას, რომ იმავდროულად არ აღიქვას თითო უფლისა.

ი ს ა ა კ ნ ი უ ტ ო რ ი

სამყაროს გასწავარი ნესრები და მისი ჰარმონია შეიძლება ახსნილი იქნეს მხოლოდ იმით, რომ სამყარო შეიქ-

მნა ყოვლისმცოდნე და ყოვლისშემძლე არსების გვეგით. აი, ჩემი პირველი და უკანასკნელი სიტყვა.

ზის, პლანეტებისა და კომეტების ესოდენ გამაოგნებელი შეერთება შეუძლებელია სტევაგანად მომხდარიყო, თუ არა მდებრთაძლე და ბრძენისა ბრძენი არსების ზრახვით და ნებით... არსებისა, რომელიც მართავს ყველაფერს არა როგორც სამყაროს სული, არამედ, როგორც კოსმოსის მბრძანებელი, და თავისი მბრძანებლობის თანახმად უნდა ინოდებოდეს როგორც უფალი ღმერთი ყოვლისმშპრობელი.

ზის სისტემა რომ შეექმნა, მთელი თავისი ნროული მოძრაობებით, საჭირო იყო მიზეზი, რომელსაც შეეძლო ნარმოდგინა და ერთმანეთისათვის შეედარებინა მატერიის რაოდენობა შვისა თუ პლანეტების სხეულებში და, აქედან გამომდინარე, მიზიდულობის ძალები; პირველადი პლანეტების მანძილები მიზეზად და მეორადი პლანეტების, ე. ი. თანამგზავრებისა — სატურნამდე, ოპიტერსა და დედამიწამდე; სიჩქარეები, რომელთათუც პლანეტებს უნდა ეტრუნათ ცენტრალურ სხეულთა მასების ირგვლივ. ის გარემოება, რომ შესაძლო გახდა ყოველივე ამის ურთიერთდერება და შეთანხმება ესოდენ მრავალი სხეულში, ნათლად გვიომნებდა, რომ ეს მიზეზი ზრმა და შემთხვევითი კი არ ყოფილა, არამედ განსაცვიფრებლად განაფული იყო მექანიკისა და გეომეტრიისში.

გ ო ტ მ რ ე დ ე ლ ა ი ბ ი ე ი

Cum Deus calculat, fit mundus (როგორც ანგარიშობს ღმერთი, ისე იგება სამყარო).

კ ა რ ლ ი ნ ე

მარადიულმა, დიამმა, ყოვლისმცოდნე და ყოვლისშემძლე ღმერთმა ჩამიარა გვერდით. მე ვერ ვუხედავდი მის სახეს, მაგრამ მისმა ათინამმა მთლიანად მოიცვა ჩემი სული და მანძირებით აღავსა იგი. და მე ყველგან ვხედავდი მის კვალს თვით მისსავე ქმნილებებში.

მთელ მის ქმედებაში, თვით ყველაზე უფრო და უწინარსაქმეში, რა ძალა, როგორი სიბრძნე, რა ნარმოდგენილი სრულყოფილება! მე ვხედავდი, რა უწყეტ მწკრივად მოსდევენ ერთმანეთს სულიერი არსებები და თანდათან ერწყმინა მცენარეულ სამყაროს, მცენარეთა ფესვები კი დედამონის სიღრმეში ჩაკარგულ მიწარეთა სამყაროს ჩასწვნიან, ხოლო თვით დედამონა უცვლელი ნესრების ბრუნავს შვის ირგვლივ, რომელიც სიცოცხლეს ანიჭებს მას. და ბოლოს, მე ვხედავდი შვის და სხვა მწიათობებს, ვარსკვლავთა შთელ სისტემებს, უნამბოს, უსაზღვროს და უკოდვანოს, უსაძრულო სივრცეში მზრუნავსა და მარადიულ სიცარიელესი განუწილს კონცეპციუნდამეზელ პირველი მამობრძელების, არსთა არსის, მიზეზის მიზეზის, სამყაროს შემოქმედისა და მფარველის, უყოველი საქმის უფლისა და მუშაის მიერ! ამრავლად მართებულსა გენამდეს, რომ არსებობს ღმერთი, დაიდა და ნარუვლი, დაუსაბამო და უუბადებელი, რომელმაც შექმნა ეს უსასრულო სამყარო და უწყევტი ნესრები დააპკიდარა მასში. ის დფარულია ჩვენი თვალისთვის, თუმცა სინათლით კი ავსებს მას. მხოლოდ აზრით თუ შეაღწეხს იმ ტრანდიოზული ტაძრის სიღრმეში, მის სიდიადეს რომ გვიკავრავს.

მ ი ბ ა ნ ე ლ ო მ ო ნ ო ს ვ ი

მინაროლუ და რწმუნა ორი ლეილი დაა, ერთი და იგივე მამის ორი ასული, რომელთათვისაც უტყობა ურთიერთ-

მუღლი, თუ ცუდმედიდობით აღძრული უკეთური ძე ადამისა თავისი „სიბრძნის“ დასტურად არ მოჭორავს მათ მტრობას.

საღად ვერ მსჯელობს მათემატიკოსი, თუ ცდილობს ფარგლით გაზომოს ნება უფლისა. იგივე ითქმის ლეთისმეტყველების მოძღვარზედაც, თუკი ჰგონია, რომ ფსალმუნებით შეიძლება დაეუფლო ასტრონომიას და ქიმიას.

შემოქმედმა ორი ნიგნი უბოძა ცაცთა მოდგმას. ერთით თავისი სიდიადე გაგვიცხადებ, მეორეთი კი — თავისი ნება. პირველი — მის მიერ შექმნილი ეს ხილული სამყაროა, რათა მისი სიდიადის, სილამაზისა და მწყობრი წესრიგის შემყურე კაცი, მისთვის ბოძებული რწმენისამებრ აღიარებდეს უფლის ყოვლისმძღველობას. მეორე კი — საღმრთო წერილი, რომელშიაც მოცემულია შემოქმედის კურთხევა ჩვენდა სახსენლად. ამ პროფეტული, აპოსტოლური და ლეთისმეტყველური ნიგნის ამხანაღნი და განმარტებულნი არიან ეკლესიის დიდი მოძღვარნი. ხილული სამყაროსადმი მიმდუნელი პირველი ნიგნისა კი — ფიზიკოსები, მათემატიკოსები, ასტრონომები და სხვებია.

უილიამ პერმელი

რაც უფრო მეტად ფართოვდება მეცნიერების სფერო, მით უფრო სარწმუნო ხდება, რომ არსებობს მარადიული, ყოვლისშემქმნელი და ყოვლისშემქმელ გონება.

რობერტ ბრაუნი

ღვთის შექმნება სამყაროში — ესაა ცხოვრებისეული ამოაბისაგან გამოფხიზლებული გონების პირველი მოძრაობა.

ანდრე ამპერ

ღმერთის არსებობის ყველაზე სარწმუნო საბუთი — ესაა იმ საშუალებათა პარმონია, რომელთა შემეგობრითაც მყარდება ნერვივი სამყაროში.

ბუნებაში ჩვენ შეგვიძლია დავუკვირდეთ შემოქმედის ქმნილებებს და მათი მემვილობით ავმალდეთ შემოქმედის შექმნებამდე. მართალია, ღმერთი თითქმის ისევე იმალება თავის ქმნილებებში, როგორც ვარსკვლავთა რეალური მოძრაობები — მასსავე მოჩვენებით მოძრაობებში, მაგრამ ამ მოჩვენებით მოძრაობებს რეალურ მოძრაობათა შეცნობამდე მივყავართ. ზუსტად ასევე, შემოქმედის საქმეთა შექმნების წყალობით ვგაღვდებით შემოქმედამდე და, გარკვეულწილად, თვით მის ღვთებრივ თვისებებსაც კი ვგვირებთ.

კრისტიან ერსტედი

ბუნების ყოველგვარ საფუძვლიან ცოდნას ღვთის შემეცნებამდე მივყავართ.

მთელი ყოფიერება ღმერთის უწყვეტი ქმნილებაა, რომელზედაც აბეჭდილია უფლის უსასრულო სრულქმნილი და მარად უცვლელი გონება. ჩვენს ცნობიერებაში ღვთებრივი გონების ეს უწყვეტი ქმედითობა და მისი თვითიგველება ბუნების კანონებად იქცევა.

პეტრი დეკი

როცა სალექციო დარბაზებში ვუსმენდი ევოლუციონისტ ფიზიოლოგთა გაუთავებელ ყბეძობას მატერიის თანდათან

ნობით განვითარების შესახებ, რასაც ის თურმე სულიერ და, ასე განსჯეთ, თვით გონიერ არსებათა ნარმოქმნადვე კი მიჰყავდა, — ვუსმენდი მანამ, სანამ გულბნადებას არ მწვებინებდა და ბოლის და ბოლის, თავქუდმოგლეჯვითი ვაგრძობდი მდინარის პირას მწვანედ მოხასხასავ ველებსა და მონათლულ ძაღვებსა, ბუნების კურთხეულ ნიაღში, უსიტყვოდ რომ მიაქცევდა ჩემს გულს ღვთის მიმართ. ახალი იდეები და საწუკვარი იმედები ავსებდნენ ჩემს სულს, და მე ვგრძნობდი ნურვილს უკვადვებისას. ამანარ განწყობილებას, ჩვეულებრივ, პოეზიის სფეროს აკუთვნებენ, მაგრამ, მე თუ პირობებით ის შეიცავს საღ ფილოსოფიურ საფუძვლებს, რწმენას რომ გვიწერავს და სულის უკვადვებაზე ვაფიქრებს.

იაკობ ბერცელიუსი

მთელი ორგანული ბუნება ბრძნული მიზნის არსებობას მომზადებს და უზენაესი გონების ნაყოფად გვევლინება. ამატრომ ადამიანი მოვალეა, თავის უმაღლეს უნარს, რასაც აზროვნების სახელი ჰქვია, განიხილავდეს იმ უზენაეს არსებასთან მიმართებით, რომელსაც ის უნდა უმადლოდეს თავის არსებობას.

ოგუსტ კოში

მე ქრისტიანი ვარ, რაც იმას ნიშნავს, რომ მნამს ქრისტეს ღვთებრიობა, როგორც სწამდა ტიხო დე ბრაჰეს, კოპერნიკის, დეკარტს, ნიუტონს, პასკალს... როგორც სწამდა ნარსულის თითქმის ყველა დიდ ასტრონომს და მათემატიკოსს.

მაიკლ ფარადეი

მე მიატყვას, რატომ ამჯობინებენ ადამიანები ბუნდოვანების ბურუსში ბოროტს ბევრ მნიშვნელოვან საკითხთან დაკავშირებით, როცა ღმერთმა მათ უბოძა გამოცხადების ესოდენ დიადი ნიღი.

იოჰან მედლერი

ვინც შემთხვევითობის გარდა სხვას ვერაფერს ხედავს იმ პარმონიაში, რასაც ესოდენ ნათლად გვიცვლენ ვარსკვლავიანი ცის სტრუქტურა, იძულებულია ღვთებრივ სიბრძნედ სახადდეს ამ შემთხვევითობას.

ჭეშმარიტი სწავლული შეუძლებელია ურწმუნო იყოს, რადგან ბუნების კანონები და ღვთის კანონები ერთი და იგივეა.

ჩარლზ ლაიელი

სათუც არ უნდა წარმართავდეთ ჩვენს კლევა-ძიებს, ბუნება ყოველ ნაბიჯზე გვიცვლენს უზენაესი შემოქმედებითი გონებისა და ღვთის ბრძნული განცემების ძლევამოსილ ქმედების დასტურს.

იუსტუს ლიბიხი

ეს სულ იმ დილექტანტთა აზრებია, ბუნებისმცოდნეობის მარგინალურ სფეროებში სერიოზობიდან რომ გამოჰყავთ თავიანთი უფლება — უხსნიდნენ და განუმარტავდნენ უფიცსა და მალეგრძნენ ბრბოს, თუ როგორ შეიქმნა სამყარო, როგორ ნარმოქმდა სიცოცხლე, ან რა სიმაღლეს მიაღწია ადამიანის აზრმა სამყაროს საიდუმლოებას კვლევისას. ნუ გავიწყდებათ, რომ ჩვენი ცოდნისა და კლევა-ძიების მიუზღვადე, მინც იმ ბეკებად ვრჩებით, რომელთა მთელი ძალაც ისაა, რომ უზენაეს არსებაში ვმოულობთ საყრდენს.

მათიას შლიადენი
სწორედ ნამდვილი და ზუსტი ნატურალისტი ვერასოდეს ვერ იქცევა მატერიალისტად, და ვერ შეძლებს უარყოს სული, თავისუფლება, ღმერთი.

ჟან აგასისი
შეცინებდა — ესაა შემოქმედის აზრების თარგმანი ადამიანურ ენაზე. სამყაროა მისი შემოქმედის — ღვთის არსებობის ყველაზე ნათელი დასტური.

ნარლზ დარვინი
თვით უკიდურესი ყოფმანისას მე არასოდეს ვყოფილვარ ათეისტი, იმ გაგებით, რომ ღვთის არსებობა უარმყო.

ვარაუდი, თითქოს თვალ ევოლუციის შედეგი იყოს, მე აბსოლუტურად აბსურდულად მეჩვენება.

დღეამინაზე სიცოცხლის წარმოშობის ახსნა მხოლოდ შემთხვევითობის ძალით, იგივეა, რაც მტკიცება, თითქოს ლექსიკონი ტიმოგრაფიაში მომხდარი აფეთქების ძალას შეექმნას.

შეუძლებელია ვიღარათ, რომ ეს დიადი და საოცარი სამყარო, ისევე, როგორც ჩვენ — ცნობიერი არსებები — შემთხვევით ვიყავი შექმნილი, რაც ღმერთის არსებობის ყველაზე ნათელ დასტურად მეჩვენება. სამყარო კანონ-ზომიერებებზეა დაფუძნებული და თავის ყველა გამოვლენაში გონების პროდუქტად წარმოგვიჩნდება, რაც მის შემოქმედზე მიგვანიშნებს.

მე არასოდეს უარმიყვია ღმერთის არსებობა. ჩემი აზრით, ევოლუციის თეორია სასებით შეეთავსება წრმენას, — აქი შეუძლებელია დავამტკიცოთ, რომ ეს დიადი და განაოგნებული კოსმოსი, ისევე, როგორც ადამიანი, სრულიად შემთხვევითი არაა.

ჯეიმს ჯოული
ჩვენს ნინაზე ფენომენთა უჩვეულო სხვადასხვაობა, რაც ნათლად მოწმობს სამყაროს დიადი არქიტექტორის სიბრძნესა და სიკეთეს.

ლიუპასტერი
ერთხელაც იქნება, დადგება დღე, როცა სასაცილოდ არ ეყოფათ თანამედროვე მატერიალისტური მეცნიერების სიბრძნე. რაც უფრო გულმოდგინედ ვსწავლობ ბუნებას, მით უფრო მეტი მონინებითა და განცვიფრებით ვჭერდები შემოქმედის საქმეთა ნინაზე. მე ვლოცულობ ჩემს ლაბორატორიაში შემოაბისას.

ალფრედ უოლესი
სამყარო დღეს ისე დამორჯუნებლად რთული შექანიზმის სახით წარმოგვიჩნდება, რომ მოაზროვნე ადამიანთა უმრავლესობას აღუქრავს აზრს უზენაესი გონიერული ძალის — ყოელისგანმწინი და ყოელისგამორივე ღმერთის შესახებ.

უილიამ კელვინი
ჩვენ მოგვცევა ღმერთის სიბრძნისა და კეთილ-მზრახველობის გამოგნებული დასტური. მთელი ბუნება გვიმბნებს თავისუფალი ნების მოქმედებას და ჩვენ ვხე-

დავთ, რომ ყველანი ღმერთზე — ამ მარადიულ შემოქმედზე ვართ დამოკიდებულნი.

მარლ ფაბრი
სამყაროს უსასრულო გონება მართავს. რაც უფრო მეტს ვუკვირდები, ჩემთვის მით უფრო ცხადი ხდება არსებულის იდეალურიდან სიფიფირარი ეს გონება. ვიცი, საცინლად ამივდებენ, მაგრამ მე ნაკლებად მადარდებს ეს. ტყავს უფრო ადვილად გამძარბობთ, ვიდრე ღმერთის რწმენას ნამართლვით... თუმცა ღმერთის რწმენაც კი არ მჭირდება — მე ვხედავ მას.

კამილ ფლამარიონი
თუ თქვენ აკვირდებით ბუნებას, ცას, სადაც ურიცხვი სამყარონი სინათლისა და სიცოცხლის ნიაღში ერთმანეთს კენ მიოლტვიან, თუ თქვენთვის ცნობილია ამ ბუნების კანონები და ზოგადი ეფექანიზმი, განა შეგძლიათ არ მიესაძლოთ გონებას, ხმავალა რომ შეტყუვლებს მატერიალური საბურელის სიღრმიდან?

ოსბორნ რეინოლდსი
უკანასკნელი წლების კვლევა-ძიებათა შედეგებში მე ვერ ვხედავ კრაფტურს ისეთს, რასაც შეეძლო დავეფიქსიზმი იმაში, რომ ღმერთი სხვადასხვა დროს ეცხადებოდა ადამიანებს. ქრისტიანობა კი სწორედ ამ რწმენაზეა დაფუძნებული.

ტომას ჰდეისონი
ჩემი უდიდესი პატივისცემა და აღტაცება — ყველა იმინერსი, უმეტეს ყოელისა კი მათ შორის უფაიფესს — ღმერთის!

ჯონ ფლემინგი
თანამედროვე აღმოჩენათა ურიცხვმა სიმრავლემ მთლიანად დაამხვვრია ძველი მატერიალისტური წარმოდგენები. სამყარო დღეს წარმოგვიდგება როგორც აზრი, მაგრამ აზრი მოაზროვნის არსებობას გულისხმობს.

პოლ საბატიე
საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს და რელიგიას ერთმანეთს უპირისპირებს მხოლოდ ის ხალხი, ვისაც ნაკლები წარმოდგენა აქვს როგორც ერთზე, ისე მეორეზედაც.

ჯოზეფ ტომსონი
თუკი საქმად მძლავრად აზროვნებ, მეცნიერება აუცილებლად მივცევანთ ღმერთის რწმენამდე, რაც რელიგიის საფუძველია. თქვენ დაინახავთ, რომ მეცნიერება რელიგიის მტერი კი არ არის, არამედ მოკავშირე.

მაქს პლანკი
რელიგიაც და ბუნებისმცოდნეობაც ღმერთის რწმენას მოითხოვს. ამასთანავე, რელიგიოსთვის ღმერთი ყოველგვარი მედიტაციის დასასყნობა, ბუნებისმცოდნეობისთვის კი — დასასრული. ზოგისთვის ის საძირკველია, ზოგისთვის კი — ნებისმიერი მსოფლმხედველობრივი პრინციპის მწვერვალი.

რელიგია და ბუნებისმეცნიერება იმიტომ არიან შეთავსებანი, რომ ისინი... სინამდვილის სრულიად სხვადასხვა სფეროებს განეკუთვნებიან: ბუნებისმეცნიერებას საქმე აქვს იბიექტურ მატერიალურ სამყაროსთან. იგი

ჩვენგან მოითხოვს სწორი დასკვნების გამოტანას ობიექტური სინამდვილის შესახებ და მისი კავშირების გაგებას რელიგიას ღრეებულებათა სამყაროსთან აქვს საქმე. აქ ლიბარკო იძახე, რა არის ვასაკეთებელი, და არა იმაზე, რა არის. ბუნებისმეტყველებში ჩვენ ვარჩევთ ჭეშმარიტსა და მადის, რელიგიამ — კეთილსა და ბოროტს, ღირსეულსა და უღირსს. ბუნებისმეტყველება ტექნიკურად მიზანშეწონილი ტექვის საფუძველია, რელიგია კი — ეთიკისა. კონფლიქტი ამ ორ სფეროს შორის, რაც მთავრდება საუკუნიდან მოდის, მხოლოდ გაუფერობის შედეგად უნდა იყოს. ეს იმიტომ მოხდა, რომ რელიგიურ წარმოდგენებსა და ივავებს ბუნებისმეტყველებულ მტკიცებათა ვაგება მისცეს, რაც, რასაკვირველია, უაზრობაა. ამ შეხედულების მიხედვით... ეს ორი სფერო ცალ-ცალკე უსეპირდება სამყაროს სუბიექტურ და ობიექტურ მოპირებებს. ბუნებისმეტყველება ერთგვარად გამოხატავს ობიექტურს, სინამდვილის მიმართ ჩვენს მიმართება-დაპირისპირებას, რელიგიური რწმენა კი, პირიქით, სუბიექტური გადამწყვეტლებაა ღირებულების შესახებ, რომლის მიხედვითაც განვსაზღვრავთ ჩვენს საქციელს ცხოვრებაში ...

გ უ ს ტ ა ვ ი

მოაზროვნე ბუნებისმეტყველებულად კეთილმორწმუნე კაცი უნდა იყოს და მონიშნავთ იყრადეს მუხლის ლეიბაბრივი სულის წინაშე, ესოდენ ნათლად რომ იგრძნობა ბუნებაში.

ი მ პ ა ნ რ ე ვ ი ნ ი

„წვენი ბული ვერ დაცხრება, ვიდრე არ დაივანებს ღმერთში“, — დიდი ლეთისმეტყველისა და ფლოსოფოსის, ადამიანის გულის ერთი ყველაზე ღრმა და მკაფიის ავუსტანისე ან სიტყვებს არსებითი მნიშვნელობა აქვს ყველა მამაროვნისთვის, რადგანაც ისინი გამოხატავენ ურიცხვი ადამიანის დაცხრებას, როგორც სწავლულებს, ისე არასწავლულებს, თავგამოდებით რომ ებრძვიან ეჭვებს ღმერთის არსებობასთან დაკავშირებით. მე, ბუნებისმეტყველი, ვერასდროებით ვერ უარვყოფ ღმერთს; პირიქით, ბუნების ყველა მოვლენაში ისე მჯავებდები ვხადებ მას, რომ ჩემთვის მთელი ბუნება თითქოს მათის სუბიექტივ სულდგმობოს.

გ უ ლ ი ე ლ მ ო მ ა რ კ ი ნ ი

მე ვაპაიებ იმით, რომ მორწმუნე კაცი ვარ. მე მწამს ლოცვის ძალა, მე მწამს ლოცვა, არა მარტო როგორც კეთილკაცი, არამედ როგორც სწავლულსაც.

ა ლ ბ ე რ ტ ა ი ნ შ ტ ა ი ნ ი

ყველა ბუნებისმეტყველი, ასე თუ ისე, რელიგიური კაცი უნდა იყოს. არა და, ვერ წარმოადგენს, რომ ის გამოაგნებლად ნატიფი ურთიერთკავშირი, რომელთაც თვითონ აკვირდება, მისი გამოგონილი არ არის. უსასრულო უწინერსუმი უსასრულოდ სრულყოფილი გონების მოქმედება ელმობება. ჩვეულებრივი წარმოდგენა ჩემზე, როგორც ათვისტზე, დიდი შეცდომაა. თუ ეს წარმოდგენა

* მასქ პლანის ამ აზრს რელიგიისა და მეცნიერების შესახებ გადმოგვცემს ვერნერ ღონ პაუზენბერგი თავის საუცხოო ნაწილ „ნაწილი და მთელი“ (ქართულად თარგმან ღ. რამიშვილი, თბ., 1983, გვ. 110).

ჩემი შრომების მიხედვითაა შექმნილი, შემიძლია ვთქვა, რომ ისინი ვერ გაუგიათ.

• ბუნებისმეტყველება რელიგიის გარეშე კოჭლობს, რელაგია ბუნებისმეტყველების გარეშე ბრმაა.

• რაც უფრო მეტ ალმოიწინას ახდენს მეცნიერება ფიზიკურ სამყაროში, მით უფრო ხშირად მივლივართ იმწარ შედეგებამდე, რომელთა გადაჭრაც მხოლოდ რწმენის მეშვეობითაა შესაძლებელი.

• ვთქვამ, არ გეკონოდა რწმენა იმისა, რომ შეიძლება ჩვენი თეორიული კონსტრუქციებით მოგვეცვა რეალობა, არ გვერწმენა სამყაროს მინაგანი პარმონია, — მაშინ შეუძლებელი იქნებოდა ყოველგვარი მეცნიერება.

• ცოდნა იმისა, რომ არსებობს ფარული რეალობა, რომელიც გვევლინება რეალურ სიბრძნეში და თვლისმომჭრელი მშვენიერება, — დაიბ, სწორედ ეს ცოდნა ჭეშმარიტი რელიგიურობის ბირთვი.

• მე მწამს ღმერთი, როგორც პიროვნება, და წრფელი სინიდილი შემიძლია ვთქვა, რომ ჩემი სიცოცხლის არცერთ წამს არ ვყოფილვარ ათვისტზე. ვერ კიდეც სტუდენტმა გადაჭრით უარვყავი დარჯინის, პეგელისა და შაქსლის შეხედულებები, როგორც უიმედოდ მოძველებული.

• ამაოდ დრტკინავს ბეერი XX საუკუნის კატასტროფათა პირისპირ: „როგორ დაუშვა ღმერთმა?“ ...დაიბ, დაუშვა: დაუშვა ჩვენი თავისუფლება, მაგარამ უმეცრების ბნელთში რომ დავტვროვა. გზა სიკეთის და ბოროტების შეცნობასა ნარკეტივია. და ადამიანს თვითონვე მოუხდა პასუხი ეგო მცდარი გზის არჩევნისათვის.

პ ი ე რ ტ ე ი ა რ დ ე შ ა რ დ ე ნ ი

ცნობიერი სიცოცხლის მამორჩაველები შეიძლება იყოს მხოლოდ აბსოლუტი, ანუ ღვთაება. რელიგია მოძილება გავებული იქნეს როგორც უბრალო ნუგეში, როგორც „ოპიუმი“. მაგარამ მისი ნამდვილი მიზანი, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა სიცოცხლის პროგრესისთვის ხელის შეწყობა და მისი განუხრელი დინება.

• ადამიანებში მოქცეული ერთობის მძლავრამდე ძალა დღემდე არ რეალიზდება მხოლოდ იმიტომ, რომ ვერ კიდევ რეგან გავიბედავს დაგვევა შესაძლებლობა და რეალობა ჩვენს ხეშით, სამყაროს თხემზე, ვიღაც ჩვენდამი სიყვარულით გულსავსისა და თავად სიყვარულის ღრისისა.

• რელიგია და მეცნიერება ორი ურღვევად დაკავშირებული მხარი, ამ ორი ფაზაა შექმნების ერთი და იმავე სრული აქტის, ერთადერთს რომ შეუძლოდ მოეცვა ევოლუციის წარსულიც და მომავალც, რათა განხილვა, გავიზა და დაესრულებინა იმინი ამ ორი, ვერ კიდევ ანტაგონისტური ძალის ურთიერთგამოვრების, გონებისა და მისტიკის ურთიერთწინაშის შესაბამისად, ადამიანის სულს თვით ბუნებამ დაუწესა მაღლის თავისი გამჭრიახობის უზუნავე ხარისხს და, მასთან ერთად, თავისი სასიკეთლო ძალის მაქსიმუმაც.

ფრიდრიხ დესაუერი

თუ უკანასკნელი სამოცდაათი წლის განმავლობაში ჩვენ თავს ადავტება აღმოჩენათა და გამოგონებათა ნამდვილი პარტიზელი, ეს მხოლოდ იმის ნიშნავს, რომ სამყაროს შემოქმედი ღმერთი დღეს უფრო ხმახალა გველაპარაკება, ვიდრე ოდესმე.

მაქს ბორნი

შევიწინავლს სწამს ღმერთი. იმის მტკიცება, თითქოს მეცნიერების შესწავლა ათეისტად აქცევდეს ადამიანს, ღმერთმანი, სასაცილოა.

ვერნერ ფონ პაიზენბეკი

პირველი ყლუპი ბუნებისმეტყველების ფიალიდან ათეიზმს გადადის, მაგრამ სასმისის ფსკერზე ჩვენ გვიცდის ღმერთი.

ართურ კომპტონი

შევიწინავლს რელიგიის ანტიგაგონისტად კი არა, მის ნოკავშირედ იქცა. ბუნების უფრო ღრმად შეყვანის მოკლებით ჩვენ უკეთ შევიცნობთ არა მარტო ღმერთს, არამედ იმ როლსაც, რომელიც ჩვენ უნდა შევასრულოთ.

კ.მ. პეტუვი

თანამედროვე ფიზიკა მუუბნება მე, რომ ბუნება არა შეუძლია თეოლოგიანობა. უნივერსუმი კი რაღაც ორგანიზებულია. ამისათვის საჭირო იყო დიადი პირველმჩეხი.

ვერნერ ფონ ბრაუნი

გავრცელებული აზრის თანახმად, კოსმოსური ბუნადეზის ეპოქაში ჩვენ თითქოს იმდენი რამ ვიცით ზღვების შესახებ, რომ აღარ გვტორდება განმადეს ღმერთი. ეს სრულიად მცდარი აზრია. მხოლოდ ღმერთისკენ ახალი მიქცევა თუ იმისის მსოფლიოს მოსალოადნელი კატასტროფისგან. მეცნიერება და რელიგია დღეი არიან და არა მტრები.

ანდრეი ხახაროვი

ჩემი ღრმა რწმენით, ბუნებაში არსებობს ერთგვარი შინაგანი აზრი... და ამ რწმენას უპირატესად ასულდგმულებს სამყაროს ის სურათი, რომელიც გადამიშალა XX საუკუნის ადამიანთა წინაშე.

უილიმ შეტჩერი

ჩვენი სრული უფლება გვაძლავს მეცნიერული მეთოდოლოგიის მიხედვით დაავსენათ, რომ ევოლუციის პროცესი დაკორექტებისათვის მიუწვდომელი ერთგვარი ძალის მოქმედების შედეგია. ევროპა, ადამიანი, ამ ევოლუციის უსრულქმნილსი პროდუქტია, თავის არსებობას უნდა უმადლოდეს ზემოხსენებულ ძალას, რომელსაც მე ღმერთს ვუწოდებ, თუმცა, თუ გნებავთ, „ევოლუციური ძალა“ უწოდეთ მას.

ვერნერ გიტი

როგორ გავიგოთ, რომ არსებობს ღმერთი? დედამიწის ზურგზე არ მომძებნება არცერთი ხალხი და არც ტომი, რომელსაც არ სწამდით — ამა თუ იმ ფორმით — მათი ცხოვრებისის მიღმური ესა თუ ის ღმერთი, სული, ანდა რაც გიგნებავთ. ეს ესება განცხადებებით მცხებობზე ტომებსაც, რომლებიც არცერთ კულტურას არ შეუბიან, სახარებაზე რომ აღარაფერი ეთქვით. რატომ ხდება ასე?

ჩვენ ყველანი ვფლობთ აზრობრი უნარს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს ვასაოცარი ხილული ქმნილებებიდან გადავივროთ უხილავ შემოქმედზე. არაიენ დაიკვრივს, რომ ავტომობილი, საათი, ან კიდევ ღლიი თუ ღლიატი შეიძლებათა თავისით შექმნილიყო. ამიტომაც ამბობს პავლე „ახალ აღთქმაში“: „რადგან ის რაც უხილავია მასში, მარადიული ძალა და ღუთავებრიობა მისი, სამყაროს შექმნიდან მისისავე ქმნილებებში ცნაურდება და ხილული ხდება“ (რომაელთა მიმართ, I, 20). ქმნილებებიდან ჩვენ მხოლოდ ის შეგვიძლია, რომ ღმერთის არსებობა დაავსენათ და მის ძალასა თუ აზრის სიმდიდრეზე ვიმსჯელოთ, მაგრამ არა მის ბუნებაზე (ეთქვით, მის სიყვარულზე, სიცოცხლეზე, გულმონწყალბასა თუ სიკეთეზე). ამისათვის ჩვენ მოგვეცა ბიბლია.

სად არის ღმერთი? ჩვენი ადამიანური წარმოდგენებით, ჩვენ ვცდილობთ მის ლოკალიზებას სივრცეში. ამასვე ცდილობდნენ როგორც ძველი წარმართი ხალხები, ისე ჩვენი თანამედროვე წარმართები. ბერძნებს სწამდათ, რომ მათი ღმერთების სავანე იყო ოლიმპოს მთა, გერმანელები კი მათ ელსაღმის ათავსებდნენ. ლაპლასი ამბობდა: „მე გამოვიყვლიე მთელი სამყარო, მაგრამ ღმერთი ვერსად ვნახე“. ამნარი დასკვნამდე მივიდნენ საბჭოთა კოსმონავტიკეც: „ქვემ ფრენისას მე არ უნახვიდრია ღმერთი“ (ნიკოლევი, 1962, კოსტოკ-3).

ყველა ეს გამორთქვამი, ბიბლიის შეუხე, ძირეულად მცდარია, რადგანაც ღმერთი სივრცის გარეშეა. სივრცის შემქმნილი შეუძლებელია მისი ნაწილი იყოს. მეტიც, ის განწინის სივრცის ყველა წერტილს; ის ყველგანმყოფია. პავლე უცხის წარმართ ათენელებს არუთავებო: „რადგანაც მისთ ცვცხლებით და ვმოძრაობთ და ვართ“ (მოციქულთა საქმე 17, 28). ფსალმუნთა ავტორიც ამავე შემხარობებაზე მიგანინიშებს, როდესაც ამბობს: „ქვნები, მინიანს თუ ვეღვები, უფალი მიცავს მე“. აქაც მიწინებულა, რომ ღმერთი მოგვიცავს და განვწინის ჩვე.

კითხვავე — „სად არის ღმერთი?“ პასუხი შეიძლება გავვიადელოთ მრავალგანზომილებიანი სივრცის წარმოდგენამ (ჩვენი სივრცეს სამი განზომილება აქვს). ამასთან, - განზომილებიანი სივრცე (+1)-განზომილებიანი სივრცის ქვესმარავლედ გვეუიენება. ასე მაგალითად, ოთხგანზომილებიანი სივრცე შეუძლებელია სამგანზომილებიანი სივრცით იყოს მოცული, მაგრამ მთლიანად განწინის მას. დაახლოებით ამასვე გვაუწყებს ბიბლიაც: „განა ღმერთი იმყოფრებს დედამიწაზე? თვით ცა და ცანი ცათანიც კი ვერ იტყვენ მას“ (3 მეფეთა, 27).

იური კულაკოვი

უნდა ვილაროთ, რომ XX საუკუნის ფიზიკა უკვე დიდი ხანია მოითხოვს მატერიის ცნების რადიკალურ გადაინიშვას. ამნაირი გადასინიშვის შედეგად მანამდე მიწარმოთ სასყენებისგან დარჩება მხოლოდ ცარილად და განხმარი გარსი, ხოლო ამ ოპერაციის შედეგად მოიბლი პეპელა — უხედასი რეალობის სამყარო — სევეტადიურად მოიპოვება ახალ არსებობას, მაგრამ უკვე სულ სხვა სტატუსით.

„ჩვენ გვცამს“

XX საუკუნის დამლევს ანერიკაში ამ სათაურით გამოქვეყნდა ნივნი, სადაც 53 თვალსაჩინო სწავლული (მათ შორის არიან ნობელის პრემიის ლაურეატები ფიზიკის, ქიმიის და ბიოლოგიის დარგში) გამოვიტყვამთ თავის მოსაზრებებს სამყაროს შექმნის, სიცოცხლის წარმოშობის, ევოლუციის

და ღმერთის შესახებ. გთავაზობთ მოკლე ექსკურსტებს ამ ნივთიანდ.

როგორც ატომის ბირთვის ირგვლივ ბრუნავენ ელექტრონები, ასევე ბრუნავენ პლანეტები ზეწენი მზისა და გალაქტიკის ირგვლივ, რომელიც თავის მხრივაც ბრუნავს. განა საოცარი არ არის მიკროსკოპული ატომისა და გალაქტიკის ერთნაირი აგებულება? ადამიანისა და სამყაროს აღნაგობის ნებსრავისა და თანხობისა, რაც ახსნას არ ექვემდებარება, მეცნიერები რწმუნაბდე და შემოქმედის ადიარებუად მიჰყავს. სამყარო მეტისმეტად სრულყოფილია საიმიხოდ, რომ ქაოსიდან იღებდეს დასაბამს.

საკითხი ღმერთის შესახებ — ესაა საკითხი სიცოცხლის წარმოშობის შესახებ... უკანასკნელი წლების ლაბორატორიული ბიოქიმიური გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ არსიცხისაღისგან ცოცხალი თავისთავად ვერ მიიღება. სიცოცხლის სპონტანური ჩასახვის იდეა დადასტურებული არ არის. მათემატიკოსთა გამოთვლების თანახმად, წარმოუდგენლად მცირეა ალბათობა იმისა, თითქოს მოლეკულათა გიგანტური რაოდენობა შეიძლება შეიშენებოდა განლაგებულყოფი ისე, რომ დასაბამი მიეცა ცოცხალი ორგანიზმებისათვის ნიმუშული მაღალორგანიზებული სტრუქტურებისა და ურთიერთშეთანხმებული ფუნქციებისთვის.

თეორია, რომლის მიხედვითაც კანონზომიერად მონესტრუქტული სამყარო შეიძლება და ემტროსუად ძალთა შემხმხვევითი ურთიერთმოქმედების წყალობით წარმოქმნილიყო, სადვილიოდ დამტკიცებული არ არის. ეს იგივეა, რაც ერთი ცდით აპირლი მავი ბურთულა ნითლი ბურთოლების მთიდან, რომელთა რაოდენობაც 10¹⁰-ის ტოლია, ესე იგი, ალბათობა მირატკიკულად ნულს უდრის. დასკვნა: სამყარო ელიცის პირატ პროექტრებულა და შექმნილა.

მიქაელ ცხომანი აპტორთა პისახანა

ნიკოლოზ კოპერნიკი (1473—1543) — პოლონელი ასტრონომი, ვისი შრომაც „ცოიურ სფეროთა მომოქცივისათოს“ რწენისანის ეპოქის ევროპულ ნინამდეელიმ პირველად აყალიბებს სამყაროს პელიოცენტრული სისტემის საფუძვლებს (ფუძეა ეს სისტემა, ჩანახალვიან საბით, ანტიკური სტერწმითიდან იღებს დასაბამს: პლატონი, არისტარქე, სამოსელი...).

ჯორდანო ბრუნო (1548—1600) — იტალიელი მოაზროვნე. ინიკროვიან ათვისტად შერაცხა და კოცინდ დაწვა. მაგრამ ბრუნო არ ათვისტა ყოფილა და არც მატერიალისტი, როგორც ოთხი სტაიონის შემდეგ ინკვიზიციის თანამაზრე კომუნისტური იდეოლოგია ცდილობდა მის წარმოქმნას.

ფრენსის ბეკონი (1561—1626) — ინგლისელი ფილოსოფოსი, ასევე მატერიალისტად შერაცხილი კომუნისტური იდეოლოგიისა და „მსოფლიოში ყველაზე მონინავე საბჭოთა მეცნიერების“ მიერ, რაშელსაც, „სამწუხაროდ“, აღარ დასცლიდა, თორემ, ბოლოს და ბოლოს, მატერიალისტად შერაცხავად თვით პლატონსაც.

გალილეო გალილეი (1564—1642) — იტალიელი მეცნიერი, ფიზიკოსი, მექანიკოსი და ასტრონომი, ახალი ევროპული ბუნებისმეტყველების ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ფილოლოგი, ლიტერატორი და პოეტა. ეს ღრმად მონრწმუნე სწავლული, მართალია, ბრუნოსავით არ დაუწვავთ კოცინდ, მაგრამ თავის ურყევი მეცნიერული მრწამსის გამო, მინაც ინენია ინკვიზიციური რეპრესიების სუსხი.

იოანე კაპლერი (1571—1630) — გერმანელი ასტრონომი, ტიტი ბრაჰეს (1546—1601) — ე. წ. გეო-პელიოცენტრული სისტემის შემქმნელის მომხაფე. აღმოაჩინა პლანეტათა მოძრაობის სამი კანონი (პირველი ორი კანონი ჩამოყალიბებულია ეკლერის თხზულებაში „ახალი ასტრონომია“, 1609 წ., ხოლო მესამე — სამყაროს პარანინია“, 1619 წ.). ეს კანონები შემდეგ დახუსტად და განაზრგდა ისავე ნოტონმა. კათოლიკური ეკლესიის მიერ დევნილი თავისი მეცნიერული და პროტესტანტული მრწამსისათვის.

რენე დეკარტი (1596—1650) — ფრანგი მოაზროვნე და მეცნიერი, ახალი დროის ერთ-ერთი უდიდესი ფილოსოფოსი, ახალიზური გეომეტრიის შემქმნელი; მექანიკის, ოპტიკის, კოსმოლოგიისა და ფიზიკოლოგიის დარგებში მნიშვნელოვანი გამოკვლევების ავტორი. ახალიზურ გეომეტრიაში დეკარტს ძირითადი მიღწევაა კოორდინატთა მეთოდის შემოტანა, რამაც უდიდესი გავლენა მოახდინა მათემატიკის შემდგომ განვითარებაზე.

ბლეზ პასკალი (1623—1662) — ფრანგი მოაზროვნე და მეცნიერი, მათემატიკოსი — ალბათობის თეორიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი; დიფერენციალური და ინტეგრალური აღრიცხვის დიდ აღმოჩენითა (ნიუტონი, ლაიბნიცი) უმუშაო ნინამორბედი; ფიზიკოსი — პიდროსტატიკოსი, როგორც მეცნიერების ერთ-ერთი დამაარსებელი; კინებრტატიკოსი — კავთბრიობის ისტორიაში პირველი გამოთვლილი მანძანის შემქმნელი; ფილოსოფოსი — „აზრების“, ევროპული ინტელექტუალიზმის ერთ-ერთი უზრწყნავალესი ძეგლის ავტორი, ვულგარულად მორწმუნე... „დაე, ნურსაოფეს მიმატოვებს ღმერთი“, — ასეთი იყო მისი უკანასკნელი სიტყვები.

რობერტ ბუიანი (1627—1691) — ინგლისელი ქიმიკოსი და ფიზიკოსი, ახალი ქიმიის ფუძემდებელი. იმისათვის, რომ დედაშიმ ნავთობისა ბოზილა, საგანგებოდ მისხნავლა ძველი ბერძნული და ებრაული ენები.

ისაკ ნიუტონი (1643—1727) — ინგლისელი მეცნიერი, თანამედროვე ბუნებისმცოდნეობის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. ჩამოაყალიბა კლასიკური მექანიკის ძირითადი კანონები; აღმოაჩინა მსოფლიო მიზიდლობის კანონი; სინათლის ანალიზისა; განავითარა სინათლის კორუსკულარული თეორია; დაწინისცხავდა დამოუკიდებლად დაამუშავა დიფერენციალური და ინტეგრალური აღრიცხვის საფუძვლები; ახალი აღმოჩენებით გამოაღიარა ოპტიკური მეცნიერება; თავისი ნინამორბედებისა და საკუთარი მიღწევის განხილავების შედეგად შექმნა გრანდოზული ნაშრომი „ნატურალური ფილოსოფიის უდიდესიკური საწყისები“ (გამოვიცა 1687 წელს), რომელმაც უაღრესესი გავლენა მოახდინა ბუნებისმცოდნეობის მთელ ამჟამინდელ განვითარებაზე; შექმნა სამყაროს ფიზიკური სურათი („მსოფლიური დროისა და სივრცის თეორია). ნიუტონის ღრმა რწმენამ განაპირობებდა პიკო „გამოცხადების“ („აპოკალიპსის“) მსოფლიო კონსტარტრუმბი. (მისი შემოქმედების ეს ასპექტი, ის თქვა უნდა, ახსილტურად იგონირებულიყო იყო საბჭოთა მეცნიერების მიერ).

გოტფრედ ლეიბნიცი (1646—1716) — გერმანელი ფილოსოფოსი, თეოლოგი, მათემატიკოსი, ფიზიკოსი და ლოგიკოსი, ნიუტონისაგან დამოუკიდებლად დიფერენციალური და ინტეგრალური აღრიცხვის შემქმნელი.

კარლ ლინე (1707—1778) — შვედი ბუნებისმეტყველი, რომელმაც საფუძვლიან ჩაუყარა ცნებარობა და ცხოველთა სისტემატიკის მეცნიერის მეცნიერებათა აკადემიის პირველი პრეზიდენტი (1739 წ.), ლინდონის სამეფო სამეცნიერო საზოგადოების, პარიზის, ბერლინისა და სანკტ-პეტერბურგის აკადემიების სააბატო წევრი.

მიხეილ ლომონოსოვი (1711—1765) — რუსი მეცნიერი, ფიზიკოსი, ქიმიკოსი, მათემატიკოსი, ასტრონომი, მინერალოგი, ისტორიკოსი, პოეტი; რუსული სალიტერატურო ენის შემქმნელი. მისი პოეტური შთავონების უპირველესი ნაწარ იყო დავითის ფსალმუნები.

ვილიამ პერელი (1738—1822) — ინგლისელი ასტრონომი და ოპტიკოსი; პოლიგლოტი და მუსიკოსი. თავისი ხელთ

მენტებით ცხადყო, რომ სიბთხის მიღება შეიძლება მეცნიერული პრინციპებისა (ჯეოლო-ლენცის კანონი). 1853—54 წ. ეკუთვნის „ჯეოლო-ტომისონის ენციკლპედიის“ აღმწერის და სხვ.

ლუი პასტერი (1822—1895) — ფრანგი მიკრობიოლოგი და ქიმიკოსი, თანამედროვე მიკრობიოლოგიისა და ინფოლოგიის ფუძემდებელი, პარიზის მეცნიერებათა აკადემიის (1862), საფრანგეთის სამედიცინო აკადემიის (1873), საფრანგეთის „უკვდავთა“ აკადემიის (1881), პეტერბურგის მეცნ. აკად. (1893) საპატიო წევრი. მაგრამ ევლება ეს ნიშნები არადა აღება იმ ეპითეტის წინაშე, რომლითაც, ჩვეულებრივ, იხსენიება მისი სახელი: „კაცობრიობის კეთილსმოყვარე“. პასტერის მრავალმხრივი მეცნიერული მოღვაწეობა თითქმის ყოველთვის აბა თუ იმ მნიშვნელოვან პრობლემას წყვეტდა ქიმიური, ბიოლოგიური, კრისტალოგრაფიული, ევტერიზაციისა თუ მედიცინური. მის მრავალმხრივ მიღწევებს შორის უმთავრესია მინერალური საწარმოების ევტერიზაციის აღმოჩენა. ცნობილია რუსმა მეცნიერმა კ. ტომარინმა ასე შეაფასა პასტერის მეცნიერული მოღვაწეობა: „ყოველი ადამიანი ნელმა კაცობრიობის მისცა ის, რის მიხედვით იგი შესძლო პრაქტიკის აღმოჩენა საუკუნეში“.

ალფრედ უოლსი (1822—1913) — ინგლისელი ბუნებისმეტყველი, მარლ დარვინთან ერთად ევოლუციური თეორიის შემქმნელი, თუმცა თვითონვე აღიარებდა დარვინის პრიორიტეტს ამ დარგში.

უილიამ კელვინი — ინგლისელი ფიზიკოსი, თერმოდინამიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ლონდონის სამეფო საზოგადოების წევრისა (1851) და პრეზიდენტის (1890—95), ევროპის ბუნებისმეტყველების აკადემიის საპატიო წევრის — უილიამ ტომპსონის (1824—1907) ტატული (რაც მას ვალს მეცნიერების წინაშე დამსახურებისათვის) — ლარდის კლდის. კელვინი ეწოდება თერმოდინამიკური ტემპერატურის საზომ ერთეული.

ჰარლ ფაბრი (1867—1945) — ფრანგი ფიზიკოსი, პარიზის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი (1927). მისი გამოკვლევები ეძღვნება ოპტიკის, სპექტროსკოპიის, აუსტიკის, ასტროფიზიკის.

კამელ ფლაზარინი (1842—1925) — ფრანგი ასტრონომი და ფიზიკოსი. აკვლევდა მთავარს, მარის, ორჯერად ვარსკვლავებს ასტრონომიის დიდი პოპულარიატორის („პოპულარული ასტრონომია“, 1880, აღწერა საფრანგეთის მეცნ. აკადემიის პრეზიდი).

ოსპორნ რენოლდსი (1842—1912) — ინგლისელი ფიზიკოსი და ინჟინერი, ლონდონის სამეფო საზოგადოების წევრი (1877), რენოლდსის გამოკვლევები ეძღვნება მექანიკის, პიფრფიზიკის, ელექტრომის, მაგნიტიკის, ასტროფიზიკის და სხვ.

ტომას ჯელსონი (1847—1931) — ამერიკელი გამოპირფხელი, ამ ამერიკელური აკადემიის წევრი (1927). მისი გამოკვლევებისა და მისი მიერ დახერხებული ნოვატორული სახელეების თანხმაც მშრალი ჩამთვლა საკმაოდ ვრცელ ნუსხას შეადგენს.

ჯონ ფლემინგი (1849—1945) — ინგლისელი ფიზიკოსი, ლონდონის სამეფო საზოგადოების წევრი (1892). ფლემინგის შრომები ეძღვნება რადიოტელეგრაფიის, რადიოტელეფონის, რადიო- და ელექტროტექნიკის პრობლემებს.

პოლ საპატი (1854—1941) — ფრანგი ქიმიკოსი, პარიზის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი (1913).

ჯოზეფ ტომპსონი (1856—1940) — ინგლისელი ფიზიკოსი, ლონდონის სამეფო საზოგადოების წევრი (1884) და პრეზიდენტი (1915—1920), ევროპის ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი, ნობელის პრემიის ლაურეატი (1906). ტომპსონის გამოკვლევები ეძღვნება ატომურ ფიზიკას.

მაქს პლანკი (1858—1947) — გერმანელი ფიზიკოსი, კვანტური თეორიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ბერლინის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი (1894) და მისი მხედველი ნიშნის (1912—1943), ნობელის პრემიის ლაურეატი (1918). პლანკის შრომები ეძღვნება თერმოდინამიკის, სიბურის გამოსხივების თეორიის, ფარდობითობის თეორიის, ფიზიკის ისტორიისა და მეთოდოლოგიის, მეცნიერების ფილოსოფიისა.

გუსტავ მი (1868—1957) — გერმანელი ფიზიკოსი, მისი კვლევის საგანია ელექტროდინამიკა, ოპტიკა, მეტალობოტკა, ფარდობითობის თეორია, კვანტური თეორია, მოლეკულური ფიზიკა.

იოჰან რეინო (1849—1931) — გერმანელი ბუნებისმეტყველი.

გულელმო მარკინი (1874—1937) — იტალიელი ფიზიკოსი და ინჟინერი, აკადემია დეი ლინჩეის წევრი (1912), 1930 წლიდან ამავე აკადემიის პრეზიდენტი; ნობელის პრემიის ლაურეატი (1909), რადიოს გამოპირფხელი (თუმცა ამ გამოპირფხის პატივს რუსები ა. ს. პოპოვის მიანერენ).

ალბერტ აინშტაინი (1879—1955) — გერმანელი ფიზიკოსი, თანამედროვე ფიზიკური მეცნიერების ერთ-ერთი ფუძემდებელი, მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის მეცნიერებათა აკადემიების საპატიო წევრი, ნობელის პრემიის ლაურეატი (1921); ფარდობითობის სპეციალური და ზოგადი თეორიების ავტორი; თეორიებისა, რომლებმაც ძირეულად შეცვალა წვენი ნარჩოვება სივრცის, დროისა და მატერიის ბუნებაზე და უღდავი გაეყვნა მოხდინეს ფიზიკური მეცნიერების, ისევე, როგორც ზუსტად თუ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა მრავალი დარგის მთელ მუშაგამდრინებელ განვითარებაზე (ნიტრონის ფიზიკის აღმინანტური გაკვლევა დაახლოებდა ორნახევარი საუკუნის მანძილზე გაგრძელდა ისტორია გვირგვინის „მოხსნის“ თუ არა აინშტაინი ამ რეკორდს).

პიერ ტეიარ დე შარდენი (1881—1955) — ფრანგი მეცნიერი, საფრანგეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი (1950), პალეონტოლოგი, სინანტროპიის ერთ-ერთი აღმოჩენი, ფილოსოფიისა და თეოლოგი, ატორი ნენისა — ალჰაიანის ფენიშიმი (დაიწერა 1938—1940 წწ., გამოქვეყნდა 1955 წელს, ატორის გარდაცვალების შემდეგ), რომელმაც ფართო რეზონანსი გამოიყენა მთელ მსოფლიოში და დასაბამი დაუდო ახალ ფილოსოფიურ მიმდინარეობას — ტეიარფიზმს“. დაწერილია იმ. ნემსი ესუც „ფირო, სიცოცხლე, ცნობიერება (ასთროლოგიური პრინციპი)“ ტეიარფიზმის ფონზე“.

ფრიდრიხ დესაუერი (1881—1963) — გერმანელი ბიოფიზიკოსი.

მაქს ბორნი (1882—1970) — გერმანელი ფიზიკოსი, კვანტური მექანიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ევროპის რამდენიმე ქვეყნის მეცნიერებათა აკადემიების საპატიო წევრი, ნობელის პრემიის ლაურეატი (1954).

ევინგ ფონ ჰაიზენბერგი (1901—1976) — გერმანელი ფიზიკოსი, კვანტური მექანიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, „ჰაიზენბერგის მსოფლიოში თანადრდობის“ ავტორი, ევროპის ბუნებისმეტყველების აკადემიის საპატიო წევრი, ნობელის პრემიის ლაურეატი (1932).

ართურ კომპტონი (1892—1962) — ამერიკელი ფიზიკოსი, ამ ამერიკელური აკადემიისა და რამდენიმე სხვა ქვეყნის მეცნიერებათა აკადემიების წევრი, ნობელის პრემიის ლაურეატი (1927). კომპტონის შრომები ეძღვნება ატომურ და ბირთვულ ფიზიკას, კოსმოსური სხივების ფიზიკას.

კ.მ. შავევი (1902—?) — ამერიკელი ფიზიკოსი, ელექტრონული ტვიზის ერთ-ერთი შემქმნელი.

ევინგ რიზენი (1912—1977) — გერმანულ-ამერიკელი ფიზიკოსი, კოსმოსური ტვიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

ანდრე სახარისი (1921—1989) — რუსი მატემატიკური ფიზიკოსი, სსრკ ატომური ძლიერების ერთ-ერთი შემოქმედელი, ნებადადის პომპის „მამა“.

უილიამ ჰაქსტერი (დაიბ. 1935) — კანადელი მათემატიკოსი და ფილოსოფოსი.

ევინგ რ გიტი (დაიბ. 1937) — გერმანელი მეცნიერი, ინფორმაციის დარგის სპეციალისტი.

იური ულუკაივი (დაიბ. 1927) — თანამედროვე რუსი ფიზიკოსი.

როსტომ ჩხეიძე

ერთი წვთი კუპრი

წეთია, განა რა, მაგრამ კუპრის წვეთს შეუძლია მთელი კასრი თაფლი წაახდინოს.

ცივილიზებულ ქვეყნებში ანდაზათა შეგონებებს არ ამონებენ, და ლებულობენ როგორც უფეხედ ქვემარტებსაც. ასე რომ, ასეთ დროს — თაფლიან კასრში კუპრი ჩანვეთების რომ ღამობას — დათობას, გულარხეინობას, თვითდაშვებებს: ბოლოსდაბოლოს, ისეთიც რა მოხდა, ერთი წვთი კუპრი ამისთანას რას დააშვებსო, — მძიმე შედეგობა, რომლის გამოსწორებასაც საკმაო დრო და ენერჯია სჭირდება.

ესეც უკეთეს შემთხვევაში — კასრის პირნიბიდად გამოწმენდის შემდეგ, მისი ხელახლა ავსებისა გადაცივებული რომ დაადგინო თავს, ახლა მინც აღარ ჩაერთოს მიკ. უკუაწინ წავითო.

ჩვენი საზოგადოებრივი ყოფის ეს ეპიზოდები — დარწმუნებული ვარ — იმ უკეთეს შემთხვევათაგანი აღმოჩნდება, და შიშამ შეეძღონა ადრე თუ გვიან უსათუოდ გამოსწორებად, მაგრამ რა ვუყოთ იმ რეალობას, მწერალთა კავშირად სახელმწიფო საბჭოური ტყირთი კვლავაც რომ აკიდებია სალიტერატურო ცხოვრებას და... გარკვეული პრივილეგიაც მოუხვეჭა?

პრივილეგია — კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს მიერ დადასტურებული.

პრივილეგია, რომელიც უნიხაღმდეგება სამხრელო ცხოვრების ბუნებრივ მდინარებასაც, დემოკრატიზაცია და ყველა იმ სულიერ ფასეულობასაც, რის გადასარჩენიდაცაა გამოხდებული ლიტერატურა.

არადა, ბოლო წუთამდე ყველაფერი ძალდაუტანებლად და ლოკუკურად მიმდინარეობდა.

თუმც მწერალთა კავშირის სახელმწიფო იმ დროისკენული გაერთიანების წევრებს (რომელთა შორისაც ერთ-ორი მწერალია შემთხვევით გამოჩენილი) არაფრისდებდები არა სურთ საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალ წესთან შეგუება და საბჭოური მორალის შესაბარუნებლად ზრუნვა უწყვეტით, პუბლიცისტიკა და დემოკრატიული პრინციპების გათავისმინებით არც ისინი გაურთავს არაფის და, ცხადია, იგულისხმებოდნენ იმ პროექტში, მწერალთა სახლის" სახელწოდებით რომ დამუშავდა.

დღეით სარაჯიშვილის ნაქონი, შემდეგმ აკაკი ხოშტარიას მიერ შესყავული და ბოლშევიკური მთავრობის მიერ კონფისცირებული ეს შენობა რეკლამის ბრძანების საფუძველზე გადაეცა ქართულ მწერლებს და არაერთი ტრაგიკული თუ სამარცხვინო დღის მომხსნე და არცაღ შეიქნა საბჭოთა საქართველოს არსებობის მანძილზე.

იმ რეჟიმის დამოხმობათან ერთად ამ შენობის ცხოვრებაც ახალ, დამოუკიდებელი სოცლიზმის შესახებ შესახებ ყიდაზე უნდა გადაწყობილყო წესითა და რიტით, მაგრამ მწერალთა კავშირად სახელმწიფო იმ ყალბი, პარტულური, თდიოზურადექვეული ორგანიზაციის დამლა ძალიან ნელ-ნელა მიმდინარეობდა, ნაცვლად იმისა, ერთბაშად გამქალაქყო საზოგადოებრივი ყოფის ასპარეზობა და ადგილი დაეთმო მწერალთა თავისუფალი კლუბებისათვის, რომელნიც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად წარმართავდნენ თავიანთ სამქანობას, რადგანაც ყოვლად წარმყოფებელი მწერალთა კლდემურ-წეობის არსებობა დამოუკიდებელ ქვეყანაში.

ასე თანდათან გამოვიდნენ ასპარეზზე მწერალთა კლუბები და ამ ფონზე მწერალთა კავშირად სახელმწიფო ორგანიზაციის ძალიან შეეკეცა ფრთები, მოუხდებოდა იმისა, რომ დაულაღვად ლაშობდნენ დაბნეული თუ მოსყიდული ფუნაბლისტების შემწებით ამ დროშოქმული გაერთიანების გაიკვებებს მთელ ქართულ მწერლობასთან.

ვერავიარ გაავლენას რომ ვერ ახვენდნენ სალიტერატურო პროცესზე, ეს გარემოება ნაკლებ აღლევებდათ. მიზანი ერთი რჩებოდათ — იმ შენობის დასაკუთრება, რომელიც თანაბრად ეკუთვნის ყველა მწერალს, მითუფრო მათ, სალიტერატურო ცხოვრების მდინარებაზე სასიკეთო ზეგავლენას ვინც ახდენს.

„მწერალთა სახლის“ ახლებური მოწყობის პროექტმა, რომელიც შეიქმნა კულტურის სამინისტროსა და დასავლურად მოაზროვნე მწერალთა ერთობლივი — და დროებით — თანამშრომლობით, მოშალა ამ სახლში არსებული გარემოს სამხრელო სულისკვება და აგებობა და გათავისუფლა მწერლები ხელისუფლებისათან მჭიდრო კავშირისაგან ანუ სამთავრობო გადაწყვეტილებათა ქება-დიდებასა და გამოხატვისაგან.

დაუტოვა საქმიანობისათვის შესახეფრისი გარემო, დასავლური კულტურის სამხრელო ცხოვრების თარგზე გამოქმნილი.

ყველა კლუბს უნდა ჰქონოდა თანაბარი პირობები.

ხელისუფლებამ არ უნდა ჩარეულიყო — არც უხეშად და არც „ლიათად“ — ამ სახლის ცხოვრებაში. მას მოლოდინს ევალებოდა, რომ განეხორციელებინა კამბალური რეჟონი და მის მიერ დაინიშნულ მენეჯერს ეხურება ამ სახლის კეთილმოებაზე.

არც სამხრელო საბჭოს ექნებოდა უფლება, ოდნავ მაინც ჩარეულიყო კლუბების საქმიანობაში, რომელიც უნდა მონათლულიყო სალიტერატურო თავყრილობებით დარბახსა თუ სალიტონი.

კანონებში, როგორც საბჭოური სამხრელო ცხოვრების გადმოწმობა, ამ ახალ გარემოში აღარ იარსებებდა.

კარგა ხანს გაგრძელდა ლოდინი, თუ როდის გამოქვეყნდებოდა ერთობლივად შემუშავებული ამ საბოლოოდ დახევილი წესდება, მწერალთა სახლისა“. ეს ის ზოგადი მონახაზი გახლდათ, რომელიც ითვისინებდა დასავლური სამხრელო ცხოვრების უმდებრის გამოკვლივებს და ყველა მწერალს ერთნაირად გაუბარებდა გულს — მწერალს და არა მწერლობას მიტანისაწინ აღმინანებს.

წესდება არ გამოქვეყნებულა.

სამაგიეროდ, ტელეეთერმა გავამიო კულტურის სამინისტროს სრულად მოლოდინული გადაწყვეტილება — „მწერალთა სახლის“ სამი კანონები დაამოზოდა... მწერალთა კავშირის სახელმწიფო საბჭოურ გაერთიანებას.

კი მაგრამ... სამხრელო ცხოვრების დასავლური მოდელი? ეს გადაწყვეტილება ზომ ძირეულად უნიხაღმდეგება თავისუფალი, კლუბური მოწყობის პრინციპებს?

წმელი ამოსაცნობი არ არის ის მიზეზები თუ მოტივები, რამაც კულტურის სამინისტროს შეთანხმების დარღვევა უკარნახა... სამხრელო საბჭოს ზურგსკეან ჩაპოლოდ ეს კომპრომისი იქნებ გუნებაში იმიოაც გააბართლეს, მწერალთა კავშირად სახელმწიფოულ ამ გარუკვეულ წარმოაქმს ძველებური ძალა არ გააჩნია და ვერაფერსაც ვეღარ დაახინებოდა; მაგრამ კასრში ჩანვეთებელი კუპრის წვთი არ უნდა იძლეოდეს თვიდამშვიდების საბაბს — ნაადრინა და ეგ არის, რადგანაც საბჭოურ უჯრედს განსაკუთრებულ

უფლებას უტოვებ — განსხვავებით სხვა სამწერლო ჯგუფებისაგან — სულაც რამდენიმე ოთახს დავაპატრონოს. ასევე დაირღვა სხვა „წერილ-წერლა“ შეთანხმებანიც — წერილმანი ამ გადაწყვეტილებას ფონზე, თორემ თავისთავად არცთუ უმნიშვნელო, მითუფლებტეს, როდესაც ერთი ხელის დაკვეთით ცვლილ სამწერლო საბჭოსთან მფლობელების შედეგს და რამდენიმე ფუნჯის გამოყოფა ცალკე ოთახს იმის გაუთვალისწინებლად, რეალურად — ფიქტურად და კი არა, რეალურად — არსებობს თუ არა მათი რედაქციები.

ასეთ პირობებში დასაუფლებლად მოაზროვნე მწერალთა ყოფნა სამწერლო საბჭოში არავითარი მნიშვნელობა რომ აღარ აქვს, ამას ზედმეტი დასაბუთება აღარ სჭირდება. ოღონდ მთავარი ისაა, რამდენად უცვლელტულია თვითონ სამწერლო საბჭოს არსებობა?.. თუ უმთავრესი მოვლენები უფროსად უნდა გადაწყდეს, მაშინ ის ძალაუფლებლად დაეგეგვანება პრეზიდენტის ტიპის წარმომადგენელს, ასე აუცილებლად საბჭოური რეალობისათვის, მაგრამ სრულიად უცხოა და მიუღებელს ჰუმანისტური და დემოკრატიული ყოფისათვის.

დილოზი

თუ მიტოვდება ჩენი სიზმარიც, თარგმნილი ტექსტი დედნის სიზმრად უნდა აღვიძვამო...

ნიჲნა ამირსანაჲჰვილი ქსაჲპარაბა გურამ გომიჲჰვილი

— დიდი ხნის განმავლობაში თამამად ვსაუბრობდით თანამედროვე ქართულ მთარგმნელობით სკოლაზე. ბილი დროს „სკოლის“ ხსენებას ვერძღებო, თითქოს რღალცის ან ვიღაცის გვეშინია, თითქოს აღარ გვეჯერა ამ სკოლის არსებობისა, თითქოს რწმენას ეჭვი შეეპარა. არადა ისევე არიან ავანსცენაზე, ყოველ შემთხვევაში, ისევე თარგმნიან ბაჩანაბრევეცაჲ, თამაზ ჩხენკელი, დიდი ფანჯიკიჲ, მანანა გიგინეიშვილი, დავით წერეთლიანი, ვივი შაჲნაზარი, თამარ ერისთავი, ჯემალ აჯიაშვილი, ზეზე მედელაშვილი...

— ეს კითხვა ერთგვარად ნინა კითხვას აგრძელებს. ვიცი, შენც აღმოსავლელი ქართველი ხარ და უფროდ გაცოდინება სიტყვა „ხანული“. საბა ამ სიტყვას რძის მოზიარე დედაცაჲცად განმარტავს („აჲდე და ნაიჲ ჯავახეთის, იჲ მოიკიდე ხანული“), ხოლო ხანულობა ჩიქობავასეულ რეაქტივეულ „სიტყვისკონაში“ განმარტებულია როგორც ძროხების (ფურცების) პატრონთა შეპანანავება ჯერობით რძის სასწველად. ასე რომ ახლა უფრო გასაგები გახდება ერთი ძველისძველი ანდაზა: ფური მოკედა, ხანულობა გადაჲარდაო.

რასაკვირველა, მიმიბედი, რისი თქმაც მინდა. ზემოთ რომ ნიგნის პიროფლიანი კაცები ვახსენე, სწორედაც ისეთი კაცების უყოლობამ გადაადგო ბეჲრ რამეში „ხანულობა“. თუნდაც მთარგმნელობითი საქმის „ხანულობა“.

რა თქმა უნდა, თანამედროვე მთარგმნელობითი სკოლა არსებობს. თანაც ძალიან ძლიერი სკოლა. ალბათ, არ შეეჭმულემა, თუ ვიტყვი, რომ ასეთი დონის მთარგმნელობითი სკოლა ბეჲრ ჩვენი სანა ძველი და დიდი ტრადიციების „პატარა“ ქვეყანაში იქნებ არც იყოს. მაგრამ ჩემზე ნაკლებ არ მოგესხნება, რომ ყოველგვარ სკოლას მხოლოდ მაშინა

აქვს ფასი, როცა იჲ ზარი ირეკება და საქვეყნო საქმე ეკოდება. კარაჭედილი სკოლა უკვე ნასკოლარია...

ჩვენ ახლა კვლავ ისეთ საზოგადოებაში აღმოჩნდით, სადაც ყველაფერს ფული წვეტეს. ხელისუფლება თავიდან იცილებს კულტურაზე ფუნდამენტურ ზრუნვებას. ასე რომ ადამიანები შეიძლება ენთუზიაზმის აშარა რჩებან. საქართველოსთან „პატარა“ ქვეყანაში კი ცარიელი, უფული ენთუზიაზმი საქმეს ვერ შევლის.

ქვეყანაში, სადაც ნიგნი ვერ აცხოვრებს ავტორს, მით უმეტეს, მთარგმნელს, რა კულტურის განვითარებაზე შეიძლება ლაპარაკი შენ ვინც ახსენე, ისევე ავანსცენაზე არიანო, ბაჩანაბრევეცაჲდან მოკლებული ზეზე მედელაშვილამდე, დაუფიქრებლად შემიძლია თქმა, რომ რაგინდარა დიდი თუ პატარა ქვეყნისთვის შესაანატრო ოსტატობა არიანო. როგორ შეიძლება, რომ ესენი ერთი საერთო ტერტეჲ არ იყვნენ გაერთიანებული და ერთიანი ძალით არ წარმართავდნენ საერთო მთარგმნელობით პროცესს! ამათი აზგა-მინდელი მდგომარეობა მაგრნება გაჩერებულ უდიდეს ჰიდროელექტროსადგურს, რომელიც ქვეყანას დენს ვერ ანდებს მხოლოდ და მხოლოდ იმის გამო, რომ ამ ქვეყანას გულმხურვალე პატრონი არა უკავს.

როდის რა იქნება, ნინ-ნინ ძნელია ლაპარაკი, მაგრამ დღეს რომ გაუსაძლისი ვითარებაა, აშკარაა! ამიტომ ვეცლა, შეძლებისდაგვარად, თავისთვის „წუთისოფალს“ და შენგანვე ხსენებულ ოსტატთაგან ბეჲრს იმის საშუალებაც არა აქვს, რომ უკვე თარგმნილი და გამზადებული ნიგნი თუნდაც მცირე ტირაჲჲთი მაინც გამოსცეს. ფულს აქეთ არავინ ამ აძლევს, პირიქით, იქით უნდა მისცეს, თუ უნდა, რომ თავისი ნაკალმარი ყდამი ჩასწული იხილოს.

მასსოვს, ეგრეთ ნოდებული დამოუკიდებლობის ჯინთი შეგყრობილი ადამიანები როგორ გაკვიროდნენ, სულ რომ

* დასასრული. იხ. „ჩვენი მწერლობა“, 6

არაფერი, ჩვენი ბორჯომის წყალი გვაცხოვრებსო. ძალიან თუ გაგვიჩივრდა, ბოლო-ბოლო ბალახს მოვიკეთო... ნურას უკაცრავად! პორჯომიც ცალკეული ადამიანების ხელშია, ტყვეცა და მინდორიც. ბალახი რომ ბალახია, იმასაც არავინ მოგაძივებინებს. საერთო საქმისთვის ფულის დადება კი აგრეთვე არავის უნდა. მხოლოდ გამჩენებისა გელისთვის თუ გაიმეტებს მავანი და მავანი ერთ-ორ თეთრს, ისიც შენი დამცირებისა და დაკნინების ხარჯზე.

აი რატომ არის, რომ „თითქოს რაღაცის ან ვიღაცის გვემინა, თითქოს აღარ გვევრა...“ და თითქოს რწმენასაც ეცევი მეუპარა“. რასაკვირველია, ეს მართლ, თანამედროვე ქართულ მთარგმნელობით სკოლაზე არ თქმის“. ასეა ჩვენი კულტურის, ალბათ, ყველა დარგში, რაც ამკარად დალუბვასთან ქრის, ანუ, როგორც ახლა ამბობენ, დალუბვის ტოლფასია.

ბევრი ახალი მთარგმნელი გამოჩნდა ასპარეზზე, ნიჭიერებიც, უნიჭოებიც, პერსპექტიულებიც, უპერსპექტივებიც. თუმცა ამჯერად ამაზე არ მაქვს სასუბარი. იმის თქმა მიხდა, რომ ამ სიმრავლეში, ამ სიჭრელეში იკარგება რაღაც მთავარი, მნიშვნელოვანი, საველისხმო. ეს არის ხარისხი და ტრადიცია. ახალგაზრდულ ცდებში თუ სერიოზულ თარგმანებში არ იგრძნობა კავშირი უფროს თაობასთან, ნინამორბედთა ტრადიციებთან.

— ბევრი ახალი მთარგმნელი გამოჩნდა-მეთქი, ნამდვილად ვერ ვიტყვი. მაგრამ გამოჩენით გამოჩნდნენ. თუმცა პირადად ჩემთვის მაინცდამაინც უხედავ არ გამოკავშირებულან.

ცხადია, ყველა საქმე, მით უმეტეს, სამწერლო და სახელოვნებო, ნიჭთან ერთად დიდ გამოცდილებასაც საჭიროებს. მეტად რე მიივთ თარგმანი. რასაკვირველია, ახალი დროის ბევრ უხედავრებას თან ზოგი რამ არცთუ ცუდიც მოჰყვა. თუნდაც ის ამბავი, რომ დღეს გაცილებით უფრო მრავლად გვყავს უცხო ენების მცოდნე ახალგაზრდობა, თავისთავად, რა თქმა უნდა, კარგია... მაგრამ, ამასთანავე, ამ ახალგაზრდობას ისე აქვს ყოველგვარი კავშირი განცხდებული უფროს თაობასთან და ნინამორბედთა ტრადიციებთან, რომ მართლ სადუნ, ანუ „სხედავსხვა ენის მცოდნარე“ კაცთაგან რამე ხასიყეთის არ უნდა ევლოდოთ.

კი, ბატონო, რა გოხს, თუკი ახალგაზრდა კაცმა ინგლისურიც იცის და ფრანგულიც ანდა გერმანულიცა ლამაზად და იტალიურადაც, ესპანურზე ხომ ლამაზაკაც ზედმეტია. მაგრამ, რაც მთავარია, უნიწარესად, თავისი მნიშვნელოვანი ენა უნდა იცოდეს სისხლბორცველად, მით უმეტეს, თუ მთარგმნელობას ეპირება. თორემ ისე, არაფერი არ გამოუვა. ანდა ისეთსავე მდგომარეობაში ჩაეარებრა, ერთი ჩემი დროის ახალგაზრდა მთარგმნელი რომ ჩავარდა, რომელებიც *Пустыня Сахары* რუსულიდან ქართულად მაქრის უღაბნოდ გადმოიტანა, ხოლო *Брак посузы*

ჭურჭლის ქორწინებად თარგმანა, *Станционный смотритель* — სტაციის მაყურებლად; *К чёрту, любовь* — ეშმაკის სიყვარულად; *Кулаки* — ერთ მუშტად შეკრულ გლეხებად; *Зажиточный крестьянин* — დიდხანს მცხოვრებ გლეხად; *Сероводородный* — რუხ-წყალბადოვანად; *Оптико-волоконный* — ბითუმ-ბოჭყიანად; *Курочка ряба* — დედულ ჭრელად; *Пастельные цвета* — ლოგინის ფერებად...
მახსოვს, თამაზ ბიბლოური მაშინ „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქტორის მოადგილედ შემოაბდა, ვახტანგ ჭელიძე შევხულებამი იყო და გაზრეთს თამაზი აწერდა ხელს. რამდენიმე შედარებით ახალგაზრდა მთარგმნელს გაზრეთის ანექტაზე პასუხის გაცემა ვგთხოვა.

იმხანად სანატრელად მქონდა, რომ ჩვენს ახალგაზრდებს, თუნდაც ასამდე ახალგაზრდას, უცხოეთში ესწავლათ, ვთქვათ, ათს ჩინეთში, ათს იაპონიაში, ათს ინდოეთში, ათს ინგლისში, ათს საფრანგეთში, ათს ესპანეთში... და იქვე იქაური სპეცილისტების ზრუნვითა და ხელმძღვანელობით შესდგომოდნენ მეტად რთულ, ხანგრძლივ და ფრიად საყვყო, მაგრამ დიდად ეროვნულ საქმეს — ძირითადად იქაური კლასიკური ლიტერატურის თარგმნას... ოღონდ ეს ახალგაზრდები უცხოებლად უნდა ყოფილიყვნენ ქართული კლასიკური მწერლობის სულისკვეთებით გაგენითილი და ქართული სალიტერატურული ენის უზომოდ ტრიალიანი. ეს ჩემი ძველისძველი ოცნება ნაწილობრივ ახლა თითქოს ახდა, მაგრამ საზღვარგარეთ უმთავრესად ისეთი ახალგაზრდობა აღმოჩნდა, რომლის „ახალგაზრდულ ცდებსა თუ სერიოზულ თარგმანებში“, როგორც უკვე ვთქვით, სრულებით არ იგრძნობა არცა კავშირი უფროს თაობასთან და, მით უმეტეს, ნინამორბედთა ტრადიციებთან“.

თანაც კიდევ ბევრი სრულებითაც არ არის მონოადებული ლიტერატურული საქმიანობისათვის, თორემ იტალიაში რომ გაგა მურღლია გვეყავს, თითო იმისთანა ქართველი ახალგაზრდა რომ მოგვცა ჩემს ამ რომშიც წლის წინანდელ საანკეტო ჩამონათვალ ქვეყნებში, ჩვენს ბელს მარნულაც რომ ძალით არ დაჰყუცდა... ერთი სიტყვით, ჩემი ოცნება, არსებითად, ისევე ოცნებად რჩება.

მე ძალიან მომწონს პუშკინის ნასიბრძინი: მთარგმნელები განათლების ფოსტის ცხენები არიანო. ფოსტის ცხენობა კი ნამდვილად იოლი საქმე არ არის. არადა ჩვენი ახალგაზრდობა უმეტესნიდად იოლ საქმეს ეტანება. სადაც ნაკლები შრომა და მეტი ფულია, იქით მიიწუნეს გული. ამგანმინდელ განიგდურენოვანებულ სამყაროში ცარიელი ქართველობა დიდი ვერაფერი შვილია.

— შეგიძლიათ, დაასახელოთ ახალგაზრდა მთარგმნელები, ვინც გაიმდებია, ვისაც განაშთ, ვისაც ენდობით? — ვინ მოვახსენებ, ჩემი განაშთ, თარგმნა ძალიან სპეციფიკური დარგია, სპეციფიკური საქმიანობა. ახალგაზრდა

გურამ გოგიაშვილი

რდამ იქნებ ქარგი ლექსიც დაწეროს ანდა ქარგი მოთხრობაც, მაგრამ ბალზაკს, ტოლსტოის ან ფოლკნერს თუ ტვენს სათარგმნელად, ალბათ, ამით შექცევია (საერთოდ ვამბობ, თორემ გამოანალიზის ყველაზე შეიძლება). აღარც ვინც ვამბობ დანტესა თუ გოეთეზე ანდა ბაროზე.

ცნობილი ამაზიკა, რომ რუსული პროზის კლასიკურ სა-სუვენიო ახალგაზრდა ტურგენივც თარგმნიდა და ტოლ-სტოიც, დრამატურგი ოსტროვსკიც, მაგრამ როგორც მთარგმნელმა „ვერ ივარგეს“. ერთადერთი, რაც ამ ხანი-დან რუსულ ლიტერატურას შემოირჩა სისხლბორცველად და რუსულ ლიტერატურულ მოუღენად იქცა, სპეციალის-ტეტის აზრით, ბალზაკის დოსტოევსკისეული „ევენი გრან-დე“. იმავე სპეციალისტების აზრით, ამ თარგმანმა სათავე დაუდო ტურგენის მწერლის ნაწარმოების აღქმის ახალ რუსულ უცნოდიათს. დაახლოებით იმავეს თქვამს შეიძლება ახალგაზრდა ილია ჭავჭავაძისა და ივანე მაჩაბლის ერ-თობლივ ქართულ „მეფე ლორზეც“. რასაკვირველია, თეი-თონ ცალკე მაჩაბლისთვის „დახარბე შესპირზეც“ (და არა მოღიწეზე) თარგმანზეც, რასაც ნამდვილად ვერ ვიტ-ყვით ილია ჭავჭავაძისეულ „იზაზე“, რომელიც როგორც თარგმანი, პირადად ჩემთვის დღემდე ავად გაოცების საგ-ნად რჩება (ალბათ, თავისი მძაფრი კომერციული სუთით).

პირდაპირ გეტყვი, ძვირფასო ვანო, ვინც შეიძლება, ვინც მანამ და ვისაც ვენდობი, თუ დიდ ზახა ქალაქზე, რომელმაც პირადად ჩემს თვალში ის შემოღო, რომ „ნეტის შემ-ბილწენლისა“ და „ავებისთვის ნაიღოს“ ქართულად ნაკით-ხვის შემდეგ (ზახასეულ თარგმანზე მოგახსენებ) ჩემდა უნებ-დავად გამიჩინა ფიქრი: ფოლკნერს, დედამისის ზურგზე ამ არავის მსგავს ამერიკელს, ქართულად რომ ეწერა, ნაღდად საე დაწერდა-მეთქი თავის სამყაროსათვის რთულ, მაგრამ საყდარისათვისეულ ტკბობით შესაცნობ ნეტებს. უბრალოდ გულსატყვინა, რომ ახალგაზრდა კაცს, ზახა ქალაქზე ვამ-ბობ, დიდოსტატის დიდოსტატ შუღის, როგორცა ჩანს, არა აქვს საჭმე ისი, რომ ცხოვრების ორომბრალის თავი დააღწი-ოს და მართკ ფოლკნერის „გაქართველებაზე“ გადადგეს, რაც თითქმის შექსპირის ბადალი შემომატებმა იქნებდა ჩე-ვნი ამჟამინდელი არცთუ არამწიჩრი სულეერებისთვის (სადა ხართ და კარგული, ახალგაორთელი მეცენატებო?)...

რამდენადაც თეული მიზნებდაც, უფოოდ რომედება ჩვენს საზოგადოებრივ უკვე ნახსენებ ვაგა შურლიაი, რომელმაც, თავისი ახალგაზრდული ასაკის მიზეზცადაც, აშკარად ბე-ერი რამ მოახსნო ქართულ-იტალიური ლიტერატურული ურთიერთობის გაღრმავების თვალსაზრისით. იტალიური, ცხადია, კარგად იცის, აბა, სხვაანარად რომში სადოქტო-რი დისერტაციის ვერ დაიკავდა. მაგრამ მთავარი მიზნც ის არის, რომ ქართული იცის ჩინებდაც, რისი ქართული საუფ-ველსაც ბუცავის მოთხრობების ქართული თარგმანი მა-ძალგეს. არ ეცი, ქართულ ლექსს რამდენადაც კარგად ფლობს, მაგრამ ჩემი ოცნება მაინც ქართული დანტესა (იქნებ ამ ოც-ნებას სწორედამც ამ ქართველი ახალგაზრდის მეცადინეო-ბითა და ხელმწიყობით შესესას საბოლოოდ ფრთები).

ასევე შეიძლება გიოგიც ლობჯანიძე, რომელმაც უკვე გვარია მოუღებაც გამოირჩა თავი და „ქოლდა და დამა-ნას“ შემდეგ ქართული „ყურანიც“ დაღო, რომლის ქართულ ტექსტს, იმდენად, საბოლოო ტექსტად არ მიიჩნევს და კიდევ კარგა ხანს „არ მოუშვება“. ეს ურთულესი წინება, დიდი მთარგმნელობითი მუშაობის გამოცდილებას ითხოვს და

ამიტომ მთარგმნელის ასაკობრივ ზრდასთან ერთად უნდა იზარდოს და დაიხვეწოს ისიც...

***

რახან „ყურანიც“ ჩამოვარდა სიტყვა, აქვე უნდა ვავამ-ხილო ჩემი ერთი ძველი გულისხმადებიც. მე, მაგალითად, თა-ვისებურად ვთლი მტკიცია, რომ ქართული „პობლია“ დღეს-ს-ქამომდე ვერა და ვერ გახდა ისეთი დიდი ქართული წინე (რასაკვირველია, ენის თვალსაზრისით ვამბობ), როგორც ეს უცილოდ საღვთო ტექსტი უნდა იყოს. ის კი არა, როგორც ძველ, ისე ახალ აღთქმას ერთი საერთო ზედი არ ტყუობა. არადა დღეს, როდესაც ამდენი ლიტერატურულად განავუ-ღელი ოუდეველი ქართველი გვყავს, რომელთაც ჩინებულად იციან იდიმეც, ივრითიც და ქართულიც, ეს საქმე საოცრე-მდე აღარ უნდა გვექონდეს. დმერთი, რჯული, დანამაულა-დაც კი მომინდა, რომ სიტყვის ისეთი ჯადოქარი, როგორც ჯვემად აჯიანოელია, სათავეში არ ჩაუდგეს „პობლია“ ურ-თულესი და უშბატურულეს ტექსტის ერთხელ და სამუდ-ამოდ გაქართულების უდიდეს ეროვნულ საქმეს. მით უნე-ტეს, რომ ქართველებს მომავალ საუკუნეებშიც ამ წინეიან ერთად მოგვინევს ცხოვრება. ამ ფრიად და ფრიად დიდ საქ-მეში, ცხადია, ქართულ ეკლესიას მხარში უნდა ამოუდგნენ ცვრთი დიდებული „ახალი ქართველები“, რომელთაც, მარ-თალია, უსწარავსად თავიანთი მარჩევათით, მაგრამ არცთუ უფლის შეუნეწელებად დაიგროვებს დიდი კაპიტალი.

— დღეს ძალიან მოდამა რეიტინგები, კონკურსები, გამოკითხვები, ასეულები, ათულები და მისთანა თამა-შები, რაც, მართალი ვიხობარ, არ მომწონს, მაგრამ მო-და მოდაა, ხარკს ითხოვს და უნდა გადაუხადოთ. დაე-ვისახებულ ყველა რეობით ათი საუკუნული ქართველი მთარგმნელი.

— მოდი, ჩემო ძვირფასო ვანო, ჩვენს ამ დიალოგს ნუ დაეამგვანებთ ამჟამინდელ ერთ-ერთ სატელევიზიო შოუსს, სადაც მაინცდამაინც ყველა დროის ათი რჩეული ქართვე-ლის დასახლებას ითხოვენ და ამკარად სასაცილო მგფო-მარეობაში იყენებენ წინასწარ დაზემპირებულ ზერულ-ის-ტორიული ცნობებით გახურებულ თავებს.

თუ შენსადა მთლიანად აგურისაა ამ გინდაც ქვისა თუ ბლოკისა, განა შეიძლება რომ კედლის სიმტკიცეში უპირა-ტესობა მივანიჭოთ რომელსამე აგურს, ქვას თუ ბლოკს? თუ ის აგურები, ქვები და ბლოკები სხვადასხვა სიდიდისაა, კი ბატონო, ვეცითა, რომელი დიდი, რომელი პატარა, მაგრამ თუკი შენმა პატარა აგურსაც, თავის ნილადა ისევე მეცი-რად უჭირავს, როგორც დიდ ქვას ანდა ბლოკს, რა ერთი, რა გინდა? აი ბალავარი და თავადიც, ანუ შენთვის კუთვნილ სა-ფუძვლად დადებული ლოდი, სულ სხვა რამაა. მაგრამ ყველა ბალავარი, ანუ საძირკვლის ქვა, ამ თავკივნი ვერ იქნება და არც არის საჭირო. მთავარია, რომ თვითონ შენი მასალა ვარგოდეს, ხარისხიანი იყოს, რათა მთლიანად შენობამ დროს გაუძლოს და ემთა ცვლაში საზერ არ დაეკაროს.

თუ ყველა საუკუნეო საქმეს შენობად წარმოვიდგენთ, უფრო ცხადი გახდება ჩემი ქარავმული ნათქვამი რასაც წინნება. ამიტომ, შენი არ იყოს, არც მე მომწონს ასეთი მო-დისთვის ხარკის გადახდა, როგორც რეიტინგები და ყვე-ლა დროის საუკეთესოების დასახლებება. თანაც ისეთ საქ-მეში, ლიტერატურა რომ არის. თარგმანიც ხომ ლიტერა-ტურის განუყოფელი ნაწილია.

მაგრამ მაინც შეუცდები ამ მხრივაც ჩემი მოსაზრების გამოთქმას. ოღონდ ეს მოსაზრება უადრესად ჩემიველი იქნება, სუბიექტური.

ნელაშენ შენ რომ ქართული მთარგმნელობითი სკოლა ახსენე და ის „ფოსტის ცხენებიც“ ჩამოთვალე, ვინც ისევე აცანცანაზე, რასაკვირველია, ჩემს თვალშიც და საერთოდაც ყველა დროის საუკეთესო არაა, მაგრამ ამ საკითხზე, როგორც უკვე ვთხარა, ჩემი სუბიექტური მოსაზრებაც მაქვს.

რახან ქართულ მთარგმნელობით სკოლაზე ჩამოვამდა სიტყვა, ამ სკოლის სათავეში, ჩემი აზრით, აუცილებლად „ეისარმანიას“ და „შაჰნაშეს“ ქართული ტექსტების ავტორები უნდა დაეფიქსირებინათ. უფრო დიდი ცალკე შესასწავლია აკაკი წერეთელი როგორც მთარგმნელი (იქნებ შესწავლილიც არეო და მე არ ვიცი). აქ უწინარესად აკაკისეულ „ქართულ“ პროლოს გავლისში. მეცხრამეტე საუკუნეში სხვა ცდებიც იყო, მაგრამ აქ ამაზე სიტყვას არ გაავარძელებ (მარაბულზე უკვე ვილაპარაკეთ).

მგონი, მართალი ვიქნები, თუ ვიტყვი, რომ ქართული მთარგმნელობითი სკოლა, როგორც სკოლა, შეიქმნა საუკუნეში ჩამოყალიბდა. ამ საქმეში დიდეს საყოველთაოდ ცნობილია გერმანიე ქიქობის დვანლი, რომელსაც უშუალოდ ავრცობის ვახტანგ ჭელიძე.

რასაკვირველია, ვახტანგ ჭელიძე ყველა დროის ერთერთი საუკეთესო ქართველი მთარგმნელია, ისევე როგორც ვახუშტი კოტეტიშვილი, მაგრამ აქვე როგორ არა ვთქვა, რომ ყოველთვის დიდ საიმპონებებს მანიჭებდა და მანიჭებდა, როცა ვკითხულობ მაგალით თოდუას (ძვილი თავისი აღმოსავლური სამყაროები); შოთა ქავთარაძის კლასიკურ ესპანურ ეპიგრამას; ლევან ბერძენიშვილის „ენა-სიტყვადანს, თინათინ ჯავახიშვილისეული შოლისივრის, ანანორდის“; ელზა ახელდანიის გაბრიელ გარსია მარკესის; მერი ტრენილისის ესპანელ თუ იტალიელ ავტორებს; ნანა გოგოლაშვილისეული ჰესეს „ტრამაილის მეგლს“; თამარ ჩიჯავაძისეულ გამაზათის „ჩემი დედისტანას“ და შინკუბას „უკანასკნელ უბის“; რუსუდან ქეზულაძის შარლი დელაკოს („სახიფათო კავშირები“) და ჩესტერტონს („ნერილიები ჩემს შვილს“); ლილი მჭედლიშვილის რუს თუ იაპონიელ ავტორებს; აკაკი ბრეგვაძის სუშინს, პასტერნაკსა და აიტმატოვს; გივი კვიციანიშვილის დოსტოევისის („მძიმი კარამაზოვი“), ბულგაკოვისა და პლატონოვის პროზას (ალარაფერის ვამბოხ ახალმშენივლებზე, მჭავჭავაძისზე, აგლაძეზე, ჭუმბაძეზე, ბენუკელზე, გაქრიალძეზე, ჯაბაშვილზე, ბერიძეზე, გელოვანზე, ჯორჯანელიძეზე, ქილარჯიანზე, ბაქანიძეზე, ასანიძეზე, ბაძაღუაძე...).

ასე რომ ქართული მთარგმნელობითი სკოლის მარტო ათი მთარგმნელი შემოიხლადე, თუნდა მართლაც საუკეთესოებიცაა, სწორად არ მიმარჩია. როგორც ზემოთ ვთქვი, ქართული მთარგმნელობითი სკოლა ეს ერთი უზარმაზარი შენებაა, ყველანი ერთად ვაშენებთ (ჩვენ ჩვენს სართულებს ვუშაბტებ) და მარტო ათი ამ თუნდაც ოცი მთარგმნელის საუკეთესოც ვერ გადავხადა.

ამ იქნებ ვინმე შემეცმათოს, რომ ხან რომელიმე ენიდან თარგმნა მერე შუამავალი ენის საშუალებით ხდება და ეს უარსებლად აცნობის ქართულ თარგმანს. კი, პატრონი, ნამდვილად კარგი ფუნქციება, თუკი დღეს უშუალოდ ჩინურიდან, იაპონურიდან, კორეულიდან ან ინდოეთის ენებიდან უშუალოდ ვთარგმნიდით (ჩელ-ნელა, აღ-

ბათ, ეს საკითხიც მოგვარდება), მაგრამ ვერ ვეროპობით, რადგან ამის საშუალება არ არის, მთავარი მაინც ქართული ტექსტის ხარისხია. ჩემი აზრის დასადასტურებლად თუნდაც ერთ ასეთ რუსულ მავალით მოვიყვანე: უსუკოსკიმ, როგორც ცნობილია, ძველი ბერძნული არ იყოდა, მაგრამ ბნკარედით შესრულებული ჟუკოსკისეული მომე-ოდა, როგორც „ოდისეას“ ქართული ტექსტებიც ასევე ჩვენი კულტურის განვითარების პროცესის უშუალო მონაწილენი გახდებიან, რაც ვერხნობით მაინც(ვდამინც არ იგრნობათ).

ჩემი თაობის ხალხს, ყველას ვგახსოვს, რა საერთო ცოცხალი და ატანება მოგვა ჯერ კიდევ ვასული საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში ძველი ჩინელი ლიტერატურის (ლი პო, ვან ვეი, დუ ფუ) თამაშ ჩხენკელისეულ თარგმანს, და ეს ჩინელი კლასიკოსები ქართული მთარგმნელის წვალით (რომელმაც ჩინური არ იცის, მაგრამ ქართულს „შესალოდუ-ლავ“) ქართველთა საყვარელი პოეტებიც გახდნენ. ის კი არა, ქართულ ლექსს თითქოსდა „ჩინური წყალი“ გადაასხეს.

რაც შეეხება მწერალ-მთარგმნელთა, ასეოი მაგალითების მოყვანაც შეიძლება. თუ კონსტანტინე გამსახურდი-სეული გოეთეს ახალგაზრდა ვერტერის ენებაში ჩვენი თაობის თანამგზავნი გახდა, ხოლო შალვა დადიანმა მარ-ტინა ჩინებულად თარგმნა ლტინისტოვის „ჩვენი დროის გმირი“, ისემაო საოცარმა ტერმინსტმა, როგორც ნიკოლოტიქიანბიძეა, ჩემი აზრით, ამკარად ვერ „გავუგო“ მძებ გრიმებს, რომელთა ზღაპრებიც ისევე დავით ვერედიანისა და ჯეგაბ ქარსაძის სათარგმნელი შეიქნა.

ერთი სიტყვით, ეს ანუ თუ იოლი და „ლბორატორიულად“ შესასწავლი საკითხია. ძალიან, ძალიან ინდივიდუალური...

— რა თქმა უნდა, სასულიწმინდა და აუცილებელია, რომ უშუალოდ დედნის ენიდან ვთარგმნო, მაგრამ რაღაც ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს, თუ კორიხების არ ჩავთვლით, რუსულიდან მთარგმნელები უფრო ხარისხიანად თარგმნიან, ვიდრე დედნიდან მთარგმნელები. თუმცა, ამგვარად ხელ სხვა რაზმს თქმა მიინდა.

თარგმნისთვის მთავარი მაინც ის არის, თუ რამდენად ბუნებრივად იკითხება, რამდენად ორგანულად ეთვისება ჩვენს ენობრივ გარემოს. თუ არ ვცდები, თქვენი კონცეფციაც ეს არის — გადმოქართულება. ყოველ შემთხვევაში, ფრანსუა რაბლეს „გარგანტუა და პანტაგრუელი“, ავრთვედ ენაზმ როტერდამელის „შეგსა სისულელოს“ მსგავსი პრინციპით ვაქვთ თარგმნიდა. ამ უკანასკნელის საბტორული ფურცელზე ასეთი რამ ვიწერათ: „ქართულად გადმოიან ვერამ გოჯიპილიმა“. ეს რას ნიშნავს, როგორ ვავიციოთ? პრინციპია თუ თქმის?

— უცხო ტექსტის სათარგმნელად მარტო ამ ტექსტის ენის ცოდნა, რა თქმა უნდა, არც საკმარისია და არც გადამწყვეტი. ცნობილი ამბავია, რომ უცხოელ ავტორს და მთარგმნელს უწინარესად ერთი ჯგუფის სისხლი უნდა მკრინდეს, რათა ხასიათების შეუთავსებლობა არ მოხდეს, საჭიროა ავრთვედ შეხედულებათა და სინამდვილის მიმართ გმოციონრი და მოკიდებულებათა ერთობა, ანუ თუ სული სულს ენობის და გული გულს, სულითა და გულითა თანამიერობისა დედ-

ნის ენას უბილავი და იდუმალი რამ ენა ცვლის. ასე რომ ბოლის მარცხ შემოქმედების საიდუმლოებისათვის მივიდეთ. აჟ, ატბაბ, ზედგამოჭრილა ერთი იაპონური ანდაზა: ბებები კი არ ირჩევიან ჩიტებს, პირითი, ჩიტები ირჩევენ ბებებს. ვეცლა ჩიტი თურვედ ვეცლა ხეზე არ ვაფუძნა...

უჩემო უსუვე ვთქვი, რა დღემიც ჩამადგო პირველად ვახტანგ ჭყელიძის მიერ მსოფლიო ბიბლიოთეკისათვის რაბლეს ქართულად გადმოწერების შემოთავაზებამ. ამ „მავტანკლონისგან“ რეტდასხმული დაედოდი კარგა ხანს. სანამ ტექსტი („საყოლე“) რამდენჯერმე არ წავიკითხე და ერთგვარად არ „მევეჩქეე“, არ „მევეგუე“, თანხმობა არ მითქვამს. პირველმა ნიგნმა („პირველმოზილმა“) რახან გამიმართლა (72-ში დავიწყე თარგმნა და 77-ში დაიბეჭდა „საუფრეში“), დანარჩენი ოთხიც მოვაყოლე (ბოლო მე-5 ნიგნა 2000 წელს დაიბეჭდა). სულ თითქმის ოცდაათი წელიწადი მოუწიდა ამ მუშაობას ნიგნის „მოლოცებისა“, რაც არაკრემია კეთილშეშობილმა შემადღებინა. ამ კეთილ შემხატებელთა შორის, ვახტანგ ჭყელიძესთან, ელვაგუა მაღარაძესთან და კონსტანტინე ლორთქიფანიძესთან ერთად, მუდამ გამორჩეულად მაგალოცებდნენ, აგრეთვე, ლადი ავალიანი და ითარ ჩხეიძე, რომლის ზოგ-ზოგათათვის უცხო სტილისტიკა ყოველთვის „დიადად შესაგვი“ იყო ჩემთვის, მეტადრე სწორედ რამდენე მუშაობისას (რაც ჩემი წარმოდგენით თბილისიდან პარიზამდე კალმის წვერით მეტროს გათარა).

ჩემი, როგორც მთარგმნელის, პრინციპი ასეთია: ქართულად თარგმნილმა, ანუ გადმოწებულმა ნიგნმა, უწინარესად ჩვენი ენის გაძლიერების გზით უნდა განამდიდროს მეც. ხოლო თუ დამეოთხანებში, რომ ჩემი წაუთხოველი დაიხატე თამაში, მაშინ ნურც ის გავაკვირებებს, თუ უცხო ტექსტის გადმოწერებას პრინციპულ თამაზად მივიჩნევ...

— რაკილა თამაში ვახხენეთ, ერთსაც ვკითხავთ, ერთხმ როტორდამელის თარგმნისას რატომ არჩევთ ძველი ქართულის მანერას? დედინებულ ირონიის გადმოცემა სხვაწარად არ შეიძლებოდა?

— შტეფან ცვაიგმა, მოგახსენებთ, გენიალური მასკარადი უნდა ერთხმის „შესხმას“, სადაც აერთიანეთის გვერდიდგერე ძმურად დგანან ბრძემთა ბრძენი მეცნიერი, ეპოქის თვალმხიერი კრიტიკოსი და მქირლად მგობილ-სატორიკოსი. სხვადა არსად არ გამბედარა ერთხმის ოსტატობა ისე თვალდასაჩინო, როგორც ამ ნაწარმოებში, ვეცლაზე უფრო სახელდასმენილს და ერთადერთოს, რომელმაც დრო-ჟამის გამოცდას გაუძლო“ ერთხმ მეთხოვთმედე და მეთქვამებდე საუკუნეთა მიწინაზე ცხოვრებად, თვითონ „შესხმა“ 1509 წელს არის დაწერილი. ეს ის დროა, როცა, კულტურული ცხოვრების თვალსაზრისით, საქართველოში სრული წყვედადია. თითქმის არც არაფერი არ იწერება და არც არაფერი არ ითარგმნება.

...ერთხმის გზა იმ დღეებში აღებებზე გადიოდა — იტალიიდან ბრუნდებოდა ნაწილდებულ... ინგლისში ჩავიდა თუ არა, ტრამას შორის დანებდა, სტუმართმოყვარე სახლს მიადგა ქალაქქართი და გარევე ზურმარსტიყვანი ქმნილებებისწარად დაჯდა... ხომ შეიძლება, რომ ინგლისში კი არა, ერთხმ საქართველოში ჩამოსულიყო, ხომ შეიძლება, რომ ლათინურად კი არა, ქართულად დაწერა ეს „შესხმა“ ანდა ლათინურად დაწერილ ტექსტსა რომელიმე იმჟამინდელ ქართველ სასულიერო პირს გადმოეწებინა ეპიგრაფულ ქართულ ფორმით, რა ქართულით დაინერგებოდა ან რა

ქართულით ითარგმნებოდა ეს „თავისი დროებისთვის ერთადერთი და ვეცლაზე უფრო გაბედული, ვეცლაზე უფრო ოსტატურად დაწერილი განმარტებელი ქმნილება“ არ და-განინვეს, ეს ის დროა, როცა „ირონიისა და ქარაგმის, ნართული სიტყვის წყალობით კრიტიკის კონტრავანსი ერთადერთი საშუალება იყო თავისუფალი აზრების გამო-სათქმელად“, მაგრამ „ცოტა ვინმეს თუ გამოუყენებია მას-ხარათა მიერ თავისუფალი, ლაღი სიტყვის თქმის წმინდა-თანმიდა უფლება ისე მარჯვედ და სანთიანად, როგორც ერთხმ იყენებს თავის სატირამში“

მართალია, „სიბრძნე სიცრუისას“ ავტორი ვერც საქართველოში დახვდებოდა ერთხმს და ვერც კიდევ ევროპაში შეხვდებოდა, რადგან თითქმის საუკუნწინავერის შემდეგ სტრუმობა ამ წუთისთვის, თუმცა, ხომ შეიძლება, რომ საუკუნწინავერით ადრე დაბადებულიყო, საქართველოში ან სულაც ევროპაში შეხვედროდა „შესხმის“ ავტორს და „სიბრძნე სიცრუისას“ დამწერსა და „ქოლილასა და დამანას“ გამმარხველს რა, გაუჭირდებოდა ერთხმის ქართულად გადმოწენება? ეს თითქმისად მუშაობებელი ამბავი „შესხმის“ დანერგვან ხუთასი წლის შემდეგ ვორტუალურად შე-ვაძლებენე „ქართული სიტყვისკონის“ მომღვაწეებებს.

თუ რა ხარისხით შეეძელი გარდასახვა, ეს უკვე მშენი განსაჯელია. მე, დღემომინი, ცდა არ დამიკოლა, შომ ეს თამაში გამოშველიდა...

— რაბლე, პასუხტოვკი, როტორდამელი, კოელი, კავიჩი, ბლოკი, ტომანოვები, ლეცი, გოლინი... არ გაქირი განსხვავებულ სტილისა და მოსოლმდევეცლობის მწერლებს თარგმნა?

— არ გამჭირებია-მეთქი, რომც ვითხრა, ვიცი, არც დამიჯერებ და არც მართალი არ ვიქნები. თუმცა, ეს ერთსა და იმ წელიწადში ხომ არ ხდებოდა, პირველი თარგმნილი სტირიმოდან დღემდე უკვე ნახევარ საუკუნწუნე მეტი დროა გასული... ეს დრო კი სრულიად საკმარისია იმისათვის, რომ შესაბამისად ხელიც განაფულიყო, თვალიც, ვუ-რიც, გემოვნებად და, რაც მთავარია, ტვინის ორსავე სფეროს დამორჩილებული კალამიც (თვითონ ტვინის განაფუ-ზე ხომ ლაპარაკი ზედმეტია!).

შენს კითხვაზე მეც შემეძლო ჩემი პასუხი გავმეცა, მაგრამ ამჯერად ჩემი სიყრმის მეგობრის — ვახუშტი კოტეტიშვილის პასუხის მოვარებად ვარჩიე, რადგან ზუსტად ჩემს სათქმელს ამბობს, თითქმის ჩემს გულში იჯდეს (ამვე აზრისაა, აღბათ, ბევრი სხვა მოარგმელი):

ეს ადგილი აღმოსავლურ-დასავლური დივიანი-დინ მოწყავს:

...რილკეს „დუნური ელგეების“ პირველი თარგმანები რომ გამოვრეცხე, ერთი ფილოლოგ-ფილოსოფოსი შემხვდა და ჩვენს შორის ასეთი დიალოგი გაიართათ:

ის: — რილკეს მუშეული თარგმანები ნავიკოვად, მომე-წონა, მაგრამ ერთი შენიშვნა გამიჩინდა.

მე: — ბრძანებ.

ის: — თარგმანი კარგია, მაგრამ შენ ვერ დაიგინახე.

მე: — როლკე თუ დაინახე?

ის: — როლკე თუ, მაგრამ შენ არსად ჩანხარ.

მე: — მე რად უნდა ვჩანდე, მთავარია, რილკე ჩანდეს. გამეცინა და დავმორდი. თუმცა არ გამეკვირებია. რა ექნა, ასე იყო მიჩვეული, რომ მთარგმნელები ხშირად ავტორ-ზე წინ საკუთარ პერსონას გამოაგვლებენ ხოლმე ავანსცე-

ნაზე. ამიტომაც არის, რომ ბერძენი თუ ინდოელი, სპარსე-ლი თუ ინგლისელი, ესპანელი თუ იაპონელი ავტორები გაჭირვალნი დაიწვიანებენ ხოლმე ერთმანეთს.

მთარგმნელის ერთ-ერთი გამორჩეული ნიჭი გარდასახვის უნარი უნდა იყოს. როგორც მასობოზმა არ შეიძლება ერთი სტილითა და მანერით შესწავლოს ჰამლეტისა და ტრაგიკოსის, ოტელიოსა თუ ლეარდას თათქარბის როლები, ასევე მთარგმნელმა განსაკუთრებული ინტონაცია უნდა მოუძებნოს ბაირონსა თუ ომარ ხაიამს, პუშკინსა თუ ალიმერ ნავოსს, ისაკაბა ტაკუბოკუსა თუ შარლ ბოდლერსა და არტურ რემპოს. ამისთვის კი უტყუარი პოეტური სმენაა საჭირო, რომელიც არაფრით ჩამოუვარდება მუსიკალურ სმენას. მთარგმნელს თუ ეს სმენა ღალატობს, უმჯობესი იქნება, სხვა საქმე აირჩიოს სასაბერეზოდ, უფრო ნაღვი და საფრთხიანი.

მთარგმნელს კიდევ ერთი რამ უნდა ჰქონდეს აუცილებლად: სინდის-ნამუსი. მე არ ვხუმრობ. მთარგმნელობა დიდ ზნეობრივ სიმაღლეს მოითხოვს. ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელიც თავის ქვეყანაში სულიერი ფასეულობას და გრძელვადი განმსწრნარბოდგენს, შენ რა უფლებას გაქვს გააუფასურო და ხელყო მისი ღირსება? მთარგმნელობა დიდ პასუხისმგებლობას საკაცობრიო კულტურის წინაშე...

უთუოდ დამეთანხმები, რომ ამ სიტყვებს აღარაფრის დამატება არ გაჭირდება. ისეთი კარგი თქმულების ამოთქმეულია, კარგი გამოჩენივ გაიგებს და ნაკლებ კარგიც.

— სიტყვები. სიტყვები. სიტყვები... იმდენი ახალი და უცნაური სიტყვა, თქვენს თარგმანებში რომ არის, მართალი გითხრაო, არსად შემხვედრია. საიდან მოეძიებთ ეს ამოუცნაური ნაკადი? სად უბოღოს ამოღება მადანი?

— თარგმანს, როგორც საერთოდ მწერლობას, ბევრი „ტყემა“, „გაგარია“ თუ „სხურე“ და „გამოუცნელი“ სიტყვის ხალხში „გამოყვანა“ შეუძლია, ისევე როგორც ბევრი „მკედარი“ სიტყვის გაცოცხლება, რომლებიც არა მარტო ძველ, არამედ ახალ ლექსიკონებში „მარბიან“. ცხადია, ეს ისევე ისტატობის ამბავია. ადამიანისა არ იყოს, სიტყვეც თავის ადგილას უნდა აიჯდეს“, გაკვეთბულ-გამოკვეთბული არ უნდა იყოს.

ამ მხრივ, თავისი ენციკლოპედიურობისა გამო, ფრიად მნიშვნელობისა. „გარგანტუასა და პანტაგრუელის“ ტექსტი, სადაც XVI საუკუნის სწრაფული ცხოვრება მთელი თავისი თვალისმომჭრელი სიწრელით არის წარმოდგენილი. სწორედ ამან შეაძლებინა ჩემს მეგობარს, ან განსვენებულ ცნობილ ფილოლოგს თენგიზ სანიკიძეს რაღღეს ქართული ხუთწინგულის ვრცელი ლექსიკონის შედგენა, რაც კარგა მოზრდილი წიგნი (მეექვსე) გამოვიდა. მაგრამ როგორც თვით ხუთწინგულის ქართული ტექსტი, ისე ეს „ლექსიკონი“ დღემდე გამოუცემელია (პირველი ორი წიგნი 1991 წელს საქართველოს მთარგმნელთა ასოციაციამ გამოისცა „რჩეული ქართული თარგმანების“ სახით).

ენობრივი თვალსაზრისით, ასევე საყურადღებოა პავიჩის „საზარული სიტყვისკონა“, რომლის თარგმნისას მიეღვი ძველი ქართული ისტორიის ძირისძირიდანვე „გადაკვეთვ“ მომიხდა. დიდი ენობრივი კრიტიკა დამჭრდა აგრეთვე კულისის მისტოკურ-ფილოსოფიური ტექსტების თარგმნისას („მეხუთე მთა“, „ალქიმიკოსი“, „მოგვის დილეური“, „ბრბდა“) და ერთხელ კიდევ დაერწმუნედი იმ ჭეშმარი-

ტებში, რომ ამ არსებობს რომელიმე ენის ისეთი უძირო უფსკრულები, რომელთა „დასუნარებაც“ („ესე არს ზღვითა მოსინჯვა“, საბა) ქართულ სიტყვას არ შეუძლია.

ისე, უნდა გითხრა, ჩემი წიგნის კაცო ვაწო, რომ მირადად ჩემთვის მწერალი ენიდან იწყება და მწერლობაც უწინარესად ენაა. ალბათ, ამიტომ არის, რომ ბერისაგან განსხვავებით, ვინც წიგნები ადამიანებს თავდადასავალბის მამებარია, მე სიტყვების თავგადასავლებს ვეძებ და ჩემი საყვარელი წიგნებიც ლექსიკონებია, რომელთაც ვერავითარ ადგილქტებს ვერ დავამჯობინებ.

აქ ახლა ამის ადგილი არ არის, სიტყვა ისევე გავავრძელო, თორემ ბევრ ნიშანდობილ მავალითაც მოვიყენებ.

— შარშან, ლიაობაზე, „საკურამოს“ პრემია მოვენიჭათ. დავგვიანებთ გილოცება!

საკურამო პრემია — საკურამომო! რა უნდა იყოს უფრო ბუნებრივი და სასიამოვნო.

სიურპრეზენტებს ვებულობა და გაცხემთ. ეს თქვენი სტილია. ამჯერად, თუ საიდუმლო არ არის, რას უშზადებთ მკიხხვებს?

— „საკურამოს“ პრემია, როგორც ადრე მარბაღისა და ვეცა-ფშაველას პრემიები, ჩემთვის, უპირველესად ყოვლისა, კეთილმინდისიერი შრომის, ნამუსიანი პიროფილიზმის აღმარებაა. ეს აღმარება კი იმას ნიშნავს, რომ მთლად არც ისე დავლუფუღვარი, როგორც ზოგიერთს ჰგონია, თუ ნიადაგაც სალია და თესვაც სალია, მართალია, მოცდა უნდა, მაგრამ მოსავალი აუცილებლად მოვა. სიტყვეც ასევეა. სალი და უტყუარი სიტყვის მოსავალსაც მოცდა უნდა. რასაკვირველია, მამულოც, სარწმუნეობაც, მაგრამ ერთ უწინარესად ენაა. ხან ისიც კი გგონია, რომ თავიდანვე ენობრივი ერთობისათვის თუ ერთუფუნებობით, დღეს ტერიტორიული მოლიზიანობისათვის ფრიად და საქომოლო ბრბოლა იქნება აღარც დაგვეჭრებოდა...

ამებამდ სულლის კიდევ ერთ „მაგორ“ წიგნს ვთარგმნი „მაკურ კოლაკაურის“ გამოცემლობისთვის, უზურში მამეს ჯანი როდარის „იყო და არა იყო რა, იყო ორგზის ბარონი ლამბერტო, ანუ კუნძული სან-ფულისას სანაულები“ (აქ არ შემიძლია, რომ ცხონებულო მორისი არ გავიხსენო, ფოცხიშვილი, რომელსაც თავისი პატარა გოგონებისთვის როდარის „ტელეფონით მოყოლილი ზღაპრები“ რომ გვადაცევი, ასეთი კლამბური წამწერა თავის წიგნზე: „ლმერთმა მოცეცეს ჯანი, დრო, დარი, დადექი და თარგმნე ჯანი როდად“). მეც ვდგავარ და ვთარგმნი ამ მართლაც ჯადოქარ იტილოვს, რომელმაც 70-იან წლებში „ტელეფონით მოყოლილი ზღაპრები“ ქართული გამოცემისათვის სპეციალური მილოცვა გამოუცხადენა რომიდან ქართულად ბავშვებს).

დამოლოს, ისევე თარგმანზე, ისევე ენის სიტყვებზე...

იმისად მიხედვით, თუ მეტალორია გენს სიზმარია (ღონაღდ დევიდსონი), თარგმნილი ტექსტს, ცხადია, დედნის სიზმრად უნდა ადვიტოთ, ოღონდ იმის თქმაც აუცილებელია, რომ მთარგმნელს გაანარია, რადგან უცლოდ გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, ვინ რა ხარისხით ვადმოიტანს ამ დედნისულ სიზმრას და რა დონეზე წარმოიტანს. ეს სიტყვა კი, წარბოცნა, მოგვხსენება, ძველად სიზმრის ახინსაც ნიშნავდა.

მართალია, სიტყვა მოკლედ ვერა ვთქვი, საუბარი გრძელი გამოგვიცა, მაგრამ „რეწი მწერლობის“ მკიხხველი, ალბათ, დიდხლოვანდ შეგვიხვდება. თუ, რასაკვირველია, სულის სარგო რამ იპოვა ამ ჩვენს გრძელ ნაუბარში...

დარინა ყურუა

თაღლითი — რომანის გმირად

ელგუჯა თავგარიძის ნიშნის განხილვა

რეალურ პიროვნებებზე ლიტერატურული ნაწარმოების შექმნა მეტად რთული და სახიფათოა. მიუხედავად, როცა თალღლითისა და ავანტიურისტის ცხოვრებას ცნობი. განა შესაძლებელია ასეთი პიროვნების მიმართ მკითხველში გაკვეთილი თანაგრძობა აღძრა? — თურმე შესაძლებელია ჩვენ, მკითხველები ამ რეალობის წინაშე აღმოვჩნდეთ.

ელგუჯა თავგარიძის რომანის — „აირვი ივრია“ — მთავარი გმირის სოლომონ ამორდიას მღვდლად და ფართო კავშირით აღსავსე ცხოვრება ინტერესს იწვევს. რომანის კითხვისას უფურცადვინ არ გვრჩება ის გარემოება, რომელმაც სოლომონი ასეთ პიროვნებად ჩამოაყალიბა. მკითხველის წინაშე რომანის გმირთან ერთად მთელი ეპოქის ცხოვრება იშლება. ქვეყნისა და გულსტაქილი რომანის სათაურის ნაკითხვისას გვიჩნდება და წინის რაც მებ ვერვალ ვფურცლავთ, უფრო და უფრო გვიმძაფრდება. „აირვი ივრია“ — ამ ორი სიტყვით წაყოლია, თუ რთვორ ქვეყანაში გვიხდება არსებობა და არა ცხოვრება.

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის „მწიანე დამაზაში“ ელგუჯა თავგარიძის ნიშნის „აირვი ივრიაში“ განსაჯულად შევიკრიბენ. ქუთაისელ მწერარს გულშემბატკივარი და ქობიაკი ბერი შყას, ერთ-ერთი მათგანი, როსტომ ჩხეიძე თბილისიდან წამოვიდა და ქუთაისელ მკითხველს თავისი ახალი ნიშნი „პურჯი ერუნიებისა“ ჩამოუტანა.

შევედრას უძღვებოდა მწერალი ვია ზოფერია. მისა-სამღებელი სიტყვა წარმოთქვა უნივერსიტეტის რექტორმა გიორგი ოიანაშვილმა, რომელმაც კმაყოფილება და პატივისცემა გამოთქვა ელგუჯა თავგარიძისა და როსტომ ჩხეიძის სტუმრობით უნივერსიტეტში.

როსტომ ჩხეიძე:

— სადაც ლიტერატურაა, იქ არის ნამდვილი ცხოვრება, ეროვნული სულიც იქ ტრიალებს, სახელმწიფოც არსებობს და სამართალიც არ იკარგება. ქართული ლიტერატურის წყალბოთი, საქართველოს ყველა ქალაქში ისეთი გარემო, სადაც მიგვიხარია და გვინდა, რომ ყველაფერი მას დავაგვივანოთ. ქართულ მწერლობაში თუ რამე გამოქვეყნებულა ამ ბოლო დროს მნიშვნელოვანი, ერთ-ერთია ელგუჯა თავგარიძის ბიოგრაფიული რომანი „აირვი ივრია“, რომელსაც ქვესათაურად აქვს „ჯენტლმენ სოლომონ ამორდის ცხოვრება და შეხედულებანი“. „ჯენტლმენ“ — არ აქვს ორიონიულადაა ნახსენები, რადგანაც რომანში ჯენტლმენის საპირისპირო ტიპია წარმოსახული. თუმცა აღსანიშნავია, რომ მას ჰქონდა ჯენტლმენის თვისებები, მაგრამ ისე წარმოართა მისი ცხოვრება, რომ იგი აცცდა თავის მოწოდებას, რისთვისაც იყო დაბადებული.

ამის მოუხედავად სოლომონ ამორდია მეტად სახიფათო პიროვნება გახდა ჩვენი საზოგადოების ისტორიაში.

მწერლების ერთი ნაწილი (მიხეილ ჯავახიშვილი, ვალაკტიონ ტაბიძე) სკეპტიკურად უყურებს ამორდიას, მეორე ნაწილი (ცისფერყანაძე) კი აღფრთოვანებულია მისი ცხოვრების წესითა და პიროვნებით, რადგან მასში ხედავენ „ნიღბების ცვლას“ და სწორედ ეს იტაცებთ. რამდენად მისაბაძი და აღსაფრთოვანებელი პიროვნებაა სოლომონ ამორდია ეს სხვა ამბავია, მაგრამ მისადმი ასეთი წინააღმდეგობრივი დამოკიდებულება საინტერესოს ხდის სოლომონის პიროვნებას. აუცილებელი არ არის ადამიანი იყოს მაინცადამინც ღირსეული და მისაბაძი, რომ მისი ცხოვრებით საზოგადოება დაინტერესდეს, მთავარია სიხლავასე იყოს, თუნდაც უღირსი გზა გაიაროს. რომანის გმირის პიროვნება ამ მხრივაც საგულესი ხეობა, რადგან ამით ჩანს, რომელი გზით უნდა იარო და რომელით არა, რა გზა უნდა აირჩიო და რა გზა არა.

როდესაც იცი, რომ ელგუჯა თავგარიძე პიროვნება ხელს რომანს, დარწმუნებული ხარ, ყველაფერი ისე იქნება, როგორც სინამდვილეშია. მწერალი არაფერს არ შეცვლის, არ გააყალბებს, არ შეაღამაზებს. მას შეუძლია ხელთ არსებული ყველა მონაცემი მოუკერძოებლად გაიანჯროს და წარმოაჩინოს პიროვნების სული. ეპოქისგან მონყეტილო მარტოვინ ბიოგრაფია ნაკლებ საინტერესოა, ამიტომ მწერლის ვალია, ეპოქის სულიც აღადგინოს. ელგუჯა თავგარიძემ ეს წინეხედულად მოახერხა და ამიტომაც მიმანია მისი ეს ბიოგრაფიული რომანი მნიშვნელოვან მოვლენად ჩვენი დღევანდელითა. თანამედროვე ევროპულ ლიტერატურაში გამოიკვეთა მიდრეკილება მხატვრულ-დოკუმენტური ფანრისადმი. ევროპულ მკითხველს აინტერესებს მეფარები, ბიოგრაფიული რომანები, დილორები. ...ამ მიდრეკილების გადამტეგებაც არ არის მინცდამინც სწორი, არ შეიძლება მხოლოდ ერთი ფანრის დანიშნულება, მათ შორის წონასწორობა უნდა არსებობდეს. ვფიქრობ, მხატვრულ-დოკუმენტური ფანრი ყოველთვის შეინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას. ის, რაც სხვას წერლმანე ჰქონია, დროის გასვლის შემდეგ დიდ მნიშვნელობას იძენს და ამ წერლმანეში ხან გაიცლებით უკეთ იკვეთება საზოგადოების ცხოვრება.

სოლომონ ამორდია თავის უნიკალურ ნიჭს იყენებს იმისთვის, რომ სამთავრობო სიკვლის მსჯელობის მოწოდებით შექმნას, იმპერატორის ხელმოწერა გააყალბოს და ამ ყელ-ბი დოკუმენტების საფუძველზე დაერიგოს საქართველოს მცხოვრებთ თავადობა და აზნაურობა, ამორდიას აზნაუ-

რი" იდომადაც კი გადაიქცა. რომანის გმირის უამრავი თავგადასავალი ელგუჯა თავებრიძემ შესანიშნავად დაგვიხატა, რადგან მას აღმოაჩინდა ბელეტრისტიის ნიჭიც.

სოლომონ ამორიას ცხოვრების დასაწყისა და მწერალს დიდი ხანი საარტიკო მასალის დამუშავება მოუბდა, რაც, დამერწმუნებთ, მეტად რთული და მძიმე სამუშაოა. რაც უფრო ცოცხალ იკითხება ნიგნი, მით დიდ გარჯა დგას მის უკან. ასე შექმნა ელგუჯამ მწერალმა ქართული პიკარესული რომანის შესანიშნავი ნიმუში. პიკარესული, იგივე თაღლითური რომანი, თავის დროზე ძალიან პოპულარული იყო ევროპაში, ჩვენს სინამდვილეში „კვაჭი კვაჭანტირაძე“ ამ ფანრის რომანი, ახლა კი ელგუჯა თავებრიძემ გაბეჭდა და წარმატებითაც დახატა სოლომონ ამორიას პიროვნება.

სოლომონ ამორიას ხასიათის მნიშვნელოვანი დეტალია მისი ნაირსახეობა ადამიანებთან ურთიერთობაში. ერთი შეხედვით, თითქოს მისი ნდობა არაფრის დიდებით არ შეიძლება, არადა, პიროქითაა, ვინც სოლომონის ნდობას დამისახურებს, მის მიმართ საკმაოდ კეთილგანწყობილია. მისი სიტყვა დასაფასებელია უთუოდ — უცნაურია, მაგრამ რეალობაა, რაც ძალიან ქარგადაა ამ რომანში წარმოჩენილი. რომანის თხრობაში ერთმანეთს ენაცვლება კომიზმი, ტრაგიზმი, დრამატიზმი, მხიარულება, სევდა, ლიმილი, ცრემლი... ერთი სიტყვით, ეს არის ნიგნი, რომელიც უნდა ტრიალებდეს ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სწორად ეკითხულობდეთ მას, ზუსტად გავიზაროთ მისი მნიშვნელობა.

ეპოქის აღწერის გარეშე ვერც ერთი ნაწარმოები სრულყოფილი ვერ იქნება. ეპოქა ამ ნაწარმოებში ძალიან ქარგადაა დახატული. რაც უფრო ღრმად ეცნობი ამ რეალობას, რომელსაც ბიოგრაფიული რომანის ავტორი ხატავს, თუ აღწინი ვესახება დავით კლდიაშვილის პერსონაჟთა სამყარო. ერთი შეხედვით შეიძლება ეს მსგავსება არ ჩანდეს, მაგრამ მკითხველი ამას უეჭველი იგრძნობს. სოლომონ ამორია ცხოვრობს და საქმიანობს იმ სამყაროში, სადაც ცხოვრობენ დავით კლდიაშვილის პერსონაჟებიც, ის ადამიანები, რომლებიც უღონოდ აწყდებიან აქეთ-იქით რეალობას და ეუბნენ გამოსავალს, მათი ოცნებები და რეალობა ეხლება ერთმანეთს და ეს ტრაგიზმი ქმნის კლდიაშვილის პერსონაჟთა მომხიბვლელობას. სოლომონ ამორიას სწორედ ამ გარემოში ტრიალებს და თავის სასარგებლოდ იყენებს ამ განწყობილებას. სოლომო-

ნი მარტივი პიროვნება არ არის, ზემოთაღნიშნული მისი თვისებები მომხიბვლელობას სძენს მის სახეს და უფრო ართულებს მისი პორტრეტის დახატვას. ამის სრულყოფილი დაწერა მისი კი მწერლის გამარჯვებაა. ჩვენ როგორც უნდა მივიხსნათ დედა ვეროპისკენ, ვერაჯერობით მოწყვეტილი ვართ მას. მოუხედავად იმისა, რომ ჩვენს შორის ხიდი არ არის გადებული, ადრე თუ გვიან ეს მოხდება. აი, მაშინ კი, მერწმუნეთ, ჩვენი შეგვეძლება ვეროპის წინაშე წარვდგეთ ღირებული ლიტერატურით და დაეანახოთ მათ ჩვენი კულტურული ფასეულობანი.

ეს ის ფანრია, რომელიც უნდა გაძლიერდეს იმ პიროვნებათა მიერ, უკვე ხელი მოჰკიდეს და წარმატებითაც განახორციელეს. ჩვენ ხშირად ვართ მოწმე, თუ როგორ ცდილობენ გადაძალიან ნინარე ისტორია. სინამდვილეში კი ყველაფერი უნდა იყოს ისე, როგორც რეალობაშია, და რაგორადაც წარმოგვიჩენს ელგუჯა თავებრიძე.

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

— ელგუჯა თავებრიძის ამ ნიგნით უდავო წარმატებით გრძელდება, ღრმადდება და მაღალ საფეხურზე ადის ის ტენდენცია, რაც განსაკუთრებით ბოლო პერიოდის ქართულ პროზაში შეიმჩნევა. ამით ჩვენ ვგაგრძელებთ იმ ტრადიციას, რომელიც დღევანდელი ევროპისა და საქართველო მსოფლიო ლიტერატურისთვის

ლა კუხიანიძე, ვია ხოფერია, ომარ გვეტაძე

არის დამახასიათებელი. მართებულია ზახვასა იმისა, რომ დოკუმენტურმა პროზამ თანამედროვე ეტაპზე ფართო მკითხველისა და მწერლების განსაკუთრებული ყურადღება გამოიწვია. ეს ტენდენცია კი გახდა მისი ხელგეუვა თავებრიძის უაღრესად საინტერესო ნიგნისა. ჩვენ გავიცხადებთ და განცვიფრებულად ვართ იმ მრავალფეროვანი მასალის მოძიებით, რომელიც ამ ნიგნის შექმნის საფუძველი გახდა. აღსანიშნავია, რომ ამ სამუშაოს შესრულება მხოლოდ პროზაზე არ იყო დამოკიდებული, ეს ლევის მიერ ბოძებული ნიჭის შედეგია, რომლის წყალობითაც მშრალი დოკუმენტური მასალა მხატვრულ ლიტერატურად, ხორცშესხმულ სიტყვად იქცა. ამიტომაცაა, რომ ასეთი დიდი ინტერესით ეკითხულობთ ამ რომანს. მისი დაწერა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას მოუტანდა იმიტომ მიმართ, რომ მასში კოლონიალური ადამიანის ცხოვრების შესახება დოკუმენტური მასალები მოძიებული და ეს საარტიკო მასალა საინტერესოა მკითხველამდე მიტანილი. ამასთან, რომანში ნახსენებია ყველა ის ლიტერატურული ნაწარმოები, სადაც კი სოლომონ ამორიას სახელი იყო გაეცხადებული. გვეყენება შთაბეჭდილე-

ბა, რომ მასზე საკმაო ძალის ლიტერატურა იყო შექმნილი, სადაც მასმეტაბურად, ფართოდ და ემოქალაქური მოვლენების ღრმა გახსენებით მხატვრული ოსტატობით იყო წარმოჩენილი იმდროინდელი ცხოვრება და წეს-ჩვეულებები. ელგუჯა თავბერიძის ეს ნივნი ყოველგვარი დატყვევების გარეშე უნდა შეფასდეს, როგორც დიდნიშნული ლოკალიზებული თანამედროვე ქართული მწერლობისა.

ზაალ ებანოიძე:

— ცხოვრებაში არის გარკვეული გამოხატულებები და ერთ-ერთი მათგანია ელგუჯა თავბერიძე. მის ნაწერებში, მსჯელობაში, მოქმედებაში თანაბრადაა წარმოდგენილი პროფესიონალი ისტორიკოსი და პროფესიონალი ფილოლოგი. რომანის კითხვის დროს საინტერესოა ის, რომ მწერალი სახუთებისა და ფაქტების გარეშე არავითარ გვეუბნებდა. იგი ისტატურად ახერხებს დოკუმენტებიდან მხატვრული რეალიზმის შექმნას. რომანში ასახულმა სინამდვილე და ფაქტების ზედპირზე ამიტანაზე ბევრი გაანაწყნა კიდევ.

პოლიტიკაჟის მაღალ დონეზე აყვანა ელგუჯა თავბერიძის ის დიდი დამსახურებაა, ზოგადად, საგამომცემლო საქმეში. მას აქვს გულისხმიერად მოპოვების, მზრუნველობის ნიჭი, ამას თან ახლავს პარიტეტული უფროს-უმცროსობა, როგორც გამომცემელი, ის ზრუნავს ყველაზე, განსორჩეულად ახაკისა, ქუჩისა და წარმოამდობისა.

როსა დედაძიანი:

— როცა ელგუჯა თავბერიძის რომანს ვკითხულობთ, ვცნობთ მის ავანტიურისტ პერსონაჟს, წარმოდგენა გვაქვს, რა დიდი შრომაა ჩადებული ამ ნივნი საარტიკო და დოკუმენტურ მასალებთან მუშაობის სახით, გვიჩვენებდა კითხვას: ღირდა თუ არა ამდენ ნაღებად სოლიდონ აშორდათ თაღლითური ცხოვრების რომანად ქცევა და მისი საზოგადოებრივების მიმოხილვა? — უუცხოდ ღირდა! — ეს სასუბი მიჩნდება მე, როგორც მკითხველს. საიდან წარმოიშვა აშორდა? რამ შეუნყო ხელი აშორდობას, მაშინ, როდესაც სახელმწიფო წესრიგი მაღალ დონეზე დგას და თაღლითობის ჩადენა რთული იქნებოდა? „ჯენტლმენი“ აშორდა კი ამას ახერხებს. „ჯენტლმენი“ აქ პაროდიაა ჟღერს, იმიტომ, რომ სოლიდონ აშორდა მაშინ აღზევდა და მაშინ დაიწყო „ჯენტლმენობა“, როცა ნამდვილი ჯენტლმენები იჩრდილებოდნენ და ასევე თავადური წარმოშობის ადამიანები იღვევებოდნენ. ეს ერთგვარი პაროდიაა ამ ეპოქისა. იმ დროში, როცა ჯენტილმენებად ქვეყანას მოველინენ „უხეშქმეშიანი“ და „უხეშფარავანი“ მართლაც „ჯიუ ჯენტლმენები“, ქვეყნის განვითარების სწორ გზაზე ზეურევა უქმი გახლდათ.

ასევე საინტერესოა ის მუხტი, რაც ჩნდება ამ რომანში. ამდენი დავიარაბა, წვალება, უძლიერ ლაშქარი, ბარჯი და წერეთლობა გადახდათ იმ ადამიანებს, რომლებმაც იმოყვს აზნაურობა და რ ძვირად დაუყვდათ ეს, როცა აზნაურებას და თავადების დედა დაიწყო. ესეც ბედის ირონიაა მაშინდელი საზოგადოებისა.

ერთი მუხტიც, რომანის ფარის საკითხი თითქოს გაურკვეველია. ის ერთი კონკრეტული ქაზრის ჩარჩოებში არ ჯდება. არის როგორც მოცარაფული, ასევე მიკარესკული, ოპორისტიკული, სათავგადასავლო და ბოლოს დოკუმენტურ-ეტი, თხრობისა ერთმანეთს ენაცვლება თითოეული ქაზრის ელემენტები, რაც განსაკუთრებლობას მშატებს რომანს.

ომარ გვეტაძე:

— ელგუჯა თავბერიძის ნივნი მკითხველის წინაშე ბევრი ნახებები წარსდგა. საკვლევი და საფიქრალი საკმაოა. ამ არქივების, სასამართლო ქრონიკების, ვაიმშივების ჩანაწერების მიღმა მან, როგორც მწერალმა და ისტორიკოსმა, დანახა პიროვნება. მასში აღმოაჩინა ის ადამიანი თავისებობი, რაც დასაკარგი ნამდვილად არ იყო.

მკითხველს ასევე იზიდავს მწერლის მიერ პერსონაჟთა ემოციური განწყობის ზუსტი გადმოცემა, თვით სოლიდონის სიკვდილის სცენაც კი ძალიან ლამაზადაა აღწერილი. ასევე ყურადღებას იქცევს ატორის თამაში სიტყვებითა და სათაურებით. რომანის სათაური-პალინდრომიც („აირევი ივერია“) საკმარისია ამის დადასტურებლად, რომ არავითარ ვთქვანა ქვეთავებზე...

მიუხედავად იმისა, რომ სოლიდონ ამორდა იყო ყალბ-თაბანდი, აყვებდა ბევრ საბუთს, გააქონდა ბანკებიდან ფული და ა.შ. ელგუჯა თავბერიძემ ისე დაგვიჩაბა, რომ მისი არცერთი დანაშაული „დანაშაულად“ არ გვაღიარებინა მკითხველს.

ლია უხიაინაძე:

— ბოლო ორი ათეული წელია ქართველებს შევცვლილ საქართველოში გვიწევს ცხოვრება. პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ სოციალური პრობლემები არ გველევა. რამდენი ხანია ჩვენთვის არავის შეუხსენებია, რომ მსგავსი რამები გადაგვიტანია და ჩვენმა თაობამ თუ ვერ შეძლო, მომავალი თაობა აუცილებლად შეძლებს საქართველოს ღირსეული ადგილი დაუმკვიდროს სხვა ერთა შორის. ერთხელ უკვე გვითხრეს მაღალი ტრებუნდანი, რომ თურმე ვერაპეტები ვართ. განიერი ქართველს ეს მაშინვე არ დაუფერებია. სურვილი ვეროპოსკე სწრადვისაა და მინანთიმულ ქვეყანაში ერთადერთი, რაც სულიერი ერთობას უნარჩუნებს, ლიტერატურაა, და სწორედ ამ გადმოსახედიდან მიინდა შევფასო ელგუჯა თავბერიძის ნივნი. ეს რომანი ძალზე სერიოზული განაცხადია, რომ ჩვენს ერს არ ექონადა არას-კიდევ გამოკეთდა. თავისთავად წინდება კითხვა: თუ მწერლობა მიწოდების სიმაღლეზეა, რატომაა ჩვენი ცხოვრება გაუარესებულ? სიტყვამ ხომ არ დაკარგა მადლი? ეს, ალბათ, იმის გამო ხდება, რომ ქვეყანაში არსებული მატერიალური მდგომარეობა მწერლობას აღარ აძლევს საშუალებას, უშუალოდ მივიღოს მკითხველთან. ეს თუ არა, სხვა რა უნდა იყოს მიზეზი იმისა, რომ დღევანდელ საქართველოში უამრავი საუკეთესო ნივნი მკითხველის გარეშე დარჩენილი. ვფიქრობ, ეს საშიშროება ელგუჯა თავბერიძის წინგს არ ემუქრება. ატორი თავი-

ლიკა დვალაძე:

— როცა ქვეყანაში ქვემეხები ქუხან, მაშინ მუხები დუმს. სამწუხაროდ, საქართველოში, განსაკუთრებით 90-იანი წლების შემდეგ, ქვემეხები არ დადუმებულან. პარადოქსია თუ საბედისწერი გამოჩენილია, დატკნა, რომ იმ ხნის მანძილზე ქართველი მწერლობა კი არ გაუარესდა, კიდევ გამოკეთდა. თავისთავად წინდება კითხვა: თუ მწერლობა მიწოდების სიმაღლეზეა, რატომაა ჩვენი ცხოვრება გაუარესებულ? სიტყვამ ხომ არ დაკარგა მადლი? ეს, ალბათ, იმის გამო ხდება, რომ ქვეყანაში არსებული მატერიალური მდგომარეობა მწერლობას აღარ აძლევს საშუალებას, უშუალოდ მივიღოს მკითხველთან. ეს თუ არა, სხვა რა უნდა იყოს მიზეზი იმისა, რომ დღევანდელ საქართველოში უამრავი საუკეთესო ნივნი მკითხველის გარეშე დარჩენილი. ვფიქრობ, ეს საშიშროება ელგუჯა თავბერიძის წინგს არ ემუქრება. ატორი თავი-

სულფად დადის ისტორიისა და ლიტერატურის ლაბორინთებში. მან მოახერხა და ერთმანეთს დაუკავშირა ისტორიული, მხატვრული, სოციალური, ფსიქოლოგიური, ფსიქიკური, კულტურული და ეთნიკური ფაქტორები, რამაც ასე მიიზიდა მკითხველი.

წინა გამოშვებებმა ბევრი ისაუბრეს რომანის ჟანრულ თავისებურებებზე. ეს რომანი, მე როგორც მკითხველს, მამღვებს იმის თქმის საშუალებას, რომ მისი რომელიმე ჟანრისადმი დაბეჯითებით მიკუთვნება არსებითად შეუძლებელია. ერთი რომელიმე კონკრეტული ჟანრის ჩარჩოებში არ ჯდება. მასში ასევე მოჭარბებულია ბელეტრისტიკული რომანის ნიშნები და მწერლური ჩანართები. ბელეტრისტიკული გადახვევებით ზშირად შესვლა მხატვრული ტექსტის ქსოვილში აჩნებს დიდ საშიშროებას ნაწარმოების გადაქვეყნისა პუბლიცისტიკად. მწერალმა აქაც ბუნის ხედზე წარმატებით გაიარა და ყოველგვარი ჩავარდნის გარეშე მოიტანა მკითხველამდე სათქმელი.

გონერ ტეიშვილი:

— ის ნიქა, რაც რომანის გმირ სოლომონ ამორდიას გააჩნდა, ბევრ სხვასაც აქვს. ყველაფერი ეს სჭირდებაოდათ იმ ეპოქაში, როცა რევოლუციური სიტუაცია იყო, როცა საზოგადოება კატაკლიზმებისთვის ემზადებოდა. ყველას საკუთარი თავის გადარჩენისთვის უნდა ესრუნა. სოლომონ ამორდიამ არსებობის ამ გზას მიაგნო. ელგუჯა თავებრძენი მისი საქმიანობა ისე მიმზიდველად დაგვიხატა, ყველა მკითხველში მთავარი გმირისადმი თანაგრძნობა გამოიწვია, თანაზიარი გახდა სოლომონის ბედისა, მეგობრობა დაამყარა მკითხველსა და გმირს შორის. ვფიქრობ, ეს ყველა მწერალს არ შეუძლია, ამიტომაცაა ელგუჯა თავებრძენის ნაწარმოებში სანტიტრესტო მწერალი.

ნესტან კუტივაძე:

— რომანის გმირი იმ უარყოფითად გამოყენებული ნიქის გარდა ამტკიცებს ქართველ კაცის კარგ თვისებებსაც: სილალეს, დაუფრომლობას, სიტყვის ფასს, მეგობრობას, ზოგჯერ დაუდევრობასაც. ეს არის ძალიან სადა, მეტაფორებისგან განტვირთული რომანი და, ამავე დროს, ძალიან მრავალფეროვანი. დოკუმენტური და სა-არქივო მასალაზე მუშაობის დროს მწერალი საფრთხის წინაშე იდგა, თხრობისას ფაქტებს არ ემძლავრა და ამით მოსაწყენი არ გამხდარიყო ნაწარმოები. ავტორმა ამ პრობლემასაც სანმატებით გაართვა თავი. რომანის მონაკვეთთა მარჯვად დასათაურება არის ინტრიგა, რომელიც თავიდანვე ახდენს მკითხველის პროვოცირებას.

სოლომონ ამორდიას ნაშრომად არის მიკარგული ნაწარმოების პერსონაჟი, თვით რომანს კი მხოლოდ მიკარგული ჟანრის ქმნილებად ვერ მოიხსენიებთ. მასში უამრავი ჟანრის თვისებები იყრის თავს. რომანს გამორჩეულობას ჰმპატებს დაუფარავად აღწერილი იმ ეპოქის წინამდებელი. ჩვენი ქვეყნის უბედურება გამოიხატა იმით, რომ სამშობლოს სახელწოდება უნებურად გამოდგა ზუსტ პალინდრომად („არიფი ივერია“), რომელმაც ორი სიტყვით დაახასიათა ეპოქა.

წუთები და წლები

ნომრეგან არაბული

ივანე ჯავახიშვილი და „ჩვეულებრივი მკითხველი“

„ეგა, საქართველოს ისტორიის მამაა!“ — ბრძანა მსოფლიოში პროფესორმა სერჯი მაკალათიამ და თავისი მანაქვეყნისკენ მიგვიბრუნა — ივანე ჯავახიშვილის საკმაოდ მოზრდილ, შავ ჩაჩოში ჩასმული სურათისკენ, ისტორიის კათედრას რომ ამშვენებდა. ასე დანახო მან პირველკურსელებთან თავისი პირველი ლექცია საქართველოს ისტორიაში და ასე შეგვისხანა ჩვენი ერის წარსულის ფართო კარბზე. ვისაც ამ კარბების ზღურბლი გადაუღლებავს, სამუდამოდ დაემგზავრება ის „თანამდევრი, უკედავი სული“, რომელიც შთამომავლობამ შეამკა აღსაზურველი ეპითეტით — დიდი.

ამჯერად გვიჩვენა მკითხველის ყურადღება მთავაროთ ივანე ჯავახიშვილის მიერ დაწერილი თავისივე წიგნების წინასიტყვაობებისკენ. ეს არ არის რაიმე განსაკუთრებული მნიშვნელო და მინც... არის იქ რამდენიმე ისეთი ნიუანსი, რომელიც ყურადღების მიღმა დასატყვევლად ცოცხავა; არადა, სხვაგანაც თითქოს არსად გადაეწყდომივართ.

ვინ არ გაუოცებია ივანე ჯავახიშვილის მეცნიერულ კეთილსინდისიერებასა და გულისხმიერ დამოკიდებულებას მკვლევართა, დოკუმენტთა და ა.შ. მიმართ, მაგრამ სულ სხვაა მისი დამოკიდებულება „ჩვეულებრივი მკითხველისადმი“ ამ მხრივ იქნებ იმიჯითა გამოიხატოს კი იყოს მეცნიერ ისტორიკოსთა შორის.

ამთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ მკვლევარი „მკითხველში“ საკითხით დაინტერესებულ მკითხველ-ისტორიკოსსაც გულისხმობს და არასეციალისტ, ე.ი. „ჩვეულებრივი მკითხველსაც“, მაგრამ უპირატესად ამ უკანასკნელის მიმართაა აქცენტირებული და ჩვენი ყურადღების საგანიც სწორედ ეს გაერეობაა.

მივევთ ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით: ჯერ კიდევ 1908 წელს დაწერილ „პირველი გამოცემის წინასიტყვაობაში“ (აქაც და სხვაგანაც „ქართველი ერის ისტორიის“ თოხნივანული იველისხმება) ნუხდა ავტორია: „რაკი „ისტორია“ ქართველ მკითხველ საზოგადოებისათ-

ვის უნდა ყოფილიყო დაწერილი და მარტოოდენ მეცნიერებისათვის არა ყოფილა განკუთვნილი, ისე უნდა დამუშავდეს, რომ წერილში და დაწერილობით დასახლებებში წიგნის კითხვა მეტად არ გამოქმედდეს; მაგრამ სასწრაფოდ ამ მოთხოვნების შესრულება ყველგან და ყოველთვის არ შეიძლება..."

ღიახე, არცერთი მკვლევარი არაა ორიენტირებული მხოლოდ „ნაფიც“ მეცნიერთა მიზარ, ყოველ შემთხვევაში, სასურველია, ასე იყოს, მაგრამ როცა საქმე ეხება ერს და მის ისტორიას და ლიტერატურას, ყველას როდესაც მხედველობაში ის საზოგადოება, ვისაც მეცნიერული საჭურველი არ გააჩნია. ივანე ჯავახიშვილი კი ერის ისტორიას ერისთვის წერდა. წერდა განურჩევლად ყველასათვის, ყოველ შემთხვევაში, ძალიან უფიქრობდა გასაცნობდა ყოფილიყო წიგნის კითხვისუნარიანობის (ამაში ქვემოთაც დავერწმუნდებით) და თუ ხანდახან მეცნიერული აზარტი შორეული სიღრმეებისაკენ გაიტაცებდა, ამაზეც გული თანაზარტობდა.

გასაცნობა ავტორის ნუხილიც, „წერილში და დაწერილობა“ დასახლებებს რომ ვერ აუარა გვერდი, ამის მიზეზსაც იქვე ხსნის, მაგრამ საინტერესო აქ ისაა, თუ რა-ნაირი და როგორი სულისკეთებაა ჰქონდა დიდ მამულითვის, როცა ამ საშვილიშვილო საქმეს მოჰკიდა ხელი.

გამოხდა ხანი და აგერ უკვე 1913 წელს „მეორე გამოცემის წინასიტყვაობაშიც“ არ განვლდება თავისი სურვილი და წყურვილი კვლევა-ძიების მორევში შესული მეცნიერს: „მე მინდოდა მკითხველი თანამოზიარედ გაეხედა, რომ მას თითონაც ეგებნა ის გონებრივი სიამოვნება, რომელსაც მეცნიერი ისტორიკოსი ჰგრძნობს საისტორიო წყაროების შესწავლისა და კვლევა-ძიების დროს“.

ხუთი წლის წინ ამბობდა — „ისტორია“ ასე და ასე „უნდა ყოფილიყო“ დაწერილი, ახლა - „მე მინდოდა“... რაღა ანავადებს, გულს რაღა სტყენს, თუ უქმარისობის გრძნობა ასდებობია? წლები გასულა, მაგრამ ეს გრძნობა არ განვლდება (ენახოთ, იქნებ გაუნფლდეს კიდევ...) და ფოლკანტ-პერეგამენტებში ჩაფლული მკვლევარი, ათასგვარი თავსატეხი რომ გასჩენია, მკითხველისათვის გასაცნობა ენაზე დაწერილი სურვილს აღარ სჯერდება. ახლა მეცნიერს „ჩვეულებრივი“ მკითხველი ის „გონებრივი სიამოვნების“ ქვეყანაში მიპატივება განუზრახავს, სადაც თითოეულ დასახლებულს:

რაღა ზე არ ფიქრობენ დიდი მამულიშვილები...

აქ (და ეგებ სხვაგანაც) კომენტარი იქნებ ზედმეტყვიანა, მაგრამ საველისხმო ისაა, რომ თავისი ნაშრომ-ნაღვლის შემოწმების „რეკლამაც“ თითონვე გვთავაზობს: „მკითხველს რომ ყოველს წაშს შეძლება ჰქონოდა თვითონაც შეესწავლა რომელიმე საკითხი, თითოეულის ჩემის ცნობის და დასკვნის სიმართლის დახამტკიცებელი წყაროები დასახლებული მაქვს. ვინც მოინდომებს, გადამღის აღნიშნულ წყაროებს და თავის თვალთ და ჩაკვირვებით დაწრმუნდება, სცდება, თუ მართალია ამ წიგნის დაწერა“.

უ.ი. წყაროების მითითება, გარდა იმისა, რომ მეცნიერებაში მიღებული წესია, მკითხველის „აპირების“ მცდელობაცაა ისტორიის ქარბორბალაში. მეცნიერს უშუალოდ

შეუკრავს, რომ გამოკვლევის სპეციფიკის გამო მისი წიგნები იოლად წასაკითხნი ვერ იქნებოან; არადა „განზრახ გამოარტივებასაც“ შორიდებოა.

„ისტორია რთული მეცნიერება არის. იგი არას დროს გასართობ წიგნად არ გამოდგება და ყოველთვის შესწავლისა და ღრმად დაკვირვების საგნად უნდა იყოს“, — გვარჩება „ქართული ერის ისტორიის“ ავტორი და ვეგნუგეშებს, რომ არც მეცნიერთა „სათვისტომოს“ გარეთ მდგომი მკითხველები დარჩენილა ყურადღების გარეშე: „სკოლებში სახმარებლად და ხალხისათვის საკითხავად იქმნება განსაკუთრებული გამოცემა“.

უნდა ვივარუდოთ, რომ ამ წინაფიქრის განსახორციელებლად ივანე ჯავახიშვილმა ველარ მოიკალა.

კიდევ დახედა ხანი, ამხერხად უფრო ანგარიშგასანევი, მიუღო თბომეტი წვლიანად (ჯამში — ოცი), მაგრამ კვლავ იმისი გულისტკივილი აქვს, რომ ისტორიული წყაროების შუფასება-გადაფასების პროცესმა „ისედაც ძნელად წასაკითხი წიგნი მეტისმეტად დატვირთა და მას საისტორიო გამოკვლევის სახაითი მიანიჭა“.

აქ იმდენი გულისხმიერებაა, რომ ფრანზის დასასრული, ცოტა არ იყოს, უცნაურადღე კი გვეჩვენება, მაგრამ ფაქტია, რომ კვლავ „ჩვეულებრივი მკითხველთათვის“ სწავს ავტორი, თორემ მეცნიერისათვის მისი დარღვის ნებისმიერი ლიტერატურა რატომ უნდა იყოს „ძნელად წასაკითხი“?!

საკუთარ მოზიციას მაინც ამართლებს და იქვე იძლევა მეცნიერული ეთიკის ქვაკუთხედს: „ადვილად წასაკითხი და ლამაზი დაუსახლებელი თეორიებისა და დებულებების ნაშთივებებს, ვფიქრობ, რომ ყოველმხრედ დასახლებული ისტორიის წერა სჯობია. მეცნიერ ისტორიკოსს უნდა ახსოვდეს ის წუნოერივი პასუხისმგებლობა, რომელიც მას აწევს და რომელიც მას პარავს თავისი დაუსახლებული ჰპოთეზები ისტორიის სინამდვილედ არ წარმოადგინოს“.

ისევე არ აივნფდება მკვლევარს მკითხველი საზოგადოების გემოვნება და განწყობა და გამოსავალსაც თვითონვე სთავაზობს: „ეს წიგნი რომ არასპეციალისტებისთვისაც მაინც მისანდომი ყოფილიყო, ყველა ასეთი წყაროების მიმოხილვა და მათი კრიტიკა ცალკე პარაგრაფებდა მაქვს გამოყოფილი და მკითხველს სურვილისამებრ შეუძლია, კითხვის დროს მისი პარავრათები (მითითებულია ნ.ა.) გამოსტოვოს. მომავალში კი ამ ისტორიის დამთავრების შემდგომ, ამაზე დამყარებული საქართველოს ისტორიის ზოგადი ურსის გამოცემაც მაქვს განზრახული...“

ისევე და ისე ფიქრი და ზრუნვა „ჩვეულებრივი მკითხველისათვის“, ჰქონდა განსვენებულ მკვლევარს ამის ნება და მოვალეობა, რადგან კარგად იცოდა, რომ ობიექტურ ანალიზში გამოტარებულ საკუთარ ისტორიას მისი მშობელი ერი დიდხანს ელოდა და, როცა მისი თხზულებების ბუდევა დაიწყო, მონობის მარწმუნებში მოქცეული საზოგადოება უნდა მისი ამ თვანკარა მდინარეს მწყურვალეით დაენახა.

ივანე და წერდა და სჯიდა და ფიქრობდა „საქართველოს ისტორიის მამა“.

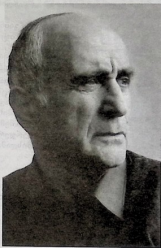
მართლაცდა რაღა ზე არ ფიქრობენ მამულიშვილები!

ვახტანგ დავითაია

„ყოფითი“ ელგუჯა ამაშუკელი

ხელოვანის სიდიდის დადგენის ჩემეული საზომი მაქვს. გონებაში, საერთო კულტურის საგანძურადან ამოვიღებ მის ნამოღვაწარს და ასე შევხედავ სამყაროს. მოდით, ერთი წლით წარმოვიდგინოთ: არ არსებობენ ქართლის დედა და ვახტანგ გორგასალი, ფარნავაზი, „ვეფხვი და მოყმე“, ფიროსმანი თბილისში, „კოლხეთის დედა“, მეზღვავურთა მემორიალი და ცოტნე დადიანის ძეგლი ფოთში, გორის „შხეჭხუკი“, დავით აღმაშენებელი ქუთაისში — ხომ გაღარბდა სამყარო? ზემოხსენებულნი და სხვა მრავალიც, ყველასათვის ხილული სამყაროა ელგუჯასი, მაგრამ არსებობს არანაკლებ მნიშვნელოვანი სხვა სამყაროც, რომელიც ყველასათვის არ არის ცნობილი. ესაა მცირე და დეკორატიული ქანდაკებები, ფერწერა, გრაფიკა, პუბლიცისტური მემკვიდრეობა.

არ ვაპირებ ელგუჯას შემოქმედების ანალიზს, ვინაიდან მეც ამ მორცხვის მონაწილე, მისი თითქმის ყველა მონუმენტის, მემორიალის თუ ბიუსტის თანაავტორი ვარ და, ვახტანგის ვიკია, არ შეიძლება ვიყო ობიექტური მსაჯული. ერთს კი ვიტყვი, მისი კვალი საკაცობრიო კულტურაში აღიბეჭდა არა დათოვლილ მინდორზე, არამედ მაღალი მდგრადობის ბეტონზე, რომელიც საუკუნეებს გაუძლებს.

საოცრად ამაყი ვიყავი, როდესაც სრულიად ახალგაზრდა არქიტექტორს, ასევე ახალგაზრდა, მაგრამ უკვე სახელოვნამო მოქანდაკემ, რუსთაველის პრემიის პირველმა ლაურეატმა, გორგასალის ავტორმა ელგუჯა ამაშუკელმა შემომთავაზა ვყოფილიყავი ფოთის „კოლხეთის დედის“ მონუმენტის არქიტექტორი. მას შემდეგ, თითქმის 40 წელი, ყოველდღიურობით ვიყავით ერთმანეთთან დაკავშირებული. ამიტომ მე კარგად ვიცნობ არა მხოლოდ შემოქმედ, არამედ „ყოფით“ ელგუჯა ამაშუკელს და ამაზე მინდა ვისაუბრო.

ელგუჯა არასოდეს არ ქმნიდა დამცველ გარსს, ხელოვნურ დისტანციას საკუთარი სიდიდისა და მნიშვნელობის წარმოსაჩენად, იყო უზრალო, კომუნიკატიული, ხელმისაწვდომი.

დიდ სიამოვნებას ჰგვრიდა კარგის დანახვა, მცირედი სიკეთისთვის არ დაიშურებდა საქება რ სიტყვებს.

შესანიშნავად იცოდა მსოფლიო ხელოვნების გამოცდილება, მაგრამ როგორც ჭეშმარიტ ნიჭს შეეფერება, მთელს ეს გამოცდილება მისთვის მხოლოდ „ინფორმაცია“ იყო და არა მისი შემოქმედების ამოსავალი.

პარმონიულად იყო შერწყმული გონება და ემოცია, რაციონალური და ირაციონალური, ლოგიკური და გრძნობადი.

მოკლებული იყო ადამიანთა მოდგმის ისეთ თვისებებს როგორცაა შური და სიძულვილი, ყველაზე მძაფრი გამოხატულება უარყოფითი ემოციისა იყო ფრანა: „რას იხამ, ადამიანო“.

იყო კარგი მოსაზრებ, პოლემისტი, მაგრამ იცოდა მისმენაც.

შესანიშნავად უკრავდა ვიტარახე.

იყო ბრწყინვალე თამადა, შექმნილი თამადობის „ანკობა“ სუფრის ყოველგვარ კონტინგენტზე, იმდენად ვარდებიქნებოდა, როგორც სუფრა იყო, არ ცდილობდა დაეთრგუნა სხვა თვისი ინტელექტი.

შეონდა ხელოვანისთვის უჩვეულო თვითდისციპლინა, იყო საოცრად ზუსტი, რამაც მეც არ ჩამოვყვარდებოდი. დათქმულ დროზე 2-3 წუთით ადრე ან გვიან მისვლაზე ხან ის, ხან მე „სასვედე დროს“ ერთმანეთს — „რატომ არ უფრთხილდები დროს“?

მობაძვის, იმიტაციის, გარდასახვის საოცარი ნიჭი ჰქონდა, მისი „გმირების“ გალერეა ძალიან ფართე იყო, სამურწერო და პარტული ხელმძღვანელებიდან კოლეგა-მხატვრებამდე, ამსტავსედა არა მხოლოდ ხმას, ინტონაციას, კოლოს, მიმოცას, არამედ საფუძვლიანად ხსნიდა მობაძვის ობიექტის ინტელექტუალურ სამყაროს.

თავის დათქმულს ყოველთვის ამბობდა ცხადად, ლაკონურად და პირუთენილად, მაგრამ ისეთი ფორმით, რომ ნათქვამს არ ჰქონდა მეორე მხარის „თავის რჯულზე მოქცევის“ მიზანი, ამიტომაც მისი პირუთენილება არასდროს არ იხვევს კონფლიქტს.

ვურეკავ, მინდა დავაზუსტო, რომელ საათზე უნდა ავიდეთ სახელოსნოს მშენებლობაზე. „შორში, მე იქ ფეხს არ დავადგამ, ჩავაბარებ ქალავა, ვილა-ვილა ცემა ქალაქში ხმებს აერცვლებენ, ამაშუკელმა სპეციალურად მთამინდის ფერდობი აიჩინა სახელოსნოსათვისო“. ეს იყო და ეს, მართლაც არ დაუდგამს იქ ფეხი.

მოხდა ისე, რომ ელგუჯამ თბილისის „დინამოს“ რამდენიმე ანგარიში გამოიცოცა ზღედიზე, პურმარტილიც მოიგო და გულშემატკივართა წრეში ნათელმოხლეულის სახელიც დაიგდო. მოვიყვანებთ მეც „დავრწმუნდი“ მის გულთმისნობაში. ეს კი ასე მოხდა. ამ ოცდაათიოდე წლის წინანთ ერთ რაიონში მივცინივის ძველის თამაზე. ვახაუ-

ხულია, ადრე ავდექით და ვაგონის ფანჯრიდან ვათვალი-
ერებთ ბუნებას. ვაგონის მეორე თავში ორი კაცი დგას —
მაღალი, გამზდარი და დაბალი, ჩასუქებული. ელგუჯა
ხშირ-ხშირად იხედება მათკენ. ნაცრობია? ეკითხები,
"არა მგერამ... მომკალი, თუ ეს კაცი ქარქაშაზე არ იყოს
გვარად". დავაკვირდი, რაღაცით კი ჰგავს ქარქაშს, მაგ-
რამ ეს ხომ საკმარისი არ არის. დავათვალიერებთ ძეგლის-
თვის მიწინსული ადგილი, შემდეგ სადილი, მასპინძლებ-
თან ერთად ვდგავართ რესტორნის წინ, გვაცილებენ. სად
იყო და სად არა, ერთი კაცი შემოგვიერთდა. სუფრის თა-
მადა ამბობს, გაიცანით ჩემი ძმა გიორგი ქარქაშაძე, ამ
დღილი ჩამოვიდა თბილისიდანო. ხელში სწორედ ის "ქარ-
ქაშაძე" შემოგვრჩა, დღილი ვაგონში რომ "გავიცანით".
ჩვენი ისტორიული სიცილი გაუგებარი იყო მასპინძლები-
სათვის.

საყოველთაოდ ცნობილია ელგუჯას ფუნჯაორები,
მინიშნება ისეთი გამჭვირვალაა, რომ სრულიადაც არ
არის საჭირო ადრესატის სახელისა და ვაგონის მოხსენიე-
ბა.

როდესაც წმ ნელი შემისრულდა, კოლეგებმა მილოც-
ვის ორგანიზალური ფორმა მოძებნეს, მიგზავნიდნენ დემე-
შებს, ტექსტებს ნამდვილ ბლანკზე.

ასე მივიღე მილოცვის დემემები კორბუზიესგან, რაი-
ტისგან, კენძო ტანგესგან, სოფი ლორენისგან, ჯინა ლო-
ლობრიჯიძისგან, პიკასოსგან, შავალისგან, ბრეტენევის-
გან, მგავანაძეშგან, დურეტისგან, ბერისაგან, სტალინისგა-
ნაც კი.

ელგუჯა აზარტით ჩაერთო ამ თამაშში. ყოველ ნახე-
ვარ საათში რეკავდა საპროექტოში და ახალ-ახალ დემე-
შებს კარნაობდა მდივანს, რა თქმა უნდა ლექსად. მდივა-
ნი მანქანაზე ბეჭდავდა, ჭრიდა ზოდებად, ანებებდა
ბლანკზე და მე ვადმომცემდა. ათამდე დემეშმა მივიღე ელ-
გუჯასგან ორ დღეში, მიწანერით: ტელეფონისტი ე. ამა-
შუკელი, დემემები კი იყო კონსტანტინე გამსახურდიას-
გან, ბელა აბმაღულიანისგან, ჰაინრიხ ბილისგან, ირაკ-
ლი ციციშვილისგან... ყველაზე მეტი დემეშმა გამოავაზე-
ნინა ზურაბ ნერეთელს. აი, ზურაბერთი მათგანი, როგორ
ჩანს თვითულის პიროვნება, ხასიათი.

ლაკონური დემემები:

- ერთად მუშაობას ვუკელით,
მოკითხვით ამაშუკელი.
- არ გვაწონო შენი ტლიო,
შენი ტლიო.

("ტლიო" — არქიტექტორი ტონი კალანდარიშვილი)

— ჯემალ გავიგე შენცა გყავს მტრები,
ღმერთო, მომკალი, რა უყავ თმები?

— დაფასდები რაც დრო გავა,
ნორიკო უკროკავა.

დემეშმა კონსტანტინე გამსახურდიასგან.

— მე შენს გამო თომას მანათნ
მქონდა კონფლიქტი,

შენრიხ ბილიე შემომვლახა,
ალბათ მიხვდები ვახტანგ ჩემო
მიზეხს კონფლიქტის,
კოლხური კომკი და მარუხი
მათ არ ენახათ.

კონსტანტინე
("მარუხი" — მეგობრალი მარუხის უღლებილზე).

ძალიან "გაინავარდა" ზურაბ ნერეთელის დემემებზე.
მისგან ექვსი თუ შვიდი დემეშმა მივიღე. დავაკვირდი ზე-
რას მასშტაბებს.

— ხიზინის მთებში ჩავიფიქრე ერთი გვირაბი,
იქიდან მინდა მადგასკარს მოვუხიზინო,
არ ვარცა კაცი მხოლოდ ზემოთ მოვღანეობდეს,
ხანდახან თავი მინისქვევაც გამოვჩინო!
მოვარეზე მისვლის, მისი მოხატვის
სურვილი ჩემი ძალზე დიდია.
შვეს ჯერჯერობით არ შევევები
რიდი მისდამი ერთობ დიდია.

შენი ზურა. ტელეფონისტი ე. ამაშუკელი.

— ბრუკლინის ხიდის დემონტაჟი დაწყებულ მაქვს,
ძველ სენაკიდან ვაშინგტონზე უნდა გაეჭიო,
არ მოიხრა ახლა ჯემალ ჩემო, რისთვის? რათ გინდა?
ინტუიცია ამეკარანხებს, არის საჭირო.

შენი ზურა. ტელეფონისტი ე. ამაშუკელი.

— დღეს დავარწმუნე დილი ლიონია.
მავხოლეუმი ცოტა დიდია.
უნდა ჩამოხსნა კრემლის ზარები,
ამდენ ხანს მკონც ტყველა კიდა,
რაც შეეხება მომავლის გვეგმებს —
ინგლისის ახლოს თავს უყურე გემებს.
დაწარჩენს მალე შევატყობინებ, მოკითხვა თქვენებს.

შენი ზურა. ტელეფონისტი ე. ამაშუკელი.

ავად გავხდი, ვერ დამიგდეს სიხვე, რამდენი ექიმიც
მოვიდა, ყველამ თავისი ნაშაბო გამომიწერა, გავსივდი...
სიციხე კი არ მიკლებს. სახლურგარეთ მივლინებიდან ჩა-
მოვიდა და პირდაპირ საავადმყოფოში მოვიდა ჩვენი მე-
გობარი და ნათესავი კარდმოლოგი ირაკლი მეგრელაძე,
ხედავს, ცუდადაა საქმე, გადაათვალიერა ნამლები, ყვე-
ლა ჩაყარა ცელოფნის პარკში და მოისროლა ფანჯრიდან,
ორ დღეში კარგად იქნებოი, ასეც მოხდა. წინა დღით კი
მინახულეს ლიამ და ელგუჯამ, გაკვირებული მიყურებენ
ფორმადაკარგულს, ელგუჯამ მომიარჯვა კალამი და გა-
მოაცხო ლექსი:

როცა ძველ სენაკს ვუთხარ ნახვამდის,
ვიყავ ჯემალი, გავხდი ვახტანგი.
ეხლა ვაარკი წინ ვდგავარ და კუ-კუ,
უყურებ ვახტანგს, მიყურებს ჭუ-კუ.

განგებამ ელგუჯა დიდი საქმეებისთვის მოაგლინა,
მან ეს მისია პირნათლად შეასრულა.

სალომე კაპანაძე

„ქებელი ყველასათვის“ — პრის ღრამატული დღეება

მწერალი ეპოქის მიმდებარე ხედვებს ყველაზე უფრო ითავი-სებს. თუკი იგი ნამდვილი შემოქმედია, ყველათვის ატარებს იმ მუხტს, რომელიც მას ინსტიტუციურად ემაჩრება არამარტო თანამედროვეობის ობიექტურ მუხტსაგან, არამედ მომავლის პროგნოზულ განჭვრეტამაც. ინსტიტუცია ძირითადი სტრუქტურული ნიშანია მწერლის ცნობიერებისა და ალბათ მისი ტრადიციული ხედვრიც. შეფარული ჭეშმარიტების გა-საგნება და ერის სასიცოცხლო ორიენტაციების ძიება ყოველთვის იყო და იქნება ქართული მწერლობისათვის ნაყენებული უპირობო მოთხოვნა. ეს ტრადიციაა, რომელიც ჩვენმა ისტორიულმა ყოფამ დაამკვიდრა. როდესაც ქვეყანაში სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცვლილებებს ერის მსოფლმხედველობრივი და ფსიქოლოგიური ცვლილება მოჰყვება, მწერალმა თავის დაეთარძო უნდა მონიშნოს ადამიანის სულის თითოეული გაჭირვლება თანდაც იმიტომ, რომ ერს ხსნის სწორი გზა მოაქვნიანოს.

ზაურ კალანდია რომანი „ქებელი ყველასათვის“ ქართული მწერლობისათვის საჭირო ყველა სასიცოცხლო მოთხოვნა ატარებს. სხვანაირად მისი მსოფლმხედველი ვერ გაივლიდა იმ ბუნების ხიდზე, რომელზედაც ვაგლის მოთხოვნა მას მწერლის შემოქმედებულ მორალურ-სტრუქტურულსა და სინარაჟის გამო უნდებდა. მკითხველი მზად არის აღიაროს უმცირესი შეცდომაც კი, რომელიც ქვეყნის წინაშე ოდესმე მოსვლია. რომანის კითხვისას იგი მწერალთან ერთად ხედავს ყველაფერს, ზოგჯერ თვითონაც ეშინია იმისა, რასაც ხედავს, მაგრამ მაინც სიამოვნებს ეს მტანჯველი განცდა, გამწვანო იმ მთავარის მოლოდინში, რომელიც აღსარების ნეტარებას უკავშირდება და რომელსაც რომანის ბოლომდე ჩაკითხვისას იგრძნობ. ტკიული მაინც უფრო ღრმა განცდა ყოფილა, ვიდრე ნეტარება. მით უფრო, როცა ეს ტკიული მუნს ერს, ქვეყანას უკავშირდება. მწერლის სულს ჩაბლაუჭებული ეს გრძნობა ყველაზე ძლიერია. მასში ძალიან მსუბუქად თავსდება ყველაფერი ის, რომელსაც ჭეშმარიტებასთან მიახლოების ყველაზე მეტი შესაძლებლობები აქვს.

ზაურ კალანდია მართლაც კარგი მწერალია, რადგან შესწევს უნარი, იყოს შინაგანად მართალი იმ მოუღონების მიმართ, რომელსაც XX საუკუნის დასასრულს საქართველო, ქართველი ერი პოლიტიკური და ზნეობრივი დილემის წინაშე დააყენა.

მისი რომანი „ქებელი ყველასათვის“ არის ამ პერიოდის ქართული სინამდვილეზე შექმნილი უზარმაზარი პანი თავისი მონატურული ფრაგმენტებით, სასოწარკვეთისა და მზნეობის, საიმისა და ტანჯვის მორიადი შგვრძნებით, ობიექტური დაკვირვით, რომელიც ღრმა სინარაჟისა და ფორმის სრულყოფის გამო ერთ მთლიანობაში იკითხება. „ვერავინ აღწერს ცხოვრებას ცხოვრებაზე უკეთ, — თვლიდა ფან ფაე რუსო, ყველაზე გულახდილი ხალხი განსაკუთრე-

ბით მართალია მაშინ, როცა ლაპარაკობს, მაგრამ ცრუობს, როცა რუმუდება“.

ეს სწორედ ის სიწუშეა, რომელიც ყველაზე მეტად მწერალს არ მიეტყვება, არ მიეცემა ისიც, თუ მხოლოდ ვარდისფერ სათვალეს მოარგებს თავის მზერას, ან გენიალურ ნოზელსაც გარსია მარცხით არ განაცხადებს, მინდა ვემსახურო სამშობლოს და არა ჩემი სამშობლოს მთავრობას. ამიტომაც ისმის ზაურ კალანდიას რომანის შეკრული სივრცეიდან განცხადის ზარების რეკვა, რათა ერისთვის თავს დატეხილი კრიზისული დროის ძლევის პირობები გადალახოს.

ქართველი ერისთვის ახალი ფსიქოლოგიური შტორების წარმოქმნისას ზაურ კალანდიას, როგორც მწერლის მიზანი აქვარა — ამ მრავალმომქმედებანიან დრამამ საზოგადოებრივი აზრისა და განწყობილების კათარზის უნდა გამოიწვიოს. რომანის საკითხისთანავე გემოვნებთან მკითხველს სრულიად განსხვავებული წარმოდგენა უყალიბდება ჩვენს სულიერ ყოფაზე და სინამდვილის მძაფრი განცდით უზარმაზარ სინამდვილეს. ამასთან, რომანის კითხვისას არ გრძნობს ხელგონურობასა და ფორმის არაბუნებრივობას. პირიქით, თითოეულ პერსონაჟში საკუთარი ალტერ ეგოს კონტრუბსაც კი ღწნადვს. მე-20 საუკუნის დასასრულს კონფორმისმისა და პროტესტანტობის ძლიერმა ტალღამ აღამიანები შეუნყარებლები გაბადა ერთმანეთის მიმართ. საბჭოთა სისტემის რღვევისთანავე საკუთარი პიროვნული და ზნეობრივი განაწესის დამკვიდრების ამბიციების გამო საქართველოში ღამის ბაბილონის გოდოლის ბიბლიური ისტორია განმეორდა — ქართველებს ერთმანეთის არ ესმოდათ.

მოქმედების დრო, რომელსაც ზაურ კალანდია რომანი მოიცავს, ჩვენი უახლესი წარსულია. ცოდვისა და უზნეობის მორევში მოტივითვე 90-იანი წლების საქართველო, რომელიც ისეთი მოუზაბდეელი აღმოჩნდა თავისუფლებასთან შესახვედრად, როგორც ვაზაფულებზე ნაადრევად ამოსყდარი კვირტი. საქართველოს მისთვის ჩვეული იარები გაეხსნა. ასეთ გამშლი ეპიკურ ფონზე წნდება ხოლმე ის კონტრასტული ფერები და სიტუაციები, რომელიც რომანში მხატვრულ-დამაჩრმუნებელი ძალითაა წარმოდგენილი. მწერლისთვის ეს მშობლიური გარემოა, რომელიც მისივე თვალწინ გადაიშალა. ის ძალიან ახლო მანძილზე ახედავს და აღიჭრება მისი გმირების მოქმედებას, სოციალურ ყოფასა და მორალურ მდგრალობა-არამდგრალობას. მათი ინტიმურ ფორმის ხილართებში ზის და მათივე თვლით ზომავს სამყაროს.

ჭიჭე რომანის მთავარი გმირია, რომელიც ზოგად მეტაფორულ ფუნქციას იძინს. თვალსაჩინოდ გამოვლენილი თვისებათა მრავალფეროვნებით იგი სრულყოფილი მხატვრული სახეა. მის ფსიქოსოციალურ პორტრეტში

ფაქტობრივად თავმოყრილია ყველა თვისება, რომელმაც თავი იჩინა ოთხმოცდაათიანი წლების ახალნაშობრივულ ლიდერულ შორის. თუმცა ჭიჭიერ თინათნაც კარგად იცის, რა ღირებულებაა ბრძანდება. პერსონისა და სიტუაციების შეფასებისას არასოდეს კარგავს ობიექტურობის გრძნობას. ასევე კარგად სხვისი უკუტე პურითა ხარ გამოზრდილი, არც რაიმე გამორჩეული ნიჭი დავანათალა ღმერთმა და არც ყველაზე თვალში საცემი. ჩვეულებრივად დაბალი კაცი, მუზევ ერთი თავით შალალი ჩანს... რაღაც ისეთი უნდა ქნა, უნდა აიძულო როგორმე, რომ იმ „ერთი თავით“ ვითომ მაღალმა კაცმა ტოლივით მაინც შემოეჩვენოს“, — ამბობს იგი, ოღონდ „ახლა მისმა ზარმა ჩამოქრა“!

ჭიჭეს თავდადასავალში, განცდილ-დანახულში, ფოკუსითი თავმოყრილია ქართული უნესრიგობის მთელი ტრაგედია. მას უამრავი ფილიის შეფერვა უნებს, რათა ჭეშმარიტებას თვალე შეაღლოს. ჭიჭეს ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, შინაგანი მონოლოგი, რომელიც მთელ რომანში მაქსიმალური ეფექტით განსაზღვრავს ეპოქისეული განწყობილების წარმოჩენას და მისი მჯავისცემის, გადაჯავჭვულია დიდ ეროვნულ-სოციალურ და ფსიქოლოგიურ პრინციპებთან. რომანში არ არის წერილობით ფაქტუც კი, რომელიც ამ შილიათობის არღვევებს, მან, როცა არ იცო, ვინ ხარ და რისი შემქმლ, როცა მხრების ატეგვა ფრთების ამოსვლა გგონა ქიანჭველასავით, მაშინ ილუპები“, — რეალობის არადეკლარატი, რომანტიკული აღქმა სწორედ რომ წინშეული იყო იმხანად. ჭიჭეს სინაფურ-კონცენტრირებული ხილვა აქვს არსებული მდგომარეობისა, რომლის გარკვეული ლოკალის მოძვც ეპოქის პორტრეტი ერთხმ დაბაჯერებლად წარმოგვიდგამს.

ვიცდილი თ ქართველებმა ჩვენი შესაბამელობები მაშინ, როდესაც თავისუფლება მოგვადგა კარს? ჭიჭეს ზენობრივი კონცეფციის მიუხედავად, მან კარგად იცის, რომ თავისუფლება „ცოურ მანანასავით, უარაფროდ არ მოდის“, რომ ერს ვნება, სიფიცხე, შემართება სჭირდება. ძველ კოფის საძირკვლების მოშლა დიდ სიმტკიცეს, ზვარაკს მოითხოვს, „მრავალხარირ“, „მრავალსახოპანი“ თავისუფლებისათვის ბრძოლად ეროვნულ ენერჯის მინიერი გასაჭირი დაატება თავს და ქართველებს ერთმანეთისგან განტოლებს მოუვლინა განსაზღვრავს. ჭიჭე ბარიმტრეგიით რეაგირებს არსებულზე, კარგად ერგება მოვლენებსა და სიტუაციებს. ადამიანის ინსტიტუტებისადმი სულეიერი მორჩილება ზომ ამ ინსტიტუტთა საოცარი გააქტიურების ბრალია. „ძარცვაა ეს, კვლა, თალითობა თუ შამპური, რა ნოზიციამდე გინდა, და ვარო ღღად“, — აცხადებს იგი. ყოველზე ამან, ჭიჭეს სასიცოცხლო უფრეიტობის ისეთი პარალიზება მოახდინა, რომ მისი სულეიერი ძმის — ეროვნული მოძრაობის ერთ-ერთი კოლორიტის — ტოჩისადმი ერთგულებაც დაეკანა.

მიშმა და სიკვილიშმა ისე დაცალა ადამიანური ურთიერთობანი, რომ მხობასაც კი შეუენდა წყალი. „ტოჩი ჩემი საფიქარი იყო, მიყვარდა, მეამაყებოდა, მაგრამ... თურმე, შენს გამორჩეულ სიყვარულსაც კი ვერ შეეზარები სიყვდილიმ! ყველაფერი: ძმობა, ფიცი, ერთგულება უნარჩება თურმე“. ეს იყო სწორედ იმ დროის ტრაგიკული მახასიათებელი — ძმებს შორის ასინეთასავით დანანალებდა ტყველი და სიკვილი-სიციცოცხლის დიდი იყო გაპარული. რომანის გმირი ამ ყველაფერის მონანილე და თვითშილე-

ლია. „როცა ღამე უბედურება და დღეც... როცა ტყვიანამლითაა შეტრუსული ცა, ლესკუმის კი არა, დღის სინათლის, ღია კარის შიმიც გაქვს, ქვეყანა ზეზურადა, ცოცხლად დეკა“.

ჭიჭე მართალია, — სენსაციებით, ფსევდოროვნულიობითა და ფეტიშიზმით გატაცებამ ერის გაორება გამოიწვია. ქართული სამყარო, მისდა უნებლიე, იმანენტურად ემორჩილებოდა ანტისახელმწიფოებრე, ანტიზნობრივ კატეგორიებს. ინიციატივა მორალურმა სიყაბღემ და ეთიკურმა უზნებობამ იგდო ხელი. და მაინც, ერის თვითგანმანდნის პროცესი რაღაც კანონზომიერებით მაინც ამოქმედდა და არ შეწყვიტა არსებობა. ამანი განვების ხელი ენია. მასების ნებაში მთვლემარე „ამაღლების“ პროცესი, რომელიც მინდან მონევეტის მტანჯველ განცდასთან გადახლართა, გარდაუვალი ვახდა. როგორც ჭიჭე ამბობს, „საკუთარი თავის პოვნა და დამკვიდრება ურთულესი პროცესია, ეს ქვეყანა მართათნა“. იგი ციცილობს გავრკეებს იმ სიძულვილის ფილოსოფიაში, რომელმაც ქვეყნის დამოუკიდებლობისთანავე ამოყო თავი და უკვე არსებული ნითელი ჭირის სიძულვილი მიყვრის სიძულვილით გადაზარდა. რომანტიკულ აღტკინებას თავისი რიგი სისუსტეებში აღმოაჩნდა: ვინ არ მიძებრებოდა ზემოთ, ტრპუნისკენ, მხდალი და მამაცია, გონიერ და უზუნური, უზრუნველო ინტელიგენტი და გამოზებული ქურდი, სხვა ათასი ნაგავი...“

აი, მწიფლის მიერ იმანენტურად აღქმული ჩვენი ისტორიის ერთი პატარა, ეროვნულ სპეციფიკური დეტალი... საქართველოში ზომ ტახტია ერთი, მეფე კი — მრავალი.

რომანში მოვლენების საოცარი დინამიკით ვითარდება. პერსონიფიკირებულია ყველა, ვინც კი იმ წლებში უხდა პირზე ამბოჯტეცა — ტოჩი, გული, ავტორიტეტა, ვაბო და სხვები, ის საბეები, რომელმაც აძლერეულ დროში იჩინეს თავი. მათ წარსულს არაიერი კითხულობდა. „შთავარა, საბჭოთა ციხე გქონდეს ნახები, წვერი გქონდეს გრძლად და კობტად მომუბეული და, ვინ ხარ, რატომ ამ რისთვის იჯექი, არავინ გკითხავს“. ასეთია ამ კოლორიტული ერომანის „სახელგანამ მატჩანე“. მათი მინაგანი არსი — გრძიმანეთთან შეწყვილებული ცინიზმი და ფსუოჩობა, სიჯოტე და უჯიცობა, ლიდერობის ამბიციური ფსიქოლოგია მიგნიდან ზრნინდა ეროვნულ მოძრაობას. თუმცა ამის დანახვა მაშინ მასებისთვის ფაქტობრივად შეუძლებელი იყო.

რომანში ერთგან საქართველოს პირველი პრეზიდენტის, ზვიად გამსახურდიას სახეც გაიღველება. ჭიჭე სასოებით შეკსურებს მოედანზე გამოჩენილ „პატრონს“, რომელიც „მიდიდა მსუბუქად... თვალადი, სიარულით, ფერი, სიმაღლით გამორჩეული... ღღნავ ნახარბი-წანურულ მხრებზე ღამაში, კობტა თავი ედგა“. და, როდესაც ჭიჭე ფიქრებს, რა ბედნიერებაა, როცა შუნი ხალხი ასე გამოეჩრქვესო, ავტორიტეტა მეფისტიფელით ჩაისინინებს: „თავისუფლებას და სექსს ერთი დიდი საეროი აქეთ — ტბობა ორივეთი შეიძლება, ჩემო ჯამა“. ჭიჭეს ცუდად ენიშნა, რომ „პატრონს“ ცა მარავანდედივით ადგა თავზე „ამ დროს ასეთ ზენიტზე უფრო ახლოა სიკვილი...“ — გაიფიქრებს იგი. ამ ხილვას ემპირიული ასხნა მოქმედებნა — რეალებს განსაკუთრებით ემტრებდა სიკვილი, არც მოკვდავის გაგმსიანების ტენდენციაა მთლად უსაფრთხო, რადგან გაფეტქიშება-გაკერების ისტერიამ საქართველო-

ში არაერთხელ მოაჩვენა სიყვარულის ზომიერი სახეები და ბოლოს ისევ ამ კურბთა მსხვერვა გამოიწვია.

რომანის პერსონაჟთა საკმაოდ მრავალფეროვან გალერეაში იმდროინდელი ბევრი „პოლიტიკური კოლორიტი“ შეცნობია. ისინი ჩვენი ყოფილი პოლიტიკური ფაქტურის პირმშომი არიან, ნაყოფი იმ დროისა, როცა ერს ორსახურებმა დასჩემდა, გაძნელდა მღვრიე ვენბათა და ამბიციურ ზრახვათა კონტროლი. „გალმელებად“ და „გამოღმელებად“ დაიყო საქართველო. რომანის გმირი ჭიჭყერაგად აცნობიერებს არსებული დემოკრატიის მთელ ტრაგიზმს: სანამ გამოღმელებს „ჩვენ“ გვეჭია და გაღმელებს „ისინი“, ჩვენი სამველი არ იქნება. ეს ხიცი კ არა, უფსკრულია — ლვარბოიეთი აბოუცხლი, სიძულვილით უძირი, თითო-თითოდ რომ გვიჩაქვს ყველას და გვინიღებს“.

ასეთი ლუსკუმვიც კი მხარეებს რაღაც იზიდავს, მაინც გადადიან ერთმანეთთან, ახერხებენ სიახლოვეს ხიდის გარეშე და კვლავ შორდებიან, რათა ცხენისყლის აქტიურობით დარჩენილებმა ერთმანეთს დაუმიზნონ. უნდა ახსოვდეს თუ არ ვნახო ის დანჯეფლილი დღეები? „რაც არ უნდა გახსოვდეს, ის მახსოვს ხომეც, ცხირ-პირს მომიტრუსავს, მოულოდნელად, უნებურად“. ჭიჭყერაგებს საყვდურებს, რადაცას განიცდის, როგორც ჩანს, მასში არ მომკვდარა ყველაზე მთავარი, ის, რამაც მისი სულიერი ერთობა უნდა შეაქეროს, არის სინდისა — ადამიანის მიწერილი მსაჯულება.

ზაურ კალანდიას რომანში, მწერლის პასუხისმგებლობის მთელი შეგნებით, მემბრანის ობიექტურ სასწრაფო ანონილი, თავზარდამცემად მამხილებელი ფონია. ასეთ ფერებში ცისარტყელისავეთ გადაეცლება სამერმისო ფიქრებს ნანარამობებში ფრგამენტულად გამოჩენილი წყვილის სიყვარულის ისტორია. მაცხოვრის ეკლესიის ქვემოთ, პოეტის საფლავზე ნიბლიასავით ჩაუცქერული გოგო, სასიყვარულო ბართის უტკოვებს მიჯნურს. ბართი ადრესატამდე არ მიადნებს, რადგან ჭიჭყერაგებს ხელი. თუმცა ისინი მაინც იპოვიან ერთმანეთს. არა, ის, რაც ქაოსს ანესრიგებს, უდაბნოს აქალაქებს“. რომანის ეს პატარა ეპიზოდი საბოლოო აფხიზლებს არსებულიდან გამოსვლის ძიებით შეძრწუნებულ კითხვებს: „პო, ვერა, ვერა... რახან იმ მწერლის გარეშე, დაუთქმელად შეხედდენ და მონახეს ერთმანეთი, როგორც გასაცქევი გზა, ის ნავსაყუდელიც არსებობს თურმე ამ ქვეყანად. შეტვიც, ეს ის ძალაა, ამ დროში — უფრობის ფაშიცი, ტლამაში თავგარგული რომ იყო, დედამინის ღერძად გამოგინინებს უთუო“. მწერალი მოუღვანათა შეფასებისას აქაც, ჩვეულებისამებრ, ობიექტურია — სიყვარულის ფაქციტებს შექმნა ბოლო ათწლეულის უფრობა, რომელიც თავს დაგატყდა. არსებობს კი დამარჯვებელი მშათამკვლელ ომი?!

ჩვენ ნაკვალევზე ბალახი არ ამოქა! არც იმათ ნაკვალევზე ამოვა ბალახი! ჩვენ დავმარცხდით!“ — ეს არის საოცარი თვითგვემის განცხად, რომელიც ჭიჭყერს სასწრაფო კვეთილ აღსარებას ახლავს.

რომანის დასასრულს ოქროსგან წამხდარ-ნაბილწული, ღლატსა და სიკვდილის შეამზანაველები, მომწიფოვან სასიკვდილოდ განწინრული ჭიჭყერაგის ძირას ავტორიტეტას ძაღლის — ლილისფერბაზინი ოუკისგანჩენს უნებება. „განაწინსთვის მივბრუნებ? ძეგლი უნდა დამიდავა, იუკი? სწორი ხარ... ძეგლი უნდა დავაგადავა, აბა რა! ყველა ის, ნებით თუ უნებლიედ, დამსახურებულად თუ დაუმსახურებლად რომ ჩაკრა ფეხი ამ ჭიჭყერაგ, მენც „კუკლას“ იმსახურებ, ძვირფასო!

დროის ამ მონაკვეთს ეს ეკუთვნის!
თქვენ უფრო გვეკუთვნით, ჩემო მახრობეგლა ძებო!

თქვენი საგზალი არის ცოფავა!
მე ხომ ისედაც ვკვებობი მე უპირატე-
მე ზეცავი მაქვს!... ვიცი, ეს ქარიშხლები
გადაივლის. მერე ნიემები მოვა... აუ, ღლი
წიემები იცის აქეთ. ერთხელაც მოვარდება და ყველაფერს,
რაც იყო, რაც არის, წაიღებს, გადაერეცხავს, ჩახეტავს...
მთავარია, დროულად მოვიდეს!

ლოცვა-კურთხევა ამ ხალხში შემოვიდეს...
კიდევ: ერთი შემოლანუნება უნდა ერს და ქვეყანა გამ-
თელდებამ!

სიკვდილთან შეხვედრა ეს სცენა ჭიჭყერს საოცარ მომხიბლველობას ანიჭებს. რეალური ყოფის უძღურებასთან ერთად, არსებობისათვის ბრძოლაში მოქმედებული, იგი ამ ბრძოლაში დახარჯულ ენერჯის მისტორის, სიკვდილის წინ ჭიჭყერაგის ერთმანეთს და საკუთარ თავთან ბრუნდება, საკუთარ ნაოსნულს მოიძიებს და სინდისს გაუსწორებს თავს. მთელი რომანი საოცარ მინაგავ ქაილზე აგებული. მის ფინალში კი საბოლოოდ მაინც იხსნება პოზიტორობის მარადიული იდეა — სიკეთის არსებავარძელობის არეოპაგიტული რწმენა. არსებულ აუცილებლად უნდა იძლიოს, როგორც სიკეთით დაირგუნული პორტეტა და დღეთის სამართალი ამ ხალხში უნდა შემოვიდეს“.

„ძეგლი ყველასათვის“ არ არის „ძილის ნინ“ საკითხავი რომანი. მის ხანგრძლივებას არა მარტო სათქმელის სიყვანადე და აქტუალურება განაპირობებს, არამედ ისინი განსაკუთრებული ნიჭი, ჭეშმარიტი მწერლისთვის დამახასიათებელი ქმედებობა, მკითხველის განცდებზე საბუნებისმეტყველოდ რომ მოქმედებს. ეს არ არის ჩვენი რეალობის მოუღვანათა მშრალი იმპროვიზაცია, ეს არის ოსტატის მატერულ სახეობრივი ხორცმესხმა ინდივიდუალური მანერვა და ეფექტით სამომავლოდ დათელი იმაზე, რომ მათამოხველობამ სწორი დასკენები გამოიტანოს, რომ თავისუფლებზე მოცინებდეს ერს, აკაკი ბაქრაძისა არ იყოს, უნდა ჰქონდეს ავთანდილის თავდადება მოყვანისადმი, შავი-უსუბის პასუხისმგებლობა და მინდიას სიყვარული სამყაროსადმი.

ზაურ კალანდიას ეს რომანი, სწორედ ამ პოსტულატებზეა ორიენტირებული. ეს არის სასიკვდილო მენება ერის არსებობისათვის და მწერალმა ამის შესახებუნებად დროც და სიერცვეც სწორად შეარჩია. ფეფორია, ეს რომანი ერთ-ერთი საუკეთესოა იმ მატერულ ტილითა მორის, რომელიც საუკუნის დასასრულის ქართული სინამდვილის „ზნეობრივი ისტორიას“ ეძღვნება.

ისებ ტუბურშიც

ცოტა რამ გაბარინზე და უფრო მეტი მებრძოლზე

ყურნალ „ჩვენს მწერლობაში“ (5 დან) შოთა გაგარინისა და გუბაზ მგერელიძის წერილები რომ წავიკითხე, საბოლოოდ დაერწმუნე, რომ „ოცდაჩვიდმეტი“ არც ოცდათორამეტში დამთავრებულია და არც ორმოცდარამი. დღესაც გრძელდება. ისიც უფრო თვალნათლივ დავინახე, რაოდენ საჭირო ნივინ დაუნერია ქალბატონ ნათელას პრეპლატას. თანაც სწორედ დღევანდელი პირობებისა და სწორედ მომავლის გადასარჩენად. ყოველთვის ვიპაიყებ, ასეთ ნივინ რომ ვურედაქტორ.

ბოლოსინა შთაბეჭდილება

თავდაპირველად, ორიოდ სიტყვას გაგარინზე ვიტყვი. თხუთმეტიოდე წლის წინათ, ერთ-ერთ გაზეთში ასეთი ვერსია თუ ლექსივით ამოვიკითხე: გაგარინი არ დაღუპულა. უბრალოდ, კოსმოსიდან შეურაცხადან მდგომარეობაში მოხრუნდა. საბჭოთა მთავრობამ და პროპაგანდამ კი ეს ფაქტი საგულდაგულოდ დაიმალა. გაგარინი დღესაც ცოცხალია, მაგრამ სხვა სახელით და გვარით ცხოვრობს.

ეს ვერსია მაშინ სასაცილოდაც არ მეტო, დღეს კი ვფიქრობ, რომ ადვილ მოსაძებელია, სიმართლეს შევეფერებოდეს.

კაცო შოთა გაგარინის ფსევდონიმს ამოვადარებდა, პოლემიკაში ჩაებმება, საკუთარ სტატიას „საბოლოო შთაბეჭდილებას“ დაარქმევს და შემდეგ სხვის ადექტატურობას ეჭვის ქვეშ დააყენებს, ლეგენდურის თუ არა, უკეთეს შემთხვევაში, ვირტუალური გაგარინის ასოციაციას აუცილებლად გამოიწვევს.

მაინც, რას შედეგებას ეს ჩვენი ვირტუალური გაგარინი? — ქეთი თუთბერიძის ლექსი ისე დაინუნე, რომ მისი ანალიზი არ შეგეცთავებო.

მეგონა, ავგარი ანალიზის ნიმუში თვითონ გვიჩვენებდა და ავგარინი, რატომ არის ტექსტის, სადაც 23 წლის ქალიშვილი „თავის მამაკაცებს“ ჯერ (ექვსამდე) რიგითობის მიხედვით ჩამოთვლის, შემდეგ კი — „ერთ-ერთობით“, ლექსი ანუ პოეზია.

განხილული დავრჩი.

ეტყობა, თვით ეს გაგარინიც კი მიხვდა, რომ ამის დამტკიცება ისევე შეუძლებელია, როგორც იმ გაგარინის კოსმოსში ხელმწივრედ გაფორება.

ისლა დამრჩენია, კვლავ ჩემს ზეობრივ ორიენტრებთან დავრჩე (ტავტოლოგია შეგნებულია) და მეტი მნიშვნელობა მივანიჭო ჩემთვის ძირითადი ადამიანების აზრს. მაგალითად, პატრონი რეზო სირაძისას. როცა ხსენებულ ლექსზე ჩემი კოტრეკული აზრი გამოქვეყნენ, ორიოდ დღის შემდეგ, პატრონი რეზო ჭავჭავაძის გამწირზე შემხვედა და მითხრა: „მიხდა, მაგდონა გივისარი არა მხოლოდ იმისთვის, რასაც წერ — ეს თავისთავად, უფრო მეტად იმისთვის, როგორც წერ“.

მსგავსი რამ ძალიან ბევრისგან მოვისმინე.

გაგარინს კი (თუ მართლა გაგარინი არ არის) ერთადერთ რამეს ვურჩევდი: ხშირად გაიაროს ფეხშიშველად ცხერიან ბალახზე და იქნებ, ოდესმე მიხვდეს, რომ ხელოვნება ჯერ ეროვნულია და შემდეგ — ინტერდისციპლინარული“.

ერთ-ერთ ყველაზე კომიურ, მაგრამ, ჯერ განსაცვიფრებლად ქართველ პოეტს მოუსმინოს, თორემ ამის მიხედვარაში ვერც თავ დერიდა დაემბარება და, სამწუხაროდ, ვერც ირაკლი ჩარკვიანი.

კომპაქტური უსვავოვა

„მაინც ვაბედა ნივინს რედაქტორობა“, „აი, სადამდე მიდის არაკომპეტენტურობა“, „ბრმად იმეორებს“, „არ ახსოვს, ან სპეციფიკურად ჩქმალავს“... „ამდენად არის დაბრმავებული“...

ასე მეგონა, სწორედ მეოცე საუკუნის 30-იან წლებში დაწერილ სტატიას ვკითხულობდი.

სწორედ ასე წერდნენ ნათელა არველიძის ნივინს გმირებზე — მარჯანიშვილზე, ახმეტელზე, მოგვიანებით, თუმანიშვილზე, სტურუაზე...

ასე გრძელდებოდა „ოცდაჩვიდმეტი“.

გრძელდება დღესაც. როგორი იქნებოდა, პასუხიც ამავე „სტილით“ რომ გამეწყო: „იმედა, გუბაზ მგერელიძე ახლა მაინც დაბნობს თაყვ. ვ. კიკნაძის პიპინოზისგან“ (თუ თანამაზრეობა დანაშაულია, ისინიც ხომ თანამაზრეინ არიან?)

ღირსი კია, ასევე განავრტო — ისიც და ამ შემთხვევაში, როსტომიც, მაგრამ ამას ვერც საკუთარ თავს ვაკადრებ და ვერც როსტომის ვურნახს.

შესაძლოა, ვინმე იკითხოს, როსტომს რას ერჩის, განა დაბეჭდვებზე უარი უნდა ეთქვას?

უარი არ უნდა ეთქვა, მაგრამ ოცდაჩვიდმეტი წლის ლექსისგან და დღანდლისი თეატრმცოდნის (ქალბატონის!) შურარაცხმყოფელი ფრაზებისგან „სტატიის“ განთავისუფლება კი უნდა მოეთხოვა.

როსტომი, რა თქმა უნდა, ვალდებული არ არის, მეგობრების წყენინებას მოერიდოს, ის კი ევალება, თავისი ურნალის ღირსებას რომ გაუფრთხილდეს.

ეს არის და ე, თორემ ჩემზე ან სხვაზე კრიტიკული წერილების გამოქვეყნებას კი არ ვურძალავ — ამისგან ღმერთმა დამოფაროს — მაშინ ხომ გუბაზ მგერელიძეს დავემსგავსებოდი, ნივინს რედაქტორობა როგორ ვაბედეო, რომ მეუბნება.

თარმე, ამ ნივინს რედაქტორობა და რეცენზენტობა მე რომ არ მეკისრა, ის შეუფასებელი დარჩებოდა. არადა, ნივინს წარდგენაზე არაერთმა თეატრალმა შეაქო იგი. თეატრმცოდნემ, პროფესორმა მანანა გვეჭკორმა კი აღნიშნა, რომ პოსტსაბჭოთა სივრცეში მსგავსი ნაშრომი არ შექმნილა.

მეგერელიძე წერს, რომ ამ ნივინს რედაქტორობა „არც დღემდე პროფესიონალმა არ იკისრა“.

ქალბატონ ნათელას არც არავისთვის შეუთავაზებია, რადგან, ჯერ ერთი: ნივინს რედაქტორის მისია „საბჭოურად“ არ ესმის. მეორედ: ეს ნივინ მოგვიტობრბს

თეატრისა და სახელმწიფოს, თეატრისა და საბჭოთა ხელისუფლების ურთიერთობაზე. ქალბატონი ნათელა რედაქტორის არჩევანში ფრიად მუხდულელი ბრძანდებოდა: ნაშრომში საუბრობს იმაზეც, თუ როგორ ებრძოდა საბჭოთა ხელისუფლება მიხედვით თეატრში მდგომარეობის ხელსაყრელად. ბუნებრივია, ამ წიგნის რედაქტორობას ვერ (სი) შეთავაზებდა „კომპეტენტურ და პროფესიონალ“ ყოფილ ჩინოვიციკებს, ამ ბრძოლაში ხელისუფლების მხარეზე რომ იდგნენ.

რაც შემსება მე, როგორც რედაქტორს, გუბაზ მეგრულიძის აზრით, პროფესიონალი ჟურნალისტი კი ვარ, მაგრამ, თურმე, ქართული თეატრის ისტორია არ ვიცო და ვერც 30-იანი წლების სპეციფიკურ საკითხებში ვერცევი (?). ალბათ, მეგრულიძე იმას გულისხმობს, რომ ბევრი თეატრმცოდნისაგან განსხვავებით, მე სუკის არქივებში არაეინ შემოვივებდა, რადგან საამისო „დამსახურება“ არ მქონდა და საბჭოთა მთავრობის ნდობით არ ვსარგებლობდი.

მაგრამ მთავარი ხომ დოკუმენტის „ხელში ჩაგდება“ კი არა, მისი ნაკითხვის, ლოგიკური გაანალიზებისა და შეფასების უნარია. ამას კი ნიჭთან, ცოდნასთან და ლოგიკურ აზროვნებასთან ერთად, მამულშიმდგომის გული სჭირდება.

თეატრმცოდნე, ცხადა, თეატრის ისტორია უნდა იცოდეს (ამას უნიჭოც მოახერხებს), მაგრამ მას უპირატესად, კონკრეტული სპექტაკლის და თეატრალური პროექტის გაანალიზება უნდა შეეძლოს.

აი, ისე, ქალბატონი ნათელა არველაძეს რომ შეუძლია. ვისაც ეს ახლავს, მან ქართული თეატრის ისტორიაც ჩინებულად იცის.

ისე, როგორც ქალბატონმა ნათელა არველაძემ იცის. ქალბატონი ნათელას კომპეტენტურობაში ეჭვის შეტანა მეტისმეტად სასაცილო იქნებოდა — ამდენს მეგრულიძეც მიზნდა. ამიტომ მე შემომიბტია — ქართული თეატრის ისტორია არ იცისო. ასეც რომ იყო, წიგნი ხომ კომპეტენტურმა თეატრმცოდნემა დაწერა?

მეგრულიძე ვის ედავება?
ანდა რა არის აქ სადავო და რა მოითხოვს ქართული თეატრის ისტორიის ცოდნას?

საქმე ენება აკ. ვასაძის განცხადებას, სადაც ის საკუთარი ხელით წერს: „ახმეტელი განაგრძობდა კორპორატიული მეთოდებით მუშაობას თეატრში და ახალი ფაშისტიური წრე ჩამოყალიბდა ფარულად, რომელიც ც. კომიტეტის დახმარებით ჩემი და აკაკი ხორავას მეთაურობით გამოიმუქვანებული და განადგურებული იქმნა რუსთაველის თეატრში“. თანაც ხომ აქვს მნიშვნელობა, რატომ წერს? — საბჭოთა სახელმწიფოს წინაშე ასეთი დამსახურება მიმიძღვის და პარტიამი მიმიღეთო.

რას უშველის ამ ამბავს გუბაზ მეგრულიძე?

უფალიც ვერ უშველის!

თუმცა მეგრულიძე უფრო უშველის, რადგან, ჩემგან განსხვავებით, „30-იანი წლების სპეციფიკურ საკითხებში ურკვევა“ და ვასაძის ზემოხსენებული განცხადების გასაბაილებლად, მოაქვს საარქივო მასალა, რომელიც აბსოლუტურად არ ენება ვასაძის განცხადებას.

აქ ლოკია და კომპეტენტი ერთნაირად ზედმეტი. თეატრმცოდნე, უპირველესად, ნერა-კითხვა უნდა იცოდეს — ერთ-ერთი მაინც. აქამდე მეგონა, რომ გუბაზ მეგრულიძე კითხვა იცოდა.

მე ვწერდი ქალბატონ ნათელაზე: „ის იმ ღირსეული ქალბატონის შთამომავალია, საბჭოთა მილიციის თავისი სახლის აივანზე ნითელი დროშის გამოკიდების უფლება რომ არ მისცა“.

გუბაზ მეგრულიძე წერს: „თურმე ნათელა არველაძე გმირიც ყოფილა, ვინაიდან საბჭოთა მილიციისთვის თავისი აივანზე ნითელი დროშის გამოკიდების უფლება არ მიუცია“.

შეიძლება, ასეთი კაცი ვინმეს კომპეტენტურობაზე მსჯელობდეს?

შეიძლება, ასეთ კაცს საარქივო მასალებს გაეგება და ანალიზი მოეთხოვოთ?

იმ რეცენზიამ არ დამინერია, ახლა კი ვფიქრობ, რომ ნათელა არველაძე მართლაც გმირია, თუნდაც იმიტომ, ათელის წლების განმავლობაში ამათ რომ უძლებს — აქ გუბაზ მეგრულიძის იმდენად არ ვგულისხმობ, როგორც მის „კომპეტენტურ“ ნამუშევრებს, — მათ შორის იმასაც, ცნობილ რეჟისორზე დაწერილი წიგნი იმ რეჟისორმა სწორედ არაკომპეტენტურობის გამო რომ დაუბატიკრმა.

კომპეტენტურობის თემაზე ერთსაც დაუქუნ: რამდენიმე წელია, მარტოდმარტო ვიცავ მიხედი თეატრში მდგომარეობის რეჟისორისა და თეატრმცოდნეებისგან, რომლებმაც მისი ნააზრები („თეატრში მდგომარეობის რეჟისორისა და თეატრმცოდნეებისგან“) ისეთი კურიოზებით გამოსცეს, რომ დიდი რეჟისორი და ასევე დიდი მოაზროვნე საფლავში მაროლაც გადაბრუნდებოდა. აი, ორივე მარტალიტი (ბატონი მიხეილის მიერ რუსულ ენაზე ჩაწერილი აზრები მათ ასე თარგმნეს: „მსახიობი ელექტრიკოსის მიერაა განათებული“, „ეს უკვე არის აბსოლუტურობის შენობის მიჯრით დაცემული“, „ჯოტო ქმნის ფრესკებს, სადაც ტანჯული თანდათან დნებიან და ცოცხალ ადამიანებად იქცევიან“ (სხვათა შორის, რეჟისორის ოჯახმა ამ წიგნის გავრცელების აკრძალვა მოითხოვა, მაგრამ ვერ მიადნია და ახლა საჩუქრებად არიგებენ — საკანში უცნობისთვისაც კი მოურთავიათ).

არ მახსენებდება, რომ გუბაზ მეგრულიძე ამგვარ ფაქტებს ადევნებოდა.

ქალბატონი ნათელა არველაძის ღრმა და გაბედულმა ნაშრომმა კი აღაშფოთა.

და ამით საკუთარი თავი გაამქვლავა.

და არ მზოლოდ საკუთარი თავი. მამუხაროდ, ვერაფრით ვაუფლებ.

სამშაბათს, 7 აპრილს
 ფურნალ „ჩვენი მწერლობის“
 დარბაზში გაიმართება
 შეხვედრა

ლია სტურუასთან
 დასაწყისი 14 საათზე
 ჩუბინაშვილის 41

ტომას ელიოტი

კლდე

ქორუპი
პოეზილა

სიტყვა უფლისა მისწედა ჩემს სმენას,
ღალადებდა და იტყოდა იგი:
„სასწალოებელი ქალაქებო საქმიან კაცთა,
უზადრუკო და უგვანო მოდგამე
ფრიად განსწავლულ ადამიანთა,
გონების ქსელეტი ხართ გართლნი და
თქვენივე ნაშრომით ხართ მოსყიდულნი!
მე თქვენ ხელები გიბოძეთ და
სალოცავად არ აღაპყარით;
ენა გიბოძეთ, –
ლაყბობისთვის გამოიყენეთ;
მცნება გიბოძეთ, –
თქვენი წესი დააკანონეთ;
ბაგე გიბოძეთ,
რომ მოყვას თქვენსას
თბილი სიტყვით მოფერებოდი;
გული გიბოძეთ
ნდობისთვის და სიყვარულისთვის, –
თქვენ ერთმანეთის სიძულელი და
უნდობლობას ის მოახმარეთ;
თავისუფალი არჩევანის ნიჭი მოგმადლეთ, –
უშვერ ქვევასა და ფუჭ აზრებს,
მერყეობას ის შეაღიეთ.
ბევრი თქვენგანი წიგნებს წერს და აქვეყნებს კიდევ;
ბევრს სურს ნაბუქფუხე ნახოს თვისი სახელი, გვარი;
ბევრი კითხულობს მხოლოდ საპორტულ შეჯიბრთა

ამბებს;

ზოგჯერ კითხულობთ ზოგ რამეს სხვასაჲ,
მაგრამ არ სწყალობთ, არ კითხულობთ
თქვენ სიტყვას ღვთისას!
სახლებს აშენებთ და აპირკეთებთ.
და არ აშენებთ თქვენ ტაძარს ღვთისას.
ან კი თლილი ქვით ნაგებ ტაძარს
რად ააშენებთ?!
სიყალბით, ჭოროთ, გაზეთებით
რომ გამოტყენოთ?!

***

ქე კაცისა ჯვარს არ ცმულა მხოლოდ ერთხელ,
კარგა ხნის წინათ,
და მხოლოდ ერთხელ არ დაღვრილა
მარტივლთა სისხლი,
და არც წმინდანებს მბოძებიათ სიცოცხლე ერთხელ.

უნყოფდეთ, მარად ჯვარს ეცმება ქე კაცისა
და სიტყვა ღვთისა;
წმინდა მამები და დედები კვლავ იშვებთან,
ნაშებულთ სისხლი კვლავ დაინთებვა;
და, თუ ზეციური საფეხურებს
მათი სისხლი უნდა ემხეფოს,
ჯერ საფეხურთა აზიდვა გემართება,
ჯერ ხომ ტაძარი ხელთუქმნელი უნდა აღუმართოთ.

***

ადამიანო, იხილე და ისმინე კარგად,
და გულის კარი გაღებული დაახვედრე
სიტყვებს, ჩემს ნათქვამს:
ვინ არის იგი, ვინც დაგვმოძღვრა,
რომ სახლი ღვთისა სახლია სვედის,
და რომ ჩვენ უნდა გვემოსოს თაღლი
და ცხვირ-პირი ჩამოგვტვიროდეს;
და უკაცრიელ ტალანებში
ვფათურობდეთ, ვბორილებდეთ
და გჭურჭულდეთ ძლივსგასაგონად;
და სანთლის ბუქტვას,
ალის პარპალს მიჩურებულნი
ვიცახებდეთ და მარად ეკრთოდეთ
სანთლის ალივით?!
ამის მიქმელთ სურთ, რომ ღმერთს დააკისრონ
სვედა, თვისი გადასატანი;
უფალს აპკიდონ დარდი, რომელიც
ყოველწამიერ შეცოდებას, სიყალბეს მოაქვს.
თავად ისინი, ამის მიქმელი,
უბან-უბან დაბრძანდებიან
გაოროზი მჭერით,
ქედმაღლურად გაბღენილები,
თან წმინდა სისხლის ულაცებად რომ მოაქვთ თავი,
ჯიროთს დანატრულ, ფაფარამლილ ბედაურებად?!
ჩაცმულ-დახურულ-დაპარანჭულნი
ერთვებიან ფორუმებში, დისკუსიებში,
ათასი ჯურის თავყრილობებში.
ყველა სიკეთეს მიიწერენ
და სადარბაზოდ მუდამ მზადმყოფნი
კეთილდღეობას ხარბად იხევეტენ.
სხვის დასანანად ცხოვრებას ეგებ
ჯობდეს, რომ დაჯიროთ,
განგმარტოვდეთ საკუთარ თავთან;
ეგებ გვიჯობდეს სინანულის გავივნით გზები
და წმინდანთა გუნდს, ხალისინს, მიგბაძით ეგებ,
მათგან შევიცნოთ სიხარული
უნაპირო, დაუსაზღვრელი.

***

კაცის სულს მართებს, ააქქაროს შემოქმედება
და შემწე გახდეს თვით შემოქმედოს.
უფორმო ქვას რომ საკუთარი არსებით ერწყმის,
სიცოცხლის ახალ ფორმას პაღებს ადამიანი;
სული კაცისა უტყვად და უსმ ქვას
აძღვეს სიცოცხლეს.
რაც ცოცხალია, ან – უსიცოცხლო,
რაც უფორმოა, ანდა თითქოს აზრს მოკლებული,

ყველაფერს ამას მხატვრის მზერა რომ შეერწყმება, ჩნდება ახალი სიცოცხლე და ახალი ფორმა, ახალი თრთოლა, ახალი დერი. აბორგენული ბგერების ზღვიდან სიცოცხლეთ ფეთქებას იწყებს მუსიკა. და ერთმანეთში ახელილ სიტყვებს თოვლჭყაპივით ამოთვალავს ზღვივას, ადამიანის დალაგებას აზრი და გრძობა, ადგილს მიუჩენს ყოველ ბგერას. და გადმოსკდება სიტყვათა ჩქერი, მშვენიერი, მომჯადოებო.

***

ჰოი, ნათელი უღამებლო, თვალისთვის ვერსაფერულო! ჰოი, დიდო ნათელი, მცირედისთვისაც გმადლობო! განითავის ალმოსაველეთი ჩვენს მწვერვალებს სხივს შეუფენებ; შებინდებისას ცის დასავალს ცერად სხივს სტყორცნი; შეღამებისას, ღამურების ვალაღების ჟამს, დამდგარ ტბორებში გამოჩნდება მქრქალი ნათება. თვალმუდგამი, უსხეულო ნათლის ძალა მთვარის მუქში,

ვარსკვლავთ ციალში, ზარნაშოს თვალთა გავლევებში, ციციანთელას გამოკრთობაში, ბალახის ღერზე შერჩენილი ნამის ციმციმში. ჰოი, ნათელი მიუწვდომელი, ჩვენი თვალის ვერსახლველო, ჰოი, ნათელი უღამებელი, მარად თაყვანს გცემთ და გადიდებთ შენ!

გმადლობთ ნათლისთვის, რომელსაც ვანთებთ საკურთხეველზე, უფლის ტაძარში; წმინდა სანთლისთვის, გარინდულ მლოცველს სულს რომ უნათებს; ფერად სარკმლებში მჭერავ ნათლისთვის, ძვირფასი თვლების ელვარებისთვის, მოკრთოვილი ჩუქურთმიდან და ფრესკებიდან გამომკრთალი ნათლის სხივისთვის, იმ ნათლისთვისაც, ნყლის ჩქერალში რომ გატაკდება. ვხედვით ნათელს და არ კი ვიცით, საიდან ჩნდება; ჰოი, ნათელი უხილავო, გაქებთ, გადიდებთ!

ამსოფლოური ცხოვრების რიტმში ჩვენ გვღლის ნათელი. გვიხარია, დღე რომ ღამდება, – გადამეტებულ აღტაცებას ტკივილი ახლავს. ჩვენ ბალღები ვართ: მალე ვიღლებით და ვიქანცებით. ბალღები ვართ: ღამით ვფხიზლობთ და შუშხუნები რომ ტკრციალებენ, ჩვენ კინი გვწყდება. დღე კი გრძელთა საღვანადაც, გასართობადაც;

ჩვენ გეტანავს ხოლმე გაფანტულობაც და დამბავც ჭკუა-გონების; ჩვენ ვიძინებთ და თან გვიხარია, რომ ღრმა ძილი გვქვს. ჩვენ გამომნებს და გვენროთის სისთვის რიტმი; გვენროთის დღე და ღამე, და ნელინადის დრონი გვენროთიან. უნდა ჩავაქროთ სანთელი და ისევე ავანთოთ, მუდამ უნდა ვაქროთ და ვანთოთ. ჩვენ შენ გიმადლით მცირე ნათელსაც? ნათელს, რომელსაც თან ახლავს ჩრდილი. გმადლობთ, რომ მოგვეც ნიჭი შენების, ძიების, პოვნის; გმადლობთ, თითები რომ გვაქვს მოქნილი და რომ გვიბოძე ჩვენ თვალის ჩინი, და საკურთხეველს უხილავი ნათელისას როცა აღმართავთ, მას ჩვენ ვანათებთ წმინდა სანთლებით, რომელთა ხილვა თვალს შეუძლია. მადლობას გიმღვნით, სიბნელით რომ ნათელს გვახსენებ! ჰოი, ნათელი უხილავო, თვალმუდგამო! მარად მადლს გიმღვნით და გადიდებთ შენ!

***

უფალო ჩვენო, ვისთვის ვიღვნით, თუ არა შენთვის? სხვას ვი მოვართვით ძღვენად ნახტლავი? ვის მსახურებდად გავიმეტოთ სიცოცხლის ძალა, ღირსების გამძობა, მშვენიერის, დიადის განცდა და სინატიფე გონებისა, სიამოვნება აზრით მოგვირილი? უფალს, შემოქმედს უთუოდ უნდა, ჩვენც ვენოღეთ შემოქმედებას, ჩვენი ნაღვანით მას ვმსახურებდეთ. რაიმეს შექმნა – ეს ხომ მისი მსახურებაა. ადამიანი ერთობაა სულის და ხორცის, და უფალს უნდა მსახურებდეს სულით ხორცამდე. ორი სამყარო კაცში ხედება მხოლოდ ერთმანეთს. თვალთ ხილული და უხილავი ერთმანეთს უნდა შეუერთდეს თქვენს სხეულით, უფლის ტაძარში. ამიტომ გეტყვი: სხეულს ნუ თრგუნავთ!

დიოდ ღვანლისა და გარჯის და დაგვის, შრომით იქმნება ქვის ქანდაკება, ჯვარცმის ხატვისას ჯვარს უნდა ექვე, საკურთხეველის მოკაზმებასაც შრომა სჭირდება. და შემოაღწევს სულში ნათელი, ის აგამალებით, ზეცად აგზიდეთ; სანთლის ნათელი, თვალთ ხილული, ოდენ ხატია, შეხსენება ზეცოური ნათელისა, უხილავისა.

ინგლისურიდან თარგმნა
მანანა გიბინიძე

ვარლამ შალამოვი

ღამიანი

სანიტრებმა გადმომათრიეს ათწილადი სასწორის ბაქ-
ნიდან. მათი ღონიერი და ცივი ხელები მაკავებდნენ, იატაკ-
ზე რომ არ დავიშვებულყოფიკი.

— რადეჩიშე? — იყვირა ექიმმა და კლამნი ვაკუნთი ჩა-
ანო სამელნეში.

— ორმოცდარვა.

საკაცვზე დამაწინეს. ჩემი სიმაღლე ასოთხმოცი სან-
ტიმეტრი, ნორმალური წონა — ოთხმოცი კილოგრამი. ძვლებ-
ისი წონა — ორმოცდარვაი პროცენტი საერთო წონისა —
ოცდათორმეტი კილოგრამია. ამ სუსხიან საღამოს თევქსმე-
ტი კილოგრამილა დამრწინოდა, ზუსტად ერთი ფუთი: ტყავი,
ხორცი, შიგნეული და ტყინი. ყუველეფ ამას მაშინ ვერ გა-
მოვითვლიდი, მაგრამ ბუნდოვანად მესმოდა, რომ ყუველიეფ
ამას აკეთებს ექუმი, რომელიც ქვეშევეზად მიყურებდა.

ექიმმა გააღო დაკლიტული მაგიდა, გამოსწია უჯრა,
ამოიღო თერმომეტრი, მერე ჩემკენ დაიღუნა და თერმომეტ-
რი ფრთხილად ჩაშდო მარცხენა იდლის ქვეშ. ერთმა სანი-
ტარმა მსყვე მომზაჯინა მარცხენა ხელი მკერდზე, მეორემ
კი ორიეფ ხელი შემოარტყა ჩემი მარჯვენა ხელის ვახანს. ეს
ნასწაული, დამშავებული მოძრაობანი ნაიფული გახდა ჩემ-
თვის მოგვიანებით — მთელს საავადმყოფოში ბარე ას სა-
წონლზე მოდიოდა ერთი თერმომეტრი. შუშის ნივთმა შეიქ-
ვალა თავისი ღირებულება, თავისი საბაზტიბი — მას თვა-
ლსწინანიეფი უფრთხილდებოდნენ. ამ ინსტრუმენტით ტემ-
პერატურის გაზომვის ნება ეძლეოდათ მხოლოდ შიმშილსა და
ახლად შერისზე ავადმყოფებს. გაიჩვენაწირეულიეფილთია
ტემპერატურის ანგარიშობუნენ ბულსის მიხედვით, და მარ-
ტლორად სატყფო შემთხვევაში იღებოდა მაგივის უჯრა.

კედლის საათმა ათი წუთი ჩაიწკარუნა, ექიმმა ფრთხი-
ლად გამოიძლო თერმომეტრი, სანიტრებმა ხელი გამიშვეს.

— ოცდაათობმეტი და სამი, — თქვა ექიმმა. — შენ შე-
გიძლია მიპასუხო?

თვლებით ვანიშნე — შემიძლია-მეთქი. ძალ-ღონეს ვი-
ზოგავდი. ხელ-ხელა და გაჭირვებით წარმოვთქვამდი სიტ-
ყვეს — ეს ნაავადე თარგმანს უცხო ენიდან. ყველფერი
დაშინეებოდა. გადავჭერი გახსენებას. ავადმყოფის ის-
ტორიის ჩანარა დასრულდა და სანიტრებმა იოლად ახსნეს
საკაცე, რომელზედაც ვუღალავი ვინეეკი.

— მიექვევი, — თქვა ექიმმა. — ლუმელთან ახლოს.

ტახტზე დამაწინეს, ზედ ლუმელთან. ლეიბები დატე-
ნილი იყო ქონდარა ბუჩქის ტოტებით, წინეი ჩამოფანტო-
და, გამომწალიყო, შიმშელი ტოტები მუქართი მოხრი-
ლიყვნენ ჭუჭყიან, ზოლიან ქსოვილქვეშ. თვისი ნაფშენეტი
იფრქვედა მჭიდროდ დატენილი ჭუჭყიანი ბალიშოიდან.
მეჩხერი, ვაქცული მათუდის საბანამ, ზედ დაკერებული
რომ შქინად წარწერა „ფეხები“, გამოხატავლიქვა მთელი
სამყაროდან. ბარის მსგავსი კუნთები ხელ-ფეხისა მტეხ-
და, მოყონელი თითები შექავებოდა. მაგრამ ავადილობა
ტკივლზე ძლიერი იყო. გორგალიეფი მოვიკეცი, ხელები
მოვაიხებე ფეხებზე, ჭუჭყიანი კანჭები მსხვილმარცველა
ტყავით რომ იყო დაფარული, და იტყოდი — ნიანგისაო,
ნიკას მოვაჯინე და ჩაიქვიდა.

გამეღვიძა დიდი
ხნის შემდეგ. ჩემი სა-
უზმე, სადილი, ვახამი
ენყო იატაკზე, სანოლ-
თან. ხელი გაიწვინე,
ვტაცე უახლოეს თუნუ-
ქის ჯამს და შეუდეფი
ზედიზედ ყველაფრის
ჭამას, დროდადრო
ვკებდი პანანკინტელა
ლუკმებს შურის ულუ-
ფიდან, იქვე რომ იდო.
მეზობელი ტახტებიდან
ავადმყოფები მიყურებ-
დნენ, როგორ ვყლაპავ-
დი საკვეს. ისინი არ
მეკითხებოდნენ, ვინა
ხარ და სადაფური: ჩემი
ნიანგისტური კანი თავადეფ ამბობდა თავისას. ისინი არც
კი მომამეტრედებოდნენ, მაგრამ — ეს მე თვითონ გამომიქ-
ვია — ძნელია თვალი მოსწყეტიო მჭამელ ადამიანს.

ჩემთვის დატოვებული საკვები ვმითანთე, გავთბი, და-
მატკობოლე სიმძიმეს ვგრძნობდი კუჭში და ისეფ ძილს მი-
ვეცი თავი, მაგრამ არ დამცალდა, სანიტარი მენეცია. მხრებ-
ზე წაყოფისი ერთადერთი „საბინაო“ ხალათი პალატისა,
ჭუჭყიანი, ნაწინებთ ამომწვარი, დამძიმებელი ასობით
აღამიანთა შერწილი ოფლისგან, ფეხები ვტუტეფ ვეჭებურ-
თელთა ფლოსტებში და ნელი ნაზაფითი, ფეხსაცმელი რომ არ
გამპრობოდა, გავყევი სანიტარს საპროცედური ოთახში.

ისეკ ის ახალგაზრდა ექიმი იდგა ფანჯარასთან და ჩაგ-
მებულ, ნაზარად ყონოლესგან ხაოიან მინას მისჩრებოდა.
ფანჯრის რაფის კუთხიდან გადმოკიდებული იყო ჩვარი, სა-
იდანაც წყალი ნეეთ-ნეეთად ჩადიოდა თუნუქის სასადლო
ჯამში, ქვეშ რომ შეედგათ. რკინის ღემელი ლულუნებდა.
შეჭერიდი, ორიეფ ხელით სანიტარს ვიყავი ჩაჭიდებული.

— განავარდობ, — თქვა ექიმმა.

— ცივა, — ვუპასუე ხმადაბლა. ის-ის იყო შეჭმული
საკვეტი უყვე აღარ მათობოდა.

— დაეჭერი ლუმელთან. დაჭერიამედ სად მუშაობდი?
ტუჩები გავსულე, ყბები ავამოძრაე — ღმილი რომ გა-
მომსყლედა. ექიმი მომიხედა და პასუხად გამიღმა.

— მე ახდერი მობილოეფი მქვია, — თქვა მან. — თქვენ
არაფერი გაქეთ სამკურნალო.

ამწვდა გულის კოვზიან.

— დახა, — გაიმეორა ექიმმა ხმამაღლა. — არაფერი
გაქეთ სამკურნალო. გჭირდებთ კეება და დაბანვა. უნდა
ინეეთ, ინეეთ და ჭამოთ. მართალია, ჩვენი ლეიბები ბუმბუ-
ლისა არაა, მაგრამ თქვენ ჯერ არა ვიშავეთ-რა, ხშირ-ხში-
რად იტრინდეთ და ნაწილი არ გაგაჩინდებათ. ორი თეე მა-
ინე მოგიინეთ წონა. ამასობაში ვაზაფხულიეფ დადგება.

ექიმმა ჩაიწვია. რასაკვირეულია, სიხარულს ვგრძნობ-
დი: რატოღოდა არა! მთელი ორი თეე! მიჭირდა გამოშეებატა
სიხარული. ჩაველაუქე ტაბურეტსა და ვდუმდი. ექიმმა რა-
ლაც ჩაინერა ავადმყოფობის ისტორიაში.

— ნაბრანდი.

დავბრუნდი პალატაში. მუცლია და ვცხამდი. ერთი კვირის
შემდეგ მოვამფაღებული ფეხებით უკვე დავავიბოდი

ჩემს პალატაში, ტალანში, სხვა პალატებში. ვეძებდი ადამიანებს, რომლებიც საჭმელს ღებავდნენ, ყვლაპედნენ, შეფუურებდნენ პირში, რამეთუ რაც უფრო მეტს ვისვენებდი, მით უფრო მეტად და ძალუმად მიწოდდა ჭამა.

საავადმყოფოში, ისევე როგორც ლავერში, კოვზებს საერთოდ არ გვაძლევდნენ. უჩინგლოდ და უღანოდ იოლას გასოლა ვისწავლიდი ჯერ კიდევ საგამაობივოდ ციხეში. უყვევდი ზანია მესწავლილი გვეკონდა საცეცხის მიღება „ბორცდიან“, უყოვზოდ — არც სუფი, არც ფაფა არასოდეს ყოფილა ისეთი სქელი, რომ კოვზი დაგვეჭრებოდა. თითი, პურის ქერქი და ენა პირწმინდად ასუფთავებდნენ ნებისმიერი სიღრმის ქვაბუნისა თუ ფაშის ფსკერს.

აქეთ-იქით დაეწლავებოდნენ და ევეძებდნენ ღვთა ადამიანებს. ეს იყო დაწინებოთი, მბრძანებლური მოთხოვნისებობა და ამ გრძობისა იცნობდა ანდრეი მიხაილოვიჩი.

ღამით სანიტარმა გაამაღვიძა. პალატა მხოლოდნა ჩვეულებრივ ლანისეული ხმაურით: ხიხინი, ხერხინა, კენესა, ბოფა, ხეღებმა — ყველაფერი ირეოდა თავისებურ გერებით სიმფონიანად, თუკი ამგვარ ბგერათაგან შეიძლება შედგება სიმფონისა. მაგრამ დახუჭული თვალებით რომ შემოვიხიროთ ასეთი ადვილსა — მყისვე ვიცნობ ლავერის საავადმყოფოს.

ფანჯრის რაფაზე ლამაზა — თუნუქის ლამაზიკ რალაც ზეთით — ოღონდ თევზის ქონი არ გახლავთ! — და კვამლიანი ფთოლა, დახვეული მამბისებ. ეტყობა, ჯერ ძალიან გვიანი არ იყო, ჩვენი ლამე ხომ იწყებოდა სააბით, სლამის ცხრა საათიდან, და ვიძინებდით უშაღვე, როგორც კი ოდნავ გაგვითებოდა ფეხები.

— ანდრეი მიხაილოვიჩი გეცხადათ, — თქვა სანიტარმა. — აი, კოხლიკი ნაგიძღვება.

ავადმყოფი, კოხლიკს რომ ენახდნენ, იძვე იფგა. მიავადებო თუნუქის პირსახანს. ხელ-პირი დავიბანე, დაბრუნდი პალატაში და გავიმორღლე ბალიშისპირზე. ვეძებრთულა პირსახოცი, დამხვედებული ძველი, ზოლიანი ლეიბისგან, ერთი ცალი მოფიოდა ოცდაათ კაციან პალატაზე და მხოლოდ დილაობით გაიმეცოდა. ანდრეი მიხაილოვიჩი ცხოვრობდა საავადმყოფოს ერთ განაპირს, პატარა პალატაში — ასეთ პალატებში ანევიდნენ ოპერაციისშემდგომ პაციენტებს. კარზე დაფაკაუნენ და შევედი.

მაგიდაზე ენყო ნივნები, განზე გახედილი, ნივნები, რომლებიც რამდენი წელია აღარ მჭერია ხელში. ნივნები იყვნენ უცხოინი, არამეცობრულნი, არასაჭირნი. ნივნების გვერდით იფგა ჩაიდანნი, ორი თუნუქის ტოლრა და რომიღლილე ფაფიანი საცეც ფაში...

— დომინო ხომ არ გვეთამაშა? — თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა, გულითადად მათვალეირებდა. — თუკი ცვალიათ.

ჭირივით მუჯავრება დომინო. ეს თამაში არის ყველაზე სულელური, სუაზრო, ყველაზე მოსაწყენი. ლოტუც კი უფრო სანდტერესისა, რომ აღარაფერი ვთქვათ კარტზე — კარტის ნებისმიერ სახეობაზე. ყველაზე უკეთესი იქნებოდა ჭადრაკი, ან მონღაღე შაში, თვალს გამეჭვა კარადისკენ — საჭადრაკო დაფა ხომ არა ჩანს-მეთოქი; რას იზამ, არ ჩანდა. მაგრამ უართით როგორ ვანეყინენდი ანდრეი მიხაილოვიჩს. უნდა გამეჩირო, სიკეთე სიკეთითვე უნდა მეზოლა. ჩემს სიცილებეთში არ მეთამაშა დომინო, მაგრამ დარწმუნებულ ვარ, რომ ამ ხელოვნების დაუფლებას დიდი სიბრძნე არა სჭირებდა.

და მერე — მაგიდაზე იფგა ორი ტოლრა ჩაი, ფაფიანი ფაში. და თბილოდა.

— ჩაი დავლიოთ, — თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა. — აი, შაქარი. ნუ მოგერიებებთ. მირითით ეს ფაფა და შაშიმზე — რაც გავახიარებებთ. თუმცა ამ ორი საქმის ერთდროულად ეტობა შეუძლებელია.

შეეცამე ფაფა, პურიც მივებანე, დაელოე სამი ტოლრა დამაქრული ჩაი. რამდენიმე წელია შაქარი თვლიოთ არ მენახა. გავიხიდა ანდრეი მიხაილოვიჩმა აურ-დაურია დომინოს კოჭები.

ციცოლი, რომ თამაშს იწყებს ორმავე ექვსიანის მფლობელი, — იგი ჩამოდო ანდრეი მიხაილოვიჩმა. მერე მოთამაშენი როგროგობით მიადებენ შესაბამის კოჭებს. სხვა ხელოვნება აქ არ ყოფილა და თამამად ჩავები თამაშში, სინამდლისგან განუწყვეტელი მომიოდა ოფლი და ვასლოკინებდი.

ვთამაშობდით ანდრეი მიხაილოვიჩის საწოლზე და სიამოვნებით ვუმზერდი ვიხალსმოჭრულ თეთრი ბალიშისპირს ბუმბულის ბალიშზე. ეს იყო ფიზიკური ტკბობა — უყურებდე სუფთა ბალიშს, ხედავდე, როგორ ქმუჭნის მას ადამიანი.

— ჩვენი თამაში, — ვთქვი მე, — მოკლებულია თავის ყველაზე მთავარ ხიბლს — დომინოს მოთამაშეებში მთელი ძალით უნდა დაარახუნენ კოჭები მაგიდაზე. — მე სულაც არ ვხუმრობდი. სწორედ ეს მზარე საქმისა მესახებოდა ყველაზე მნიშვნელოვნად დომინოში.

— გადავიდედი მაგიდასთან, — თავაზიანად თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა.

— არა, რას ბრძანებთ, უბრალოდ გამახსენდა ამ თამაშის მორავალსანავაგოებმა.

პარატა წელი მიედროდა და ჩვენი ვუამაშობით ერთმანეთს ჩვენი ცხოვრების შესახებ. ანდრეი მიხაილოვიჩს, ექვსი, არასოდეს არ ეშუშავა საბაღის სანერგეებში საერთო სამუშაოებზე და საბაღე ენახა მხოლოდ ანარეკლით — ადამიანთა იმ წარჩენებში, წამთებში, ნავარ-ნუყარში, რომელთაც საბაღე გადმოსიროდა საავადმყოფოსა და მორგში. მეც საბაღის სულერი ნიდა ვიყავი.

— აი, მოგებულე თქვენი რომი — თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა. — გილოცავთ და ჯილოდ — აგერ, იმებო. — მან ტუმბოვანდ გამოიღო პლასტმასის პორტსივარი. — დიდი ხანია არ მოვიხივით?

გაზეთის ნაკუთი მოგვლევდა და შიგე მამორკის შაპირისი გავაზევი. მამორკის მოსანევად გაზეთის ქალაღზე უკეთესი ვერაფერს მოიფიქრებ. სტამბის საღებავის კვლი ართულ ყუფილებს მამორკის სურნელს, პირითი — ლახაითიანად წარმოაქენს. ქალაღის ზოლს ცეცხლი მოუყვიდე ნაკვერჩხლისგან, ლუმეღლი რომ იყო. მოვიწვი, ხარბად ჩაივსუნთქე გულსამრევი, მოჭეკო კვამლი.

თამაშის შოენა გვიჭირდა და, კაცმა რომ თქვას, რახანია, თავი უნდა გავმეწებინა — პირობები ხელს მინოვბდა, მაგრამ არასოდეს გამინებიათ თავი. მზარავდა იმის წარმოდგენა, რომ საკუთარი ნება-სურვილით დაჯკარგავდი პატიმროს ამ ერთადერთ უდიდეს სიამოვნებას.

— ლამე მშვიდობისა, — ლილილი თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა. — უკვე დაძინება ვაპირებდა, მაგრამ ისე ძალიან ამ მომინდა შეთამაშა პარტა. მაღლოსან მოახსენებდი.

მისი ოთახიდან ბნელ ტალანში გამოვეფი. ჩემს გზაზე ვიღაც დავა კვედლიანი. კოხლიკის სილუეტე ვიცანი.

— რამისა საქმე? აქ რას აკეთებ?

— მოწვევა მიწოდდა. უპ, ერთი მომანეწინა. არ მოუცია?

შემრცხვა ჩემი სიხარბე; შემრცხვა, რომ არ გამსხნებია არც კოზლიკი და არც სხვები, ჩვენს პალატაში რომ იწვნენ. არ მითქვამს, რომ მიმეტანა მათთვის ნაწმე, ჰურის ქერტი, ერთი მუტა ფაფა.

კოზლიკი კი თურმე რამდენიმე საათი მელიოდა ბნელ ტალანში.

გავიდა წლები, ომი დამთავრდა, ოქროს სახადოზე ველასოველებმა შეგვეცვალეს და მე მოვხედი მცირე ზონაში, დასავლეთ სამხრეთველს გადასავ ზანე ბარაკებში. უზარმაზარ ბარაკებში მრავალსართულიანი ნარები იყო და თითო ბარაკი ხუთას-ექვსას კაცს იტევდა. აქედან გზავნიდნენ ტუსალებს დასავლეთ საზღვრებზე.

ლამდამობით ზონას არ ეძინა — ვადლოდა ეტაკებით და ზონის „სითელ უთხემი“ სადაც ზღაპართა ქუჩეყიანი ბამბის საბნები იყო დაგებული, ყოველ ღამით კონცერტს ჩაღვდებოდა. და მერე როგორი კონცერტები! სახელმწიფოები მომღერლები და მთხრობლები — არა მარტო ლავრის ავტობროგადებიდან, არამედ უფრო ზემოდანაც. ვიღაც ხარბინელი ბარიტონი — ლემუნდოსა და ვერტინისკის იმიტატორი, ვადიმ კოზინი კი — თავისი თავისა და მრავალნი, სხვანი მრავალნი მღეროდნენ აქ ზღაპრებისათვის, თავიანთი საუკეთესო რეპერტუარით გამოდიოდნენ. ჩემს გვერდით იწვა სატანკო ჯარების ლეიტენანტი სვეტნიკოვი, ნახა, ლუკაინთელი ჯეგლი, მსჯავრდებული სამხედრო ტრიბუნალის მიერ რაღაც სამსახურებრივი დანაშაულისათვის. აქაც ვიპოვები ქვეშ იძიუფებოდა — სასადღოზე შემობრძინასა იგი ამბობს, რომ ქაშად კაბისხორცს მორვიდან, ამითოლდა ნაჭრებს „არა ცხიმოვანს, რა თქმა უნდა“, როგორც თვითონ განმარტავდა სრულიად აუღლებლობად.

გადასავზავნებში მეზობლებს არ ირჩევენ და აბეჭევენად, ალბათ, არის უარესი საქმიანობაც, ვიდრე სადილობა ადამიანის გააბით.

იშვიათად, ძალზე იშვიათად გამოჩნდებოდა ხოლმე მცირე ზონაში ფერმალი და სიცხიანთა მიღებას ატარებდა. ძირმაგარებს, ტანზე რომ მქონდა მოდებული, ფერმალმა არც კი შეხებდა. ჩემი მეზობელი სვეტნიკოვი, რომელიც საავადმყოფოს მორვიდან იცნობდა ფერმალს, ცლაპარაკებოდა მას, როგორც კარგ ნაცნობს. მოულოდნელად ფერმალმა ასხენა ანდრეი მიხაილოვიჩის გვარი.

შევედრე ფერმალს, გადაეცა ზარით ანდრეი მიხაილოვიჩისათვის — საავადმყოფო, სადაც იგი შემობოდა, ერთ კილომეტრზე იყო მცირე ზონიდან.

ჩემი გეგმები შეუცვალა. ახლა ანდრეი მიხაილოვიჩის პასუხადე ზონაში რამენიარად უნდა დავყოფნებულყავი. განწესებულს უკვე მოვხედი თვალში და მიხარება ხოლმე გადასავზავნიდან მიმავალ ყოველ ტებას. მაგრამ ნარმომადგენელნი, ეტაპს რომ იბარებდნენ, ასევე ულაპარაკოდ მშლიდნენ სიხიდან. რაღაც უკუეურობას ეჭვობდნენ და ჩემი შესახებობაც თავად ღაღადებდა ყველაფერს.

- რატომ არ გინდა ნასელა?
- ავად ვარ. საავადმყოფოში უნდა დავსევ.
- საავადმყოფოში შენ არაფერი გესაქმება. ზვალ ვგზავნით საგზაო სამუშაოზე. დანაე ცოცხებს?
- არ მინდა საგზაო. არ მინდა ცოცხების დანება.
- დელ დინსდედეა, ეტაპი — ეტაპი. ფერმალისა და ანდრეი მიხაილოვიჩისა არც აგი ისმოდა, არც კარგი.

კვირის დამლევს მოვახერხე მოხვედრა მეღვასინჯვანე ამბულატორიაში, მცირე ზონიდან ასიოდე მეტრის დამორებით. ახალი ბარათი ანდრეი მიხაილოვიჩთან მუჭში მქონდა ჩაქერილი. საწინააღმდეგ სტატისტიკოსმა გამომართვა და დამპირდა, ანდრეი მიხაილოვიჩს ზვალ დილით გადაეცემო.

გასინჯვისას სანაწინლის უფროსს ვკითხე ანდრეი მიხაილოვიჩის შესახებ.

- ჰო, არის ასეთი ექიმი ტუსალთავან. მისი ნახვა თქვენ არაფერში გჭირდებათ.
- მე პირადედ ვიცნობ მას.
- მერე-რა, ამქვეყნად ვინ ვის არ იცნობს!
- ფერმალი, რომელმაც ბარათი გამომართვა მცირე ზონაში, აქვე იდგა. ნიდაბაღა ვკითხე:
  - ბარათი რა უყავი?
  - არავითარი ღარათი თვალით არ მინახავს... თუკი ზგამოდე ანდრეი მიხაილოვიჩზე რაიმე ახალს არ შეეცტე — მომიხევეს გამგზავრება... საგზაო სამუშაოებზე, სელხოზში, სახადოზე, ჯანდაბაში და ოხრობაში...

მეორე დღეს, საღამოთი, საერთო ამობახების შემდეგ, კბილის ექიმთან მიხმეს. ნაველი, მეგონა, რომ რაღაც მცვდომბა იქნებოდა, მაგრამ ტალანში დავინახე ნაწმეში შავი ჯუბაა ანდრეი მიხაილოვიჩისა. გადავხეხეთ ერთმეორეს.

კიდევ ერთი დამე გავიდა და გამოვიცხება — ლავერიდან ოთხი ავადმყოფი ნავეციყენის საავადმყოფოში. ორნი მარხილზე იწვნენ, ერთმანეთს ჩახტებულნი, ორნი კი უკან მიედევდით მარხილს. ანდრეი მიხაილოვიჩმა ვერ მოასწრო გადაფერთხილებში დიანგნოსის თობაზე. არ ვიცოდ, რით ვიყავი ავად. ჩემი სწულელებანი — დისტრფოია, პელაგრა, სურავანი — არ მომიხეებულყენენ საღვარეო ჰოსპიტალიზაციისათვის. ვიცოდ, რომ ქირურგულ განყოფილებაში უნებებდი. ანდრეი მიხაილოვიჩი იქ მუშობდა, მაგრამ ამა რომელი ქირურგული დაავადება უნდა ნარმედგინა — თიაქარი ან მქონია. მოყურულობისგან გამჩნელი ოსტეომიელტი ფტის ოთხ თითზე — ძაან მტანჯველია, მაგრამ სრულიად არაა საქმარისი ჰოსპიტალიზაციისათვის. დარწმუნებული ვიყავი, რომ ანდრეი მიხაილოვიჩი მოახერხებდა ჩემს გაფრთხილებას, შემხდებოდა სადამე.

ცხებენი მიადგენ საავადმყოფოს, საწინტრუბმა შეთორის მწოლიარენი, ჩვენ კი — მე და ჩემმა ახალმა ამბანავმა — გავიხადეთ მერხზე და დანახვის შეუღლებით. თითო ერთი იძლეოდნენ თითო ტამბის თილია წალთი. სახანაზონში შემოვიდა თეთრხანაიანი ხნიერი ექიმი და სათუალის ზემოდან მცვავთავალიერა ორივე.

— შენ რა განუხებს? — კვითხა ჩემს ამბანავს და თითო მეგობ მხარზე. ის შებრუნდა და თვალსაჩინოდ ამინდა ევება თიაქარი სახარდულისა.

იმავე შეკითხვას ველოდი და გადავწყვიტე, რომ მუცლის ტკივლები დამჭრილა.

- მაგრამ ხნიერმა ექიმმა გულგრილად შემომხედა და გარეთ გავიდა.
  - ეს ვინ არის? — ვიკითხე.
  - ნიკოლი ივანოვიჩი, აქაური მთავარი ქირურგი. განყოფილების გამგე.

სანიტარმა თეთრული დაგვირიგა. — საით? — ეს შეკითხვა მე მეხებოდა. — რაფი, უნდაკმა უყისი! — გულზე მომეშვა და უკვი აღარ ვემოშობა.

- თქვი, რა განუხეხეს კაცო, ვერ იტყვი?
- მუცელი მტკიავს.
- ახედე იმცხობა ალბათ, — თქვა მრავლისმანახველმა სანიტარმა.

მხოლოდ მეორე დღეს შეხვედნი ანდრეი მიხაილოვიჩს. მას გაუღწირობილება მთავარი ქირურგი ჩემს ჰოსპიტალიზაციაზე მწვავე აპენდიციტის გამო. იმავე საღამოს ანდრეი მიხაილოვიჩმა მამოთ თავისი ნაღვლიანი ისტორია.

ტუბერკულოზით გამზდარა ავადა. რენტგენის სურათები და ლაბორატორიული ანალიზები საგანგაშო იყო. რაიონულმა საავადმყოფომ იმუამდგომლა, რომ ტესაღი ანდრეი მიხაილოვიჩი მატრიკიზე გადაეყვანათ სამკურნალოდ. უკვე გემზე იყო ასული, როდესაც ვიღაცამ სანგანყოფილების უფროსთან, გვარად ჩერმაკოვთან, დააბეზლა, რომ ანდრეი მიხაილოვიჩის სწულდება — ყალბია, მოგონილი ანუ „ტუფტა“, როგორც ლაგერში იტყობდნენ.

მაგრამ ვინ იცის, ეგებ არავისაც არ დაუბეზლებია — მაიორი ჩერმაკოვი ღირსეული შვილი იყო დაეჭვების, უნდობლობის და სიფხიზლის საუკუნისა.

მაიორი განრისხდა, განკარგულება გაცხადა, გადმარყვანათ გემიდან ანდრეი მიხაილოვიჩი და გეახსლებინათ ყველაზე უფრო ადვილას — შორს იმ სამხარეთელოდან, სადაც ჩვენ შეხვედით ერთმანეთს. და ანდრეი მიხაილოვიჩმა სასტკო ყონვაში უკვე გაიარა ათასკილომეტრიანი გზა, როდესაც შორულ სამხარეთელოში გამოიკვია, რომ იქ ერთი ექიმიც არ ჭაჭუნებდა ისეთი, ვისაც შეეძლო ხელოვნური პნევმოტორაქსის დადგება. ანდრეი მიხაილოვიჩისათვის უკვე რამდენჯერმე გაეკეთებინათ ჩაბურვა, მაგრამ ყოჩაღმა მაიორმა პნევმოტორაქსი გამოაცხადა მოტყუებულ და თაღლითობად.

ანდრეი მიხაილოვიჩი უფრო და უფრო უარესად ხდებოდა, სული ძლივსადა ედგა, ვიდრე მოხერხდა ნებათთვის აღება ჩერმაკოვისგან, რომ ანდრეი მიხაილოვიჩი გაეგზავნათ დასავლეთ სამხარეთელოში — უახლოესში, სადაც ექიმებმა იცოდნენ პნევმოტორაქსის დადგება.

ახლა ანდრეი მიხაილოვიჩი უკეთესად გრძობდა თავს, რამდენჯერმე ჩაბურვა წარმატებით ჩატარდა, და ანდრეი მიხაილოვიჩმა მუშაობა დაიწყო ქირურგიული განყოფილების ორდინატორად.

მას შემდეგ, რაც ცოტათი მოემაგრდი, ანდრეი მიხაილოვიჩმა სანიტრად ამოყვანა. მერე კი მისი რეკომენდაციითა და დაფინანსებით გაემგზავრე სასწავლებლად ფერმაზელა კურსებზე, დავამთავრე ის კურსები, ვმუშაობდი ფერმაზელა და ბოლოს მატრიკიზეც დაებრუნდი. სწორედ ანდრეი მიხაილოვიჩი არის ის კაცი, ვისგანაც ესოდენ ვარ დაავალებული — სიცოცხლე მაჩუქა. თავად კარგა ხნის წინათ მოკვდა

— ტუბერკულოზმა და მაიორმა ჩერმაკოვმა თავისი ქნენ.

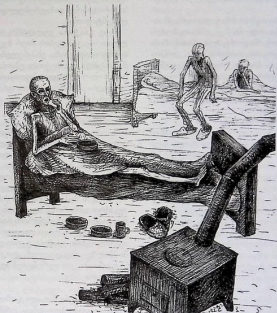
საავადმყოფოში, სადაც ერთად ვმუშაობდით, ვემგობობდით კიდევ. ვადა ერთსა და იმავე ნელს გვითავადებოდა და ესეც რაღაც-ნაირად გვაკავშირებდა, გვაახლოებდა.

ერთ საღამოს, როდესაც ყველაფერი მილაგ-მოლაგდა, სანიტრები კუთხეში მართვსდნენ დომინოს სათამაშოდ და კოჭები ავახსუნეს.

— სულელური თამაშია, — თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა, თვალთ მანიშნა სანიტრები და შეიჭმუნა კოჭების ჭახა-ჭახზე.

— ჩემს სიცოცხლეში მხოლოდ ერთხელ მითამაშია დომინო, — ვთქვი მე. — თქვენ გეთამაშეთ, ანდრეი მიხაილოვიჩ, თქვენ მიმინჯეთ. მოგივტო კიდევაც.

— რატომაც არ მომიგებდით, — თქვა ანდრეი მიხაილოვიჩმა. — მეც ხომ პირველად მაშინ ავიღე ხელში დომინო. ვიფიქრე, ვაამბ-მეთქი.

მხატვარი ნინო ჩაბაშვილი

ქიმი კუხენაკოს ჭადრაკი

ექიმმა კუხენაკომ საჭადრაკო ფიგურები გადმოფანტა მაგიდაზე.

— რა საუცხოო რამ არის, — ვთქვი მე. ფიგურებს ვალაგებდი დაწერის დაფაზე. ეს იყო ჭადრაკი — დახვეწილი ნამუშევარი იუველირისა; თამაში თემაზე: „შუთიათი ხანა რუსეთში“. პოლონელი ფილანტრები და კახაკები ვარს გრტყმოდნენ პირველი თვითმარტვიას მაღალ ფიგურას — თეთრების მეფეს. თეთრ ლაზერს ჰქონდა მკვეთრი, ენერგიული ნაკვები მარინა მინიკისა. პეტნანი სახეცა და რაძიული იფენდ დაფაზე თვითმარტვიას ოფიცერებად. შავები — შინაზინთა სამოსელი. მათ თავაკვობდა მტროპოლიტი ფილარტო. პერუსეცესა და ოსლიაბის აბჯარქვემ

ბერ-მონაზვნის ანაფორა ეცვათ და ხელში ეჭირათ მოკლე, მიმეღე ხმელეთ. ტროიკა-სერვის კომპეტი აღმართულიყო-
ნენ 8-8 და 3-8 უფრებზე.

— მართლაც რომ საუცხოოა. ვერა ძელები კურებით...

— ოღონდ, — ვთქვი მე, — ისტორიული უზუსტობაა. პირველი თვითმარქების ალფა არ შემოურტყამს ლავრისთვის.

— დიახ, დიახ, — თქვა ექიმმა, — თქვენ მართალი ბრძანდებით. და განა უცნაურად არ გუგუვენებთ, რომ ის-
ტორიამ დღემდე არ იცის, ვინ იყო სინამდვილეთ თვით-
მარქვია გრემიკა ოტრენიკივი?

— ეს მხოლოდ ერთი ჰიპოთეზაა მრავალთაგან, ამას-
თან არცთუ ძალიან სარწმუნო. ოღონდ პუშკინისაა. ბორის
გოდუნოვიც არ ყოფილა ისეთი, როგორც პუშკინთან არის.
აი როლი პოეტისა, დრამატურგისა, რომანისტისა, კომპო-
ზიტორისა, მოქანდაკისა. მათ წილად ერგოთ მოვლენის
განმარტება. ეს გახლავთ მეცხრამეტე საუკუნე, რომელ-
ცა სწავრია ასხნა აუხსენდისა. მეოცე საუკუნის შუა
ნდებში დოკუმენტი ყველაფერს განადგენდა. და დაუჯე-
რებდნენ მარტოაღენ დოკუმენტს.

— არსებობს ნერული თვითმარქვიათი.

— შო, დიმიტრი უფლისაშულა გამოამეღავნა, რომ ის
იყო კულტურული კაცი, ნიგნერი ხელმწიფე, ტოლი საუ-
კეთესო მეფეების, რუსეთის ტახტზე რომ მჯდარან.

— და მაინც, ვინ არის იგი? არავინ იცის, ვინ იყო რუსი
ხელმწიფე. აი, რას ნიშნავს პოლინური საიდუმლოება. ის-
ტორიული თვითმარქვია არიან. სამარტუხენია. ეს რომ მომ-
დაროყო გერმანიაში — სადმე უთუოდ იპოვიდნენ დოკუ-
მენტებს. გერმანელებს უყვართ დოკუმენტები. ხოლო
თვითმარქვია მაღალმა პატივსმენივამ კარგად იცოდნენ,
როგორ უნდა შეინახოთ საიდუმლოება. რამდენი კაცი მოე-
კლა — იმათგან, ვინც გაეკარა ამ საიდუმლოებას.

— ექიმო კუზნეცო, თქვენ აზვიადებით, როდესაც უარ-
ყოფთ საიდუმლოების შენახვის წევულედ უნარს.

— სრულიადც არ უარყავო. განა ისიც მანდელშტამის
სიკვდილი საიდუმლოება არ არის? სად და როდის მოკვდა
იგი? არსებობს ასამდე მონმე მისი სიკვდილის ცენა-ტყე-
პისკან, შიმშილისა და სიცივისგან — სიკვდილის განმეოლე-
ბებში სხვათა არ ჩანს — და ასი მონმეიდან თეთრული
თხზავს თავის მოთხრობას, თავის ლეგენდას. გერმან ლო-
პატინის შვილის სიკვდილზე რაღას იტყვიან, ის ხომ შმო-
ლოდ იმიტომ მოკლეს, რომ გერმან ლოპატინის შვილი
იყო? ოცდაათი წელია, რაც მის კვალს დაეძებენ. ყოფილ
პარტოლ ბელადთა — ბუხარინის, რიკოვის ნათესაების
მისცეს ცნობა სიკვდილის შესახებ, ეს ცნობები განეკლდის
წლებზე, ოცდაჩვიდმეტედან ორმოცდახუთამდე. მაგრამ
არავინ და არსად შეხვედრია ამ მდამიანებს ოცდაჩვიდმე-
ტისა თუ ოცდათორამეტი წლის შემდეგ. ვეულა ეს ცნობა —
ნათესავთა ნუგეშის საცემად არის. სიკვდილის თარღლები
თვითნებურია. უფრო სწორი იქნება ვარაუდი, რომ ყველა-
ნი ისინი დახვრიტეს არაუგვიანეს ოცდათორამეტი წლისა,
მოსკოვის სარდაფებში.

— მე გგონია...

— თქვენ გახსოვთ კულაგინი?

— მოქანდაკე?

— დიახ ის უფალოდ გაქრა, როდესაც ქრებოდნენ მრავ-
ალნი. გაქრა სხვისი გვართ, ლაგერში ნომრად რომ გადა-
უქეთეს.ნომერი კი ხელახლა შეუცვალეს მესამე გვართ.

— მსმენია იგეთი რამეებიც, — ვთქვი მე.

— აი, ეს ქადრეკო მისი ნახელებაა. კულაგინმა ეს გააკე-
თა პირიდან, ბუტკორის ციხეში, ოცდაჩვიდმეტე წელს. სვე-
ლა პატიმარი, ვინც კი ივჯდა კულაგინის კამერაში, საათო-
ბით დღეებად პურს. საჭირო იყო იმ ნამის დაჭერა, როცა
ნერწყვი და დაღეჭილი პური რაღაც უნიკალურ შეზავებს
მიადნებდნენ, ეს თავად ოსტატს უნდა განესაჯა, თუკი გა-
უშობოლებდა — პირიდან გამოელო ცოხი, რომელიც მზად
იყო მიეღო ნებისმიერი ფორმა კულაგინის თითებზემ და
სამარადისოდ გახაგრებულყო ეკვიპტური პირამიდების
ციმენტიციო.

ასე გააკეთა კულაგინმა ორი სათამაშო. მეორე გახ-
ლდათ — „კორტესის მიერ მექსიკის დაპყრობა“. მექსიკე-
რი შფოთიანი ხანა. ესპანელები და მექსიკელები კულაგინ-
მა მიჰკიდა თუ მუქთად უნდა ვილაგვას ციხის უფროსთა-
გან, ხოლო უარსული „შფოთიანი ხანა“ წაილო ეტაპში. გაკე-
თებულთა ასათვის დერი, ფრჩხილით — ყველანაირი რეი-
ნა ხომ აკრძალულია ციხეში.

— აქ არი ფიფრა აკლია, — ვთქვი მე. — შვეი ლაზი-
ერი და თეთრი გტლი.

— ვიცო, — თქვა კუზნეცომ. — ეტლი საერთოდ აღარ
არი, შვეი ლაზიერი კი ჩაკეტულია ჩემს ხანერ მაგიდაზე. ასე
რომ დღემდე არც ვიცო, ვინ იყო ლაზიერი ლავრის შვე და-
ცველთაგან შფოთიანი ხანაში.

აღმენტარული დისტროფია — საშინელი რამ არის.
ჩვენს ლავრებში ამ სნეულებას მხოლოდ ლენინგრადის
ბლოკადის შემდეგ უნოფეს მისი მანდვილი სახელი. მანამ-
დე ასეთ დიანერს სვამდნენ: პოლიოტამინიზი, პელო-
რა, გახდომა დიხენტერის ნიდავზე. და ასე შემდეგ. აქაც
საიდუმლოებას უნდა დაეღვენო. პატიმრის სიკვდილის სა-
იდუმლოებას. ექიმებს ეკრძალებოდათ ლაპარაკი და წერა
შიმშილზე ოფიციალურ დოკუმენტებში, ავადმყოფობის
ისტორიაში, კონფერენციებზე, კვალიფიკაციის ასამაღლე-
ბელ კურსებზე.

— ვიცო.

— კულაგინი მაღალი და ზონზროხა კაცი იყო, როცა სა-
ავადმყოფოში მოიყვანეს, ორმოც კილოგრამს იწონდა —
ცარიელი ძვალი და ტყავი. აღმენტარული დისტროფიის
შეუქვეი ვაზა. ვეულა მამომილარს რომეღილაც მძიმე
მომენტებ უნეცება ცნობიერების ამღვრევა, ლოკაიური
ძერა, დემენცია, ერთ-ერთი „დე“ სახელგანთქმული კლინი-
კური „დე“ ტრიადიდან — დემენცია, დიარეა, დისტრო-
ფია... იცით თქვენ, რა არის დემენცია?

— გამოტყინება?

— დიახ, დიახ, გამოტყინება, შექმნილი გამოტყინება,
შექმნილი ქუაოთხელობა. როცა მოიყვანეს კულაგინი, მე,
ექიმი, მამინვე მუხედავ, რომ ახალმშობულმა ავადმყოფობა
დემენციის ნიშნები კარგა ხნის წინაა გამოავლინა... კულა-
გინი სიკვდილამდე აღარ მოსულა გონზე. ჭადრაკს იხსავ-
და პატარა ტომისკაში, რომელმაც გადაიტანა ყველაფერი
— დეზინფექცია და ბლატაროთა სიხარბეც.

კულაგინმა შექამა, გამოზუნდა თეთრი ეტლი, მოკიბია,
მოამტერია და გადაუღება შვეი ლაზიერის თავი. და მხო-
ლოდ ზნუოდა, როცა ხანიტრებმა სცადეს, რომ მის ხელთა-
გან გამოეგლიჯათ ტომსკა. მე გგონია, მას სურდა გადაეყ-
ვალა თავისი ნამუშევარი, რათა მოესპო, ნაეშალა თავისი
კვალი ამქვეყნად.

რამდენიმე თვით ადრე უნდა დაენყო საჭადრაკო ფიგურების ყლაპვა. იმინი გადაარჩინდნენ კულაგინს.

— მაგრამ სჭირდებოდა კი გადაარჩინა?

— მე არ გამოვიცა განკარგულება, რომ კუჭიდან ამოეღოთ ეტლი. გაკვეთისას შეიძლება ამის გაკეთება. და ლაზიერის თავივ მიეჩვენოვით... ამიტომაც არის, რომ ამ თამაშს, ამ პარტიას ორი ფიგურა აკლია. მაცხტორ, თქვენი ხელაა.

— არა, — თქვით მე. — აღარ მიწნდა. გადავიარა თამაშის ყინმა.

ციკლა

ასე შეთანხმდნენ: თუკი სურვლავ „ბერლაგში“ გაისტუმრებდნენ — სამივეს თავი უნდა მოეკლა და ამ ნომრთან ლაგერში კი არაფრით არ გავიშვავებოდათ.

ჩვეულებრივი შედგომა ლაგერისათვის. ყოველი მკვიდრი ლაგერის ეხლაუქება განკლილი დღეს, ჰგონია, რომ სადღაც მისი სამყაროს გარეთ არსებობს იმაზე უარესი ადგილები, ვიდრე ის, სადაც ღამის გათვეა მოწინა. და ეს სწორია. ასეთი ადგილები არსებობს, და საფრთხე იქ მოხვედრისა დღეინადაც თავს დასტრიალებს პატარას, არც ერთი მკვიდრი ლაგერისა არ ესწრაფის სადმე გამგზავრებას. გაზაფხულის ქარებსაც კი არ მოაქვთ ცვლილებათა ნაღილი. ცვლილება ყოველთვის საბეჭათოა. ეს არის ერთი გაკვეთილი იმ მნიშვნელოვან გახვეტილობთან, რომელთაც ადამიანი დაისწავლის ლაგერში.

ცვლილებებისა იმათ სურვლავ, ვისაც ჯერ არ უნახავს ლაგერი. ხოლო ლაგერის მკვიდრი ნინალმდგეია ყოველგვარი ცვლილებისა. რაც არ უნდა ავი დადგავდეს აქ — იქ, ორიოდე ნაბიჯით, შესაძლოა კიდევ უარესი იყოს.

ამიტომაც გადაწყვიტეს სიკვდილი გადაწყვეტე ვაშს.

მზატარა-მოდერნისტ ანტი, ესტონელი, ჩიურლიონისის თავყანისცემელი, ლაპარაკობდა ესტონურად და რუსულად. უდიდლოო ექიმი დრაუდელოასი, ლიტველი, მუხთაეურსელე სტუდენტი, მოყვარული მიკიკეაისა, ლაპარაკობდა ლიტვურად და რუსულად. მედფაკის მფორეურსელი სტუდენტი გარლესი ლაპარაკობდა ლატვიურად და რუსულად.

სამივე ბალტიელი თვითკვლელობის შესახებ მორგად და რუსულ ენაზე.

ანტი, ესტონელი, იყო ტვინი და ნება ამ ბალტიური პეკტობისა.

მაგრამ როგორ უნდა ემოქმედათ?

საჭიროა თუ არა წერილები? ანდრეში? არა, არ არის საჭირო. ანტი ნინალმდგეი იყო წერილებისა, გარლესიც. მოხმრე იყო დრაუდელოასი, მაგრამ მეგობრებმა დაარწმუნეს, თუკი მცდელობა უქმად ჩაგვიღოს, წერილები გაბეჭდა ბრალდება, გართულება და დაკითხვაზე ასახსნილი შეიქნება.

გადაწყვიტეს, რომ წერილები არ დაეკრებინათ.

სამივენი ვარგა ხნის ნინათ მოხვედნენ ამ სივნივ და სამივემ იცოდა: მათ ელოდებთ ნომრისანი ლაგერი, სპეცლაგა. სამივემ გადაწყვიტა, რომ აღარ გამოეცადათ ბედი. დრაუდელოასს, როგორც ექიმს, სპეცლაგა თითქმის არაფრით ემუქრებოდა, მაგრამ ლიტველს გაახსენდა, ჩვეულებრივ ლაგერებზე კი როგორ გაუჭირდა სამედიცინო სამუშაოზე მონყება. მხოლოდ სასწაულად უნდა უშაბდოდას. ასევე ფიქრობდა გარლესის, მზატარ ანტის კი ესმოდა, რომ

მისი ხელოვნება უარესიცაა, ვიდრე მსახიობისა თუ მომღერლის ხელოვნება, და ნაღდად არავის დასჭირებდა ლაგერში, როგორც აქამდე არ დასჭირებიათ.

პირველი ხერხი თვითმკვლელობისა — შევარდნა ბადრაგის ტყვეებზე. მაგრამ ეს ნინალმდგე დაქრას, ცემა-ტყეპას. ვანა ერებაშად მოკლავენ? ლაგერის მაროლელი მუფე გეორგის გარისკაცებს ჰგავანა — ბერნარდ შოუს კიეოსიდან „ემმაკის შვიგრი“, და ადვილი შესაძლებელია, რომ ავადღმინო ტყვია. ბადრაგის იმედი არ ჰქონდათ და ეს ვარიანტი დაწუნებულ იქნა.

მდინარეში დაიხრჩოთ თავით? კოლმია აგერ, გვერდი-თაა, მაგრამ ახლა ზამთარია და სად უნდა იპოვო ნახვრეტი, რომ ტანი შეაქვინო. სამმეტრისანი ყინული შენს თვალწინ, თითქმის იმნამსვე, პირს უკრავს ყინულჭრილს. თოკის პოვნა არ გაგაჭირდება. საიმეფო უნდა ეს ხერხი. მაგრამ სად უნდა ჩამოხრჩოს თავი თვითმკვლელმა — სამუშაოზე? ბარაკში? საამისო ადგილს ვერსად ნააწყფებო. გადაგარჩენ და სამუდამოდ მოგჭირან თავს.

ტყვია დაიხაზო? მაგრამ ტუსალებს იარაღ ვინ მიაშენა? ბადრაგზე თავდასხმა — იმაზე უარესიცაა, ვიდრე მისგან გაქცევა — ტანჯვა-ნაწევა გელის და არა სიკვდილი.

ვენები რომ გადაიხსნა პეტრონოსუგით — ეს მთლად შეუძლებელია. საჭირო არის თბილი წყალი, აბაზანა, თორემ დაძრები ინვალიდები დაკრუნზული ხელით — ინვალიდად, თუკი მინდილი ბუნებას, საკუთარ სხეულს.

მხოლოდ საწაულაი — ერთი ფილა ციკუტა, აი, სამივე დაო ხერხი!

ღორედ რა უნდა იქცეს ციკუტაზე? კალუმეციანდის ზომ ვერაფრით ჩაიგდებ ხელში. მაგრამ საავადმყოფო, აფთიაკი — ეს ხომ საწაულაია საწაულაო. საწაულაი უტყვის სწეულებს, სპობს სასტკიერას, ადგელს უფობს სიცოცხლებს.

არა, მხოლოდ და მხოლოდ საწაულაი. მხოლოდ ერთი ფილა ციკუტა — სასიკვდილო თასი სოკრატესათვის.

ციკუტა მოიპოვებს. დრაუდელოასი და გარლესის თავს დებდნენ, ნაღდად იმოქმედებსო.

ეს იყო ფრნლი. კარბოლმგავას ხსნარა. უძლიერესი ანტიცეპტიკი, მოხლოს მუდმივი მარავი ინახება იმევე ქიურრუგიული განყოფილების ტუმბოში, სადაც მუშაობენ დრაუდელოასი და გარლესის.

დრაუდელოასმა უჩვენა ეს საწუკვარი ბოლო ანტის — ესტონელს.

— კონიაკი გვეკონია, — თქვა ანტიმ.

— მარლა ჰგავს.

— „სამ ვარსკლავს“ დავახატავ.

სპეცლაგა ევრტალში ერთხელ აქურებს თავის საკბოლის. უბრალოდ ეწყობა ალყა, რამეთუ ისეთ დანესებულე ბაშიც კი, როგორიც გახლათ ცენტრალური საავადმყოფო, მოიპოვება მიყრუებული ადგილები, სადაც შეიძლება „მოყურდე“, ვიდრე ქუქა-ქუხილი გადავიღდეს. მაგრამ თუკი არ ძალგისს სადმე მოჟურჯე, მაშინ უნდა ჩაიცვა ტანსაცმელი, მოხილო შენი ნივთები, გაისტუმრო ელები, ჩამოხვე და სკამზე და მოთმინებით დაელოდე, ეცემ თავზე ქუქრი დიექციე მოხმდურებს ანდა, სხვა ვარიანტი, — შენ დავაქციე თავზე. მორილად უნდა ელოდე, გვემ დავტოვოს საავადმყოფოს უფროსმა — გამოსიხოვოს მყიდველს საკიურელი, მისთვის რომ არის საჭირო და მყიდველისთვის სულერთია.

დადგება ეს საათი თუ დღე და გამოირკვევა, რომ არა-ვის არ ძალძეს შენი გადარჩენა და გამოყომაგება, შენ ისევ და ისევ სწორიხარ სიგბში „ეტაპზე“.

მაშინ დგება ფაში ციკუსტისა.

ანტიმ პოლიტიკა გამოართვა დარღვევას და ზედ მია-მარა კონიაის ეტიკეტი, რამდენადაც ანტი იძულებით გამხდარიყო მხატვარი-რეალისტი და თავისი მოდერნი-სტილი გემოვნება დამალა სულის სიღრმეში, ფსკერზე.

ჩიურლიონისის თავყანისმცემლის უკანასკნელი ნამუ-შევარი იყო ეტიკეტი კონიაისა „სამი ვარსკვლავი“ — პირ-ნიშნადად რეალისტური გამოსახულება. ამგვარად, უკანას-კნელ მომენტში ანტიმ უკან დაიხია რეალიზმის ნიშანზე. რე-ალიზმი უფრო ძვირფასი გამოდგება.

— და ეს სამი ვარსკვლავი რისთვისია?

— სამი ვარსკვლავი იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ სამხი ვართ. აღევგორია არის, სიმბოლო.

— და მერე ასე ნატურალისტურად რატომ გამოხატე ეს ალეგორია? — იხუმრა დრღუდევილსა.

— იმიტომ რომ, თუკი შემოვლენ, თუკი ჩავგავლებენ, აუვსხნით — ლავერს ვემშვიდობებით და კონიაისა ვსვამთ, თითო კოსნერვის ქლას.

— ტკივიანრია.

და შართლავ შემოვიდნენ, მაგრამ ვერ ჩააღლეს. ანტიმ მოასწრო შეგურთა ბოთლი საათითაჲთ კარადაში და რო-განო კი ვავიდა ჩაფარი, მისივე გამოკლი.

ანტიმ ტოლზემში ჩამოასხა ფენოლი.

— აბა, ვაგვიპარჯოს!

ანტიმ დავლია, დალია დრღუდევილსამაც. გარღვისმა კი მოსჯა, მაგრამ არ გადაუწყობავს, უკან გამდამაფურთხა, მე-რე გადახაზება ნაცქელელებს, მიადგა პირსახასი, თავის აბრმავარ პირში წყალი გამოიღო. დრღუდევილსა და ანტიმ იკრუნებოდნენ და ხროტიანდნენ. გარღვისი ცდილობ-და მოეფიქრებინა ის, რისი თქმაც მოურყედა გამოძიებისას.

ორი თვე ინვა საავადმყოფოში გარღვისი — დაშვარი ხორხი აღუდგა. წლების შემდეგ მოსკოვში ვაღვით მყოფი მესტერმა. ფიცით მარწმუნებდა, რომ თითმკვლელობა — ტრავიკული შეცდომა იყო, რომ „საშუაის კვლავიანი“ კონი-აკის ნამდვილი იყო, რომ ანტის საათითაჲთ კარადაში კონი-აკის ბოთლი არია ფენოლის ანუ სიკვდილის ბოთლითან.

გამძიება კარგა ხანს გაჭინდებდა, მაგრამ გარღვისს არაფერი მოსჯავს და გამაშრებს. კონიაის ბოთლი არა-ვის უპოვია. ძნელი სათქმელია, ვის ერგო პრეზიდენტი, თუკი მარ-თლავ არსებობდა. გამოძიებლის არაფერი ჰქონდა სანაწი-ალმდეყო გარღვისის ვერსიის მიმართ, ურჩინა წვალებას გა-მოტყვისა და აღიარების მისაღწევად. გარღვისი კი გონიერ-რულ და ლოკალურ გამოსავალს სთავაზობდა გამოძიებას. დრღუდევილსა და ანტიმ, ბალტიურ მკვებობისს ორგანიზა-ტორები, ვერასოდეს ველარ შეტყობდნენ, ბევრი ილაპარა-კეს მათზე თუ ცოტა. არადა, საკმაოდ ბევრი ილაპარაკეს.

თავისი სამედვიწიო სპეციალობა გარღვისის ამასობაში შეუცვლია, დაუწეროვბა. ქილის პროტეხისტი გამხდარ-ია, დაფლევია ამ სარფიან ხელობას.

გარღვისი ჩემთან იმისთვის მოვიდა, რომ იურიდიული რჩევა მიეღო. მას მოსკოვში ჩანერის ნება არ დართეს. ნება დართეს მხოლოდ რიგაში, მისი ცოლის სამშობლოში. გარღვი-სის ცოლიც ექაში იყო, მოსკოვში. სამეცნიერო საბუნო, რომ რიგელსაც ვარღვისი წერდა განცხადებას რეაბილიტაციის

თაობაზე, რჩევა კეთიხა ერთ თავის კოლიმელ მეგობარს, რი-მელსაც დაწვრილებით უაზრო მთელი თავისი ლატვიური სატ-მე სიტუაცია, მავალიადა, საკატინში და კიდევ სხვა რაღაც.

— რჩევა ეთხოვე, ვკითხვ — ყველაფერი დაეწერი თუ არა-მეთქი. და ჩემსა საუკეთესო მეგობარმა მიხობრა: „და-წერე მთელი სამართალე-ყველაფერი, რაც მოხდა“. ასეც მოვიცეე და რეაბილიტაცია ვერ მივიღე. მომცეე მხოლოდ რიგაში ცხოვრების ნებართვა. იო, ასე დამაძალატა ჩემმა საუკეთესო მეგობარმა...

— გარღვისი, იმას სულაც არ დაუღალატებინართ. ეს თქვენ დაგჭირდით რჩევა იმ საქმეში, სადაც რჩევა არ ეღე-ბის. სხვა ნებისმიერ პასუხზე რას იხამდით? თქვენს მეგო-ბარს შეეძლო ეფიქრა, რომ თქვენ — ჯაშუში ბრძანდებით, ჩამშვებია, და თუკი თქვენ ჩამშვები არა ხართ, ისრთვის უნ-და ვართისკო? თქვენ მიიღეთ ის ურთიადრთი პასუხი, რომ-ლის გაცემაც შეიძლებოდა თქვენს შეკითხვაზე. სხვისი სა-იდუმლო გაცელებით მძიმეა, ვიდრე საკუთარი.

სხვისი პური

ეს იყო სხვისი პური, პური ჩემი ამხანაგისა. ის მხოლოდ მე მენდობდა, დღის ცვლაში სამუშაოდ წავიდა, პური კი დამრჩა პანია ხის სკიერში. ახლა ასეთებს აღარ აკეთებენ, მაგრამ ოცინა წლებში მოსკოველი ღამა ზამნები თავს იწო-ნებდნენ მაგით — აი, ამგვარი საპრეტული ჩემოდნებით დერიმარისი „ნიანგა“ ტყავისგან. ამ პანია სკიერში იღო პური, ერთი ულავა პურისა. თუკი ხელთ შეანჯღრედი, პური გადაგარი-გამდობრდებოდა შივით. სკიერი თავ-კვეთ შედო. დიდხანს ვერ დავიძინე. მშერი კაცს დაძინებე უჭირს. მაგრამ მე სწორედ იმტკივ ვერ დავიძინე, რომ თავ-კვეთ მედო პური, სხვისი პური, პური ჩემი ამხანაგისა. ნა-მოვეციე სანორღე... მეგონა, რომ ყველანი შემომტკივროდ-ნენ, რომ ყველანი იციოდა, რასაც ვაპირებდა. მორიგე ფან-ჯარასთან იდგა და რაღაცას აკერებდა. კიდევ ერთი კაცი, ვისი გვარიც არ ვიციოდი, ჩემსავით ღამის ცვლაში მუშაობ-და და ახლა ინვა სხვის ადგილზე ბარაკის მუაგულში. ფეხებ-შით — თბილი რკინის ღუმელისაგან. სითბო ვერ აღწევდა ჩემამდე. ეს კაცი ინვა გულადი, მიუხაზლოდი — თბავ-ლი დახუჭული ჰქონდა. ზემოთა ნარებს აეხებე — იქ, აბაღ-ის კუთხეში, ვიღაცას ეძინა ანდა უბრლოდ ჩემს, ძმანდე-მის ერთვა გადაფურანგაზე. ისევ დაგნეტი ინვა ადგილზე, მტკიცად გადაფეცივტი, უნდა ადვილობ-მეთქი, ათასამდე დავითვალე და ისე ნამოვდეტი. გავაღე სკიერი და გამოვი-ღე პური. ეს იყო ფიციარობით ცივი სამასკოვშიანი ულავა. ცხვირთან მივტანე და ნესტობმა იცნოსეს ოდნავ შესა-წინევი სუნი პურისა. ისევ ჩავდე სკიერში და მერე ისევ ამო-ვიღე. გადაფეხრუნე სკიერი და ხელისვულზე გადავიფეცი-ვტი რამდენიმე პურის ნამცეცი. ენით ავლოკე. პური მყისვე წერწყვით გამეცეს და ნამცეცები გამიღწიო. მეტი აღარ მი-ყოყმანია, მოვიცივქე სამი პანანკონტეა, ნეკის ფრჩხი-ლის ტოლა ლეკმა, ჩავდე პური სკიერში და დაკენტი ვიცი-ვნიდი პურის იმ ნამცეცებზე და ვწმინდი. და ჩამეძინა გაა-მაყებულს იმით, რომ არ მოვპარე პური ამხანაგს.

რუსულად თარგმანა
თამაზ ნატარაშვილა

აღმოსავლეთი და დასავლეთი

„ო, აღმოსავლეთი არის აღმოსავლეთი და დასავლეთი დასავლეთია, ერთიმეორეს ვერასოდეს ვერ შეხვდებიან“, — დიდებული ინგლისელი მწერლის რედიაოდ კოლინგის (1865-1936) ეს სიტყვები მისი საყოველთაოდ ცნობილი ნაწარმოებიდან „ბალადე აღმოსავლეთისა და დასავლეთზე“ არართხელ დაუშოვნებიათ იმის დასამტკიცებლად, რომ აღმოსავლეთი და დასავლეთი ერთიმეორისგან იმდენად განსხვავდებიან, რომ მათი დაახლოება წარმოუდგენელი არისო.

რა თქმა უნდა, აღმოსავლეთი მართლაც აღმოსავლეთია მთელი თავისი არსით, კულტურითა და სულისკეთებით, ისევე როგორც დასავლეთი არის დასავლეთი, მაგრამ ეს ანბანური ქვეშარტყბა სრულიად ატ გრულისმარობს მუროვიტებელ სხვაობასა და მარადიულ დამორსიპირებას.

და რაც მთავარია, ინგლისელი პოეტს თავისი ბალადე საიმოსიდ არ დაუნერია, რაც შემდგომში მიანერეს და არასაც შეუვალე უტყუარობის ბეჭედი აზის.

საქმე ის გახლავთ, რომ კოლინგის ნათქვამი შუახეა გახლკილი და მას უფრო მარტივი, ყველათვის გასაგებია და ერთგვარად კონკრეტურული მნიშვნელობა ენიჭება.

აი, პირველი სტროფი ბალადისა, რომელიც ეპოლოგიც მეთრდება:

**Oh, East is East, and West is West,
and never the twin shall meet,
Till Earth and Sky stand presently at God's
great Judgement Seat:
But there is neither East nor West, Border,
nor Breed, nor Birth,
When two strong men stand face to face, though
they come from the ends of the Earth!**

და ქართულად ასე ჟღერს:

ო, დასავლეთი დასავლეთია, აღმოსავლეთი
სხვაა ხნიერი!
დარჩება ასე მინას და ზეცას არ განიკითხავს
ვიდრე ციური.
მაგრამ რას ნიშნავს ჯიმი და მოდგმა, რაა მამული,
სისხლი, იერი,
როცა პირისპირ, როცა პირისპირ, ძლიერს პირისპირ
ხვდება ძლიერი!

(თარგმანი მურმან ლებანიძისა)

კოლინგის ბალადის მთელი შინაარსიც პირველი სტროფის დასკვნას ადასტურებს. პოპულარული სტერეოტიპი უნდა დამარცხდეს, მაგრამ როგორც ხშირად ხდება ხოლმე ცხოვრებაში, თავის პოზიციებს იოლად როდი თმობს, მყარად არის ჩაზრუნული ადამიანთა ცნობიერებაში და ხშირი ხმა-

რებისგან გაცვეთილა კიდევ, ბანალობად გადაქცეულა.

„ზემოთქმულს ნუ აღიქვამთ „ამერიკის აღმოჩენა“! (ვალია, ამერიკას ჩვენამდეც აღმოაჩენდნენ. ავტო ცნობილ რუსი ლინგვისტია და ლიტერატორი ვიპიტსლავ ივანოვი მოსკოვი 1985 წელს გამოცემული მოუტური კრებულის („აღმოსავლური მოტივები“) ბოლოთქმამი კოლინგის სახელგანთქმული ბალადის შესახებ წერს, რომ ძალზე ხშირად იმომებენ ქრესტომათიულად გადაქცეულ და ამიტომაც არასწორად გაგებულ პირველ სტრიქონებს ბალადისა, ფინალშიც რომ მეთრდება.

შველევარის სიტყვით, აქ ლამაზაკია აღმოსავლეთისა და დასავლეთის განყოფილება, მაგრამ მთელი მისი სოუვეტი გამოხატავს აღნიშნული პირველი სტრიქონების შემდეგ გამოთქმულ მოსაზრებას — აღმოსავლეთისა და დასავლეთის შერწყმის შესახებ.

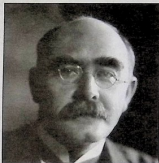
კოლინგისადმი მიწერილ პოპულარულ სტერეოტიპს, რსაკვერცელია, მკაცრად გაუსწორებდებოდნენ მისსავე სამომბოლოში.

ჩარლზ კარინგტონი თავის ნიგნიშ „რედიაოდ კოლინგი. ცხოვრება და შემოქმედება“ (ლონდონი, 1955) ეტება ზემოხსენებული ბალადის პირველ სტროფს და შენიშნავს, რომ არც ერთი სტრიქონი კოლინგისა არ დაუშოვნებიათ ესოდენ თვითნებურად და უმარჩევანად უსჯულოებანი ჩვენში“ (102, 12).

შველევარი აღნიშნავს, რომ აქ მუტყველების ფიგურა გამოყენებულია გამოხატავად სალეთო კანონის უნივერსალობისა — გამყოფელ ზღვასა მიუხედავად; ხოლო სტროფის მეთრე ნახევარი კოლინგის კომენტარია მეტსაღმუნის თემაზე: ლთიგბრიე ნაბერკალი, ადამიანის სულში რომ ლევის, ყოველგვარ ამქვეყნიურ სხვაობას გადალახავს. კიბლინგი სამარის კარამდე ქადაგებდა ამას: აღიარება „კანონისა“, ძალგულოვან ადამიანებს რომ გამოეცხადებებათ, როდესაც ერთმანეთის გულადობას შეიცნობენ.

ჩ. კარინგტონის აზრით, ბალადის თემა თემდე შეფერადებულია ადგილობრივი კოლონიატი (მოქმედება მიმდინარეობს ჩრდილოეთ ინდოეთში), იგი ასახავს ადამიანურ დრამას, რომელიც მკითხველთათვის, ალბათ, მომბოლო იქნება მანამდე, ვიდრე მამაკაცს ძალუძს აღტყება მამაცობით და ვიდრე ეყვარება ბედგური.

ინგლისელი შველევარი ასკვნის, რომ ინდოეთის საზღვართან მომბდარი ამბავი შეიძლება განმეორებულყოფო მოტადანობისა თუ მეტსიკის საზღვარზეც, ვინადაც მისი დედარსის ის როდი გახლავთ, რომ აღმოსავლეთი განსხვავდება დასავლეთისგან, არამედ ის, რომ ყველა მოდგმის ადამიანები თავისი სულის სიღრმეში ერთსავეებანი ერთმანეთს.

რედიაოდ კოლინგი

სტუმრად

ლაღო გულიანშილიაძე

წავს მარინა ვლადი. მერე დარბაზის სიღრმეში იღებს კარი და მზოდის ძალზე ღმამაში პირისახის ქალაქათამიანი მამაკაცი,

ულვარე და ცოცხალი თვალები რომ ამშვენებდა. იგი მოეპარებოდა სტუმრებისაკენ და ხელებს წინასწარ შლის გადასაბეჭდავებუნება მარინას: ისე რაგორ მოკვებდებოდა, გულში რომ არ ჩაებურა ასული ვლადიანას. მადლობას ვინაზე უფასად, არ მიწვიო!

მარინა ვლადი განაგრძობს: «ქაბუკური ძალ-ღონით მიხეტებს მკერდს. მერე გვეპატოება, გვერდით მომუკეთით და მოატანინებს ჯერ კიდევ გაუმშრად ფოტოსურათებს, რომლებიც ეს-ესაა საგანგებოდ ჩემთვის დაბეჭდვით. ათრთლებული თითებით მინამინებებს წინა პლანზე გამოსახულ ორ ახალგაზრდა კაცს, მინამინისათვის მხრებზე რომ გააფუჭებოდათ ხელი და ობიექტის უღონია. მამასაც და ლალოსაც უცნობ ყველაზე სახელმძღვანელო მხატვრების გარემოცვაში».

და ლალო გულიანშილი თავის სათნო მხით უამბობს სტუმრებს უზოგარ და სახელთან მხატვართა პარიზული ცხოვრების ეპიზოდებს: სამასკარადო მეჯლისები, ქვიფო სახელსონოებში, ღარბი-ღატაკი მეგობრები, გადმირებულნი სიკვდილის შემდეგ: მოდილიანი, სუტინი... მონპარნასის ბულვარი, მათი წყალობით სახელმძღვანელო „როტონდა“ ...

ვისოცკი ღამანაკობს თავის მუშაობაზე ჰამლეტის როლის მოსახვედრებლად, მერე ეტება პასტერნაკისკენ თარგმანს, რომლის მიხედვითაც დადგეს „ამბალტ“ ტიკანის თეატრში.

პასტერნაკის ხსენებაზე ლალო გულიანშილი ხელს ჩაავსებს სტუმრებს და შეუტყვის ისინი მიმცერი საღონით, სადაც პაინინზე ხედავენ პასტერნაკის მოზრდილ ფოტოსურათს, მოთავსებულს ვერცხლის მასიურ ჩარჩოში. მგადახვება პასტერნაკის ხელით დანერული ბარათები, მისი წიგნები; ზუფტუტში კი მინის მიღმა მოჩანს პატარა ქიქი, რომელსაც ღამაზე ახრავდა და შოგ კონიაკი ასობა.

ლალო გულიანშილი ამბობს: «ეს უკანასკნელი ჭიქაა, პასტერნაკს ჩვენიან რომ დალია. უნახავთ და მუდამ ვაესებთ სამარადისო ხსოვნის ნიშნად» (პორის პასტერნაკი თბილისის უკანასკნელად ესტუმრა სიკვდილამდე ერთი წლით ადრე, 1959 წლის გაზაფხულზე).

მარინა ვლადის სიტყვით, წვეულება, ქართული წვეულები-სამედი, გვიანობამდე გაგრძელებულა.

აი, ასე გაუცინიათ ერთმანეთი ლალო გულიანშილია და ვალენტა ვისოცკის. ორი ლეგენდა XX საუკუნისა — სენტიმონტლინი და სწორნი, რომლებიც მოხვედრულა ქმრადან შემოქმედებით თავისუფლება, მხოლოდ რჩეულია ხედავი რომ იყო ხელეოანისათვის იმ, არცთუ საამურ ეპოქაში.

ვისოცკი თავის ერთ ლექსში, ტუმბიუდებლათ რომ იკოვრება, მღერის: ქალაქების ამოუგებასა და მანქანათა ნაკადში გზებუდებით, მეტი არ ჩარაა! დაპყრობილი მწვერვალებიდან ძირს ვეშვებით და ჩვენს გულებს მაალად მიტეხი ვტოვებთ.

სწეუროდა, რომ თავისი შემოქმედებით თავისუფლება ყველასთვის გაეზიარებინა, ადამიანები გაუმხევებინა, მათი სულინი აემაღლებინა, რათა ისინიც ატრეზულიყვნენ მოყვანის ტიკოილზე და გახარებულყვნენ მეზობლის სიხარულით.

თოვლიანი მთები, სიმბოლო ლალი ცხოვრებისა და სულიერი სიმწინდისა, ძნელად ჩამოსატანია იყო „უძრავობის“ დაბუთულ ატმოსფეროში, მაგრამ უხალოდ მეოსანსა და მსახიობს მართლაც რომ „გადიქრება“ მოველნა მარინა ვლადი.

თორმეტი წელიწადი იცნობდნენ ისინი ერთმანეთს, თორმეტი წელიწადი უყვარდათ ერთიმეორე. თორმეტი წელიწადი იბრძოდა მარინა ვლოდიას ედასარჩენად, მაგრამ დადგინდა არ ეყო, რომ შეეკავებინა ის ცხენები, სიკვდილად მონათლული უკვდავებისაკენ რომ მიაკნებდნენ თავდაუზოგად მუადის. ვერა და ვერ შეძლო გაგრძელებინა მიჯნურის ზღაპრული ფრენა («ვლადიმირი ანუ შენეცხელი ფრენა» — ასე ჰქვია მარინა ვლადის მოყვინებასი წიგნი).

როგორც ირკვევა, თავფლობის თვე თბილისში გაუტარებიათ.

ურობილავ დილიდანვე გასულან სასერინოდ და იმ ქუჩაზე მოხვედრილან, დღეს ლალო გულიანშილის სახელს რომ ატარებს. ბრწყინვალე წყლის კარივლად მასპინძელი ხელი გაუშვერია მღაღღაჯერებიანი სახლისკენ და უთქვამს: «აქ ცხოვრების მთავარი ლალო გულიანშილი — მოდილიანის, მატისის, დელონეს მეგობარი. ოციანი წლებში პარიზში ცხოვრობდა».

მარინა ვლადის მსიჯე ასხენდება, რომ მამამისი, რომელიც ვლადიმირი „მედროს“ (გულუხვი, ხელგაშლილი) ეტახდნენ, ხელეოანთა იმხვე წრეს ეკუთვნოდა და შეუძლებელია, არა სცნობოდა ქართველი მხატვარე.

დაუპატარებელი სტუმრები რეკავენ კარზე (ალბათ სმენიათ ქართული სტუმარ-მასპინძლობის ამბავი). ხნიერი ქალი აღებს და რა გნებათო? მარინა აუნყებს თავის ვინაობას. ცოტა ჰმოკიდებო. ოროდევ წუთში ბრუნდება და საღამოს შვიდი საათის შემდეგ მოზამნდითო... «თქვენ მივღებთ მასერში».

შვიდი საათიც დგება. იგივე ქალბატონი შუუძლვება სტუმრების მაღალჭრილიან დარბაზში, სადაც კედლებზე უამრავი სურათია გამოქვეყნილი. დარბაზის მუყაღში კი გრძელი მაგადაა, სასვე წარწარო ზორავით, დენითა და ყვავილებით. თითქოსდა დიდი ბანკეტი უნდა გაიმართოსო, გაკვირვებით შენიშ-

პრონია

25 მარტს ქართულ ლიტერატურის ინსტიტუტში გაიმართა სამეცნიერო სესია „ზვიად გამსახურდია და ქართული ლიტერატურის საკითხები“.

შუხვედრა შესავალი სიტყვით გახსნა ინსტიტუტის დირექტორმა ირმა რატიანმა. მოხსენებით ნიათიხებს: ლია კარიჭაშვილმა „ზვიად გამსახურდიას რუსთველიანეფერი ლეანლი (ზოგჯერით ასპეტის)“, ნინო დარჩასილმა „ზვიად გამსახურდია — ამერიკული პოეზის მთარგმნელი“, ნონა ვაიკრიშვილმა „ერთი ლიტერატურული პოლემიკის გამო“ და ვაიკრიშვილიამ „ზვიად გამსახურდია, როგორც პერსონაჟი“. მოგონებებით გა-მოვიდნენ რეკაზ სორაძე და ზაზა აბზიანიძე.

მოხსენებები გამოირჩეოდა იმ პროფესიონალიზმით, რაც ნიშნობილია ამ ინსტიტუტის სამეცნიერო გარემოსათვის და ახლებურად ამიტომაც ნარმოინდა უამრავი რამ როგორც ერთი პიროვნების, ისე დრამატული და აბურადული ეპოქის თავისებურებათა შესაცნობად.

მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს პირველი პრეზიდენტის შვიდნიერული და ლიტერატურული ღვაწლისა და პოლიტიკური ბაძინიხების შუფასებაზე მცენერთა ინტერვიუს სფეროში გადმოხვედა, ხოლო მისი დახადებების 70 წლისთავი პირველად იმ ინსტიტუტის კედლებში აღინიშნა, სადაც დიდხანს მოღვაწეობდა ზვიად გამსახურდია.

კ ო ნ კ უ რ ს ს

გიორგი შარვაშიძის სახელობის არაწილის მოსალოცებლად

გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემია ენიჭება განსაცხადებელი მიიღება შემდეგ დარგებში: ლიტერატურა, მეცნიერება, ხელოვნება, პუბლიცისტიკა, არქიტექტურა.

გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემია ენიჭება ლიტერატურის, მეცნიერების, პუბლიცისტიკის, ხელოვნებისა და არქიტექტურის დარგში ბოლო 2 წლის განმავლობაში შექმნილ ნაწარმოებებს, რომლებშიც შარვაშიძის, სამეცნიერო და სხვა ღირსებათა გამო საერთო ეროვნული აღიარება მოიპოვა. განსაკუთრებული თაყვანისცემის, პატივისცემის, პატივითი წილის მალადი იღებენ. წარმოადგენს შენაძინეს ქართული ლიტერატურის, მეცნიერების, პუბლიცისტიკის, ხელოვნებისა და არქიტექტურის დარგში.

გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემია გადაეცემა არა უმეტეს ოთხთხა, თითოეული 3000 ლარის ოდენობით.

პირს, რომელიც მოიპოვებს გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიას, ენიჭება „გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის ლაურეატის“ წოდება და გადაეცემა ლაურეატის დიპლომი, პრემიის ლაურეატის მოწმობა და ფულადი ჯილდო.

გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის მოსაპოვებლად კონკურსში კანდიდატთა წარდგენის პირობები და წესები:

- ა) გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის მოსაპოვებლად კანდიდატთა წარდგენის უფლება აქვთ იმ სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებებს, შემოქმედებით და სხვა საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს, რომლებიც მოვალეობენ ლიტერატურის, მეცნიერების, ხელოვნების, პუბლიცისტიკისა და არქიტექტურის დარგებში და აქვთ შესაბამისი ავტორიტეტი და კომპეტენცია.
- ბ) პრემიის მოსაპოვებლად შეიძლება წარდგენილ იქნეს პირი მისი მოქალაქეობის მიუხედავად;
- გ) პრემიის მოსაპოვებლად წარდგენილი კანდიდატი არ შეიძლება იყოს კომისიის წევრი.
- დ) ლიტერატურულ და პუბლიცისტურ ნაწარმოებებს წარდგენა უნდა მოხდეს დასრულებული სახით გამოქვეყნების შემდეგ, ხელოვნების სხვადასხვა დარგებში შექმნილი ნაწარმოებების საკონკურსოდ წარდგენა შეიძლება მას შემდეგ, რაც მათ სრულად გაეცნობა საზოგადოება კონკრეტულ შემთხვევაში, კინოფილმებში, მასმედიაში საშუალებების მეშვეობით; არქიტექტურის დარგში შექმნილი ნაწარმოებების საკონკურსოდ წარდგენა უნდა მოხდეს ობიექტის მშენებლობის დასრულების შემდეგ, მეცნიერების დარგში შექმნილი ნაწარმოების საკონკურსოდ წარდგენა შეიძლება სამეცნიერო ნაშრომის გამოქვეყნების ან/და მისი პრაქტიკული გახორციელების შემდეგ;
- ე) გარდაცვლილ შემთხვევაში ან/და მეცნიერს პრემია ენიჭება იმ შემთხვევაში, თუ იგი პრემიაზე წარდგენილი იყო სიცოცხლეშივე, ან გარდაცვალების შემდეგ გამოქვეყნდა მისი ახალი, მანამდე უცნობი ნაწარმოებები.
- ვ) დაუშვებელია პრემიის მოსაპოვებლად კომისიის მიერ უარყოფილი ნაწარმოების (ნაშრომის) ხელმოწერა წარდგენა. პრემიის მოსაპოვებლად ავტორის განმარტებით წარდგენა შესაძლებელია მხოლოდ ახალი ნაწარმოებით (ნაშრომით), გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ნაწარმოები (ნაშრომი) ტექნიკური მიზეზების გამო არ იქნა დაშვებული საკონკურსოდ.
- ზ) ავტორთა ავტორთა შორის პრემიის მინიჭებისას, პრემიის ნაწილებმა თანაბრად.

კონკურსზე მონაწილეობისათვის აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლებისა და კულტურის სამინისტროში წარდგენილი უნდა იქნეს შემდეგი დოკუმენტაცია

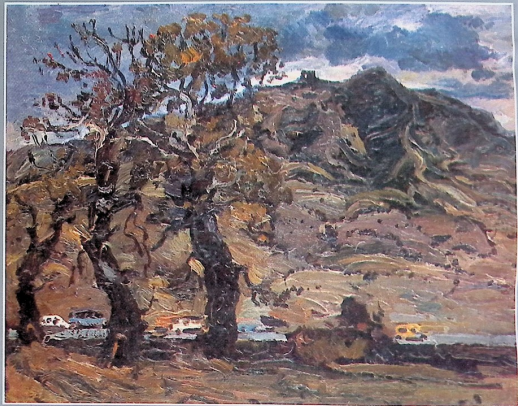
- 1. წარდგენბა, ანუ ნაწარმოების, ნაშრომის აღწერა-ადასახიფება იმ განსაკუთრებული ღირსებების აღნიშვნით, რის გამოც ხდება მისი ავტორის გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიაზე წარდგენბა. დოკუმენტს ხელს აწერს წარდგენილი ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.
- 2. საკონკურსო ნაწარმოების, ნაშრომის შესახებ პრესაში გამოქვეყნებული რეცენზიები, აუდიო, ვიდეო, ფოტო და სხვა მასალები ნაწარმოებზე, ნაშრომზე წარდგენბის შესაძენლად.
- 3. კანდიდატის ბიოგრაფია (CV).
- 4. ლიტერატურული ნაწარმოები 9 ეგზემპლარად, სამეცნიერო ნაშრომი 9 ეგზემპლარად, სიმფონიური ნაწარმოების პარტიტურა 1 ეგზემპლარად, კამერული მუსიკალური ნაწარმოების კლავირი 3 ეგზემპლარად, აუდიო, ვიდეო ჩანაწერები.
- 5. კანდიდატის ორი ფოტოსურათი (6X9 სმ).

გადაწვეტილების მიღების წესი

- 1. კომისია უფლებამოსილია ცალკეულ საკითხთა შესწავლის, ასევე წარმოდგენილ ნაშრომებთან (ნაწარმოებთან) რეცენზირებისა და უპრეტენზიო მიზნით, შესაბამისი დარგის კვალიფიციური სპეციალისტებისაგან შექმნას ორი ქვეკომისია, რომლებიც კომისიისათვის ამზადებენ საექსპერტო დასკვნას.
- 2. კომისია შეარჩევს გიორგი შარვაშიძის სახელობის პრემიის ლაურეატობის კანდიდატებს.
- 3. კომისიის გადაწყვეტილების მონივნების შემთხვევაში კონკურსის საბოლოო შედეგს და პრემიის ლაურეატთა სიას ამტკიცებს აფხაზეთის მთავრობის თავმჯდომარე.

საკონკურსო განცხადებებისა და თანდართული მასალების მიღების ვადები

- 1. საკონკურსო განცხადებები და მასალები მიიღება აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლებისა და კულტურის სამინისტროში 2009 წლის 1 ივნისამდე, შაბათ-კვირის გარდა, 10.00 სთ-დან 17.00 სთ-მდე.
- 2. კონკურსის საბოლოო შედეგები და პრემიის ლაურეატთა სია გამოქვეყნდება 2009 წლის 23 ნოემბერს.

ქს606 0060

ედუარდ ამისაკიძე